ANTHOLOGIA LATINA

I DALIS

PARUOŠĖ:

M. RAČKAUSKAS IR J. VOSYLIUS

Šv. Min. Kn. Tikr. Kom. pripaž.
tinkamu vadovėliu mokykloms
(Prot. Nr 604, 1938. V. 27).

A. PTAŠEKO KNYGYNO LEIDINYS

KAUNAS — : — : — : — : — : — : — : — : — : — : — : — : — : — 1938 M.

PRAKALBA

Naujos lotynų kalbos programos numato skaitymą tų pačių romėnų autorių, kokie buvo skaitomi iki šiol. Ir reformuotoje gimnazijoje bus skaitomi 6 autoriai: trys dailiosios prozos atstovai — Cezaris, Ciceronas, Livijus ir trys poetai — Ovidijus, Vergilijus, Horacijus. Atrodytų, kad naujas autorių rinkinėlis nėra reikalingas, kad galima tenkintis anksčiau išleistais šioje srity vadovėliais. Tačiau ne visai taip yra.

Pirmiausia, naujos programos žymiai sumažina skaitomosios autorių medžiagos kiekį: įsigyti mokiniui šešis vadovėlius, iš kurių kiekvieno reikia perskaityti maždaug tik apie 100 eilučių, nėra nei racionalu nei praktiška. Paskui, lotynų kalbos programos aiškinamasis raštas numato reikalą ūgdyti mokiniuose savarankiškumą, pratinant juos skaityti namie ir klasikinio būrelio susirinkimuose tokius autorių tekstus, kurie programos nenurodyti. Taigi šitie, labiausiai, sumetimai paskatino teikiamos chrestomatijos autorius paruošti trijų dalių vadovėlį tokiu planu:

I d. (reformuotos gimnazijos 5-os kl. kursas): a) Cezario pirmosios *belli Gallici* knygos 29 skyriai (su paaiškinimais) ir visa *belli Gallici* šeštoji knyga (su paaiškinimais); b) Ovidijaus metamorfozių 400 su viršum eilučių (su paaiškinimais); c) skaitymai iš Kor. Nepoto, Cezario, Ovidijaus ir Fedro veikalų (be paaiškinimų). Be to, šios chrestomatijos paaiškintas tekstas yra lydimas dviejų žodynėlių: alfabetinio ir tikrinių vardų.

II d. (ref. gimnazijos 6-os klasės kursas): a) Cicerono veikalų ištraukos (su paaiškinimais); b) Vergilijaus Eneidos ištraukos (su paaiškinimais); c) skaitymai iš dail. prozos atstovų — Cicerono, Salustijaus ir poeto — Vergilijaus (be paaiškinimų).

III d. (ref. gimnazijos 7-os klasės kursas): a) Livijaus ir Horacijaus veikalų ištraukos (su paaiškinimais); b) skaitymai iš prozos atstovų Livijaus, Tacito, šv. Augustino ir poetų — Horacijaus, Katulo ir Tibulo (be paaiškinimų).

Galėtų atrodyti, kad į chrestomatiją įdėta per daug medžiagos ir kad pridėtų skaitymų medžiaga taip pat turėtų būti paaiškinta. Chrestomatijos autoriai apie tai galvojo, bet turėjo taip, o ne kitaip pasielgti dėl šių sumetimų: 1) I-je chrestomatijos daly VI-ji Cezario knyga *in extenso* įdėta todėl, kad bent šio svarbiausio autoriaus būtų išgelbėta ref. gimnazijoje viena neapkarpyta knyga; 2) skaitomosios medžiagos (ir komentuotos ir nekomentuotos) įdėta daugiau tuo tikslu, kad mokytojas turėtų didesnį pasirinkimą, kad nebūtų verčiamas kasmet skaityti su mokiniais tuos pačius dalykus; 3) skaitymų straipsniai nekomentuoti todėl, kad mokiniai turėtų progos pareikšti didesnį savarankiškumą; be to, jei tie straipsniai būtų lydimi paaiškinimų, knyga dar daugiau padidėtų, ir jos kaina žymiai pakiltų; reikia tikėtis, kad mokytojui padedant mokinys galės skaitymų straipsnius suprasti ir be komentarų.

Kadangi naujoji programa nenumato atskirų pamokų mokiniams supažindinti su Romėnų realijomis, o autorių skaitymas be senybių supratimo yra nevaisingas darbas, teko realijų medžiagą iš dalies nukelti į komentarus, kurie todėl gali atrodyti per smulkūs.

Šitokiu planu sudaryta chrestomatija, autorių nuomone, gali patenkinti reformuotos gimnazijos lotynų kalbos programos (vyresnėms klasėms) reikalavimus; ji dargi gali tikti ir toms klasėms, kuriose dalykas kolkas einamas senąja arba pereinamojo pobūdžio programa.

C. IULIUS CAESAR

C. IULII CAESARIS

COMMENTARII DE BELLO GALLICO

LIBER PRIMUS

1. Gallia est omnis divisa in partes tres, quarum unam incolunt 1
Belgae, aliam Aquitani, tertiam, qui ipsorum lingua Celtae, nostra
Galli appellantur. Hi omnes lingua, institutis, legibus inter se differunt. 2
Gallos ab Aquitanis Garumna flumen, a Belgis Matrona et Sequana
dividit. Horum omnium fortissimi sunt Belgae, propterea quod a cultu 3
atque humanitate provinciae longissime absunt, minimeque ad eos
mercatores saepe commeant atque ea, quae ad effeminandos animos
pertinent, important, proximique sunt Germanis, qui trans Rhenum
incolunt, quibuscum continenter bellum gerunt. Qua de causa Hel- 4
vetii quoque reliquos Gallos virtute praecedunt, quod fere cotidia-
nis proeliis cum Germanis contendunt, cum aut suis finibus eos pro-
hibent aut ipsi in eorum finibus bellum gerunt. Eorum una pars, 5
quam Gallos obtinere dictum est, initium capit a flumine Rhodano,
continetur Garumna flumine, Oceano, finibus Belgarum, attingit 6
etiam ab Sequanis et Helvetiis flumen Rhenum, vergit ad septen-
triones. Belgae ab extremis Galliae finibus oriuntur, pertinent ad
inferiorem partem fluminis Rheni, spectant in septentrionem et
orientem solem. Aquitania a Garumna flumine ad Pyrenaeos montes 7
et eam partem Oceani, quae est ad Hispaniam, pertinet; spectat inter
occasum solis et septentriones.

2. Apud Helvetios longe nobilissimus fuit et ditissimus Orgeto- 1
rix. Is M. Messala M. Pisone consulibus regni cupiditate in-
ductus coniurationem nobilitatis fecit et civitati persuasit, ut de
finibus suis cum omnibus copiis exirent: *perfacile esse, cum virtute* 2
omnibus praestarent, totius Galliae imperio potiri. Id hoc facilius eis 3
persuasit, quod undique loci natura Helvetii continentur: una ex
parte flumine Rheno latissimo atque altissimo, qui agrum Helve-
tium a Germanis dividit; altera ex parte monte Iura altissimo, qui
est inter Sequanos et Helvetios; tertia lacu Lemanno et flumine

4 Rhodano, qui provinciam nostram ab Helvetiis dividit. His
rebus fiebat, ut et minus late vagarentur et minus facile finitimis
bellum inferre possent; qua ex parte homines bellandi cupidi magno
5 dolore afficiebantur. Pro multitudine autem hominum et pro gloria
belli atque fortitudinis angustos se fines habere arbitrabantur, qui
in longitudinem milia passuum CCXL, in latitudinem CLXXX pa-
tebant.

1 **3.** His rebus adducti et auctoritate Orgetorigis permoti consti-
tuerunt ea, quae ad proficiscendum pertinerent, comparare, iumen-
torum et carrorum quam maximum numerum coemere, sementes
quam maximas facere, ut in itinere copia frumenti suppeteret, cum
2 proximis civitatibus pacem et amicitiam confirmare. Ad eas res con-
ficiendas biennium sibi satis esse duxerunt; in tertium annum pro-
3 fectionem lege confirmant. Ad eas res conficiendas Orgetorix deli-
4 gitur. Is sibi legationem ad civitates suscepit. In eo itinere per-
suadet Castico Catamantaloedis filio Sequano, cuius pater regnum
in Sequanis multos annos obtinuerat et a senatu populi
Romani amicus appellatus erat, ut regnum in civitate sua occuparet,
5 quod pater ante habuerat; itemque Dumnorigi Haeduo, fratri
Divitiaci, qui eo tempore principatum in civitate obtinebat
ac maxime plebi acceptus erat, ut idem conaretur, per-
6 suadet eique filiam suam in matrimonium dat. *Perfacile factu esse*
illis probat *conata perficere, propterea quod ipse suae civitatis imperium
obtenturus esset; non esse dubium, quin totius Galliae plurimum Hel-
vetii possent; se suis copiis suoque exercitu illis regna conciliaturum*
confirmat. Hac oratione adducti inter se fidem et ius iurandum
dant et regno occupato per tres potentissimos ac firmissimos po-
pulos totius Galliae sese potiri posse sperant.

1 **4.** Ea res est Helvetiis per indicium enuntiata. Moribus suis Orge-
torigem ex vinculis causam dicere coegerunt. Damnatum poenam
2 sequi oportebat, ut igni cremaretur. Die constituta causae dictionis
Orgetorix ad iudicium omnem suam familiam, ad hominum milia
decem, undique coegit et omnes clientes obaeratosque suos, quorum
magnum numerum habebat, eodem conduxit; per eos, ne causam
3 diceret, se eripuit. Cum civitas ob eam rem incitata armis ius suum
exsequi conaretur, multitudinemque hominum ex agris magistratus
cogerent, Orgetorix mortuus est; neque abest suspicio, ut Helvetii
arbitrantur, quin ipse sibi mortem consciverit.

1 **5.** Post eius mortem nihilo minus Helvetii id, quod constituerant,
2 facere conantur, ut e finibus suis exeant. Ubi iam se ad eam rem

paratos esse arbitrati sunt, oppida sua omnia, numero ad duodecim,
vicos ad quadringentos, reliqua privata aedificia incendunt, frumen- 3
tum omne, praeterquam quod secum portaturi erant, comburunt, ut
domum reditionis spe sublata paratiores ad omnia pericula subeunda
essent; trium mensum molita cibaria sibi quemque domo efferre
iubent. Persuadent Rauricis et Tulingis et Latovicis finitimis, uti eodem 4
usi consilio oppidis suis vicisque exustis una cum iis proficiscantur,
Boiosque, qui trans Rhenum incoluerant et in agrum Noricum
transierant Noreiamque oppugnarant, receptos ad se socios sibi
asciscunt.

6. Erant omnino itinera duo, quibus itineribus domo exire pos- 1
sent: unum per Sequanos, angustum et difficile, inter montem Iuram
et flumen Rhodanum, vix qua singuli carri ducerentur; mons autem
altissimus impendebat, ut facile perpauci prohibere possent; alterum 2
per provinciam nostram, multo facilius atque expeditius, propterea
quod inter fines Helvetiorum et Allobrogum, qui nuper pacati erant,
Rhodanus fluit isque nonnullis locis vado transitur. Extremum op- 3
pidum Allobrogum proximumque Helvetiorum finibus est Genava.
Ex eo oppido pons ad Helvetios pertinet. Allobrogibus sese vel per-
suasuros, quod nondum bono animo in populum Romanum vide-
rentur, existimabant, vel vi coacturos, ut per suos fines eos ire
paterentur. Omnibus rebus ad profectionem comparatis diem di- 4
cunt, qua die ad ripam Rhodani omnes conveniant. Is dies erat a.
d. V. Kal. Apr. L. Pisone A. Gabinio consulibus.

7. Caesari cum id nuntiatum esset eos per provinciam nostram iter 1
facere conari, maturat ab urbe proficisci et quam maximis potest
itineribus in Galliam ulteriorem contendit et ad Genavam pervenit.
Provinciae toti quam maximum potest militum numerum imperat 2
(erat omnino in Gallia ulteriore legio una), pontem, qui erat ad Ge-
navam, iubet rescindi. Ubi de eius adventu Helvetii certiores facti 3
sunt, legatos ad eum mittunt nobilissimos civitatis, cuius legationis
Nammeius et Verucloetius principem locum obtinebant, qui dicerent
*sibi esse in animo sine ullo maleficio iter per provinciam facere, prop-
terea quod aliud iter haberent nullum; rogare, ut eius voluntate id sibi
facere liceat*. Caesar, quod memoria tenebat L. Cassium consulem 4
occisum exercitumque eius ab Helvetiis pulsum et sub iugum mis-
sum, concedendum non putabat; neque homines inimico animo data
facultate per provinciam itineris faciundi temperaturos ab iniuria et
maleficio existimabat. Tamen, ut spatium intercedere posset, dum 5

milites, quos imperaverat, convenirent, legatis respondit *diem se ad*
deliberandum sumpturum; siquid vellent, ad Id. Apr. reverterentur.
1 **8.** Interea ea legione, quam secum habebat, militibusque, qui ex
provincia convenerant, a lacu Lemanno, qui in flumen Rhodanum
influit, ad montem Iuram, qui fines Sequanorum ab Helvetiis dividit,
milia passuum XIX murum in altitudinem pedum sedecim fossamque
2 perducit. Eo opere perfecto praesidia disponit, castella communit,
3 quo facilius, si se invito transire conarentur, prohibere possit. Ubi
ea dies, quam constituerat cum legatis, venit, et legati ad eum
reverterunt, negat *se more et exemplo populi Romani posse iter ulli*
per provinciam dare et, *si vim facere conentur, prohibiturum* ostendit.
4 Helvetii, ea spe deiecti, navibus iunctis ratibusque compluribus
factis, alii vadis Rhodani, qua minima altitudo fluminis erat, nonnun-
quam interdiu, saepius noctu, si perrumpere possent, conati, operis
munitione et militum concursu et telis repulsi hoc conatu desti-
terunt.
1 **9.** Relinquebatur una per Sequanos via, qua Sequanis invitis
2 propter angustias ire non poterant. His cum sua sponte persuadere
non possent, legatos ad Dumnorigem Haeduum mittunt, ut eo depre-
3 catore a Sequanis impetrarent. Dumnorix gratia et largitione apud
Sequanos plurimum poterat et Helvetiis erat amicus, quod ex ea
civitate Orgetorigis filiam in matrimonium duxerat, et cupiditate
regni adductus novis rebus studebat et quam plurimas civitates
4 suo beneficio habere obstrictas volebat. Itaque rem suscipit et a
Sequanis impetrat, ut per fines suos Helvetios ire patiantur, obsides-
que uti inter sese dent, perficit: Sequani, ne itinere Helvetios
prohibeant, Helvetii, ut sine maleficio et iniuria transeant.
1 **10.** Caesari nuntiatur Helvetiis esse in animo per agrum Sequano-
rum et Haeduorum iter in Santonum fines facere, qui non longe a
2 Tolosatium finibus absunt, quae civitas est in provincia. Id si fieret,
intellegebat magno cum periculo provinciae futurum, ut homines
bellicosos, populi Romani inimicos, locis patentibus maximeque
3 frumentariis finitimos haberet. Ob eas causas ei munitioni, quam
fecerat, T. Labienum legatum praeficit; ipse in Italiam magnis
itineribus contendit duasque ibi legiones conscribit et tres, quae
circum Aquileiam hiemabant, ex hibernis educit et, qua proximum
iter in ulteriorem Galliam per Alpes erat, cum his quinque legioni-
4 bus ire contendit. Ibi Ceutrones et Graioceli et Caturiges locis su-
5 perioribus occupatis itinere exercitum prohibere conantur. Complu-
ribus his proeliis pulsis ab Ocelo, quod est oppidum citerioris

provinciae extremum, in fines Vocontiorum ulterioris provinciae die septimo pervenit; inde in Allobrogum fines, ab Allobrogibus in Segusiavos exercitum ducit. Hi sunt extra provinciam trans Rhodanum primi.

11. Helvetii iam per angustias et fines Sequanorum suas copias traduxerant et in Haeduorum fines pervenerant eorumque agros popu-
labantur. Haedui, cum se suaque ab iis defendere non possent, legatos 2
ad Caesarem mittunt rogatum auxilium: *ita se omni tempore de po-* 3
pulo Romano meritos esse, ut paene in conspectu exercitus nostri agri vastari, liberi in servitutem abduci, oppida expugnari non debuerint.
Eodem tempore Ambarri, necessarii et consanguinei Haeduorum, 4
Caesarem certiorem faciunt sese depopulatis agris non facile ab
oppidis vim hostium prohibere. Item Allobroges, qui trans Rho- 5
danum vicos possessionesque habebant, fuga se ad Caesarem reci-
piunt et demonstrant sibi praeter agri solum nihil esse reliqui. Qui- 6
bus rebus adductus Caesar non exspectandum sibi statuit, dum omnibus fortunis sociorum consumptis in Santones Helvetii pervenirent.

12. Flumen est Arar, quod per fines Haeduorum et Sequanorum 1
in Rhodanum influit incredibili lenitate, ita ut oculis, in utram partem fluat, iudicari non possit. Id Helvetii ratibus ac lintribus iunctis
transibant. Ubi per exploratores Caesar certior factus est tres iam partes 2
copiarum Helvetios id flumen traduxisse, quartam fere partem citra flumen Ararim reliquam esse, de tertia vigilia cum legionibus tribus e castris profectus ad eam partem pervenit, quae nondum flumen
transierat. Eos impeditos et inopinantes aggressus magnam partem 3
eorum concidit; reliqui sese fugae mandarunt atque in proximas silvas
abdiderunt. Is pagus appellabatur Tigurinus; nam omnis civitas Helve- 4
tia in quattuor pagos divisa est. Hic pagus unus, cum domo exisset 5
patrum nostrorum memoria, L. Cassium consulem interfecerat et
eius exercitum sub iugum miserat. Ita sive casu sive consilio deorum 6
immortalium, quae pars civitatis Helvetiae insignem calamitatem
populo Romano intulerat, ea princeps poenas persolvit. Qua in re 7
Caesar non solum publicas, sed etiam privatas iniurias ultus est, quod eius soceri L. Pisonis avum, L. Pisonem legatum, Tigurini eodem proelio, quo Cassium, interfecerant.

13. Hoc proelio facto reliquas copias Helvetiorum ut consequi 1
posset, pontem in Arare faciendum curat atque ita exercitum traducit.
Helvetii, repentino eius adventu commoti, cum id, quod ipsi diebus 2
XX aegerrime confecerant, ut flumen transirent, illum uno die

fecisse intellegerent, legatos ad eum mittunt; cuius legationis Di-
vico princeps fuit, qui bello Cassiano dux Helvetiorum fuerat.
3 Is ita cum Caesare egit: *si pacem populus Romanus cum Helvetiis*
faceret, in eam partem ituros atque ibi futuros Helvetios, ubi eos Caesar
4 *constituisset atque esse voluisset; sin bello persequi perseveraret, remini-*
sceretur et veteris incommodi populi Romani et pristinae virtutis Helve-
5 *tiorum. Quod improviso unum pagum adortus esset, cum ii, qui flumen*
transissent, suis auxilium ferre non possent, ne ob eam rem aut suae mag-
6 *nopere virtuti tribueret aut ipsos despiceret. Se ita a patribus maiori-*
busque suis didicisse, ut magis virtute contenderent, quam dolo aut
7 *insidiis niterentur. Quare ne committeret, ut is locus, ubi constitissent,*
ex calamitate populi Romani et internecione exircitus nomen caperet
aut memoriam proderet.

1 **14.** His Caesar ita respondit: *eo sibi minus dubitationis dari, quod*
eas res, quas legati Helvetii commemorassent, memoria teneret, atque eo
2 *gravius ferre, quo minus merito populi Romani accidissent; qui si alicuius*
iniuriae sibi conscius fuisset, non fuisse difficile cavere; sed eo deceptum,
quod neque commissum a se intellegeret, quare timeret, neque sine causa
3 *timendum putaret. Quod si veteris contumeliae oblivisci vellet, num*
etiam recentium iniuriarum, quod eo invito iter per provinciam per vim
temptassent, quod Haeduos, quod Ambarros, quod Allobrogas vexassent,
4 *memoriam deponere posse? Quod sua victoria tam insolenter gloriarentur*
quodque tam diu se impune iniurias tulisse admirarentur, eodem pertinere.
5 *Consuesse enim deos immortales, quo gravius homines ex commutatione*
rerum doleant, quos pro scelere eorum ulcisci velint, his secundiores
6 *interdum res et diuturniorem impunitatem concedere. Cum ea ita sint,*
tamen, si obsides ab iis sibi dentur, uti ea, quae polliceantur, facturos
intellegat, et si Haeduis de iniuriis, quas ipsis sociisque eorum intulerint,
item si Allobrogibus satisfaciant, sese cum iis pacem esse facturum.
7 Divico respondit: *ita Helvetios a maioribus suis institutos esse,*
uti obsides accipere, non dare consuerint: eius rei populum Romanum
esse testem. Hoc responso dato discessit.

1 **15.** Postero die castra ex eo loco movent. Idem facit Caesar
equitatumque omnem, ad numerum quattuor milium, quem ex omni
provincia et Haeduis atque eorum sociis coactum habebat, praemittit,
2 qui videant, quas in partes hostes iter faciant. Qui cupidius novissi-
mum agmen insecuti alieno loco cum equitatu Helvetiorum proelium
3 committunt; et pauci de nostris cadunt. Quo proelio sublati
Helvetii, quod quingentis equitibus tantam multitudinem equitum
propulerant, audacius subsistere nonnunquam et novissimo agmine

proelio nostros lacessere coeperunt. Caesar suos a proelio 4
continebat ac satis habebat in praesentia hostem rapinis
populationibusque prohibere. Ita dies circiter quindecim iter fecerunt, 5
uti inter novissimum hostium agmen et nostrum primum non amplius
quinis aut senis milibus passuum interesset.

16. Interim cotidie Caesar Haeduos frumentum, quod essent 1
publice polliciti, flagitare. Nam propter frigora, quod Gallia sub 2
septentrionibus, ut ante dictum est, posita est, non modo frumenta
in agris matura non erant, sed ne pabuli quidem satis magna copia
suppetebat; eo autem frumento, quod flumine Arare navibus sub- 3
vexerat, propterea minus uti poterat, quod iter ab Arare Helvetii
averterant, a quibus discedere nolebat. Diem ex die ducere Haedui: 4
conferri, comportari, adesse dicere. Ubi se diutius duci 5
intellexit et diem instare, quo die frumentum militibus metiri
oporteret, convocatis eorum principibus, quorum magnam
copiam in castris habebat, in his Divitiaco et Lisco, qui summo
magistratui praeerat (quem vergobretum appellant Haedui, qui creatur
annuus et vitae necisque in suos habet potestatem), graviter eos 6
accusat, quod, cum frumentum neque emi neque ex agris sumi
posset, tam necessario tempore, tam propinquis hostibus ab iis non
sublevetur; praesertim cum magna ex parte eorum precibus adductus
bellum susceperit, multo etiam gravius, quod sit destitutus, queritur.

17. Tum demum Liscus oratione Caesaris adductus, quod antea 1
tacuerat, proponit: *esse nonnullos, quorum auctoritas apud plebem
plurimum valeat, qui privatim plus possint quam ipsi magistratus. Hos* 2
seditiosa atque improba oratione multitudinem deterrere, ne frumentum 3
*conferant, quod debeant: praestare, si iam principatum Galliae obtinere
non possint, Gallorum quam Romanorum imperia perferre, neque dubitare,* 4
*quin, si Helvetios superaverint Romani, una cum reliqua Gallia Haeduis
libertatem sint erepturi. Ab eisdem nostra consilia quaeque in castris* 5
gerantur, hostibus enuntiari; hos a se coerceri non posse. Quin etiam, 6
*quod necessariam rem coactus Caesari enuntiarit, intellegere sese, quanto
id cum periculo fecerit, et ob eam causam, quamdiu potuerit, tacuisse.*

18. Caesar hac oratione Lisci Dumnorigem, Divitiaci fratrem, 1
designari sentiebat, sed, quod pluribus praesentibus eas res iactari
nolebat, celeriter concilium dimittit, Liscum retinet. Quaerit ex solo 2
ea, quae in conventu dixerat. Dicit ille liberius atque audacius. Ea- 3
dem secreto ab aliis quaerit; reperit esse vera: *ipsum esse Dumnori-
gem, summa audacia, magna apud plebem propter liberalitatem gratia,
cupidum rerum novarum. Complures annos portoria reliquaque omnia*

Haeduorum vectigalia parvo pretio redempta habere, propterea quod illo
4 *licente contra liceri audeat nemo. His rebus et suam rem familiarem*
5 *auxisse et facultates ad largiendum magnas comparasse; magnum nume-*
rum equitatus suo sumptu semper alere et circum se habere, neque solum
6 *domi, sed etiam apud finitimas civitates largiter posse, atque huius*
potentiae causa matrem in Biturigibus homini illic nobilissimo ac poten-
7 *tissimo collocasse; ipsum ex Helvetiis uxorem habere, sororem ex matre*
et propinquas suas nuptum in alias civitates collocasse. Favere et cupere
8 *Helvetiis propter eam affinitatem, odisse etiam suo nomine Caesarem et*
Romanos, quod eorum adventu potentia eius deminuta, et Divitiacus
9 *frater in antiquum locum gratiae atque honoris sit restitutus. Si quid*
accidat Romanis, summam in spem per Helvetios regni obtinendi venire;
imperio populi Romani non modo de regno, sed etiam de ea, quam habeat,
10 *gratia desperare.* Reperiebat etiam in quaerendo Caesar, *quod proe-*
lium equestre adversum paucis ante diebus esset factum, initium eius
fugae factum a Dumnorige atque eius equitibus (nam equitatui, quem
auxilio Caesari Haedui miserant, Dumnorix praeerat): *eorum fuga*
reliquum esse equitatum perterritum.

1 **19.** Quibus rebus cognitis, cum ad has suspiciones certissimae res
accederent, quod per fines Sequanorum Helvetios traduxisset, quod
obsides inter eos dandos curasset, quod ea omnia non modo iniussu
suo et civitatis, sed etiam inscientibus ipsis fecisset, quod a magis-
tratu Haeduorum accusaretur, satis esse causae arbitrabatur, quare
in eum aut ipse animadverteret aut civitatem animadvertere iuberet.
2 His omnibus rebus unum repugnabat, quod Divitiaci fratris
summum in populum Romanum studium, summam in se voluntatem,
egregiam fidem, iustitiam, temperantiam cognoverat: nam, ne eius
3 supplicio Divitiaci animum offenderet, verebatur. Itaque priusquam
quidquam conaretur, Divitiacum ad se vocari iubet et cotidianis
interpretibus remotis per C. Valerium Procillum, principem Galliae
provinciae, familiarem suum, cui summam omnium rerum fidem
4 habebat, cum eo colloquitur; simul commonefacit, quae ipso prae-
sente in concilio Gallorum de Dumnorige sint dicta, et ostendit,
5 quae separatim quisque de eo apud se dixerit. Petit atque hortatur,
ut sine eius offensione animi vel ipse de eo causa cognita statuat
vel civitatem statuere iubeat.

1 **20.** Divitiacus multis cum lacrimis Caesarem complexus obsecrare
2 coepit, *ne quid gravius in fratrem statueret; scire se illa esse vera, nec*
quemquam ex eo plus quam se doloris capere, propterea quod, cum ipse
gratia plurimum domi atque in reliqua Gallia, ille minimum propter

adulescentiam posset, per se crevisset; quibus opibus ac nervis non solum 3
ad minuendam gratiam, sed paene ad perniciem suam uteretur. Sese
tamen et amore fraterno et existimatione vulgi commoveri. Quod si 4
quid ei a Caesare gravius accidisset, cum ipse eum locum amicitiae apud
eum teneret, neminem existimaturum non sua voluntate factum; qua ex
re futurum, uti totius Galliae animi a se averterentur. Haec cum pluribus 5
verbis flens a Caesare peteret, Caesar eius dextram prendit; con-
solatus rogat, *finem orandi faciat; tanti eius apud se gratiam esse*
ostendit, *uti et rei publicae iniuriam et suum dolorem eius voluntati ac*
precibus condonet. Dumnorigem ad se vocat, fratrem adhibet; quae in 6
eo reprehendat, ostendit; quae ipse intellegat, quae civitas queratur,
proponit; monet, ut in reliquum tempus omnes suspiciones vitet;
praeterita se Divitiaco fratri condonare dicit. Dumnorigi custodes
ponit, ut, quae agat, quibuscum loquatur, scire possit.

21. Eodem die ab exploratoribus certior factus hostes sub monte 1
consedisse milia passuum ab ipsius castris octo, qualis esset natura
montis et qualis in circuitu ascensus, qui cognoscerent, misit. Re-
nuntiatum est facilem esse. De tertia vigilia Titum Labienum, le- 2
gatum pro praetore, cum duabus legionibus et iis ducibus, qui
iter cognoverant, summum iugum montis ascendere iubet; quid sui
consilii sit, ostendit. Ipse de quarta vigilia eodem itinere, quo hostes 3
ierant, ad eos contendit equitatumque omnem ante se mittit. P.
Considius, qui rei militaris peritissimus habebatur et in exercitu 4
L. Sullae et postea in M. Crassi fuerat, cum exploratoribus prae-
mittitur.

22. Prima luce, cum summus mons a Labieno teneretur, ipse ab 1
hostium castris non longius mille et quingentis passibus abesset,
neque, ut postea ex captivis comperit, aut ipsius adventus aut Labieni
cognitus esset, Considius equo admisso ad eum accurrit, dicit *mon-* 2
tem, quem a Labieno occupari voluerit, ab hostibus teneri; id se a Galli-
cis armis atque insignibus cognovisse. Caesar suas copias in proximum 3
collem subducit, aciem instruit. Labienus, ut erat ei praeceptum
a Caesare, *ne proelium committeret, nisi ipsius copiae prope hostium*
castra visae essent, ut undique uno tempore in hostes impetus fieret,
monte occupato nostros exspectabat proelioque abstinebat. Multo 4
denique die per exploratores Caesar cognovit et montem a suis
teneri et Helvetios castra movisse et Considium timore perterritum,
quod non vidisset, pro viso sibi renuntiavisse. Eo die, quo consuerat 5
intervallo, hostes sequitur et milia passuum tria ab eorum castris
castra ponit.

1 **23.** Postridie eius diei, quod omnino biduum supererat, cum
exercitui frumentum metiri oporteret, et quod a Bibracte, oppido
Haeduorum longe maximo et copiosissimo, non amplius milibus pas-
suum XVIII aberat, rei frumentariae prospiciendum existimavit:
2 iter ab Helvetiis avertit ac Bibracte ire contendit. Ea res per
fugitivos L. Aemilii, decurionis equitum Gallorum, hostibus
3 nuntiatur. Helvetii, seu quod timore perterritos Romanos
discedere a se existimarent, eo magis, quod pridie superioribus locis
occupatis proelium non commisissent, sive eo, quod re frumentaria
intercludi posse confiderent, commutato consilio atque itinere con-
verso nostros ab novissimo agmine insequi ac lacessere coeperunt.

1 **24.** Postquam id animadvertit, copias suas Caesar in proximum
collem subduxit equitatumque, qui sustineret hostium impetum,
2 misit. Ipse interim in colle medio triplicem aciem instruxit legionum
3 quattuor veteranarum; in summo iugo duas legiones, quas in Gallia
citeriore proxime conscripserat, et omnia auxilia collocavit ac totum
montem hominibus complevit; impedimenta sarcinasque in unum
locum conferri et eum ab his, qui in superiore acie constiterant, mu-
4 niri iussit. Helvetii cum omnibus suis carris secuti impedimenta in
5 unum locum contulerunt; ipsi confertissima acie reiecto nostro
equitatu, phalange facta sub primam nostram aciem successerunt.

1 **25.** Caesar primum suo, deinde omnium e conspectu remotis
equis, ut aequato omnium periculo spem fugae tolleret, cohortatus
2 suos proelium commisit. Milites e loco superiore pilis missis facile
hostium phalangem perfregerunt. Ea disiecta gladiis destrictis in
3 eos impetum fecerunt. Gallis magno ad pugnam erat impedimento,
quod pluribus eorum scutis uno ictu pilorum transfixis et colligatis,
cum ferrum se inflexisset, neque evellere neque sinistra impedita
4 satis commode pugnare poterant, multi ut diu iactato bracchio
praeoptarent scutum manu emittere et nudo corpore pugnare.
5 Tandem vulneribus defessi et pedem referre et, quod mons
suberat circiter mille passuum spatio, eo se recipere coeperunt.
6 Capto monte et succedentibus nostris Boii et Tulingi, qui homi-
num milibus circiter XV agmen hostium claudebant et novissimis
praesidio erant, ex itinere nostros a latere aperto aggressi circumve-
nerunt, et id conspicati Helvetii, qui in montem sese receperant, rur-
7 sus instare et proelium redintegrare coeperunt. Romani conversa
signa bipertito intulerunt: prima et secunda acies, ut victis ac sum-
motis resisteret, tertia, ut venientes sustineret.

26. Ita ancipiti proelio diu atque acriter pugnatum est. Diutius 1
cum sustinere nostrorum impetus non possent, alteri se, ut coeperant,
in montem receperunt, alteri ad impedimenta et carros suos se con-
tulerunt. Nam hoc toto proelio, cum ab hora septima ad ves- 2
perum pugnatum sit, aversum hostem videre nemo potuit.
Ad multam noctem etiam ad impedimenta pugnatum est, prop- 3
terea quod pro vallo carros obiecerant et e loco superiore in nostros
venientes tela coniciebant, et nonnulli inter carros rotasque mataras
ac tragulas subiciebant nostrosque vulnerabant. Diu cum esset pug- 4
natum, impedimentis castrisque nostri potiti sunt. Ibi Orgetorigis
filia atque unus e filiis captus est. Ex eo proelio circiter hominum 5
milia CXXX superfuerunt eaque tota nocte continenter ierunt;
nullam partem noctis itinere intermisso in fines Lingonum die quarto
pervenerunt, cum et propter vulnera militum et propter sepultu-
ram occisorum nostri triduum morati eos sequi non potuissent.
Caesar ad Lingonas litteras nuntiosque misit, *ne eos frumento neve alia* 6
re iuvarent: qui si iuvissent, se eodem loco, quo Helvetios, habiturum.
Ipse triduo intermisso cum omnibus copiis eos sequi coepit.

27. Helvetii omnium rerum inopia adducti legatos de deditione 1
ad eum miserunt. Qui cum eum in itinere convenissent seque ad 2
pedes proiecissent suppliciterque locuti flentes pacem petissent atque
eos in eo loco, quo tum essent, suum adventum exspectare iussisset,
paruerunt. Eo postquam Caesar pervenit, obsides, arma, servos, qui 3
ad eos perfugissent, poposcit. Dum ea conquiruntur et conferuntur, 4
circiter hominum milia sex eius pagi, qui Verbigenus appellatur, sive
timore perterriti, ne armis traditis supplicio afficerentur, sive spe
salutis inducti, quod in tanta multitudine dediticiorum suam fugam
aut occultari aut omnino ignorari posse existimarent, prima nocte e
castris Helvetiorum egressi ad Rhenum finesque Germanorum con-
tenderunt.

28. Quod ubi Caesar resciit, quorum per fines ierant, his, uti 1
conquirerent et reducerent, si sibi purgati esse vellent, imperavit;
reductos in hostium numero habuit; reliquos omnes obsidibus, armis, 2
perfugis traditis in deditionem accepit. Helvetios, Tulingos, Latovicos 3
in fines suos, unde erant profecti, reverti iussit et, quod omnibus
frugibus amissis domi nihil erat, quo famem tolerarent, Allobrogibus
imperavit, ut iis frumenti copiam facerent; ipsos oppida vicosque,
quos incenderant, restituere iussit. Id ea maxime ratione fecit, quod 4
noluit eum locum, unde Helvetii discesserant, vacare, ne propter
bonitatem agrorum Germani, qui trans Rhenum incolunt, e suis

finibus in Helvetiorum fines transirent et finitimi Galliae provinciae
5 Allobrogibusque essent. Boios petentibus Haeduis, quod egregia
virtute erant cogniti, ut in finibus suis collocarent, concessit; quibus
illi agros dederunt quosque postea in parem iuris libertatisque con-
dicionem, atque ipsi erant, receperunt.

1 **29.** In castris Helvetiorum tabulae repertae sunt litteris Graecis
confectae et ad Caesarem relatae, quibus in tabulis nominatim ratio
confecta erat, qui numerus domo exisset eorum, qui arma ferre
2 possent, et item separatim pueri, senes mulieresque. Quarum omnium
rerum summa erat capitum: Helvetiorum milia CCLXIII, Tulin-
gorum milia XXXVI, Latovicorum XIV, Rauricorum XXIII, Boio-
3 rum XXXII; ex his, qui arma ferre possent, ad milia XCII. Summa
omnium fuerunt ad milia CCCLXVIII. Eorum, qui domum redie-
runt, censu habito, ut Caesar imperaverat, repertus est numerus
milium C et X.

C. IULII CAESARIS

COMMENTARII DE BELLO GALLICO

LIBER SEXTUS

1. Multis de causis Caesar maiorem Galliae motum exspectans 1
per Marcum Silanum, Gaium Antistium Reginum, Titum Sextium
legatos dilectum habere instituit. Simul ab Gnaeo Pompeio procon- 2
sule petit, quoniam ipse ad urbem cum imperio rei publicae causa
remaneret, quos ex Cisalpina Gallia consul sacramento rogavisset,
ad signa convenire et ad se proficisci iuberet, magni interesse etiam 3
in reliquum tempus ad opinionem Galliae existimans tantas videri
Italiae facultates, ut, siquid esset in bello detrimenti acceptum, non
modo id brevi tempore sarciri, sed etiam maioribus augeri copiis pos-
set. Quod cum Pompeius et rei publicae et amicitiae tribuisset, cele- 4
riter confecto per suos dilectu tribus ante exactam hiemem et con-
stitutis et adductis legionibus duplicatoque earum cohortium numero,
quas cum Quinto Titurio amiserat, et celeritate et copiis docuit, quid
populi Romani disciplina atque opes possent.

2. Interfecto Indutiomaro, ut docuimus, ad eius propinquos a 1
Treveris imperium defertur. Illi finitimos Germanos sollicitare et pe-
cuniam polliceri non desistunt. Cum a proximis impetrare non pos- 2
sent, ulteriores temptant. Inventis nonnullis civitatibus iure iuran-
do inter se confirmant obsidibusque de pecunia cavent; Ambiori-
gem sibi societate et foedere adiungunt. Quibus rebus cognitis 3
Caesar, cum undique bellum parari videret, Nervios, Atuatucos,
Menapios adiunctis Cisrhenanis omnibus Germanis esse in armis,
Senones ad imperatum non venire et cum Carnutibus finitimisque
civitatibus consilia communicare, a Treveris Germanos crebris le-
gationibus sollicitari, maturius sibi de bello cogitandum putavit.

3. Itaque nondum hieme confecta proximis quattuor coactis le- 1
gionibus de improviso in fines Nerviorum contendit; et, priusquam 2
illi aut convenire aut profugere possent, magno pecoris atque homi-
num numero capto atque ea praeda militibus concessa vastatisque

3 agris in deditionem venire atque obsides sibi dare coegit. Eo celeriter
4 confecto negotio rursus in hiberna legiones reduxit. Concilio Galliae
primo vere, uti instituerat, indicto, cum reliqui praeter Senones, Car-
nutes Treverosque venissent, initium belli ac defectionis hoc esse
arbitratus, ut omnia postponere videretur, concilium Luteciam Pa-
5 risiorum transfert. Confines erant hi Senonibus civitatemque patrum
memoria coniunxerant, sed ab hoc consilio afuisse existimabantur.
6 Hac re pro suggestu pronuntiata eodem die cum legionibus in Seno-
nes proficiscitur magnisque itineribus eo pervenit.

1 **4.** Cognito eius adventu Acco, qui princeps eius consilii fuerat,
iubet in oppida multitudinem convenire. Conantibus, priusquam
2 id effici posset, adesse Romanos nuntiatur. Necessario sententia de-
sistunt legatosque deprecandi causa ad Caesarem mittunt; adeunt
3 per Haeduos, quorum antiquitus erat in fide civitas. Libenter Caesar
petentibus Haeduis dat veniam excusationemque accipit, quod aes-
4 tivum tempus instantis belli, non quaestionis esse arbitrabatur. Ob-
5 sidibus imperatis centum hos Haeduis custodiendos tradit. Eodem
Carnutes legatos obsidesque mittunt usi deprecatoribus Remis, quo-
6 rum erant in clientela; eadem ferunt responsa. Peragit concilium
Caesar equitesque imperat civitatibus.

1 **5.** Hac parte Galliae pacata totus et mente et animo in bellum
2 Treverorum et Ambiorigis insistit. Cavarinum cum equitatu Seno-
num secum proficisci iubet, nequis aut ex huius iracundia aut ex eo,
3 quod meruerat, odio civitatis motus exsistat. His rebus constitutis,
quod pro explorato habebat Ambiorigem proelio non esse conten-
4 turum, reliqua eius consilia animo circumspiciebat. Erant Menapii
propinqui Eburonum finibus, perpetuis paludibus silvisque muniti,
qui uni ex Gallia de pace ad Caesarem legatos numquam miserant.
Cum his esse hospitium Ambiorigi sciebat; item per Treveros ve-
5 nisse Germanis in amicitiam cognoverat. Haec prius illi detrahenda
auxilia existimabat, quam ipsum bello lacesseret, ne desperata sa-
lute aut se in Menapios abderet aut cum Transrhenanis congredi
6 cogeretur. Hoc inito consilio totius exercitus impedimenta ad La-
bienum in Treveros mittit duasque ad eum legiones proficisci iubet,
ipse cum legionibus expeditis quinque in Menapios proficiscitur.
7 Illi nulla coacta manu loci praesidio freti in silvas paludesque con-
fugiunt suaque eodem conferunt.

1 **6.** Caesar partitis copiis cum Gaio Fabio legato et Marco Cras-
so quaestore celeriterque effectis pontibus adit tripertito, aedificia
vicosque incendit, magno pecoris atque hominum numero potitur.

Quibus rebus coacti Menapii legatos ad eum pacis petendae causa 2
mittunt. Ille obsidibus acceptis hostium se habiturum numero con- 3
firmat, si aut Ambiorigem aut eius legatos finibus suis recepissent.
His confirmatis rebus Commium Atrebatem cum equitatu custodis 4
loco in Menapiis relinquit, ipse in Treveros proficiscitur.

7. Dum haec a Caesare geruntur, Treveri magnis coactis pedi- 1
tatus equitatusque copiis Labienum cum una legione, quae in eorum
finibus hiemabat, adoriri parabant. Iamque ab eo non longius bidui 2
via aberant, cum duas venisse legiones missu Caesaris cognoscunt.
Positis castris a milibus passuum quindecim auxilia Germanorum 3
exspectare constituunt. Labienus hostium cognito consilio sperans 4
temeritate eorum fore aliquam dimicandi facultatem, praesidio quin-
que cohortium impedimentis relicto cum XXV cohortibus magnoque
equitatu contra hostem proficiscitur et mille passuum intermisso
spatio castra communit. Erat inter Labienum atque hostem difficili 5
transitu flumen ripisque praeruptis. Hoc neque ipse transire habebat
in animo neque hostes transituros existimabat. Augebatur auxilio-
rum cotidie spes. Loquitur consulto palam, *quoniam Germani appro-* 6
pinquare dicantur, sese suas exercitusque fortunas in dubium non devo-
caturum et postero die prima luce castra moturum. Celeriter haec ad 7
hostes deferuntur, ut ex magno Gallorum equitum numero nonnullos
Gallicis rebus favere natura cogebat. Labienus nocte tribunis mili- 8
tum primisque ordinibus convocatis, quid sui sit consilii, proponit
et, quo facilius hostibus timoris det suspicionem, maiore strepitu
et tumultu, quam populi Romani fert consuetudo, castra moveri iubet.
His rebus fugae similem profectionem efficit. Haec quoque per ex- 9
ploratores ante lucem in tanta propinquitate castrorum ad hostes
deferuntur.

8. Vix agmen novissimum extra munitiones processerat, cum 1
Galli cohortati inter se, *ne speratam praedam ex manibus dimitterent—*
longum esse perterritis Romanis Germanorum auxilium exspectare, ne-
que suam pati dignitatem, ut tantis copiis tam exiguam manum, prae-
sertim fugientem atque impeditam, adoriri non audeant — flumen tran-
sire et iniquo loco committere proelium non dubitant. Quae fore 2
suspicatus Labienus, ut omnes citra flumen eliceret, eadem usus
simulatione itineris placide progrediebatur. Tum praemissis paulum 3
impedimentis atque in tumulo quodam collocatis: „Habetis", inquit,
„milites, quam petistis, facultatem; hostem impedito atque iniquo 4
loco tenetis: praestate eandem nobis ducibus virtutem, quam saepe
numero imperatori praestitistis, atque illum adesse et haec coram

5 cernere existimate". Simul signa ad hostem converti aciemque derigi
iubet et paucis turmis praesidio ad impedimenta dimissis reliquos
equites ad latera disponit. Celeriter nostri clamore sublato pila in
6 hostes immittunt. Illi, ubi praeter spem, quos modo fugere crede-
bant, infestis signis ad se ire viderunt, impetum modo ferre non
potuerunt ac primo concursu in fugam coniecti proximas silvas pe-
7 tiverunt. Quos Labienus equitatu consectatus magno numero in-
terfecto, compluribus captis paucis post diebus civitatem recepit.
Nam Germani, qui auxilio veniebant, percepta Treverorum fuga
8 sese domum contulerunt. Cum his propinqui Indutiomari, qui de-
9 fectionis auctores fuerant, comitati eos ex civitate excesserunt. Cin-
getorigi, quem ab initio permansisse in officio demonstravimus, prin-
cipatus atque imperium est traditum.

1 **9.** Caesar, postquam ex Menapiis in Treveros venit, duabus
2 de causis Rhenum transire constituit; quarum una erat, quod auxilia
contra se Treveris miserant, altera, ne ad eos Ambiorix receptum
3 haberet. His constitutis rebus paulo supra eum locum, quo ante exer-
4 citum traduxerat, facere pontem instituit. Nota atque instituta ra-
5 tione magno militum studio paucis diebus opus efficitur. Firmo in
Treveris ad pontem praesidio relicto, nequis ab his subito motus ori-
6 retur, reliquas copias equitatumque traducit. Ubii, qui ante obsides
dederant atque in deditionem venerant, purgandi sui causa ad eum
legatos mittunt, qui doceant *neque ex sua civitate auxilia in Treveros*
7 *missa neque ab se fidem laesam;* petunt atque orant, *ut sibi parcat, ne*
communi odio Germanorum innocentes pro nocentibus poenas pendant;
8 *si amplius obsidum velit dari, pollicentur.* Cognita Caesar causa reperit
ab Suebis auxilia missa esse, Ubiorum satisfactionem accipit, aditus
viasque in Suebos perquirit.

1 **10.** Interim paucis post diebus fit ab Ubiis certior Suebos om-
nes in unum locum copias cogere atque iis nationibus, quae sub eorum
sint imperio, denuntiare, uti auxilia peditatus equitatusque mittant.
2 His cognitis rebus rem frumentariam providet, castris idoneum lo-
cum deligit; Ubiis imperat, ut pecora deducant suaque omnia ex
agris in oppida conferant, sperans barbaros atque imperitos homines
inopia cibariorum adductos ad iniquam pugnandi condicionem posse
3 deduci; mandat, ut crebros exploratores in Suebos mittant, quaeque
4 apud eos gerantur, cognoscant. Illi imperata faciunt et paucis diebus
intermissis referunt: *Suebos omnes, posteaquam certiores nuntii de exer-*
citu Romanorum venerint, cum omnibus suis sociorumque copiis, quas
5 *coegissent, penitus ad extremos fines se recepisse; silvam ibi esse infinita*

magnitudine, quae appellatur Bacenis; hanc longe introrsus pertinere et pro nativo muro obiectam Cheruscos ab Sueborum Suebosque a Cheruscorum iniuriis incursionibusque prohibere; ad eius silvae initium Suebos adventum Romanorum exspectare constituisse.

11. Quoniam ad hunc locum perventum est, non alienum esse 1
videtur de Galliae Germaniaeque moribus et, quo differant hae na-
tiones inter se, proponere. In Gallia non solum in omnibus civitati- 2
bus atque in omnibus pagis partibusque, sed paene etiam in singulis
domibus factiones sunt, earumque factionum sunt principes, qui 3
summam auctoritatem eorum iudicio habere existimantur, quorum
ad arbitrium iudiciumque summa omnium rerum consiliorumque
redeat. Idque eius rei causa antiquitus institutum videtur, nequis ex 4
plebe contra potentiorem auxilii egeret. Suos enim quisque opprimi
et circumveniri non patitur neque, aliter si faciat, ullam inter suos
habet auctoritatem. Haec eadem ratio est in summa totius Galliae; 5
namque omnes civitates divisae sunt in duas partes.

12. Cum Caesar in Galliam venit, alterius factionis principes 1
erant Haedui, alterius Sequani. Hi cum per se minus valerent, quod 2
summa auctoritas antiquitus erat in Haeduis magnaeque eorum erant
clientelae, Germanos atque Ariovistum sibi adiunxerant eosque ad
se magnis iacturis pollicitationibusque perduxerant. Proeliis vero 3
compluribus factis secundis atque omni nobilitate Haeduorum in- 4
terfecta tantum potentia antecesserant, ut magnam partem clientium
ab Haeduis ad se traducerent obsidesque ab iis principum filios acci-
perent et publice iurare cogerent nihil se contra Sequanos consilii
inituros et partem finitimi agri per vim occupatam possiderent Gal-
liaeque totius principatum obtinerent. Qua necessitate adductus Di- 5
vitiacus auxilii petendi causa Romam ad senatum profectus infecta
re redierat. Adventu Caesaris facta commutatione rerum, obsidibus 6
Haeduis redditis, veteribus clientelis restitutis, novis per Caesarem
comparatis, quod ii, qui se ad eorum amicitiam aggregaverant, me-
liore condicione atque aequiore imperio se uti videbant, reliquis rebus
eorum gratia dignitateque amplificata Sequani principatum dimise-
rant. In eorum locum Remi successerant; quos quod adaequare apud 7
Caesarem gratia intellegebatur, ii, qui propter veteres inimicitias nullo
modo cum Haeduis coniungi poterant, se Remis in clientelam dica-
bant. Hos illi diligenter tuebantur; ita et novam et repente collectam 8
auctoritatem tenebant. Eo tum statu res erat, ut longe principes ha- 9
berentur Haedui, secundum locum dignitatis Remi obtinerent.

1 **13.** In omni Gallia eorum hominum, qui aliquo sunt numero
atque honore, genera sunt duo. Nam plebes paene servorum habetur
2 loco, quae nihil audet per se, nullo adhibetur consilio. Plerique, cum
aut aere alieno aut magnitudine tributorum aut iniuria potentiorum
premuntur, sese in servitutem dicant. Nobilibus in hos eadem omnia
3 sunt iura, quae dominis in servos. Sed de his duobus generibus alte-
4 rum est druidum, alterum equitum. Illi rebus divinis intersunt, sac-
rificia publica ac privata procurant, religiones interpretantur. Ad
hos magnus adulescentium numerus disciplinae causa concurrit,
5 magnoque hi sunt apud eos honore. Nam fere de omnibus contro-
versiis publicis privatisque constituunt et, siquod est facinus admis-
sum, si caedes facta, si de hereditate, de finibus controversia est, idem
6 decernunt, praemia poenasque constituunt. Siqui aut privatus aut
populus eorum decreto non stetit, sacrificiis interdicunt. Haec poena
7 apud eos est gravissima. Quibus ita est interdictum, hi numero im-
piorum ac sceleratorum habentur, his omnes decedunt, aditum eo-
rum sermonemque defugiunt, nequid ex contagione incommodi acci-
piant, neque his petentibus ius redditur neque honos ullus commu-
8 nicatur. His autem omnibus druidibus praeest unus, qui summam
9 inter eos habet auctoritatem. Hoc mortuo aut, siqui ex reliquis ex-
cellit dignitate, succedit, aut, si sunt plures pares, suffragio druidum
10 allegitur; nonnumquam etiam armis de principatu contendunt. Hi
certo anni tempore in finibus Carnutum, quae regio totius Galliae
media habetur, considunt in loco consecrato. Huc omnes undique,
qui controversias habent, conveniunt eorumque decretis iudiciisque
11 parent. Disciplina in Britannia reperta atque inde in Galliam translata
12 existimatur, et nunc, qui diligentius eam rem cognoscere volunt, ple-
rumque illo discendi causa proficiscuntur.

1 **14.** Druides a bello abesse consuerunt neque tributa una cum
reliquis pendunt, militiae vacationem omniumque rerum habent
2 immunitatem. Tantis excitati praemiis et sua sponte multi in disci-
3 plinam conveniunt et a parentibus propinquisque mittuntur. Magnum
ibi numerum versuum ediscere dicuntur. Itaque annos nonnulli
vicenos in disciplina permanent. Neque fas esse existimant ea litteris
mandare, cum in reliquis fere rebus, publicis privatisque rationibus,
4 Graecis utantur litteris. Id mihi duabus de causis instituisse videntur,
quod neque in vulgum disciplinam efferri velint neque eos, qui dis-
cunt, litteris confisos minus memoriae studere, quod fere plerisque
accidit, ut praesidio litterarum diligentiam in perdiscendo ac memo-
5 riam remittant. In primis hoc volunt persuadere non interire animas,

sed ab aliis post mortem transire ad alios, atque hoc maxime ad vir-
tutem excitari putant metu mortis neglecto. Multa praeterea de side- 6
ribus atque eorum motu, de mundi ac terrarum magnitudine, de
rerum natura, de deorum immortalium vi ac potestate disputant et
iuventuti tradunt.

15. Alterum genus est equitum. Hi, cum est usus atque ali- 1
quod bellum incidit — quod ante Caesaris adventum fere quotannis
accidere solebat —, uti aut ipsi iniurias inferrent aut illatas propul-
sarent, omnes in bello versantur, atque eorum, ut quisque est genere 2
copiisque amplissimus, ita plurimos circum se ambactos clientesque
habet. Hanc unam gratiam potentiamque noverunt.

16. Natio est omnis Gallorum admodum dedita religionibus, 1
atque ob eam causam, qui sunt affecti gravioribus morbis quique 2
in proeliis periculisque versantur, aut pro victimis homines immo-
lant aut se immolaturos vovent, administrisque ad ea sacrificia drui-
dibus utuntur, quod, pro vita hominis nisi hominis vita reddatur, 3
non posse deorum immortalium numen placari arbitrantur, publice-
que eiusdem generis habent instituta sacrificia. Alii immani magni- 4
tudine simulacra habent, quorum contexta viminibus membra vivis
hominibus complent; quibus succensis circumventi flamma exani-
mantur homines. Supplicia eorum, qui in furto aut latrocinio aut ali- 5
qua noxia sint comprehensi, gratiora dis immortalibus esse arbitran-
tur. Sed cum eius generis copia deficit, etiam ad innocentium suppli-
cia descendunt.

17. Deorum maxime Mercurium colunt. Huius sunt plurima 1
simulacra, hunc omnium inventorem artium ferunt, hunc viarum
atque itinerum ducem, hunc ad quaestus pecuniae mercaturasque
habere vim maximam arbitrantur. Post hunc Apollinem et Martem
et Iovem et Minervam. De his eandem fere, quam reliquae gentes, 2
habent opinionem: Apollinem morbos depellere, Minervam operum
atque artificiorum initia tradere, Iovem imperium caelestium tenere,
Martem bella regere. Huic, cum proelio dimicare constituerunt, ea, 3
quae bello ceperint, plerumque devovent; cum superaverunt, ani-
malia capta immolant, reliquas res in unum locum conferunt. Multis 4
in civitatibus harum rerum exstructos tumulos locis consecratis con-
spicari licet; neque saepe accidit, ut neglecta quispiam religione aut 5
capta apud se occultare aut posita tollere auderet, gravissimumque
ei rei supplicium cum cruciatu constitutum est.

18. Galli se omnes ab Dite patre prognatos praedicant idque ab 1
druidibus proditum dicunt. Ob eam causam spatia omnis temporis 2

non numero dierum, sed noctium finiunt; dies natales et mensum et
3 annorum initia sic observant, ut noctem dies subsequatur. In reli-
quis vitae institutis hoc fere ab reliquis differunt, quod suos liberos,
nisi cum adoleverunt, ut munus militiae sustinere possint, palam ad
se adire non patiuntur filiumque puerili aetate in publico in con-
spectu patris assistere turpe ducunt.

1 **19.** Viri, quantas pecunias ab uxoribus dotis nomine acceperunt,
tantas ex suis bonis aestimatione facta cum dotibus communicant.
2 Huius omnis pecuniae coniunctim ratio habetur fructusque servan-
tur; uter eorum vita superavit, ad eum pars utriusque cum fructibus
3 superiorum temporum pervenit. Viri in uxores sicuti in liberos vitae
necisque habent potestatem; et cum pater familiae illustriore loco
natus decessit, eius propinqui conveniunt et, de morte si res in suspi-
cionem venit, de uxoribus in servilem modum quaestionem habent
et, si compertum est, igni atque omnibus tormentis excruciatas in-
4 terficiunt. Funera sunt pro cultu Gallorum magnifica et sumptuosa;
omniaque, quae vivis cordi fuisse arbitrantur, in ignem inferunt, etiam
animalia, ac paulo supra hanc memoriam servi et clientes, quos ab iis
dilectos esse constabat, iustis funeribus confectis una cremabantur.

1 **20.** Quae civitates commodius suam rem publicam administrare
existimantur, habent legibus sanctum, siquis quid de re publica a
2 finitimis rumore ac fama acceperit, uti ad magistratum deferat neve
cum quo alio communicet, quod saepe homines temerarios atque im-
peritos falsis rumoribus terreri et ad facinus impelli et de summis
3 rebus consilium capere cognitum est. Magistratus, quae visa sunt,
occultant, quaeque esse ex usu iudicaverunt, multitudini produnt.
De re publica nisi per concilium loqui non conceditur.

1 **21.** Germani multum ab hac consuetudine differunt. Nam ne-
que druides habent, qui rebus divinis praesint, neque sacrificiis stu-
2 dent. Deorum numero eos solos ducunt, quos cernunt et quorum
aperte opibus iuvantur, Solem et Vulcanum et Lunam, reliquos ne
3 fama quidem acceperunt. Vita omnis in venationibus atque in studiis
rei militaris consistit; a parvis labori ac duritiae student.

1 **22.** Agri culturae non student, maiorque pars eorum victus in
2 lacte, caseo, carne consistit. Neque quisquam agri modum certum
aut fines habet proprios, sed magistratus ac principes in annos sin-
gulos gentibus cognationibusque hominum quique una coierunt,
quantum et quo loco visum est agri, attribuunt atque anno post alio
3 transire cogunt. Eius rei multas afferunt causas: ne assidua consue-
tudine capti studium belli gerendi agri cultura commutent; ne latos

fines parare studeant potentioresque humiliores possessionibus ex-
pellant; ne accuratius ad frigora atque aestus vitandos aedificent; ne-
qua oriatur pecuniae cupiditas, qua ex re factiones dissensionesque
nascuntur; ut animi aequitate plebem contineant, cum suas quisque 4
opes cum potentissimis aequari videat.

23. Civitatibus maxima laus est quam latissime circum se vas- 1
tatis finibus solitudines habere. Hoc proprium virtutis existimant, 2
expulsos agris finitimos cedere neque quemquam prope se audere
consistere. Simul hoc se fore tutiores arbitrantur, repentinae incur- 3
sionis timore sublato. Cum bellum civitas aut illatum defendit aut 4
infert, magistratus, qui ei bello praesint et vitae necisque habeant
potestatem, deliguntur. In pace nullus est communis magistratus, 5
sed principes regionum atque pagorum inter suos ius dicunt contro-
versiasque minuunt. Latrocinia nullam habent infamiam, quae extra 6
fines cuiusque civitatis fiunt, atque ea iuventutis exercendae ac desi-
diae minuendae causa fieri praedicant. Atque ubi quis ex principibus 7
in concilio dixit se ducem fore, qui sequi velint, profiteantur, con-
surgunt ii, qui et causam et hominem probant, suumque auxilium
pollicentur atque a multitudine collaudantur; qui ex his secuti non 8
sunt, in desertorum ac proditorum numero ducuntur, omniumque
his rerum postea fides derogatur. Hospitem violare fas non putant; 9
qui quacunque de causa ad eos venerunt, ab iniuria prohibent sanc-
tosque habent, hisque omnium domus patent victusque commu-
nicatur.

24. Ac fuit antea tempus, cum Germanos Galli virtute supe- 1
rarent, ultro bella inferrent, propter hominum multitudinem agrique
inopiam trans Rhenum colonias mitterent. Itaque ea, quae fertilis- 2
sima Germaniae sunt, loca circum Hercyniam silvam, quam Era-
tostheni et quibusdam Graecis fama notam esse video, quam illi Or-
cyniam appellant, Volcae Tectosages occupaverunt atque ibi conse-
derunt; quae gens ad hoc tempus his sedibus sese continet summam- 3
que habet iustitiae et bellicae laudis opinionem. Nunc quoniam in 4
eadem inopia, egestate, patientia, qua ante Germani permanent, 5
eodem victu et cultu corporis utuntur, Gallis autem provinciarum
propinquitas et transmarinarum rerum notitia multa ad copiam atque
usus largitur, paulatim assuefacti superari multisque victi proeliis ne
se quidem ipsi cum illis virtute comparant.

25. Huius Hercyniae silvae, quae supra demonstrata est, lati- 1
tudo novem dierum iter expedito patet; non enim aliter finiri potest,
neque mensuras itinerum noverunt. Oritur ab Helvetiorum et Ne- 2

metum et Rauricorum finibus rectaque fluminis Danuvii regione
3 pertinet ad fines Dacorum et Anartium. Hinc se flectit sinistrorsus
diversis a flumine regionibus multarumque gentium fines propter
4 magnitudinem attingit. Neque quisquam est huius Germaniae, qui
se aut audisse aut adisse ad initium eius silvae dicat, cum dierum
5 iter LX processerit, aut, quo ex loco oriatur, acceperit. Multaque in
ea genera ferarum nasci constat, quae reliquis in locis visa non sint,
ex quibus, quae maxime differant a ceteris et memoriae prodenda
videantur, haec sunt.

1 **26.** Est bos cervi figura, cuius a media fronte inter aures unum
cornu existit excelsius magisque derectum his, quae nobis nota sunt,
2 cornibus; ab eius summo sicut palmae ramique late diffunduntur.
3 Eadem est feminae marisque natura, eadem forma magnitudoque
cornuum.

1 **27.** Sunt item, quae appellantur alces. Harum est consimilis
capris figura et varietas pellium, sed magnitudine paulo antecedunt
mutilaeque sunt cornibus et crura sine nodis articulisque habent.
2 Neque quietis causa procumbunt neque, siquo afflictae casu con-
3 ciderunt, erigere se ac sublevare possunt. His sunt arbores pro cu-
bilibus; ad eas se applicant atque ita paulum modo reclinatae quie-
4 tem capiunt. Quarum ex vestigiis cum est animadversum a venatori-
bus, quo se recipere consuerint, omnes eo loco aut ab radicibus su-
bruunt aut accidunt arbores, tantum ut summa species earum stan-
5 tium relinquatur. Huc cum se consuetudine reclinaverunt, infirmas
arbores pondere affligunt atque una ipsae concidunt.

1 **28.** Tertium est genus eorum, qui uri appellantur. Hi sunt mag-
2 nitudine paulo infra elephantos, specie et colore et figura tauri. Magna
vis eorum est et magna velocitas; neque homini neque ferae, quam
conspexerunt, parcunt. Hos studiose foveis captos interficiunt. Hoc
se labore durant adulescentes atque hoc genere venationis exercent
et, qui plurimos ex his interfecerunt, relatis in publicum cornibus,
4 quae sint testimonio, magnam ferunt laudem. Sed assuescere ad ho-
5 mines et mansuefieri ne parvuli quidem excepti possunt. Amplitudo
6 cornuum et figura et species multum a nostrorum boum cornibus
differt. Haec studiose conquisita ab labris argento circumcludunt
atque in amplissimis epulis pro poculis utuntur.

1 **29.** Caesar, postquam per Ubios exploratores comperit Suebos
se in silvas recepisse, inopiam frumenti veritus, quod, ut supra de-
monstravimus, minime omnes Germani agri culturae student, con-
2 stituit non progredi longius; sed, ne omnino metum reditus sui bar-

baris tolleret, atque ut eorum auxilia tardaret, reducto exercitu par-
tem ultimam pontis, quae ripas Ubiorum contingebat, in longitudi- 3
nem pedum ducentorum rescindit atque in extremo ponte turrim
tabulatorum quattuor constituit praesidiumque cohortium duodecim
pontis tuendi causa ponit magnisque eum locum munitionibus fir-
mat. Ei loco praesidioque Gaium Volcacium Tullum adulescentem
praeficit. Ipse, cum maturescere frumenta inciperent, ad bellum Am- 4
biorigis profectus per Arduennam silvam, quae est totius Galliae ma-
xima atque ab ripis Rheni finibusque Treverorum ad Nervios pertinet
milibusque amplius quingentis in longitudinem patet, Lucium Mi-
nucium Basilum cum omni equitatu praemittit, siquid celeritate iti-
neris atque opportunitate temporis proficere possit; monet, ut ignes 5
in castris fieri prohibeat, nequa eius adventus procul significatio fiat;
sese confestim subsequi dicit.

30. Basilus, ut imperatum est, facit. Celeriter contraque omnium 1
opinionem confecto itinere multos in agris inopinantes deprehendit.
Eorum indicio ad ipsum Ambiorigem contendit, quo in loco cum
paucis equitibus esse dicebatur. Multum cum in omnibus rebus, tum 2
in re militari potest fortuna. Nam ut magno accidit casu, ut in ip-
sum incautum etiam atque imparatum incideret, priusque eius ad-
ventus ab hominibus videretur, quam fama ac nuntius afferretur,
sic magnae fuit fortunae omni militari instrumento, quod circum se
habebat, erepto, raedis equisque comprehensis ipsum effugere mor-
tem. Sed hoc factum est, quod aedificio circumdato silva — ut sunt 3
fere domicilia Gallorum, qui vitandi aestus causa plerumque silva-
rum ac fluminum petunt propinquitates — comites familiaresque
eius angusto in loco paulisper equitum nostrorum vim sustinuerunt.
His pugnantibus illum in equum quidam ex suis intulit, fugientem 4
silvae texerunt. Sic et ad subeundum periculum et ad vitandum mul-
tum fortuna valuit.

31. Ambiorix copias suas iudicione non conduxerit, quod proe- 1
lio dimicandum non existimaret, an tempore exclusus et repentino
equitum adventu prohibitus, cum reliquum exercitum subsequi cre-
deret, dubium est. Sed certe dimissis per agros nuntiis sibi quemque 2
consulere iussit. Quorum pars in Arduennam silvam, pars in conti-
nentes paludes profugit. Qui proximi Oceano fuerunt, insulis se oc- 3
cultaverunt, quas aestus efficere consueverunt. Multi ex suis finibus 4
egressi se suaque omnia alienissimis crediderunt. Catuvolcus, rex 5
dimidiae partis Eburonum, qui una cum Ambiorige consilium inie-
rat, aetate iam confectus, cum laborem belli aut fugae ferre non pos-

set, omnibus precibus detestatus Ambiorigem, qui eius consilii auctor
fuisset, taxo, cuius magna in Gallia Germaniaque copia est, se exa-
nimavit.

1 **32.** Segni Condrusique, ex gente et numero Germanorum, qui
sunt inter Eburones Treverosque, legatos ad Caesarem miserunt
oratum, ne se in hostium numero duceret neve omnium Germano-
rum, qui essent citra Rhenum, unam esse causam iudicaret; nihil
2 se de bello cogitavisse, nulla Ambiorigi auxilia misisse. Caesar re
explorata quaestione captivorum, siqui ad eos Eburones ex fuga con-
venissent, ad se ut reducerentur, imperavit; si ita fecissent, fines eo-
3 rum se violaturum negavit. Tum copiis in tres partes distributis im-
pedimenta omnium legionum Atuatucam contulit. Id castelli nomen
4 est. Hoc fere est in mediis Eburonum finibus, ubi Titurius atque Au-
5 runculeius hiemandi causa consederant. Hunc cum reliquis rebus
locum probabat, tum, quod superioris anni munitiones integrae ma-
nebant, ut militum laborem sublevaret. Praesidio impedimentis le-
gionem quartam decimam reliquit, unam ex iis tribus, quas proxime
6 conscriptas ex Italia traduxerat. Ei legioni castrisque Quintum Tul-
lium Ciceronem praeficit ducentosque equites ei attribuit.

1 **33.** Partito exercitu Titum Labienum cum legionibus tribus ad
Oceanum versus in eas partes, quae Menapios attingunt, proficisci
2 iubet, Gaium Trebonium cum pari legionum numero ad eam regio-
3 nem, quae Atuatucis adiacet, depopulandam mittit, ipse cum reliquis
tribus ad flumen Scaldim, quod influit in Mosam, extremasque Ar-
duennae partes ire constituit, quo cum paucis equitibus profectum
4 Ambiorigem audiebat. Discedens post diem septimum se reversurum
confirmat, quam ad diem ei legioni, quae in praesidio relinquebatur,
5 frumentum deberi sciebat. Labienum Treboniumque hortatur, si
rei publicae commodo facere possint, ad eam diem revertantur, ut
rursus communicato consilio exploratisque hostium rationibus aliud
initium belli capere possint.

1 **34.** Erat, ut supra demonstravimus, manus certa nulla, non
oppidum, non praesidium, quod se armis defenderet, sed in omnes
2 partes dispersa multitudo. Ubi cuique aut valles abdita aut locus sil-
vestris aut palus impedita spem praesidii aut salutis aliquam offere-
3 bat, consederat. Haec loca vicinitatibus erant nota, magnamque res
diligentiam requirebat non in summa exercitus tuenda — nullum
enim poterat universis a perterritis ac dispersis periculum accidere
—, sed in singulis militibus conservandis; quae tamen ex parte res
4 ad salutem exercitus pertinebat. Nam et praedae cupiditas multos

longius evocabat, et silvae incertis occultisque itineribus confertos
adire prohibebant. Si negotium confici stirpemque hominum scele- 5
ratorum interfici vellet, dimittendae plures manus diducendique erant
milites; si continere ad signa manipulos vellet, ut instituta ratio et 6
consuetudo exercitus Romani postulabat, locus erat ipse praesidio
barbaris, neque ex occulto insidiandi et dispersos circumveniendi sin-
gulis deerat audacia. Ut in eiusmodi difficultatibus, quantum diligen- 7
tia provideri poterat, providebatur, ut potius in nocendo aliquid
praetermitteretur, esti omnium animi ad ulciscendum ardebant, quam
cum aliquo militum detrimento noceretur. Dimittit ad finitimas ci- 8
vitates nuntios Caesar; omnes evocat spe praedae ad diripiendos
Eburones, ut potius in silvis Gallorum vita quam legionarius miles
periclitetur, simul ut magna multitudine circumfusa pro tali facinore
stirps ac nomen civitatis tollatur. Magnus undique numerus celeriter 9
convenit.

35. Haec in omnibus Eburonum partibus gerebantur, diesque 1
appetebat septimus, quem ad diem Caesar ad impedimenta legio-
nemque reverti constituerat. Hic, quantum in bello fortuna possit 2
et quantos afferat casus, cognosci potuit. Dissipatis ac perterritis 3
hostibus, ut demonstravimus, manus erat nulla, quae parvam modo
causam timoris afferret. Trans Rhenum ad Germanos pervenit fama 4
diripi Eburones atque ultro omnes ad praedam evocari. Cogunt equi- 5
tum duo milia Sugambri, qui sunt proximi Rheno, a quibus receptos
ex fuga Tencteros atque Usipetes supra docuimus. Transeunt Rhe- 6
num navibus ratibusque triginta milibus passuum infra eum locum,
ubi pons erat perfectus praesidiumque a Caesare relictum. Primos
Eburonum fines adeunt; multos ex fuga dispersos excipiunt, magno
pecoris numero, cuius sunt cupidissimi barbari, potiuntur. Invitati
praeda longius procedunt. Non hos palus in bello latrociniisque na- 7
tos, non silvae morantur. Quibus in locis sit Caesar, ex captivis quae-
runt; profectum longius reperiunt omnemque exercitum discessisse
cognoscunt. Atque unus ex captivis: „Quid vos“, inquit, „hanc mi- 8
seram ac tenuem sectamini praedam, quibus licet iam esse fortuna-
tissimos? Tribus horis Atuatucam venire potestis; huc omnes suas 9
fortunas exercitus Romanorum contulit; praesidii tantum est, ut ne
murus quidem cingi possit neque quisquam egredi extra munitiones
audeat“. Oblata spe Germani, quam nacti erant praedam, in occulto 10
relinquunt; ipsi Atuatucam contendunt usi eodem duce, cuius haec
indicio cognoverant.

1 **36.** Cicero, qui omnes superiores dies praeceptis Caesaris sum-
ma diligentia milites in castris continuisset ac ne calonem quidem
quemquam extra munitionem egredi passus esset, septimo die dif-
fidens de numero dierum Caesarem fidem servaturum, quod longius
eum progressum audiebat, neque ulla de reditu eius fama affereba-
2 tur, simul eorum permotus vocibus, qui illius patientiam paene ob-
sessionem appellabant, siquidem ex castris egredi non liceret, nullum
eiusmodi casum exspectans, quo novem oppositis legionibus maxi-
moque equitatu dispersis ac paene deletis hostibus in milibus pas-
suum tribus offendi posset, quinque cohortes frumentatum in pro-
ximas segetes mittit, quas inter et castra unus omnino collis intererat.
3 Complures erant in castris ex legionibus aegri relicti; ex quibus, qui
hoc spatio dierum convaluerant, circiter trecenti sub vexillo una mit-
tuntur; magna praeterea multitudo calonum, magna vis iumentorum,
quae in castris subsederant, facta potestate sequitur.

1 **37.** Hoc ipso tempore et casu Germani equites interveniunt
protinusque eodem illo, quo venerant, cursu ab decumana porta
2 in castra irrumpere conantur, nec prius sunt visi obiectis ab ea parte
silvis, quam castris appropinquarent, usque eo, ut, qui sub vallo ten-
3 derent mercatores, recipiendi sui facultatem non haberent. Inopi-
nantes nostri re nova perturbantur, ac vix primum impetum cohors
4 in statione sustinet. Circumfunduntur hostes ex reliquis partibus,
5 siquem aditum reperire possint. Aegre portas nostri tuentur: reli-
6 quos aditus locus ipse per se munitioque defendit. Totis trepidatur
castris, atque alius ex alio causam tumultus quaerit; neque quo signa
7 ferantur, neque quam in partem quisque conveniat, provident. Alius
castra iam capta pronuntiat, alius deleto exercitu atque imperatore
8 victores barbaros venisse contendit. Plerique novas sibi ex loco re-
ligiones fingunt Cottaeque et Titurii calamitatem, qui in eodem cas-
9 tello occiderint, ante oculos ponunt. Tali timore omnibus perterri-
tis confirmatur opinio barbaris, ut ex captivo audierant, nullum esse
10 intus praesidium. Perrumpere nituntur seque ipsi adhortantur, ne
tantam fortunam ex manibus dimittant.

1 **38.** Erat aeger in praesidio relictus Publius Sextius Baculus, qui
primum pilum apud Caesarem duxerat, cuius mentionem superio-
2 ribus proeliis fecimus, ac diem iam quintum cibo caruerat. Hic dif-
fisus suae atque omnium saluti inermis ex tabernaculo prodit; videt
imminere hostes atque in summo rem esse discrimine; capit arma
3 a proximis atque in porta consistit. Consequuntur hunc centuriones
eius cohortis, quae in statione erat; paulisper una proelium sustinent.

Relinquit animus Sextium gravibus acceptis vulneribus; deficiens 4
aegre per manus tractus servatur. Hoc spatio interposito reliqui se 5
confirmant tantum, ut in munitionibus consistere audeant speciem-
que defensorum praebeant.

39. Interim confecta frumentatione milites nostri clamorem 1
exaudiunt; praecurrunt equites; quanto res sit in periculo, cognos-
cunt. Hic vero nulla munitio est, quae perterritos recipiat; modo con- 2
scripti atque usus militaris imperiti ad tribunum militum centurio-
nesque ora convertunt; quid ab his praecipiatur, exspectant. Nemo 3
est tam fortis, quin rei novitate perturbetur. Barbari signa procul 4
conspicati oppugnatione desistunt; redisse primo legiones credunt,
quas longius discessisse ex captivis cognoverant; postea despecta
paucitate ex omnibus partibus impetum faciunt.

40. Calones in proximum tumulum procurrunt. Hinc celeriter 1
deiecti in signa se manipulosque coniciunt; eo magis timidos per-
terrent milites. Alii, cuneo facto ut celeriter perrumpant, censent, 2
quoniam tam propinqua sint castra, et si pars aliqua circumventa
ceciderit, at reliquos servari posse confidunt; alii, ut in iugo consis- 3
tant atque eundem omnes ferant casum. Hoc veteres non probant 4
milites, quos sub vexillo una profectos docuimus. Itaque inter se
cohortati duce Gaio Trebonio equite Romano, qui iis erat praepo-
situs, per medios hostes perrumpunt incolumesque ad unum omnes
in castra perveniunt. Hos subsecuti equites calonesque eodem im- 5
petu militum virtute servantur. At ii, qui in iugo constiterant, nullo
etiamnunc usu rei militaris percepto neque in eo, quod probaverant,
consilio permanere, ut se loco superiore defenderent, neque eam,
quam profuisse aliis vim celeritatemque viderant, imitari potuerunt,
sed se in castra recipere conati iniquum in locum demiserunt. Cen- 7
turiones, quorum nonnulli ex inferioribus ordinibus reliquarum le-
gionum virtutis causa in superiores erant ordines huius legionis tra-
ducti, ne ante partam rei militaris laudem amitterent, fortissime pug-
nantes conciderunt. Militum pars horum virtute submotis hostibus 8
praeter spem incolumis in castra pervenit, pars a barbaris circum-
venta periit.

41. Germani desperata expugnatione castrorum, quod nostros 1
iam constitisse in munitionibus videbant, cum ea praeda, quam in
silvis deposuerant, trans Rhenum sese receperunt. Ac tantus fuit 2
etiam post discessum hostium terror, ut ea nocte, cum Gaius Vo-
lusenus missus cum equitatu in castra venisset, fidem non faceret
adesse cum incolumi Caesarem exercitu. Sic omnium animos timor 3

3*

occupaverat, ut paene alienata mente deletis omnibus copiis equita-
tum se ex fuga recepisse dicerent neque incolumi exercitu Germa-
4 nos castra oppugnaturos fuisse contenderent. Quem timorem Caesa-
ris adventus sustulit.

1 **42.** Reversus ille, eventus belli non ignorans, unum quod co-
hortes ex statione et praesidio essent emissae questus — ne mini-
2 mum quidem casu locum relinqui debuisse — multum fortunam
in repentino hostium adventu potuisse iudicavit, multo etiam amplius,
quod paene ab ipso vallo portisque castrorum barbaros avertisset.
3 Quarum omnium rerum maxime admirandum videbatur, quod Ger-
mani, qui eo consilio Rhenum transierant, ut Ambiorigis fines de-
popularentur, ad castra Romanorum delati optatissimum Ambiorigi
beneficium obtulerunt.

1 **43.** Caesar rursus ad vexandos hostes profectus magno coacto
equitum numero ex finitimis civitatibus in omnes partes dimittit.
2 Omnes vici atque omnia aedificia, quae quisque conspexerat, incen-
debantur, pecora interficiebantur, praeda ex omnibus locis agebatur;
3 frumenta non solum a tanta multitudine iumentorum atque homi-
num consumebantur, sed etiam anni tempore atque imbribus pro-
cubuerant, ut, siqui etiam in praesentia se occultassent, tamen his
4 deducto exercitu rerum omnium inopia pereundum videretur. Ac
saepe in eum locum ventum est tanto in omnes partes diviso equitatu
ut [non] modo visum ab se Ambiorigem in fuga circumspicerent cap-
tivi nec plane etiam abisse ex conspectu contenderent, ut spe con-
sequendi illata atque infinito labore suscepto, qui se summam a Cae-
sare gratiam inituros putarent, paene naturam studio vincerent sem-
5 perque paulum ad summam felicitatem defuisse videretur, atque ille
latebris aut silvis aut saltibus se eriperet et noctu occultatus alias re-
giones partesque peteret non maiore equitum praesidio quam quat-
tuor, quibus solis vitam suam committere audebat.

1 **44.** Tali modo vastatis regionibus exercitum Caesar duarum co-
hortium damno Durocortorum Remorum deduxit concilioque in eum
locum Galliae indicto de coniuratione Senonum et Carnutum quaes-
2 tionem habere instituit et de Accone, qui princeps eius consilii fuerat,
graviore sentenia pronuntiata more maiorum supplicium sumpsit.
3 Nonnulli iudicium veriti profugerunt. Quibus cum aqua atque igni
interdixisset, duas legiones ad fines Treverorum, duas in Lingonibus,
sex reliquas in Senonum finibus Agedinci in hibernis collocavit fru-
mentoque exercitui proviso, ut instituerat, in Italiam ad conventus
agendos profectus est.

P. OVIDIUS NASO

ĮŽANGA.

In nova fert animus mutatas dicere formas
corpora. Di, coeptis (nam vos mutastis et illas)
adspirate meis, primaque ab origine mundi
ad mea perpetuum deducite tempora carmen.

I. Keturi amžiai.

A u r e a prima sata est aetas, quae vindice nullo
sponte sua sine lege fidem rectumque colebat.
Poena metusque aberant, nec verba minantia fixo
aere legebantur, nec supplex turba timebat
iudicis ora sui, sed erant sine vindice tuti.
Nondum caesa suis, peregrinum ut viseret orbem,
montibus in liquidas pinus descenderat undas,
nullaque mortales praeter sua litora norant.
Nondum praecipites cingebant oppida fossae;
non tuba directi, non aeris cornua flexi,
non galeae, non ensis erant: sine militis usu
mollia securae peragebant otia gentes.
Ipsa quoque immunis rastroque intacta nec ullis
saucia vomeribus per se dabat omnia tellus;
contentique cibis nullo cogente creatis
arbuteos fetus montanaque fraga legebant
cornaque et in duris haerentia mora rubetis,
et quae deciderant patula Iovis arbore glandes.
Ver erat aeternum, placidique tepentibus auris
mulcebant zephyri natos sine semine flores.
Mox etiam fruges tellus inarata ferebat,
nec renovatus ager gravidis canebat aristis.
Flumina iam lactis, iam flumina nectaris ibant,
flavaque de viridi stillabant ilice mella.
Postquam, Saturno tenebrosa in Tartara misso,
sub Iove mundus erat, subiit a r g e n t e a proles,

auro deterior, fulvo pretiosior aere.
Iuppiter antiqui contraxit tempora veris,
perque hiemes aestusque et inaequales autumnos,
et breve ver spatiis exegit quattuor annum.
Tum primum siccis aer fervoribus ustus
canduit, et ventis glacies adstricta pependit.
Tum primum subiere domos: domus antra fuerunt
et densi frutices et vinctae cortice virgae.
Semina tum primum longis Cerealia sulcis
obruta sunt, pressique iugo gemuere iuvenci.

Tertia post illam successit a e n e a proles,
saevior ingeniis et ad horrida promptior arma,
non scelerata tamen. De duro est ultima f e r r o.
Protinus irrupit venae peioris in aevum
omne nefas: fugere pudor verumque fidesque;
in quorum subiere locum fraudesque dolique
insidiaeque et vis et amor sceleratus habendi.
Vela dabant ventis, nec adhuc bene noverat illos
navita; quaeque diu steterant in montibus altis,
fluctibus ignotis insultavere carinae.
Communemque prius, ceu lumina solis et auras,
cautus humum longo signavit limite mensor.
Nec tantum segetes alimentaque debita dives
poscebatur humus, sed itum est in viscera terrae;
quasque recondiderat Stygiisque admoverat umbris,
effodiuntur opes, irritamenta malorum.
Iamque nocens ferrum ferroque nocentius aurum
prodierat: prodit bellum, quod pugnat utroque,
sanguineaque manu crepitantia concutit arma.
Vivitur ex rapto: non hospes ab hospite tutus,
non socer a genero, fratrum quoque gratia rara est.
Imminet exitio vir coniugis, illa mariti;
lurida terribiles miscent aconita novercae;
filius ante diem patrios inquirit in annos.
Victa iacet pietas, et virgo caede madentes
ultima caelestum terras Astraea reliquit.

II. Kova su gigantais.

Neve foret terris securior arduus aether,
adfectasse ferunt regnum caeleste Gigantas

altaque congestos struxisse ad sidera montes.
Tum pater omnipotens misso perfregit Olympum
fulmine, et excussit subiectae Pelion Ossae.
Obruta mole sua cum corpora dira iacerent,
perfusam multo natorum sanguine Terram
inmaduisse ferunt calidumque animasse cruorem
et, ne nulla suae stirpis monumenta manerent,
in faciem vertisse hominum. Sed et illa propago
contemptrix superum saevaeque avidissima caedis
et violenta fuit: scires e sanguine natos.

III. Tvanas.

Quae pater ut summa vidit Saturnius arce,
ingentes animo et dignas Iove concipit iras
conciliumque vocat: tenuit mora nulla vocatos.
Est via sublimis, caelo manifesta sereno:
lactea nomen habet, candore notabilis ipso.
Hac iter est superis ad magni tecta Tonantis
regalemque domum. Dextra laevaque deorum
atria nobilium valvis celebrantur apertis;
plebs habitat diversa locis; a fronte potentes
caelicolae clarique suos posuere penates.
Hic locus est, quem, si verbis audacia detur,
haud timeam magni dixisse Palatia caeli.
Ergo ubi marmoreo superi sedere recessu,
celsior ipse loco sceptroque innixus eburno
terrificam capitis concussit terque quaterque
caesariem, cum qua terram, mare, sidera movit.
Talibus inde modis ora indignantia solvit:
„Non ego pro mundi regno magis anxius illa
tempestate fui, qua centum quisque parabat
inicere anguipedum captivo bracchia caelo.
Nam quamquam ferus hostis erat, tamen illud ab uno
corpore et ex una pendebat origine bellum.
Nunc mihi, qua totum Nereus circumsonat orbem,
perdendum est mortale genus. Per flumina iuro
infera sub terra Stygio labentia luco
cuncta prius temptata; sed immedicabile corpus
ense recidendum est, ne pars sincera trahatur.

Sunt mihi semidei, sunt rustica numina, Nymphae
Faunique Satyrique et monticolae Silvani;
quas dedimus, certe terras habitare sinamus."
Dicta Iovis pars voce probant stimulosque frementi
adiciunt, alli partes adsensibus implent.
Est tamen humani generis iactura dolori
omnibus, et, quae sit terrae mortalibus orbae
forma futura, rogant; quis sit laturus in aras
tura? ferisne paret populandas tradere terras?
Talia quaerentes — sibi enim fore cetera curae —
rex superum trepidare vetat, subolemque priori
dissimilem populo promittit origine mira.
Iamque erat in totas sparsurus fulmina terras;
sed timuit, ne forte sacer tot ab ignibus aether
conciperet flammas longusque ardesceret axis.
Esse quoque in fatis reminiscitur, adfore tempus,
quo mare, quo tellus correptaque regia caeli
ardeat, et mundi moles operosa laboret.
Tela reponuntur manibus fabricata Cyclopum:
poena placet diversa, genus mortale sub undis
perdere et ex omni nimbos demittere caelo.
Protinus Aeoliis Aquilonem claudit in antris
et quaecumque fugant inductas flamina nubes,
emittitque Notum. Madidis Notus evolat alis,
terribilem picea tectus caligine vultum;
barba gravis nimbis, canis fluit unda capillis,
fronte sedent nebulae, rorant pennaeque sinusque;
utque manu late pendentia nubila pressit,
fit fragor: hinc densi funduntur ab aethere nimbi.
Nuntia Iunonis, varios induta colores,
concipit Iris aquas alimentaque nubibus adfert.
Sternuntur segetes, et deplorata coloni
vota iacent, longique perit labor inritus anni.
Nec caelo contenta suo est Iovis ira, sed illum
caeruleus frater iuvat auxiliaribus undis.
Convocat hic amnes; qui postquam tecta tyranni
intravere sui „Non est hortamine longo
nunc" ait „utendum: vires effundite vestras —
sic opus est—, aperite domos, ac mole remota
fluminibus vestris totas immittite habenas".

Iusserat. Hi redeunt ac fontibus ora relaxant,
et defrenato volvuntur in aequora cursu.
Ipse tridente suo terram percussit; at illa
intremuit motuque vias patefecit aquarum.
Exspatiata ruunt per apertos flumina campos,
cumque satis arbusta simul pecudesque virosque
tectaque cumque suis rapiunt penetralia sacris.
Siqua domus mansit potuitque resistere tanto
indeiecta malo, culmen tamen altior huius
unda tegit, pressaeque latent sub gurgite turres.
Iamque mare et tellus nullum discrimen habebant:
omnia pontus erant; deerant quoque litora ponto.
Occupat hic collem, cumba sedet alter adunca
et ducit remos illic, ubi nuper ararat;
ille supra segetes aut mersae culmina villae
navigat, hic summa piscem deprendit in ulmo.
Figitur in viridi, si fors tulit, ancora prato
aut subiecta terunt curvae vineta carinae.
Et, modo qua graciles gramen carpsere capellae,
nunc ibi deformes ponunt sua corpora phocae.
Mirantur sub aqua lucos urbesque domosque
Nereides, silvasque tenent delphines et altis
incursant ramis agitataque robora pulsant.
Nat lupus inter oves, fulvos vehit unda leones,
unda vehit tigres, nec vires fulminis apro,
crura nec ablato prosunt velocia cervo;
quaesitisque diu terris, ubi sistere detur,
in mare lassatis volucris vaga decidit alis.
Obruerat tumulos immensa licentia ponti,
pulsabantque novi montana cacumina fluctus.
Maxima pars unda rapitur; quibus unda pepercit,
illos longa domant inopi ieiunia victu.

IV. Deukalionas ir Pira.

Separat Aonios Oetaeis Phocis ab arvis,
terra ferax, dum terra fuit, sed tempore in illo
pars maris et latus subitarum campus aquarum.
Mons ibi verticibus petit arduus astra duobus,
nomine Parnasus, superantque cacumina nubes.
Hic ubi Deucalion (nam cetera texerat aequor)

cum consorte tori parva rate vectus adhaesit,
Corycidas Nymphas et numina montis adorant,
fatidicamque Themin, quae tunc oracla tenebat.
Non illo melior quisquam nec amantior aequi
vir fuit, aut illa metuentior ulla deorum.
Iuppiter ut liquidis stagnare paludibus orbem
et superesse videt de tot modo milibus unum,
et superesse videt de tot modo milibus unam,
innocuos ambo, cultores numinis ambo,
nubila disiecit, nimbisque Aquilone remotis
et caelo terras ostendit et aethera terris.
Redditus orbis erat. Quem postquam vidit inanem
et desolatas agere alta silentia terras,
Deucalion lacrimis ita Pyrrham adfatur obortis:
„O soror, o coniunx, o femina sola superstes,
quam commune mihi genus et patruelis origo,
deinde torus iunxit, nunc ipsa pericula iungunt:
terrarum, quascumque vident occasus et ortus,
nos duo turba sumus; possedit cetera pontus.
Nunc genus in nobis restat mortale duobus,
(sic visum superis) hominumque exempla manemus".
Dixerat, et flebant. Placuit caeleste precari
numen et auxilium per sacras quaerere sortes.
Nulla mora est: adeunt pariter Cephisidas undas,
ut nondum liquidas, sic iam vada nota secantes.
Inde ubi libatos irroravere liquores
vestibus et capiti, flectunt vestigia sanctae
ad delubra deae, quorum fastigia turpi
pallebant musco stabantque sine ignibus arae.
Ut templi tetigere gradus, procumbit uterque
pronus humi gelidoque pavens dedit oscula saxo,
atque ita „Si precibus", dixerunt „numina iustis
victa remollescunt, si flectitur ira deorum,
dic, Themi, qua generis damnum reparabile nostri
arte sit, et mersis fer opem, mitissima, rebus!"
Mota dea est, sortemque dedit: „Discedite templo
et velate caput cinctasque resolvite vestes,
ossaque post tergum magnae iactate parentis!"
Obstipuere diu; rumpitque silentia voce
Pyrrha prior iussisque deae parere recusat;

detque sibi veniam pavido rogat ore, pavetque
laedere iactatis maternas ossibus umbras.
Interea repetunt caecis obscura latebris
verba datae sortis secum, inter seque volutant.
Inde Promethides placidis Epimethida dictis
mulcet et „Aut fallax“, ait „est sollertia nobis,
aut pia sunt nullumque nefas oracula suadent.
Magna parens terra est; lapides in corpore terrae
ossa reor dici: iacere hos post terga iubemur“.
Coniugis augurio quamquam Titania mota est,
spes tamen in dubio est: adeo caelestibus ambo
diffidunt monitis. Sed quid temptare nocebit?
Discedunt velantque caput tunicasque recingunt,
et iussos lapides sua post vestigia mittunt.
Saxa (quis hoc credat, nisi sit pro teste vetustas?)
ponere duritiem coepere suumque rigorem,
mollirique mora, millitaque ducere formam,
inque brevi spatio superorum numine saxa
missa viri manibus faciem traxere virilem,
et de femineo reparata est femina iactu.
Inde genus durum sumus experiensque laborum
et documenta damus qua simus origine nati.

V. Faetontas.

Regia Solis erat sublimibus alta columnis,
clara micante auro flammasque imitante pyropo;
cuius ebur nitidum fastigia summa tegebat,
argenti bifores radiabant lumine valvae.
Quo simul acclivo Clymeneia limite proles
venit et intravit dubitati tecta parentis,
protinus ad patrios sua fert vestigia vultus
consistitque procul: neque enim propiora ferebat
lumina. Purpurea velatus veste sedebat
in solio Phoebus claris lucente smaragdis.
A dextra laevaque Dies et Mensis et Annus
Saeculaque et positae spatiis aequalibus Horae;
Verque novum stabat, cinctum florente corona;
stabat nuda Aestas et spicea serta gerebat;
stabat et Autumnus, calcatis sordidus uvis,
et glacialis Hiems, canos hirsuta capillos.

Inde loco medius rerum novitate paventem
Sol oculis iuvenem, quibus adspicit omnia, vidit,
„Quae" que„ viae tibi causa? quid hac", ait „arce petisti,
progenies Phaethon, haud infitianda parenti?"
Ille refert: „O lux immensi publica mundi,
Phoebe pater, si das huius mihi nominis usum,
pignora da, genitor, per quae tua vera propago
credar, et hunc animis errorem detrahe nostris!"
Dixerat. At genitor circum caput omne micantes
deposuit radios propiusque accedere iussit,
amplexuque dato „Nec tu meus esse negari
dignus es, et Clymene veros, ait, edidit ortus.
Quoque minus dubites, quodvis pete munus, ut illud
me tribuente feras; promissis testis adesto
dis iuranda palus, oculis incognita nostris".
Vix bene desierat, currus rogat ille paternos
inque diem alipedum ius et moderamen equorum.
Paenituit iurasse patrem; qui terque quaterque
concutiens illustre caput „Temeraria", dixit
„vox mea facta tua est. Utinam promissa liceret
non dare! confiteor, solum hoc tibi, nate, negarem.
Dissuadere licet. Non est tua tuta voluntas.
Magna petis, Phaethon, et quae nec viribus istis
munera conveniant nec tam puerilibus annis.
Sors tua mortalis: non est mortale, quod optas.
Quid mea colla tenes blandis, ignare, lacertis?
Ne dubita; dabitur (Stygias iuravimus undas),
quodcumque optaris; sed tu sapientius opta!"
Finierat monitus. Dictis tamen ille repugnat,
propositumque premit flagratque cupidine currus.
Ergo, qua licuit, genitor cunctatus ad altos
deducit iuvenem, Vulcania munera, currus.
Aureus axis erat, temo aureus, aurea summae
curvatura rotae, radiorum argenteus ordo.
Per iuga chrysolithi positaeque ex ordine gemmae
clara repercusso reddebant lumina Phoebo.
Dumque ea magnanimus Phaethon miratur opusque
perspicit, ecce vigil rutilo patefecit ab ortu
purpureas Aurora fores et plena rosarum
atria. Diffugiunt stellae, quarum agmina cogit

Lucifer et caeli statione novissimus exit.
Quem petere ut terras mundumque rubescere vidit
cornuaque extremae velut evanescere lunae,
iungere equos Titan velocibus imperat Horis.
Iussa deae celeres peragunt ignemque vomentes,
ambrosiae suco saturos, praesepibus altis
quadrupedes ducunt adduntque sonantia frena.
Tum pater ora sui sacro medicamine nati
contigit et rapidae fecit patientia flammae;
imposuitque comae radios praesagaque luctus
pectore sollicito repetens suspiria dixit:
„Si potes his saltem monitis parere parentis,
parce, puer, stimulis et fortius utere loris!
Sponte sua properant; labor est inhibere volentes.
Utque ferant aequos et caelum et terra calores,
nec preme nec summum molire per aethera currum.
Altius egressus caelestia tecta cremabis,
inferius terras: medio tutissimus ibis."
Occupat ille levem iuvenali corpore currum,
Statque super manibusque leves contingere habenas
gaudet, et invito grates agit inde parenti.
Interea volucres Pyrois et Eous et Aethon
Solis equi quartusque Phlegon hinnitibus auras
flammiferis implent pedibusque repagula pulsant.
Quae postquam Tethys, fatorum ignara nepotis,
reppulit et facta est immensi copia mundi,
corripuere viam pedibusque per aera motis
obstantes scindunt nebulas, pennisque levati
praetereunt ortos isdem de partibus Euros.
Sed leve pondus erat, nec quod cognoscere possent
Solis equi, solitaque iugum gravitate carebat.
Utque labant curvae iusto sine pondere naves
perque mare instabiles nimia levitate feruntur,
sic onere adsueto vacuos dat in aera saltus
succutiturque alte similisque est currus inani.
Quod simulac sensere, ruunt tritumque relinquunt
quadriiugi spatium, nec quo prius ordine currunt.
Ut vero summo despexit ab aethere terras
infelix Phaethon penitus penitusque iacentes,
palluit, et subito genua intremuere timore,

suntque oculis tenebrae per tantum lumen obortae.
Quid faciat? multum caeli post terga relictum,
ante oculos plus est: animo metitur utrumque;
et modo, quos illi fato contingere non est,
prospicit occasus, interdum respicit ortus.
Quidque agat ignarus stupet, et nec frena remittit,
nec retinere valet, nec nomina novit equorum.
Corripitur flammis, ut quaeque altissima, tellus
fissaque agit rimas et sucis aret ademptis.
Pabula canescunt, cum frondibus uritur arbor,
materiamque suo praebet seges arida damno.
Parva queror: magnae pereunt cum moenibus urbes,
cumque suis totas populis incendia gentes
in cinerem vertunt. Silvae cum montibus ardent.
At pater omnipotens, superos testatus et ipsum
qui dederat currus, nisi opem ferat, omnia fato
interitura gravi, summam petit arduus arcem,
intonat, et dextra libratum fulmen ab aure
misit in aurigam, pariterque animaque rotisque
expulit, et saevis compescuit ignibus ignes.
Consternantur equi et saltu in contraria facto
colla iugo eripiunt abruptaque lora relinquunt.
Illic frena iacent, illic temone revulsus
axis, in hac radii fractarum parte rotarum,
sparsaque sunt late laceri vestigia currus.
At Phaethon, rutilos flamma populante capillos,
volvitur in praeceps longoque per aera tractu
fertur, ut interdum de caelo stella sereno,
etsi non cecidit, potuit cecidisse videri.
Quem procul a patria diverso maximus orbe
excipit Eridanus fumantiaque abluit ora.
Naides Hesperiae trifida fumantia flamma
corpora dant tumulo signantque hoc carmine saxum:
„Hic situs est Phaethon, currus auriga paterni:
quem si non tenuit, magnis tamen excidit ausis“.

VI. Daidalas ir Ikaras.

Daedalus interea, Creten longumque perosus
exsilium tactusque loci natalis amore,
clausus erat pelago. „Terras licet“, inquit „et undas

obstruat, at caelum certe patet: ibimus illac:
omnia possideat, non possidet aera Minos".

Dixit, et ignotas animum dimittit in artes,
naturamque novat. Nam ponit in ordine pennas,
ut clivo crevisse putes. Sic rustica quondam
fistula disparibus paulatim surgit avenis.
Tum lino medias et ceris adligat imas,
atque ita compositas parvo curvamine flectit,
ut veras imitetur aves. Puer Icarus una
stabat et, ignarus sua se tractare pericla,
ore renidenti modo, quas vaga moverat aura,
captabat plumas, flavam modo pollice ceram
mollibat lusuque suo mirabile patris
impediebat opus. Postquam manus ultima coeptis
imposita est, geminas opifex libravit in alas
ipse suum corpus motaque pependit in aura.

Instruit et natum „Medioque ut limite curras,
Icare", ait „moneo, ne, si demissior ibis,
unda gravet pennas, si celsior, ignis adurat:
inter utrumque vola! Nec te spectare Booten
aut Helicen iubeo strictumque Orionis ensem:
me duce carpe viam!" Pariter praecepta volandi
tradit et ignotas umeris accommodat alas.

Inter opus monitusque genae maduere seniles
et patriae tremuere manus. Dedit oscula nato
non iterum repetenda suo, pennisque levatus
ante volat comitique timet, velut ales ab alto
quae teneram prolem produxit in aera nido;
hortaturque sequi damnosasque erudit artes,
et movet ipse suas et nati respicit alas.
Hos aliquis, tremula dum captat harundine pisces,
aut pastor baculo stivave innixus arator
vidit et obstipuit, quique aethera carpere possent
credidit esse deos. Et iam Iunonia laeva
parte Samos, fuerant Delosque Parosque relictae,
dextra Lebynthos erat fecundaque melle Calymne,
cum puer audaci coepit gaudere volatu
deseruitque ducem caelique cupidine tractus
altius egit iter. Rapidi vicinia solis
mollit odoratas, pennarum vincula, ceras.

Tabuerant cerae: nudos quatit ille lacertos,
remigioque carens non ullas percipit auras;
oraque caerulea patrium clamantia nomen
excipiuntur aqua, quae nomen traxit ab illo.
At pater infelix, nec iam pater „Icare", dixit
„Icare", dixit„ ubi es? qua te regione requiram?
Icare", dicebat: pennas adspexit in undis,
devovitque suas artes, corpusque sepulcro
condidit, et tellus a nomine dicta sepulti.

PAAIŠKINIMAI
IR
ŽODYNAS

CEZARIO BIOGRAFIJA

1. Cezario gyvenimas ligi išvykstant į Galiją.

Gajus Julijus Cezaris *(Caius Iulius Caesar)* gimė Romoje 100-aisiais metais pr. Kr. (654 m. po Romos įkūrimo) kvintilio mėn. 13 d. garsioje Julijų giminės patricijų šeimoje. Šioji giminė įrodinėjo esanti kilusi iš Julo, Trojos karžygio (Enėjo sūnaus). Kai Cezario tėvas, kuris tuo laiku ėjo pretoriaus pareigas, mirė, jaunasis Cezaris turėjo tik 16 metų. Tėvui mirus, sūnaus auklėjimu rūpinosi jo motina Aurelija, kuri buvo aukštos kilmės ir kilnaus būdo moteris ir turėjo labai daug įtakos jaunajam Cezariui. Ji sūnų pavedė mokyti garsiam anų laikų kalbėtojui Antonijui Gnifonui, gerai mokėjusiam graikų ir lotynų kalbas.

Tuo laiku, kada Cezaris mokėsi, Romoj varžėsi dvi partijos: liaudininkų partija, kurios priešaky stovėjo garsusis kimbrų ir teutonų nugalėtojas Marijus, ir senatorių, arba optimatų, kuriai vadovavo Sula. Marijus buvo vedęs Cezario tėvo seserį Juliją, tad, nors beveik visi Cezario giminės buvo senatorių partijos įtakoj, Cezaris per Marijų palaikė santykius ir su liaudininkais. Dar labiau Cezaris pakrypo į liaudininkų partijos pusę, kada jis 83 m. pr. Kr. vedė įžymaus liaudininko Cinos dukterį Korneliją. Toks susigiminiavimas nepatiko optimatų vadui Sulai, ir jis, nuveikęs liaudininkus, pareikalavo, kad Cezaris tuojau persiskirtų su savo žmona. Cezaris parodo savo valios tvirtumą ir, nors žino, koks baisus yra Sulos kerštas, atsisako patenkinti neteisėtą reikalavimą. Sula keršydamas konfiskuoja visą Cezario ir jo šeimos turtą ir atima iš Cezario dvasininko *(flamen dialis)* tarnybą, kurią jam buvo suteikęs Marijus. Vėliau įtakingiems draugams ir vestalėms užtariant, Sulos pyktis sumažėja, bet Cezaris nuo šio laiko vengia Romos su visagaliu Sula. Giminių patariamas, išvyksta į Mažąją Aziją ir ten įstoja į kariuomenę. Tarnaudamas kariuomenėj pasižymi drąsumu ir už pasižymėjimą apdovanojamas garbės vainiku.

Po trejų metų, sužinojęs apie Sulos mirtį, Cezaris grįžta į Romą. Matydamas, kad optimatų partija dar labai galinga, nestoja į atvirą kovą, bet iškelia kai kurių valdininkų nusikaltimus ir tuo būdu pažemina optimatų autoritetą. Iškeldamas tuos nusikaltimus, Cezaris pagarsėja kaip geras kalbėtojas, bet jis pats, nujausdamas savo trūkumus, nepasitenkina ir vyksta į Rodo salą mokytis pas garsų reto-

rikos mokytoją Moloną. Čia jis mokosi visus metus ir padaro tokią pažangą, kad Ciceronas kiek vėliau pripažino *illum omnium fere oratorum latine loqui elegantissime.*

Iš Rodo salos Cezaris pasuka į Mažąją Aziją, kur tuo laiku siautė romėnų priešo Ponto karaliaus Mitridato būriai, ir tik po kelerių metų vėl grįžta į Romą. Sugrįžęs sparčiai kyla tarnyboje: 70-ais metais paskiriamas karininku *(tribunus militum)*, 68 m. išrenkamas kvestoriumi, 65 — edilu, 62 — pretoriumi ir 63 — vyriausiuoju kunigu *(pontifex maximus)*; 61—62 m., kaip propretorius, valdo Ispanijos provinciją *(Hispania ulterior)*, kur sėkmingai kariauja su vietinėmis tautelėmis ir pasižymi kaip geras administratorius ir teisėjas.

59 m. Cezaris grįžta iš Ispanijos į Romą ir čia liaudininkų partijos pastangomis išrenkamas konsulu. Antroji konsulo vieta tenka optimatų partijos šalininkui, bet tas konsulas mažai parodo įtakos. Būdamas konsulu, Cezaris išleidžia įstatymą, kuriuo Kampanijos lyguma padalinama į 20.000 sklypų, ir tie sklypai išdalinami bežemiams ir buvusiems kareiviams. Cezario įtaka tuo laiku vis didėja ne tik dėl daugelio jo įvestų naudingų reformų, bet ir dėl slaptos sąjungos, kurią jis buvo padaręs dar 60 m. su dviem įtakingais valstybės vyrais — Pompėjum *(Cn. Pompeius Magnus)* ir Krasu *(M. Licinius Crassus)*. Sąjungos narių tikslas buvo *ne quid ageretur in re publica, quod displicuisset ulli e tribus.*

Konsulavimo metams baigiantis, liaudies susirinkimas Cezarį paskiria penkerius metus Galijos ir Ilirijos valdytoju ir paveda jo žiniai tris legionus. Toks nutarimas prieštaravo įstatymams, nes pagal įstatymus buvusiems konsulams provinciją valdyti buvo leidžiama tik vienerius metus. Tačiau senatas ne tik kad nesipriešina tam nutarimui, bet dar paveda Cezariui Transalpinę Galiją ir prideda ketvirtą legioną.

58 metų pavasarį Cezaris išvyksta į paskirtąją vietą.

2. Galija ir jos pavergimas.

Romėnams su galais daug kartų teko susidurti. Jau VI amžiuj didžiuliai galų būriai perėjo Alpes ir pavergė šiaurinę Italijos dalį. Nepasitenkindami užimtais kraštais, galai norėjo pavergti ir vidurinę Italiją, tačiau susidūrė su romėnų pasipriešinimu. 390 m. pr. Kr. galai smarkiai sukūlė romėnus prie Alijos upės. Besivydami romėnus, jie pasirodė ir prie Romos sienų. Roma buvo paimta ir sudeginta. Vėliau romėnai buvo laimingesni: pamažu išstūmė galus ir III amžiuj pr. Kr. atsiėmė Italijos šiaurę, kuri gavo *Gallia Cisalpina* vardą.

Dabar romėnai ieškojo tik progos pavergti galus, gyvenančius anapus Alpių. Toji proga pasitaikė 222 m. pr. Kr., kada Masilijos (dabart. *Marseille*), graikų kolonijos, gyventojai kreipėsi į romėnus, prašydami pagalbos prieš galus, kurie nuolat juos užpuldinėdavo. Romėnai mielai sutiko padėti masiliečiams: iš pradžių kariavo kaip jų sąjungininkai, o vėliau ir visai savarankiškai, taip kad 118 m. pr.

Kr. romėnams priklausė jau visa žiemos vakarų Galija, kurią Cezaris savo raštuose vadina *Provincia nostra*, arba tiesiog *Provincia*, ir kuri vėliau buvo vadinama *Gallia Narbonensis*.

Nemažai įvarė romėnams baimės ir dvi germanų tautos: kimbrai ir teutonai. Jie 107 m. pr. Kr. įsiveržė į šiaurinę Italiją ir keletą kartų sumušė romėnų kariuomenę. Tačiau, kai Marijus sumušė teutonų, o po metų ir kimbrų kariuomenes, Galijos provincija pradėjo ramų gyvenimą. Tą ramybę suardė 61 m. pr. Kr. sukilimas alobrogų, kurie negalėjo pakęsti romėnų viršininkų žiaurumo. Romėnai sukilimą nuslopino, bet greitai Galijoj prasidėjo nauji neramumai.

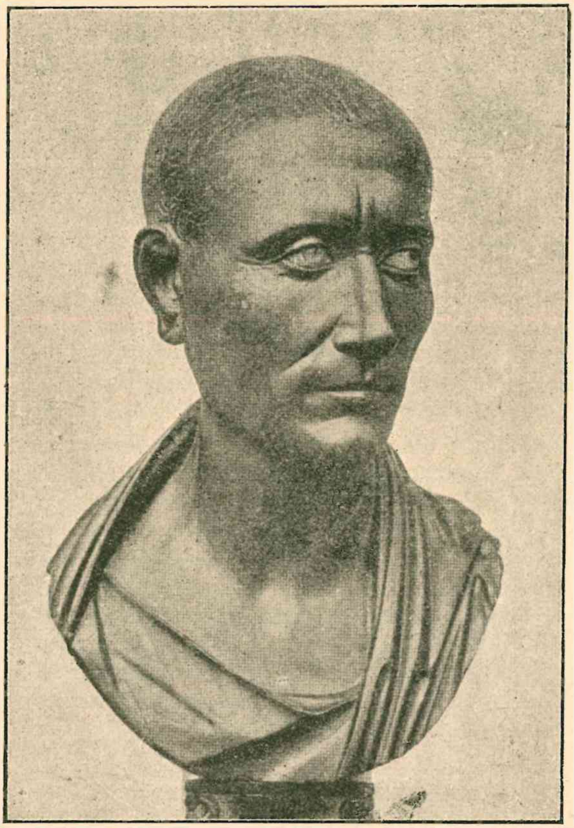
Helvetai, Alpių gyventojai, norėdami surasti derlingesnę šalį, rengėsi palikti savo kraštą ir keliauti per romėnų provinciją į santonų valstybėlę, esančią prie Atlanto vandenyno. Tokis labai karingos Galijos tautos persikėlimas artyn romėnų žemių negalėjo patikti romėnams. Romėnai ne tik kad nenorėjo turėti helvetus savo kaimynais, bet ir bijojo, kad jie, keliaudami per romėnų provinciją, nenuplėštų to turtingo krašto. Tuo pat laiku Galijai grėsė ir kitas pavojus.

Laisvojoj Galijos daly tuomet gyveno įvairios tautelės, vadovaujamos hedujų, romėnų šalininkų, ir arvernų, ieškojusių paspirties prieš hedujus pas germanus. Arvernai prieš hedujus pasikvietė svebų karalių Ariovistą, kuris su 15.000 germanų persikėlė per Reiną. Netrukus nauji germanų būriai užplūdo visą Galiją. Veltui šaukėsi hedujai romėnų pagalbos: Ariovistas, nugalėjęs hedujus, pasidarė visos vasaros rytų Galijos valdovu. Romėnai norėjo su Ariovistu geruoju gyventi, bet Ariovisto viešpatavimas teikė tiek pavojaus, kad romėnai, nenorėdami prarasti savo teises į Galiją, turėjo būtinai susiremti. Tokiu būdu, Cezariui vykstant į Galiją, prieš akis stovėjo du karu: vienas su helvetais, antras su Ariovistu.

Cezaris iš pradžios susirėmė su helvetais ir privertė juos grįžti į savo šalį, o vėliau nugalėjo ir Ariovistą. Per trejus metus pavergė veik visą Galiją. Nesitenkindamas tuo, po du kartu buvo pasiekęs Britaniją ir Germaniją. Kad visiškai Galiją pavergtų, Romos senatas, Cezario bičiulių Pompėjaus ir Kraso raginamas, leido Cezariui valdyti Galiją dar penkerius metus ir atitinkamai padidino legionų skaičių.

Tačiau triumviratas netrukus iširo: Krasas, kariaudamas su partais, žuvo, o Pompėjus, matydamas labai didelį Cezario įsigalėjimą, atsimetė nuo jo ir įstojo į senato partiją. Cezario ir Pompėjaus santykių nutrūkimas įtraukė romėnus į naują tarpusavio karą.

3. Cezaris — valdovas.

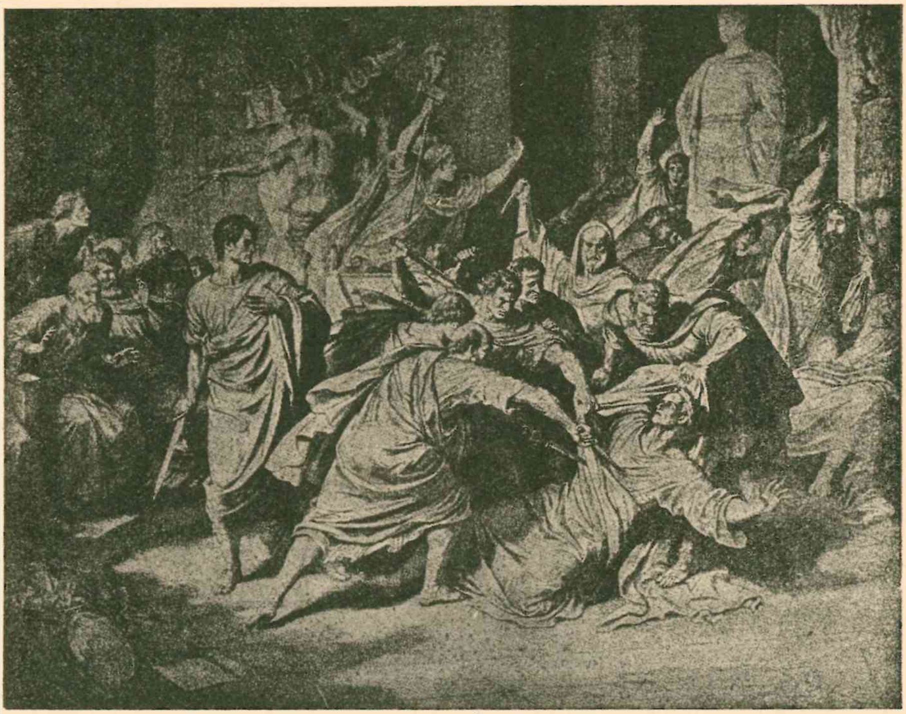

Pompėjui ir jo draugams norint, senatas įsakė Cezariui paleisti kariuomenę ir, jei norėtų, kad jį rinktų konsulu, atvykti į Romą. Cezaris sutiko paklausyti, jei panaši sąlyga būsianti ir Pompėjui, kuris tuo laiku su savo legionais buvo Ispanijoj. Kada senatas nesutiko, tai ir Cezaris atsisakė pildyti senato, o kartu ir Pompėjaus norus. Už tokį pasipriešinimą senatas paskelbė Cezarį tėvynės priešu ir pavedė Pompėjui rinkti prieš Cezarį kariuomenę.

Cezaris, matydamas aiškų pataikavimą Pompėjui, nusprendė tuoj su savo kariuomene žygiuoti į Italiją. Italijoj tuo tarpu nesitikėjo, kad taip dalykai galėtų krypti, ir kariuomenė dar nebuvo paruošta. Pompėjus ir daug senatorių spruko iš Romos į Graikiją. Per du mėnesiu Cezaris tapo Italijos, Sicilijos ir Sardinijos valdovu. Nuveikęs Italiją, pasuka Cezaris į Ispaniją ir čia nugali didžiulę Pompėjaus kariuomenę. Sugrįžusį Cezarį Romoje išrenka diktatorium ir konsulu *(sine collega)*.

Tik 11 dienų užtrukęs Romoje, vyksta į Graikiją, kur Farsalo lygumoj sumuša dukart didesnę Pompėjaus kariuomenę. Pats Pompėjus bėga į Aigiptą, kur jis ir nužudomas. Nors Pompėjus žūva, tačiau tarpusavio karas dar nesibaigia, nes daug Pompėjaus šalininkų susitelkia Afrikoj ir Ispanijoj. Pagaliau ir juos Cezaris nugali. Grįžta Cezaris triumfuodamas į Romą ir čia visų pripažįstamas vieninteliu Romos valstybės valdovu.

Senatas, kuris pirmiau Cezarį buvo paskelbęs tėvynės priešu, dabar suteikia jam *pater patriae* titulą, paskiria diktatorium iki gyvos galvos, paskelbia imperatorium ir suteikia jam teisę perduoti šį titulą savo įpėdiniams. Be to, Cezario asmuo paskelbiamas neliečiamu ir šventu, dar gyvam pastatoma statula, gimimo diena laikoma tautos švente.

Cezario mirtis.

Tačiau Cezaris tuo nesitenkina: jis trokšta karaliaus titulo. Tam draugai buvo parinkę ir dieną, kurią turėjo būti suteiktas Cezariui karaliaus vardas. Tačiau šis sumanymas turėjo daug priešų: respublikos šalininkai, kurie dar vis svajojo apie respublikos atgaivinimą, nujautė, kad po tokio akto respublikos laisvė būsianti visiškai palaidota. Įvyko sąmokslas. Cezaris, nors ir įspėtas, paskirtą dieną vyksta į

senato posėdį. Čia nuo sąmokslininkų durklų krinta negyvas ties Pompėjaus statulos kojomis (44 m. kovo mėn. 15 d.).

Taip žuvo ne tik didžiausias romėnų karžygys ir politikas, bet ir geras kalbėtojas, matematikas, istorikas, kalbininkas ir rašytojas.

4. Cezaris — rašytojas.

Cezaris, be kitų gabumų, turėjo ir rašytojo talentą. Jaunas būdamas, rašo daug eilių, parašo *Oedipus* tragediją, žygiuodamas į Ispaniją sukuria *Iter* poemą, parašo *Duo Anticatones* pamfletą, kuriame pajuokia Katoną. Iš astronomijos srities parašo *De astris* traktatą. Kaip gramatikos mokovas pasirodo *De analogia* traktate. Užrašo Cezaris ir savo kalbas, kurios buvo pagarsėjusios meniškumu ir sąmojumi.

Tačiau veik visi šie raštai yra dingę. Iš literatūrinių Cezario kūrinių mūsų laikus pasiekė du istoriški veikalai: *Commentarii de bello civili* ir *Commentarii de bello Gallico*. Pirmasis veikalas, iš trijų knygų (jis liko nepabaigtas), aprašinėja tarpusavio karus; šiame veikale Cezaris nori įrodyti, kad tarpusavio karo kaltininkai yra jo priešai. Pats svarbiausis Cezario veikalas yra antrasis, kuriame Cezaris aprašinėja pirmųjų septynerių galų karo metų 58—52 m. įvykius. Šio veikalo yra septynios knygos. Aštuntąją knygą po Cezario mirties parašė *A. Hirtius*, kuris kartu su Cezariu dalyvavo aprašomajame kare. Veikalo turinys:

I. (58 m. pr. Kr.) — Trumpa geografinė Galijos apžvalga. Karas su helvetais. Karas su svebų karaliumi Ariovistu.

II. (57) — Karas su belgų Galijoj gyvenančiomis tautomis: su remais, belovakais, nervijais ir atuatukais.

III. (56) — Legatas Servijus Galba nugali veragrus ir jų kaimynus. Cezaris kariauja su venetais. Legatas Publijus Krasas pavergia Akvitaniją.

IV. (55) — Karas su dviem germanų kilmės tautomis: su usipetais ir tenkterais. Cezaris pirmą kartą su kariuomene persikelia per Reiną ir nugali svebus. Pirmasis žygis į Britaniją.

V. (54) — Antroji ekspedicija į Britaniją. Karas su eburonais ir jų vadu Ambiorigu. Senonų ir treverų bruzdėjimas.

VI. (53) — Galijos bruzdėjimas. Antrasis Cezario žygis į Germaniją. Galų ir germanų papročiai. Karas su eburonais ir jų vadu Ambiorigu.

VII. (52) — Arvernas Vercingetorigas sukursto daugelį Galijos tautų prieš romėnus. Avariko paėmimas. Pralaimėjimas ties Gergovija. Kova prie Lutecijos. Cezaris apsupa Alesiją ir ją paima.

VIII. (51) — Hircijaus prakalba. Karas su belovakais. Ukselloduno paėmimas. Paskutinių Galijos nepriklausomybės gynėjų pasidavimas.

Šie Cezario memuarai turi didelę literatūrinę ir istorinę vertę. Norėdamas savo raštams suteikti daugiau objektingumo, Cezaris

kalba apie save trečiame asmeny; gražia, paprasta, bet taisyklinga kalba jis ramiai ir vaizdžiai nupasakoja karo įvykius. Dėl daugelio paduotųjų faktų, šie veikalai yra labai vertinami istorikų. Prancūzijos ir Vokietijos istorija iš šių veikalų daug pasisemia žinių apie savo senovę. Cezario raštai ir dabar dėl naturalumo, sklandaus stiliaus, gilių minčių ir gražios taisyklingos kalbos humanistinėse mokyklose yra pati svarbioji lektūra.

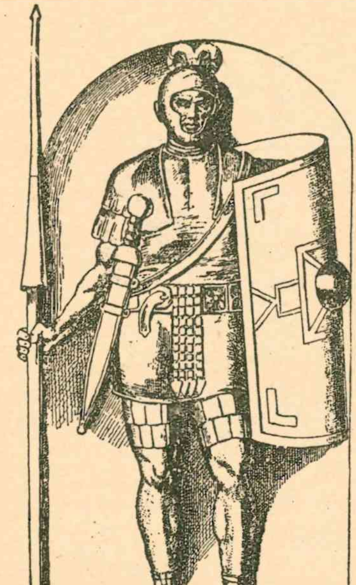
ROMĖNŲ KARIUOMENĖ CEZARIO LAIKAIS.

Cezario kariuomenėj buvo šios dalys: *pedites* arba *milites*, *equites*, *fabri* ir *impedimenta*.

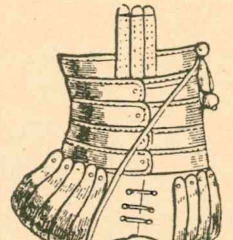
I. Pedites. Pėstininkai buvo dvejopi: *milites gravis armaturae* arba *legionarii* ir *milites levis armaturae*.

1. Milites gravis armaturae (*legionarii*) buvo sunkiai ginkluoti pėstininkai ir jais būdavo tik rom. piliečiai. Tai buvo pagrindinė kariuomenės dalis (*robur*). Ši pėstininkų kariuomenė buvo skirstoma į legionus. Cezario laikais legionai žymimi skaičiais. Kiekvienas legionas turėjo apie 3600 kareivių. Legionas buvo skirstomas į 10 kohortų (*cohors*), kohorta į 3 manipulus (*manipulus*), manipulas į 2 centurijas (*centuria*, *ordo*).

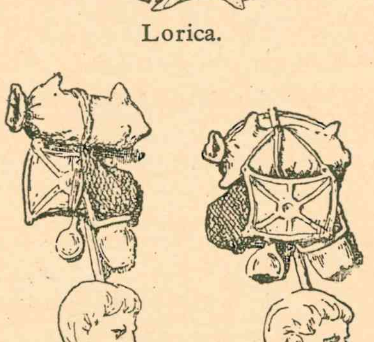
Legionininkų ginklai buvo šie: šalmas (*cassis*, *galea*), šarvai (*lorica*), skydas *scutum*, *clipeus*), šešių pėdų ilgumo svaidomoji ietis

Miles legionarius.

Lorica.

Sarcina.

(pilum) ir kardas *(gladius)*. Ginklai, kuriais būdavo ginamasi (šalmas, šarvai, skydas), buvo vadinami *arma*, o puolamieji ginklai — *tela*.

Žygio metu kiekvienas kareivis nešdavosi ne tik savo ginklus, bet ir ligi 20 kg krovinį *(sarcina)*, kur būdavo maisto atsarga, indas valgiui išsivirti, prietaisai apkasams kasti ir basleliai *(valli)* stovyklai stiprinti. Kareivis su kroviniu buvo *impeditus:* prieš kovą krovinius sudėdavo į vieną vietą, ir tada kareiviai jau buvo *expediti* — pasiruošę į kovą.

Legionui vadovavo 6 karo tribūnai *(tribuni militum)* — dažniausiai raitelių luomo jaunuoliai; juos rinkdavo tautos susirinkimai arba skirdavo konsulai. Nuo galų karo šių tribūnų reikšmė sumažėjo: pirmąją vietą užėmė legatai *(legati)*, kuriems Cezaris pavesdavo vadovauti atskiriems legionams. Juos skirdavo senatas. Legatas, kuris pavaduodavo išvykusį karo vadą, vadinosi *legatus pro praetore*. Kvestoriai *(quaestores)* — karininkai, kurie žiūrėjo kariuomenės iždo ir rūpinosi maisto reikalais, o kartais jie vadovaudavo ir atskiroms kariuomenės dalims. Centurijos viršininkai vadinos centurionais *(centurio)*. Centurionai ne lygūs buvo: pirmosios centurijos centurionas buvo aukštesnis už antrosios centurijos centurioną ir jis vadovavo visam manipului; vyriausias centurionas buvo tas, kuris vadovavo pirmosios kohortos pirmojo manipulo pirmajai centurijai: jis vadinosi *primipilus* arba *primus pilus* ir turėjo teisę balsuoti karo taryboje.

Signifer.

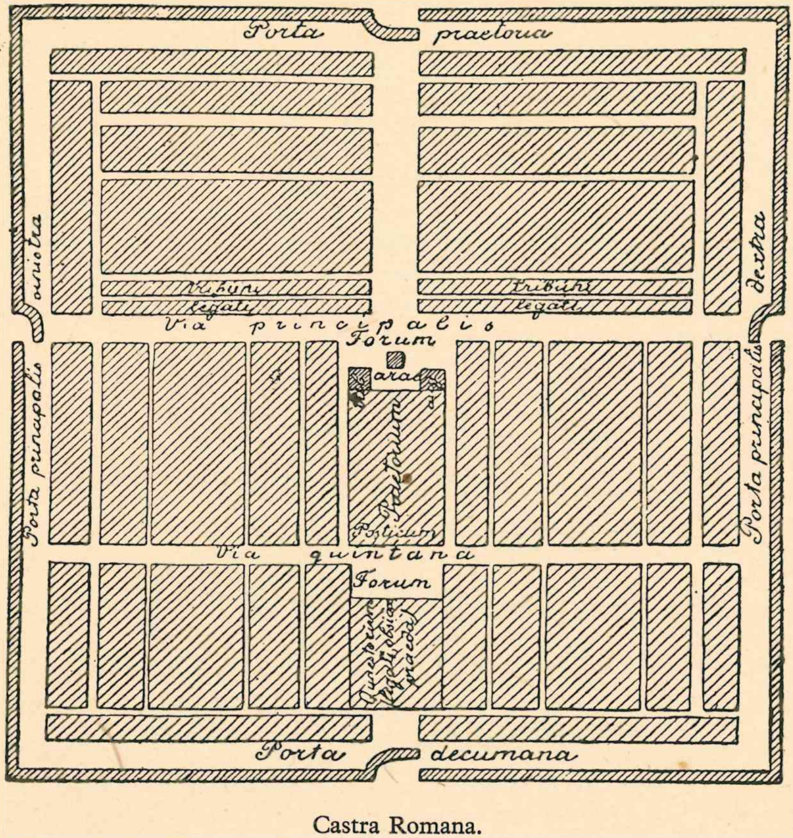

Aquilifer.

2. Milites levis armaturae — lengvai ginkluoti pėstininkai. Jie įėjo į pagalbinę kariuomenę *(auxilia)*, kurioj tarnavo provincijų gyventojai, sąjungininkai ir samdiniai. Jie ginkluodavosi nedideliu apvaliu skydu *(parma)*, šalmu *(galea)*, kardu *(gladius)* ir 4 pėdų ilgumo svaidomąja ietimi *(missile, hasta velitaris)*. Lengvai ginkluotais kareiviais dar buvo laikomi kilpininkai *(funditores)*, kurie laidydavo akmenimis ir šauliai *(sagittarii)*, šaudžiusieji strėlėmis iš lankų.

Legiono ženklas — sidabrinis erelis *(aquila)*, kuris būdavo ant koto nešamas. Kareivis, kuris nešė šį ženklą, vadinosi *aquilifer*. Manipulo ženklas — *signum:* jis, taip pat nešamas ant koto, vaizduodavo gyvulio galvą, rankos delną arba vainiką. Kareivis, kuris nešė manipulo ženklą, vadinosi *signifer*.

II. Equites. Cezario kariuomenėj raiteliais buvo ne romėnai, bet provincijų gyventojai ir samdiniai. Raiteliai buvo skirstomi į *alae* (po 330 vyrų), *ala* dalinosi į 10 *turmae*, o *turma* į 3 *decuriae*. Raitelių viršininkas — *praefectus equitum*. Dekurijai vadovavo dekurionas *(decurio)*. Raitelių ženklai — vėliavikės *(vexilla)*.

Castra Romana.

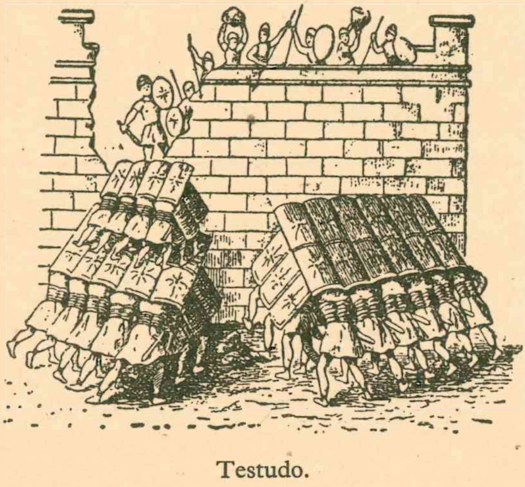
III. Fabri — inžinierinė kariuomenės dalis. Šie kareiviai stiprino stovyklą, statė karo mašinas, tiltus, dirbo ir taisė laivus. Jų viršininkas — *praefectus fabrum.*

IV. Impedimenta — „kliudančioji" kariuomenės dalis, ūkio dalis, gurguolė. Gurguole būdavo gabenami audeklai palapinėms, atsarginiai ginklai, karo mašinos, įrankiai tiltams statyti, rankiniai malūnėliai ir kiti dalykai. Kiekvienas legionas turėjo savo gurguolę. Kareiviai, tarnaują gurguolėj, vadinosi *calones.*

Castra. Romėnų kariuomenė naktį praleisdavo stovykloj, kurią statydavo (*castra facere, ponere, locare*), padariusi vienos dienos kelionę arba priėjusi kelionės tikslą. Stovykla būdavo keturkampės išvaizdos. Aplink stovyklą iškasdavo griovį (*fossa*), iš iškastos žemės padarydavo pylimą (*agger*), ant pylimo pastatydavo iš kareivių atsineštų baslelių tvorą (*vallum*) ir ją išpindavo šakomis. Jei stovykla būdavo daroma tik vienai nakčiai, ji buvo vadinama paprastai — *castra*, jei ilgesniam laikui — *castra stativa* (vasarinė stovykla — *castra aestiva*, žieminė — *castra hiberna*). *Castra stativa* kartais išbūdavo po kelerius ar net ir po keliasdešimt metų; iš kai kurių tokių stovyklų vėliau išaugdavo miestai.

Stovyklą skirstė į atskiras dalis gatvės: *via principalis, via praetoria* ir *via quintana.* Iš visų keturių stovyklos šonų buvo vartai: *porta praetoria, porta decumana, porta principalis sinistra* ir *porta principalis dextra.* Cezaris savo raštuose mini tik užpakalinius vartus — *porta decumana.* Vidury stovyklos buvo vado palapinė — *praetorium.* Čia pat dar buvo aukuras (*ara*), buriamoji vieta (*augurale*), pakili vieta kalboms sakyti (*tribunal*) ir aikštė kareiviams rinktis (*forum*).

Vartus saugojanti sargyba vadinosi *stationes.* Naktinė sargyba (*vigiliae*) pasikeisdavo kas trys valandos. Laikas nuo šeštos val. vakaro igi šeštos val. ryto buvo suskirstytas į 4 tarpus, vadinamus taip pat *vigiliae.*

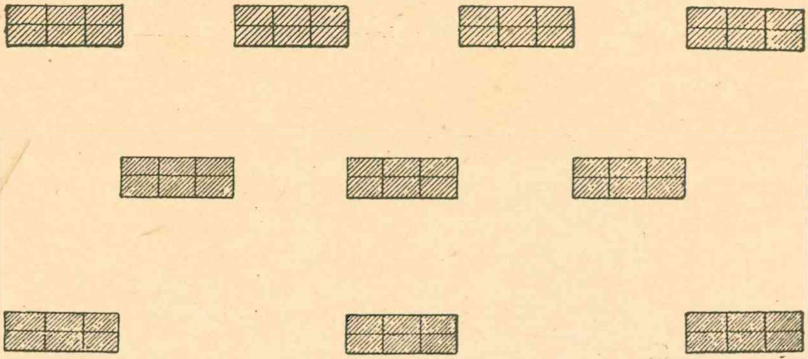

Testudo.

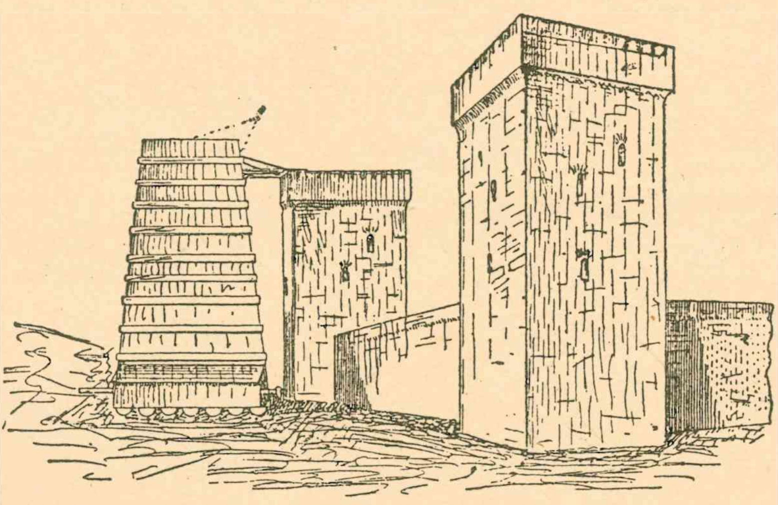
Žygiavimas ir kova. Žygiuodama kariuomenė pirma savęs pasiųsdavo pavienius žvalgus *(speculatores)*, o kartais ir visą jų būrį *(exploratores)*. Žygiuojanti kariuomenė skirstėsi į avangardą *(agmen primum)*, centrinę kariuomenę *(agmen, exercitus)* ir arjergardą *(agmen novissimum)*.

Dažniausiai pasitaikanti kovos rikiuotės forma — *acies triplex*. Čia kohortos susigrupuodavo trimis eilėmis taip, kad pirmosios eilės sumuštos galėjo pasitraukti atgal pro užpakalinės eilės tarpus. Be to, užpakalinė eilė lengvai galėjo ateiti į pagalbą pryšaky stovinčiai eilei.

Ypatingesnės kovos rikiuotės formos yra šios: *cuneus* („kylys“), *testudo* („vėžlys“) ir *orbis* („ratas“). *Cuneus* yra tada, kai kareiviai, norėdami pramušti priešų eiles, puola ankštai susispaudę. *Testudo* — kada pirmosios eilės kareiviai skydus laiko prieš save vertikaliai, to-

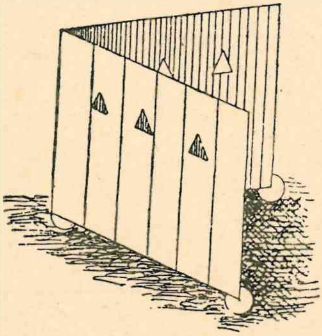

Acies triplex.

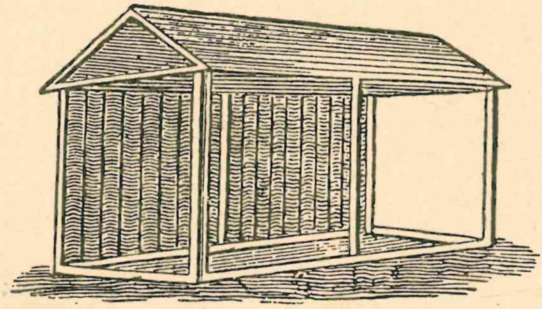

Turris mobilis.

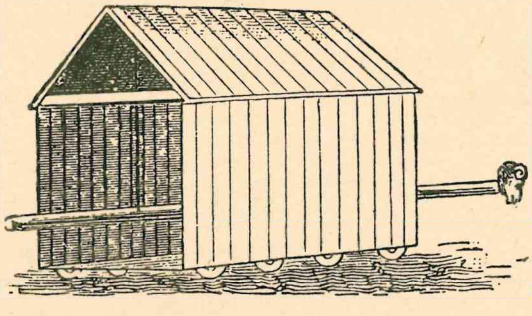
limesnieji ant galvų; tokiu būdu pasidaro lyg ir koks stogas. *Orbis* — kada kareiviai, netaisyklingo keturkampio forma išsirikiavę, ginasi iš visų pusių; šios rikiuotės viduryje randa apsaugą gurguolė ir sužeistieji kareiviai.

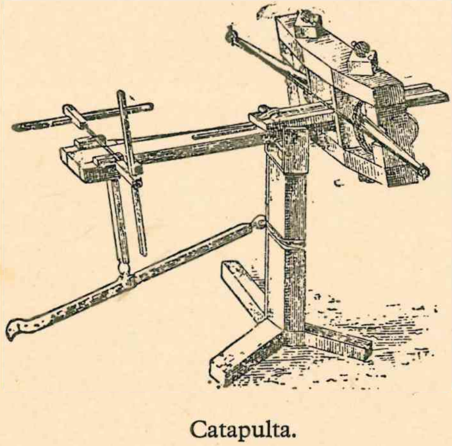
Pluteus.

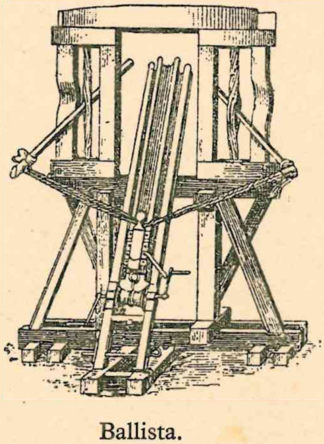
Vinea.

Aries in testudine.

Catapulta.

Ballista.

Jei priešai būdavo kur nors įsistiprinę, rom. kareiviai galėdavo pavartoti trejopą puolimo būdą: 1. *oppugnatio repentina (ex itinere oppugnare)* — kada atėjusi kariuomenė negauna pailsėti ir be ypatingų pasiruošimų puola priešus; 2. *obsidio* arba *obsessio* — kada norima įsistiprinusius priešus priversti pasiduoti badu; 3. *oppugnatio* — kada puolimu norima nugalėti priešus. Šiuo atveju apsupantieji supildavo pylimą *(agger)*, pasidarydavo judamuosius bokštus *(turris mobilis)*, didelius ant ratukų skydus *(pluteus)*, apsaugos pastoges *(vinea, testudo)* ir sienolaužius *(aries)*. Priešams apšaudyti buvo vartojami šie ginklai *(tormenta)*: *catapulta* — ietims svaidyti ir *ballista* — akmenims mėtyti.

C. IULII CAESARIS COMMENTARII DE BELLO GALLICO

PAAIŠKINIMAI

LIBER PRIMUS

Karas su helvetais.

(cap. 1—29)

1.

1. Gallia... omnis: čia kalbama tik apie laisvąją Galijos dalį. — **est...divisa** = yra padalinta. — **Belgae:** belgai gyveno Galijos šiaurėje tarp Senos *(Sequana)*, Marnos *(Matrona)* ir Reino *(Rhenus)* upių. Šiandien Belgija užima žymiai mažesnį žemės plotą. — **Aquitani:** Akvitanija buvo tarp Garonos *(Garumna)* upės, Pirenėjų kalnų *(Pyrenaei m.)* ir Atlanto vandenyno *(Oceanus)*. — **Galli:** galų kalba *Gadhel* arba *Gaidhel;* trumpesnė forma — Gaël arba Gâl. — **2. Hi omnes:** verčiant pridėti tautos. — **dividit;** *sing.*, nes Sena ir Marna susilieja į vieną upę ir eina tos pačios šalies (Galijos) siena. — **3. cultu atque humanitate:** *hendiadys* (žiūr. J. Vosyliaus „Lotynų kalbos sintaksė" § 149); *cultus atque humanitas* = įštaigingas gyvenimo būdas. — **provinciae:** *Provincia nostra* arba *Gallia Narbonensis* (žiūr. *žemėlapį*). — **longissime absunt** = labai toli gyvena. — **minime...saepe** = labai retai. — **ad effeminandos animos pertinent** = daro ištižusius. — **Germanis:** germanai, susiskaldę į daug tautelių, gyveno tarp Reino, Dunojaus *(Danubius)*, Vislos *(Vistula)* upių ir Atlanto vandenyno. — **4. Qua de causa** = dėl tos priežasties; santykinio įvardžio *qui* formas po didesnio skiriamo ženklo (taško, taško kablelio) verčiame parodomojo įvardžio formomis. — **Helvetii:** keltų kilmės tauta, gyvenusi dabart. Šveicarijoje. — **proeliis...contendunt:** *proelio contendere* = kautis, grumtis. — **cum** *(coincidens*, ž. sint. § 128): *cum* galima neversti, o tada *prohibent* ir *bellum gerunt* versti pusdalyviais. — **finibus:** dvi skirtingos prasmės: pirmuoju atveju siena, o antruoju — kraštas, valstybė. — **bel-**

lum gerunt: *bellum gerere* = kariauti. — **5. obtinere dictum est** = *obtinent, ut dictum est.* — **initium capit:** *initium capere* = prasidėti. — **Rhodano:** dabart. Rona. — **continentur Garumna flumine**= eina pagal Garonos upę. — **ab Sequanis et Helvetiis** = nuo sékvanų ir helvetų pusės; sekvanai, galinga keltų kilmės tauta, helvetų kaimynai iš vakarų pusės; jų didžiausias miestas — *Vesontio* (dabart. *Besançon).* — **vergit ad septentriones** = yra šiaurės pusėje (žiūrint nuo Italijos); *septen-triones* — „septyni jaučiai", septynios šiaurės žvaigždės, Grigo ratai. — **6. Belgae** = belgų kraštas, Belgija. — **inferiorem partem fluminis:** *inferior pars fluminis* = žemupis. — **spectant in septentrionem et orientem solem** = yra vasaros rytuose. — **7. est ad** = *attingit.* — **spectat inter occasum solis et septentriones** = *spectat in eam partem* (regionem), *quae est inter occasum solis et septentriones* (yra vasaros vakaruose).

2.

1. M. Messala (et) **M. Pisone consulibus:** 61 m. prieš Kristų (romėnai metus pažymėdavo vardais tų konsulų, kurie tais metais eidavo konsulų pareigas). — **civitati... ut exirent... praestarent:** *civitas* = *cives,* todėl čia šalutinio sakinio tariniai daugiskaitoj *(constructio ad sensum).* — **cum omnibus copiis:** ne tik su visu savo turtu, bet ir su žmonomis ir vaikais; versti: su visa kuo. — **2. perfacile esse... potiri:** netiesioginė kalba. — **cum...praestarent:** *cum causale* (sint. § 134); *virtute praestare alicui* = pralenkti ką nors narsumu, būti narsesniam už ką nors. — **imperio potiri** = užimti valdžią. — **3. loci natura... continentur** = yra varžomi gamtos sienų. — **latissimo atque altissimo:** *gradus elativus* (sint. § 69,3). — **tertia:** *scil. ex parte.* — **4. His rebus fiebat, ut** = dėl šios priežasties. — **minus** *(quam cupiebant)* **late** = ne taip laisvai. — **minus facile:** *quam si fines aperti fuissent.* — **bellum inferre** *alicui* = pradėti su kuo nors kariauti. — **qua ex parte... magno dolore afficiebantur:** *ex ea parte magno dolore afficior* = dėl tos priežasties esu labai nepatenkintas. — **bellandi cupidi** = *bellicosi.* — 5. **pro** = atsižvelgiant į, palyginus su. — **multitudine... hominum:** šios knygos 29-me skyriuje Cezaris sako, kad jų buvę apie 368.000. — **belli atque fortitudinis:** *hendiadys (= bellicae fortitudinis).* — **angustos:** verčiant pridėti per. — **milia passuum CCXL... CLXXX:** kiek bus kilometrų, jei 1000 rom. žingsnių buvo beveik 1500 metrų?

3.

1. His rebus adducti = šių aplinkybių paskatinti, priversti. — **ea, quae... pertinerent** = tai, kas reikalinga; *coniunctivus* parodo, kad šalutinio sakinio mintis nėra paties Cezario mintis, bet pagrindinio sakinio veiksnio *(coniunctivus obliquus).* — **ut in itinere copia frumenti suppeteret:** *copia mihi suppetit* = aš turiu pakankamai,

turiu pakankamą atsargą. — **confirmare**: čia = atnaujinti. — **2. duxerunt** = *putaverunt*. — **lege** = tautos nutarimu. — **confirmant**: čia *confirmare* = paskirti. — **3. Ad eas res conficiendas**: posakis, prieš porą eilučių jau pasakytas, aiškinamas stiliaus neišdailinimu. — **sibi**: jis pats pasirenka sau *munus legati*, o likusius darbus palieka kitiems. — **4. regnum... obtinuerat**: *regnum obtinere* a) įsigyti karališką valdžią, pasidaryti karaliumi, b) turėti karališką valdžią, būti karaliumi. — **amicus**: garbingas titulas, kurį Romos senatas suteikdavo draugiškiems svetimos valstybės karaliams ir kunigaikščiams. — **5. Haeduo**: *Haedui* — keltų kilmės tauta, gyvenusi tarp Luaros *(Liger)* ir Saonos *(Arar)* upių; jų įžymiausias miestas — *Bibracte*, kuris, kaip spėjama, yra buvęs ant kalno *Beuvray*, į vakarus nuo *Autun* miesto. — **qui**: pažymi *Dumnorigi*, o ne *Divitiaci*. — **principatum... obtinebat**: *principatum obtinere* = turėti ypatingą galią. — **maxime plebi acceptus erat** = buvo nepaprastai liaudies mylimas. — **persuadet**: *praes. historium* (ž. sint. § 85 ir § 121). — **in matrimonium dat**: *in matrimonium dare alicui* = išleisti už ko nors. — **6. factu esse... perficere**: lietuvių kalba gauname pleonazmą, tad *factu esse* versti nereikia. — **conata perficere** = sumanymus įvykdyti. — **ipse**, *i. e. Orgetorix*. — **7. plurimum... possent**: *multum posse* = galingam būti. — **copiis** = *opibus*. — **regna conciliaturum**: *regnum conciliare* = suteikti karališką valdžią. — **confirmat**: čia *confirmare* = tvirtinti, įsitikinti. — **8. Hac oratione adducti**: ž. Paaišk. 3, 1 *his rebus adducti*. — **fidem et ius iurandum**: *hendiadys; fidem et ius iurandum dare* = duoti priesaika patvirtintą pasižadėjimą. — **regno occupato**: sąlygos aplinkybė. — **per tres... populos**: *per Helvetios, Sequanos, Haeduos*. — **totius... Galliae... potiri**: *potior* dažniausiai vartojamas su *abl.* (ž. sint. § 55). — **posse**: čia turi *inf. futuri* prasmę (ž. sint. § 103,4).

4.

1. per indicium enuntiata: *per indicium enuntiare* = pranešti, paskųsti. — **moribus suis**: verčiant pridėti p a g a l. — **ex vinculis**: sukaustytas grandinėmis. — **causam dicere** = gintis teisme, teisintis. — **damnatum** = *si damnatus esset, eum...* — **poenam sequi oportebat**: *poenam sequi oportet* = turi būti nubaustas. — **ut igni cremaretur** = sudeginant, sudeginimu. — **2. die constituta**: čia *dies* moteriškos giminės, nes pavartota termino reikšme. — **causae dictionis**: *dies causae dictionis* = bylos diena. — **familiam** = *famulos, servos*. — **ad** = *circiter, fere; ad* prie skaitvardžių pažymi, kad skaičius tik apytikris. — **clientes**: klientu buvo vadinamas neturtingas pilietis, globojamas kurio nors patricijaus; tokis patricijus kliento atžvilgiu buvo vadinamas *patronus*. — **ne causam diceret, se eripuit** = *causae* (dat.) *dictionis se eripuit;* Orgetorigui teisintis nereikėjo, nes teisėjai išsigando tokios didelės daugybės žmonių. — **3. cum** = tuo tarpu kai. — **civitas** = *cives*. — **incitata**: čia *inci-*

tare = supykinti, įžeisti. — **ex agris** = iš apylinkės. — **neque abest suspicio** = įtariama. — **ut Helvetii arbitrantur** = ir helvetai taip mano. — **sibi mortem consciverit:** *sibi mortem consciscere* = nusižudyti.

5.

1. nihilo minus = vis dėlto. — **ut... exeant:** šiuo sakiniu paaiškinama *id, quod constituerat.* — **2. Ubi:** čia *ubi temporale.* — **reliqua privata aedificia** = *omnia reliqua aedificia, quae privata erant.* — **3. praeter** *(id)*, **quod secum portaturi erant:** *portaturus sum* = *portare volo.* — **domum reditionis** = *domum redeundi;* versti: grįžti į tėvynę. — **spe sublata:** *spem tollere* = atimti viltį. — **paratiores ad omnia pericula subeunda essent** = būtų labiau pasiruošę pakelti visokius pavojus. — **mensum:** rečiau pasitaikanti forma negu *mensium; trium mensum* = trims mėnesiams. — **molita cibaria** = miltai. — **4. Rauricis et Tulingis et Latovicis:** raurikai gyveno apie Reino aukštupį, dabartinio Bazelio apylinkėj; tulingai, raurikų kaimynai, gyveno netoliese Bodeno ežero; latovikai gyveno dar labiau į šiaurę, tarp Reino ir Dunojaus ištakos; šios trys tautos buvo germanų kilmės. — **uti:** senesnė forma žodžio *ut* (plgk. *ubi*). — **uti... proficiscantur:** versti, lyg būtų pasakyta: *uti eodem utantur consilio, oppida sua vicosque exurant et una secum proficiscantur.* Cezaris dažnai pavartoja *ei, eum, eius etc.*, kur mes lauktume *sibi, se, suus.* — **Boiosque:** bojai, stipri keltų kilmės tauta, anksčiau gyveno Italijos šiaurėje. Čia jie ilgai spyrėsi prieš romėnus, tik 191 m. prieš Kr. g. romėnai, vadovaujami Publijaus Scipiono Nazikos *(Publius Scipio Nasica)*, smarkiai sumušė bojus. Dalis išlikusiųjų bojų apsigyveno Norike (dabart. Štirijoje) ir dabart. Bohemijoje, o dalis susijungė su helvetais. Kada Cezaris nugalėjo helvetus, bojai buvo apgyvendinti apie Luaros *(Liger)* ištaką. — **Noreiam:** dabart. *Neumarkt* miestelis (Štirijoje). — **receptos adsciscunt** = *ad se recipiunt et socios sibi adsciscunt* (= priima į savo kraštą ir padaro sąjungą).

6.

1. itineribus: kad būtų aiškesnė prasmė, Cezaris pakartoja prie santykinio įvardžio daiktavardį, kurį tas įvardis pažymi; čia *itineribus* versti nereikia. — **domo** = iš savo krašto. — **per Sequanos** = *per fines Sequanorum.* — **vix qua** = *ita, ut ea (via) vix.* — **ducerentur** = *duci* (važiuoti) *possent.* — **mons autem altissimus impendebat** = o be to dar prie jo (kelio) buvo labai aukštas kalnas. — **ut** = *ita, ut.* — **2. alterum:** *scil. iter.* — **expeditius:** čia *expeditus* = patogus, tinkamas. — **nuper:** prieš trejus metus (161 m. prieš Kr. g.). — **Allobrogum:** alobrogai, keltų kilmės tauta, gyveno tarp Ronos *(Rhodanus)* ir Isaros *(Isara,* dabart. *Isère)* upių; iš šiaurės siekė Ženevos ežerą; alobrogų įžymiausias miestas buvo *Vienna* (dabart. *Vienne).* — **pacati** (= pavergti): *euphemismus,*

ž. sint. § 150. — **nonnullis locis vado** = *nonnullis vadosis (vadosus*, 3 — seklus, negilus) *locis transiri potest.* — **3. Genava:** alobrogų miestas, dabartinė Ženeva. — **pons ...pertinet** — prasmė: tilto vienas galas susisiekia su helvetų kraštu. — **Allobrogibus... paterentur** — sakinio tvarka: *existimabant sese vel persuasuros (esse) Allobrogibus, quo viderentur nondum bono animo* (nebuvo palankūs) *in populum Romanum, vel vi coacturos (eos i. e. Allobroges), ut paterentur eos (Helvetios) ire per suos fines.* — **4. diem dicunt:** *diem dicere* = paskirti dieną, terminą. — **qua die:** *die* panašiai kaip šio skyriaus pradžioje *itineribus* neversti. — **a. d. V Kal. April.** = *ante diem quintum Kalendas Apriles* (mes pasakytume: *quinto die ante Kalendas Apriles); a. d. V* Kal. *April.* — mūsų kalendoriumi yra kovo mėn. 28 d. (ž. sint, § 163). — **L. Pisone** *(et)* **Aulo Gabinio consulibus:** 58 m. prieš Kr.

7.

1. Caesari: Cezaris apie save kalba visados trečiame asmeny. Cezariui tuo laiku buvo pasibaigę konsulavimo metai, bet jis dar nebuvo išvykęs į Galiją. — **id:** kadangi šis papildinys toliau dar paaiškintas sakiniu *eos... iter facere conari*, tai jo versti nereikia. — **nuntiatum:** manoma, kad pranešė Divitiakas, kuris norėjo, kad romėnai padėtų hedujams išsivaduoti iš sekvanų hegemonijos ir iš Dumnorigo intrigų. — **ab ubre,** *i. e. Roma.* — **maturat... proficisci:** *maturat* versti prieveiksmiu, o *proficisci* sakinio tariniu. — **quam maximis potest itineribus:** *iter* čia ne kelias, bet kelionės dalis, nukeliaujama nuo vieno sustojimo ligi kito; *quam maximis potest itineribus... contendit* — versti trumpai: labai skubiai vyksta. Anot Plutarcho, Cezaris šį kelią sukorė per 8 dienas. Istorikas *Suetonius*, imperatoriaus Hadriano asmens sekretorius, taip sako apie Cezarį: *(Caesar) laboris ultra fidem patiens erat: longissimas vias incredibili celeritate confecit expeditus, meritoria (meritorius*, 3 samdytas, išnuomotas) *raeda (raeda, ae* ratai, vežimas), *centena passuum milia in singulos dies.* — **Galliam ulteriorem** = *Galliam Transalpinam, Galliam Narbonensem, Proviciam (ultra Alpes).* — **2. Provinciae:** *scil. ulteriori.* — **imperat** = įsako surinkti; *imperare (in-parare)* oficialus terminas, reikalaujant pristatyti pinigų, pašaro, arklių ir žmonių. — **legio una** = tik vienas legionas; čia kalbama apie 10-jį legioną, kuris vėliau pagarsėjo savo narsumu. — **pontem:** *asyndeton* (ž. sint. § 149) parodo, kad veiksmai greitai seka vienas po kito. — **3. Ubi:** čia *ubi temporale.* — **certiores facti sunt:** *certiorem facere* = suteikti tikresnių žinių, pranešti *certior fieri* = sužinoti. — **mittunt:** helvetai prie Ronos dar nebuvo susirinkę; jie dar rengėsi. — **cuius legationis:** *legationis* yra žodžio *legatos* minties pakartojimas (plg. VI, 1 *itineribus)*, tad *legationis* versti nereikia, o *cuius* derinti giminės atžvilgiu su *legatos.* — **principem locum otbinebant** = vadovavo. — **qui dicerent** = *ut dicerent (qui finale).* — **sibi esse in animo:** *mihi est in animo* = aš

manau, esu nusistatęs. — **iter facere** = keliauti. — **rogare**: *scil. se*. — **ut eius voluntate... liceat** = kad sutiktų leisti, kad leistų. — **4. memoria tenebat**: *memoria tenere* = atsiminti, nebūti pamiršusiam. — **L. Cassium consulem**: *L. Cassius Longinus*, Marijaus bičiulis, tigurinų (helvetų kilmės tautelės) 106 m. prieš Kr. g. prie Ženevos ežero buvo užmuštas. — **sub iugum missum**: čia *iugum* = jungas — dvi įbestos į žemę ietys, sujungtos trečia skersine per keturias pėdas aukštumo nuo žemės. Nugalėtieji turėdavo atiduoti ginklus, nusimesti viršutinius drabužius ir lįsti pro skersinės apačią pavergimo ženklan. — **5. neque**: dalelę *que* versti be to, o neiginį sujungti su *temperaturos*. — **homines inimico animo** (*abl. qual.*) = *homines inimici; inimico animo esse in aliquem* = būti nusistačiusiam prieš ką nors. — **data facultate**: sąlygos aplinkybė; *dare facultatem* = sutikti, leisti; *data facultate... itineris faciendi* = leidus keliauti. — **6. spatium** = *spatium temporis, tempus*. — **dum... convenirent**: nurodomas ne tik laikas, bet ir tikslas (ž. sint. § 131, 2a). — **diem... sumpturum**: *diem sumere* = pasilikti laiko; *diem se ad deliberandum sumpturum*:= kurį laiką pagalvosiąs. — **ad Idus Apriles**: 13-tą balandžio (ž. sint. § 163). — **reverterentur**: jei būtų tiesioginė kalba, turėtume liepiamąją nuosaką.

8.

1. ea legione... militibusque: *abl. instrum.*, mat, į kareivius žiūrima, kaip į paprastą kovos įrankį vado rankose. — **influit**: mes lauktume pasakymo *effluit* arba *in quem Rhodanus influit*. Spėjama, kad Cezaris tokį netinkamą pasakymą pavartojo, nežinodamas, kur prasideda Rona. — **milia passuum decem novem** = *milia passuum undeviginti*. Kiek bus kilometrų (ž. Paaišk. 2, 5)? — **murum**: čia ne akmenų siena, bet apkasai, pylimas. Tokio ilgumo apkasai per taip trumpą laiką negalėjo tbūi ištisai padaryti: jie buvo padaryti tik tose vietose, kur pati Rona savo akmeningais krantais nebuvo pakankamai romėnus apsaugojusi. — **in altitudinem pedum sedecim** = *pedes sedecim altum* (ž. sint. § 22). — **2. praesidia**: apsaugos kariuomenė, garnizonas. Yra sakoma: *disponuntur vigiliae in urbe, stationes ante portas, praesidia in muris*. — **castella**: labiau sustiprintos apkasų ar pylimo vietos (bastionai, redutai), turinčios savo garnizonus (*praesidia*). — **quo** = *ut eo*. — **se invito** = jam nenorint, nesutinkant. — **3. negat... ulli** = *dicit nulli*. — **more et exemplo**: *hendiadys; mos et exemplum* = įsigalėjęs paprotys, tradicija. — **prohibiturum**: *scil. se eos... esse*. — **4. Helvetii... deiecti... conati... repulsi... destiterunt** — versti šia tvarka: *Helvetii, ea spe deiecti, conati sunt nonnumquam interdiu saepius noctu, si* (= ar ne) *perrumpere possent, (alii) navibus iunctis ratibusque compluribus factis, alii vadis Rhodani, qua minima altitudo fluminis erat, sed destiterunt hoc conatu, repulsi operis munitione et militum concursu et telis*. — **operis munitione et militum concursu et telis**: juos

išgąsdino tvirti romėnų apkasai, skubiai besirenkanti kariuomenė ir tos kariuomenės geras šaudymas; *operis munitio:* čia = apkasų tvirtumas. — **conatu destiterunt:** *conatu desistere* = liautis mėginti.

9.

1. **Relinquebatur** = pasiliko. — **una** = tik vienas. — **per Sequanos** = *per fines Sequanorum.* — **qua** = *sed ea.* — **2. sua sponte** = gera valia, geruoju. — **eo deprecatore** = *eo precante.* — **impetrarent:** *impf. coniunctivi* po *praesens hist.* (ž. sint. § 121, 3a); nors papildinio ir nėra, bet jis lengvai numanomas iš buvusio sakinio minties *(ut per Sequanos irent).* — **3. gratia et largitione:** *gratia* čia tautos prisirišimas, meilė; *largitio* = duosnumas, apstus dovanų dalinimas. — **plurimum poterat:** ž. Paaiškin. 3, 7. — — **amicus:** čia *adiect.* — **in matrimonium duxerat:** *in matrimonium ducere* = vesti. — **cupiditate regni inductus:** ž. Paaišk. 3. 1 *his rebus adducti.* — **novis rebus studebat:** *novis rebus studere* = stengtis padaryti valstybėje perversmą, būti nepatenkintam esama valstybės santvarka. — **suo beneficio habere obstrictas:** *te meo beneficio habeo obstrictum* = dėl mano gerų darbų esi prie manęs prisirišęs. — **4. rem suscipit** = sutinka būti tarpininku. — **ut... patiantur... dent, perficit** — versti šia tvarka: *ut... patiantur, (et) perficit, uti... dent; obsides inter se dare* = pasikeisti įkaitais. — **Sequani, ne prohibeant, Helvetii... ut transeant:** šalutiniai sakiniai paaiškina įkaitais pasikeitimo tikslą. Verčiant galima pridėti: sekvanai duoda įkaitus, kad..., o helvetai, kad...

10.

1. **Helvetiis esse in animo:** ž. Paaišk. 7, 3 *sibi esse in animo.* — **Santonum:** santonai, keltų kilmės tautelė, gyveno ties Garonos intaku dešinėje pusėje, datarbiniame *Saintonge.* Jų įžymiausias miestas *Mediolanum Santonum,* dabar *Saintes.* — **qui... absunt** = kurie gyvena. — **Tolosatium:** Akvitanijos tauta, gyvenusi apie Garonos aukštupį. Šios tautos sostinė *Tolosa,* dabart. *Toulouse.* — **non longe:** iš tikrųjų nuo santonų krašto ligi *Tolosa* buvo apie 200 kilometrų. Cezaris, sakydamas *non longe,* perdeda pavojaus didumą: jis nori pasiteisinti prieš romėnus, kad jis kišasi į Galijos tautelių reikalus, tik gelbėdamas Provinciją. — **quae civitas** = *quorum civitas.* — **2. Id si fieret** = *si Helvetii iter in Santonum fines facerent.* Šio sakinio tvarka: *intellegebat, si id fieret, futurum esse magno cum periculo provinciae, ut... haberet (provincia).* — **futurum** *(esse):* čia *inf. fut.* veiksmažodžio *fio* prasme. — **magno cum periculo:** *magno cum periculo alicuius fit* = suteikia kam nors daug pavojaus, yra kam nors labai pavojinga. — **locis patentibus:** *dativus,* pareinąs nuo *finitimos* (ž. sint. § 30). *Patentibus,* nes nei gamta neprisidėjo prie tos šalies apsaugojimo nei žmogus. — **3. munitioni:** *muro fossaque* (ž. Paaišk. 8, 1). — **in Italiam** *i. e. Galliam Cisalpinam.* — **magnis**

itineribus: ž. Paaišk. 7, 1. *quam maximis potest itineribus.* — **duasque... legiones conscribit:** pirmiau Cezaris turėjo 4 legionus (7, 8. 9 ir 10-tas), o dabar surinko du nauju (11 ir 12-tą); *legionem conscribere* = leg. surinkti, sumobilizuoti. — **circum Aquileiam:** Romos kariuomenė žiemodavo ne pačiuose miestuose, bet jų apylinkėse. Prie Akvilėjos buvo 7, 8 ir 9-as legionas. *Aquileia* — miestas prie *Mare Hadriaticum*, netoliese nuo dabart. Triesto. Iš kitados svarbaus strateginio cesntro dabar likęs nedidelis kaimelis *(Aglar)*. — **qua porximum iter... erat** — versti trumpai: artimiausiu keliu. Nuo Akvilėjos ligi segusiavų krašto buvo apie 600 kilometrų ir reikėjo keliauti apie mėnesį laiko. — **per Alpes:** Cezaris keliavo per *Mont Genèvre* netoliese nuo *Briançon.* — **ire contendit:** versti panašiai kaip 7, 1 *maturat proficisci.* — **4. Ceutrones et Graioceli et Caturiges:** ceutronai — nedidelė tautelė gyvenusi dabart. Savojoj *(Savoie)* apie *Isère* upės ištaką; grajocelai — tautelė, gyvenusi ceutronų kaimynystėj prie *Mont Cenis;* grajocelų didžiausias miestas *Ocelum;* katurigai — tautelė, gyvenusi in *Gallia provincia* į pietus nuo grajocelų. — **itinere exercitum prohibere** = neleisti kariuomenei žygiuoti, pastoti kariuomenei kelią. — **5. Compluribus his,** *i. e. Ceutronibus etc.* — **proeliis pulsis:** *his pulsis* — *abl. abs.*, *o compluribus proeliis* — *abl. instrum.* Versti: sukūlę juos keliose kovose. — **ab Ocelo:** grajocelų tautelės miestas. Spėjama, kad tai esąs dabart. *Usseau.* — **citerioris provinciae:** *citerior provincia* = *Gallia Cisalpina; ulterior provincia* = *Gallia Transalpina.* — **Vocontiorum ulterioris provinciae** = *Vocontiorum, quorum civitas est in ulteriore provincia.* Vokoncijai — tauta, gyvenusi tarp *Isara (Isère)* ir *Druentia (Durance)* upių. — **Segusiavos:** segusiavai, keltų kilmės tauta, gyveno kairėje Ronos pusėje. Jų įžymiausias miestas *Lugdūnum* dabart. *Lyon)*. — **extra provinciam:** vadinasi, šie jau buvo nepriklausomosios Galijos gyventojai.

11.

1. per angustias: *scil. Iurae montis.* — **copias:** čia = būrius, gaujas. — **populabantur:** *impf.*, nes šis veiksmas dar nebuvo pasibaigęs, prasidedant naujam veiksmui. — **2. se suaque** = save ir savo turtą. — **rogatum** *(sup. I);* nuo *rogatum* pareina netiesioginė kalba. Vertime galima pridėti *qui dicerent*, kaip 7, 3. — **3. omni tempore** (= per visą laiką): nuo 121 m. pr. Kr., kada jiems buvo suteiktas titulas *socii populi Romani.* Hedujai daug kartų padėjo romėnams kovoti su kitomis Galijos tautomis. — **in conspectu:** *in conspectu alicuius* = prie keno nors akių, kam nors matant. — **liberi eorum** = *liberi sui.* — **4. Ambarri:** nedidelė keltų kilmės tautelė, gyvenusi abiejose Araro *(Saône)* upės pusėse. — **necessarii et consanguinei:** pirmuoju žodžiu nurodomi draugiškumo ryšiai (draugai, sąjungininkai), o antruoju — jų kilmė (giminės). — **depopulatis:** nors ir *verbum deponens*, tačiau turi *passivi* prasmę. — **non facile** = *aegerrime.* — **vim:** čia *vis* = puolimas. — **5. Allobro-**

ges, qui: tie alobrogai, kurie gyveno dešinėje Ronos pusėje; smulkiau nurodoma todėl, kad daugumas alobrogų gyveno kairėje Ronos pusėje. — **possessiones** = laukus. — **fuga se... recipiunt** = gelbėdamiesi atbėga. — **agri solum** = plika žemė. — **nihil esse reliqui:** *mihi nihil reliqui (gen. quant.) est* = aš nieko daugiau nebeturiu. — **6. statuit** = *putavit.* — **fortunis... consumptis:** *fortunas consumere* = turtus sunaikinti. — **convenirent:** coniunctivus, pareinąs nuo *dum* (ž. sint. § 131, 2a); versti būsimuoju laiku.

12.

1. Arar: Araro upė (dabart. *Saône)* įteka į Roną. Ji tekėjo ne skersai tų tautų kraštus, bet hedujų ir sekvanų siena. — **ratibus ac lintribus:** ant rąstų ir į krūvą surištų luotelių. — **transibant** (ž. Paaišk. 11, 1 *populabantur);* manoma, kad toji persikėlimo vieta buvusi tarp *Villefranche* ir *Trévoux.* — **2. tres partes** = $^3/_4$. — **de tertia vigilia:** žodelis *de* parodo, kad toji *vigilia* dar nebuvo pasibaigusi. Versti: dar trečiai nakties sargybai nepasibaigus. — **3. impeditos:** helvetams kliudė jų gabenamieji kroviniai ir kėlimasis per upę. — **se fugae mandarunt:** *se fugae mandare* = bėgti. — **4. pagus:** pažymi ne tik vietą, bet ir gyventojus. — **Tigurinus:** iš 4 Helvecijos kantonų Cezaris mini tik 2: 27, 4 *Verbigenus* ir čia *Tigurinus.* — **5. Hic... unus** = tik šis vienas. — **domo:** ž. Paaišk. 6, 1. — **patrum nostrorum memoria** = mūsų tėvų laikais. — **L. Cassium consulem:** ž. Paaišk. 7, 4. — **quae pars... ea** = *ea pars, quae.* — **calamitatem... intulerat:** *calamitatem inferre* = padaryti nuostolį, skriaudą. — **princeps** = pati pirmoji. — **poenas persolvit:** *poenas persolvere* = nubaustam būti. — **qua in re** = tuo žygiu. — **iniurias ultus est:** atkeršijo už skriaudas (ž. sint. § 14). **eius** *i. e. Caesaris.* — **L. Pisonis:** 59 pr. Kr. Cezaris vedė L. Kalpurnijaus dukterį Kalpurniją; jos tėvas kitais metais buvo išrinktas konsulu; tais pačiais metais (58 m. pr. Kr. g.) prasidėjo ir Galijos karas. — **quo Cassium** = kur užmušė Kasijų.

13.

1. Hoc proelio facto = po šio mūšio. — **reliquas copias** *i. e. tres partes copiarum.* — **in Arare** = ant Araro. — **faciendum curat** = *iubet fieri.* — **exercitum:** iš šio pasakymo spėjama, kad ir Labienas su 10-ju legionu jau buvo pas Cezarį atvykęs. — **2. cum... intellegerent:** versti šia tvarka: *cum intellegerent illum uno die fecisse id, quod... confecerant... transirent.* — **legationis... princeps fuit:** pasiuntinybės galva, kuris turi visų vardu kalbėti. — **bello Cassiano** = kare su Kasijumi. — **3. egit:** *v. dicendi* prasme. — **in eam partem** = į tą šalį. — **futuros** *(esse)* = apsigyvensią. — **constituisset:** čia *constituere* = *collocare* (įsakyti gyventi, apgyvendinti). — **4. sin bello persequi perseveraret** = o jei ir toliau su jais kariautų. — **reminisceretur:** jei būtų tiesioginė kalba, turė-

tume liepiamąją nuosaką. — **veteris incommodi** (vietoj *calamitatis, cladis): bellum Cassianum.* — **5. Quod** = o (kas liečia tai) kad. — **cum**: tiesiogine kalba būtų *cum temporale.* — **ne... suae magnopere virtuti tribueret** = tenesididžiuoja taip labai. — **ipsos** *i. e. Helvetios.* — **6. Se** = *Helvetios.* — **magis virtute quam dolo contenderent aut insidiis niterentur** — versti laisvai: kariaudami daugiau pasikliauja narsumu negu visokiomis apgaulėmis. Čia pavartotoji ironija primena, kad Cezaris *improviso unum pagum adortus est.* — **7. Quare** = todėl. — **ne committeret** = teneleidžia. — **constitissent**: čia *consistere* = sustoti. — **ex calamitate... et internecione... nomen caperet aut memoriam proderet**: *nomen capere* = įsigyti vardą, pavadintam būti; *memoriam:* scil. *calamitatis populi Romani et internecionis exercitus; memoriam prodere* = palikti prisiminimą. Versti: įsigytų iš romėnų tautos nelaimės ir jos kariuomenės sunaikinimo vardą arba paliktų prisiminimą.

14.

1. His *i. e. legatis* (pasiuntiniams).—**eo sibi minus dubitationis datur**: *minus dubitationis mihi datur* = *minus dubito.* — **memoria teneret**: ž. Paaišk. 7, 4. — **gravius ferre**: papildinys — *eas res; ferre* = iškęsti. — **quo minus merito... accidissent** *(scil. eae res):* laisvas vertimas: kad rom. tauta to visai nenusipelnė. — **2. qui,** *i. e. populus Romanus.* — **alicuius iniuriae sibi conscius fuisset**: *alicuius iniuriae mihi conscius sum* = jaučiuosi kuo nors nuskaudęs. — **eo deceptum** *(esse): scil. populum Romanum.* — **commissum**: *scil. quidquam esse; committere* čia = nusikalsti. — **quare** = *propter quod.* — **3. Quodsi** = jei ir. Toliau versti šia tvarka: *quodsi... vellet, num etiam posse recentium iniuriarum memoriam deponere, quod... temptassent, quod... vexassent.* — **recentium iniuriarum**: *gen.*, pareinąs nuo *memoriam.* — **eo**: scil. *populo Romano.* — **num** *(eum)* **memoriam deponere posse**: ž. sint § 141: nuosakų vartojimas; jei būtų ties. kalba, turėtume: *num... possum? memoriam deponere* = pamiršti. — **4. Quod... quodque**: ž. Paaišk. 13, 5 *quod.* — **iniurias tulisse**: *iniurias ferre* = skriausti. — **eodem pertinere**: *scil. quo illa;* laisvas vert.: tik patvirtina jo nuomonę. — **5. Consuesse enim**: versti šia tvarka — *consuesse (consuevisse, solere) immortales deos concedere interdum secundiores res* (didesnę laimę) *et diuturniorem impunitatem his (hominibus), quos velint ulcisci* (nubausti) *pro scelere eorum, quo (= ut eo) gravius doleant ex commutatione rerum* (...kad žmonės, pasikeitus jų likimui, labiau kentėtų). — **6. cum** *(concessivum)* **ea ita sint** = nors kaip ten būtų. — **facturos**: *scil. eos esse.* — **ipsis** *i. e. Haeduis.* — **7. institutos esse**: *instituere* čia = išmokyti. — **hoc responso dato** — versti trumpiau: tai pasakęs.

15.

1. *(Helvetii)* **castra... movent** = žygiuoja tolyn. — **ad numerum**: ž. Paaišk. 4, 2 *ad.* — **coactum habebat** = *coegerat et secum*

habebat. — **qui videant**: *constructio ad sensum* (ž. Paaišk. 2, 1). — **quas in partes** = į kurią pusę. — **2. cupidius** = per daug įsikarščiavę, per smarkiai. — **insecuti**: versti pusdalyviu. — **novissimum agmen**: užpakalinės žygiuojančios kariuomenės eilės, arjergardas. — **proelium committunt**: *proelium committere* = imti kautis. — **pauci...cadunt**: kiti, kaip toliau Cezaris pasakoja, pabėgo. — **3. sublati** = paskatinti. — **nonnumquam**: kartas nuo karto. — **proelio lacessere** = vilioti į mūšį, pulti. — **4. satis habebat** = tenkinosi. — **in praesentia** = tuo tarpu. — **prohibere**: versti pusdalyviu. — **5. primum** *(agmen)*: pirmosios žygiuojančios kariuomenės eilės, avangardas. — **quinis aut senis milibus**: *numerale distributivum*, nes tas pats atstumas keletą dienų pasikartojo.

16.

1. publice = tautos vardu. — **flagitare**: *inf. historicus*, ž. sint. § 83, — **2. sub septentrionibus** = šiaurėje. — **ne pabuli quidem satis magna copia suppetebat** = net ir ganyklų neužteko (ž. Paaiškinimas 3, 1 *ut in itinere copia frumenti suppeteret)*. — **4. diem** *(acc. temp.)* **ex die ducere** = diena po dienos atidėliojo. — **ducere... dicere**: *inf. historici; dicere* versti pusdalyviu. — **conferri, comportari, adesse** *(scil. frumentum); asyndeton*, ž. sint. § 149. — **5. Ubi**: *ubi temporale.* — **se diutius duci** *(ab Haeduis)* **intellexit** = pamatė, kad hedujai tyčiomis jį trukdo. — **diem instare**: *dies instat* = artėja diena. — **quo die**: ž. Paaišk. 6, 1 *itineribus.* — **metiri**: pėstininkai gaudavo mėnesiui 4 modijus *(modius* = 8,75 litro) kviečių, o raitelis 12 modijų kviečių ir 42 modiju miežių. — **oporteret**: *scil. se.* — **convocatis eorum principibus**: versti pagrindiniu sakiniu. — **in his** = tarp jų. — **summo magistratui praeerat**: *summo magistratui praeesse* = būti valdžios pryšakyje. — **quem vergobretum appellant... qui creatur.. habet potestatem**: versti pagrindiniais sakiniais, lyg būtų pasakyta skliausteliuose; *vergobretus* — keltiškas žodis, reiškiąs teisybės vykdytoją, teisėję; *creari annuus* — būti renkamam kasmet; *vitae necisque habere potestatem* = turėti gyvybės ir mirties teisę, galėti žudyti ar dovanoti gyvybę. — **6. eos** *i. e. convocatos principes.* — **cum... possit**: *cum concessivum.* — **necessario tempore... propinquis hostibus**: *abl. abs.*, turįs nuolaidos aplinkybės prasmę. — **magna ex parte** = daugiausia. — **eorum precibus adductus**: ž. Paaišk. 3, 1 *his rebus adducti.* — **bellum susceperit**: *bellum suscipere* = pradėti kariauti.

17.

1. (id) **quod antea tacuerat**: pareina nuo *proponit;* nuo šio veiksmažodžio pareina ir netiesioginė kalba, kuri tęsiasi ligi šio skyriaus galo. — **esse nonnullos**: tautiškosios partijos, kuri norėjo nepriklausomo savo šalies gyvenimo, vadai; įžymiausias iš jų Dumnorigas. — **privatim**: neužimdami valstybinės tarnybos. — **possint** = *valeant.*

— 2. **Hos** versti veiksniu prie *deterrere*. — **seditiosa atque improba oratione** = kurstančiais ir neteisingais gandais. — **ne conferant:** *constructio ad sensum*. — 3. **praestare** = esą geriau. — **non possint:** *scil. Haedui*. — 4. **dubitare:** *scil. se*. — **una cum reliqua Gallia** = *una cum reliquis Gallis*. — 6. **Nostra,** *i. e. Romanorum*. — **gerantur** = dedasi, darosi. — **quaeque** = *et quae*. — **hos a se coerceri non posse:** versti veikiamuoju posakiu. — **quin etiam** = net. — **quod:** ž. Paaišk. 13, 5. — **necessariam rem coactus enuntiarit** = priverstas buvo pranešti apie tokį svarbų dalyką.

Iš šio skyriaus galima daryti dvi išvadas: 1. kai kuriose Galijos tautose buvo dvi skirtingos partijos: demokratų ir aristokratų; pirmoji norėjo išlaikyti tautos nepriklausomybę, o antroji ieškojo Romos protektorato; 2. Roma ir Galijos tautų atžvilgiu laikėsi tradicinės politikos *divide et impera*.

18.

1. **designari:** čia *designo* = įtariu. — **iactari:** čia *iacto* = smulkiai nagrinėju. — **dimittit, Liscum retinet:** verčiant po *dimittit* įdėti jungtuką *o* (*asyndeton*, sint, § 149,3b). — 2. **ex** (*eo*) **solo** = pasilikęs jį vieną. — **Dicit:** *scil. Liscus*. — **ab aliis quaerit** = *ex aliis quaerit* (*Caesar*). — **esse vera:** *scil. quae dixerat Liscus*. — 3. **summa audacia, magna ... gratia** (*abl. qual.*) = labai drąsus ir mylimas. — **cupidum rerum novarum:** *cupidus rerum novarum* = ištroškęs naujos valdžios, norįs padaryti valstybėj perversmą. — **Complures annos** (*acc. temp.*) — per daugelį metų. — **contra liceri** = varžytis. — 4. **rem familiarem** = turtą. — **facultates ad largiendum comparasse:** *facultates ad largiendum comparare* = įsigyti lėšų dosnumui parodyti. — 6. **domi** = savo krašte. — **largiter** = *multum*. — **in Biturigibus** (= biturigų krašte): biturigai, keltų kilmės tauta, skyrėsi į dvi šakas: 1. *Bituriges-Vibisci*, gyvenusieji Garonos žiočių apylinkėse; jų įžymiausias miestas *Burdigala* (dabart. *Bordeaux*); 2. *Bituriges—Cubi*— hedujų kaimynai iš vakarų pusės; jų didžiausi miestai yra *Noviodunum* (dabart. *Neuvy-sur-Barangeon, Cher*) ir *Avaricum* (dabart. *Bourges*). — **homini... collocasse** = išleido už vyro. — 7. **sororem ex matre:** sesuo, tačiau tik iš motinos pusės. — **nuptum... collocasse:** *nuptum homini collocare* = išleisti už vyro. — 8. **Favere et cupere:** du sinonimu dažniausiai verčiame vienu žodžiu, tik jį sustipriname žodžiu *labai, visai, joks* etc.) = jis yra labai palankus). — **suo nomine** = savo asmens atžvilgiu, asmeniškai. — **eorum adventu** = su jų atėjimu, jiems atėjus. — **deminuta:** *minuere* = mažinti, *minui* — mažėti. — **gratiae atque honoris:** *hendiadys*, ž. sint. § 149,2b; *gratia atque honor* = įtakinga garbė. — 9. **Si quid accidat Romanis:** *euphemismus*, ž. sint. § 150, 8. (= *si quam calamitatem Romani accipiant*). — **summam in spem ...regno obtinendi venire** = yra daug vilties užimti valdžią; *in spem venire* = tikėtis. — **imperio populi Romani** = o prie romėnų valdžios. — **de regno... desperare:** *de regno despero* = nesitikiu

valdžios. — **10. in quaerendo:** versti pusdalyviu. — **quod proelium equestre adversum... initium eius fugae factum** *(esse)* ...**equitibus** — laisvas vert.: kad nelaimingoj raitelių kovoj, kuri prieš keletą dienų, pradėjo bėgti Dumnorigas ir jo raiteliai.

19.

1. cum ad has... accederent: versti pagrindiniu sakiniu, o sakinius su *quod* — paaiškinamaisiais sakiniais, tik prieš varčiant pirmąjį *quod* pridėti *būtent.* — **certissimae res accederent** = prisidėjo visiškai tikri faktai. — **quod... traduxisset... curasset... fecisset... accusaretur:** *coniunctivus obliquus* (ž. Paaišk. 3, 1 *ea, quae... pertinerent.*—**obsides inter eos dandos curasset** = rūpinosi įkaitų keitimusi. — **iniussu suo** — jam neliepus, be jo įsakymo. — **civitatis:** *scil. Haeduorum.* — **inscientibus ipsis** *(i. e. Caesare et civitate); me insciente* = man nežinant, be mano žinios. — **satis esse causae arbitrabatur ...iuberet:** versti atskiru sakiniu; *satis est causae, quare* = pakankama priežastis, kad. — **in eum... animadverteret:** *animadvertere in aliquem* = nubausti ką nors. — **2. unum repugnabat** = tik viena buvo kliūtis. — **summum:** *gr. elativus,* ž. sint. § 69,3. — **studium:** čia = palankumas. — **voluntatem:** *voluntas* čia — prisirišimas. — **egregiam** = nepaprastą, didelį. — **eius:** *scil. Dumnorigis.* — **Divitiaci animum** = *Divitiacum.* — **3. priusquam... conaretur:** *coniunctivus,* nes pažymimas ne tik laikas, bet ir tikslas *(= ne quid prius conaretur);* ž. sint. § 130, 2. — **principem:** čia *princeps* = įžymus asmuo. — **familiarem:** čia *familiaris* = artimas draugas. — **cui summam omnium rerum fidem habebat:** *alicui summam omnium rerum fidem habeo* = kam nors visiškai pasitikiu visokiuose dalykuose. — **4. ipso** *(i. e. Divitiaco)* **praesente:** *me praesente* = man dalyvaujant. — **de eo,** *i. e. Dumnorige.* — **apud se,** *i. e. Caesarem.* — **5. Petit atque hortatur:** ž. Paaišk. 18, 8 *Favere et cupere.* — **petit...ut...vel...statuat, vel ...iubeat** — plačiau būtų; *petit... ut vel sibi liceat... de eo (Dumnorige) statuere, vel liceat... civitatem iubere statuere.* Laisvas vert.: labai prašo, kad neįsižeistų, jeigu jis... — **statuat:** švelnesnis pasakymas vietoj anksčiau pavartoto *animadvertere; statuere de aliquo* = paskirti kam nors bausmę.

20.

1. multis cum lacrimis — laisvas vert.: apsipylęs ašaromis. — — **Caesarem complexus obsecrare coepit** — versti, lyg būtų pasakyta: *genua* (kelius) *Caesaris amplexus est* (apkabino) *eumque obsecrare coepit.* — **ne quid gravius in fratrem statueret:** *aliquid gravius in aliquem statuere* = perdaug griežtai ką nors nubausti. — **2. se scire:** *oratio obliqua,* pareinanti nuo *obsecrare coepit.* — **ex eo** = *ex fratre* (= dėl brolio, dėl brolio blogo elgesio). Toliau versti šia tvarka: *propterea quod ille per se (i. e. Divitiacum) crevisset, cum* (tuo

tarpu kai) *ipse (i. e. Divitiacus) plurimum..., ille minimum... posset.* — **illa:** visa tai, kuo kaltinamas Dumnorigas. — **neque quemquam** = ir niekas. — **plus quam se doloris capere** = daugiau už jį (ne) kenčia; *dolorem capere* = kentėti. — **plurimum...minimum ...posset:** ž. Paaišk. 3, 7. — **crevisset:** čia *crescere* = iškilti. — **quibus** = *sed eis.* — **nervis** = *viribus;* metaforinis pasakymas, kuris papildo ir sustiprina žodį *opibus.* — **3. existimatione vulgi:** *existimatio vulgi* = viešoji liaudies nuomonė. — **commoveri** — vaduojasi, skaitosi su. — **4. Quod si** = *nam si.* — **a Caesare** = iš Cezario pusės. — **cum:** *adversativum,* ž. sint. § 138, 1. — **eum locum amicitiae apud eum teneret** = palaiko tokius draugiškus su juo santykius. — **neminem... non** = visi. — **factum** *(esse): scil. id.* — **Qua ex re** = *et ex ea re.* — **totius Galliae animi** =*tota Gallia.* — **5. pluribus verbis flens... peteret:** *pluribus,* vadinasi, dar ilgiau buvo prašyta, negu Cezaris pasakojo; versti laisvai: taip jam ilgai su ašaromis prašant. — **consolatus:** versti pusdalyviu. — **rogat... faciat:** dažniau pasitaiko *rogat, ut faciat; finem... faciat: finem facere* = baigti, nustoti. — **eius voluntati ac precibus condonet** = atleidžia dėl jo prisirišimo ir prašymo. — **6. vocat... adhibet:** *asyndeton;* čia ir toliau šiame pat sakinyje praleisti keli jungtukai; tuo parodoma, kad veiksmai greitai seka vienas po kito. — **fratrem adhibet:** kaip liudininką. — **intellegat** = *sciat.* — **in reliquum tempus** = ateity.

21.

1. sub monte = pakalnėj. — **milia passuum... octo** = už 8.000 žingsnių. — Versti šia tvarka: ... *certior factus... consedisse... misit, qui, (= ut ii) cognoscerent.* — **in circuitu** = aplink, iš visų pusių. — **2. facilem esse:** *scil. ascensum.* — **de tertia vigilia:** ž. Paaišk. 12,2. — **legatum pro praetore:** ž. Paaišk. 12, 6 *legatum.* — **iis ducibus:** *abl.,* pareinąs nuo *cum.* — **summum iugum montis ascendere** = kopti į kalno viršūnę. — **quid sui consilii** *(gen. quant.)* **sit** = koks esąs jo planas. Labienas su savo kareiviais turėjo užeiti ant kalno ir pulti priešą iš užpakalio, o pats Cezaris iš priekio. — **4. rei militaris peritissimus habebatur** = buvo laikomas labai prityrusiu karo srityje.

22.

1. prima luce = auštant. — **summus mons** = kalno viršūnė. — **ipse,** *i. e. Caesar.* — **longius mille... passibus** = *longius quam mille... passus.* — **neque... aut... aut** = ir... nei.... nei. — **2. equo admisso** = paleidęs arklį šuoliais.— **accurrit, dicit:** *asyndeton,* ž. Paaišk. 20, 6. — **quem ab Labieno occupari voluerit** — versti laisvai: kurį buvo įsakęs Labienui užimti. — **a Gallicis armis:** vietoj *ex Gallicis armis.* — **insignibus:** šalmų ir skydų papuošalai. — **3. subducit... instruit:** *asyndeton.* — **ipsius:** *scil. Caesaris.* — **4. Multo... die** = apie vidudienį. — **timore perterritum** = iš

baimės, apimtas baimės. — **quod... vidisset... renuntiavisse** — versti šia tvarka: *renuntiavisse pro viso sibi* (pranešė, kad matęs), *quod non vidisset.* — **5. quo consueverat intervallo** = *eo intervallo, quo consueverat sequi;* versti: įprastu atstumu. — **milia... tria** = už 3.000.

23.

1. eius diei: pleonazmas, kurio versti nereikia. — **biduum supererat** = liko tik dvi dieni. — **Bibracte:** šis miestas buvo dabart. Burgundijoj ant *Beuvray* kalno. Vėliau šio miesto gyventojai persikėlė į rytus, į *Augustodunum* (dabart. *Autun).* — **longe:** tik būdvardžio laipsniui sustiprinti. — **non amplius milibus... XVIII:** ž. Paaišk. 22, 1 *non longius... passibus.* — **aberat:** *scil. Caesar.* — **rei frumentariae prospiciendum** *(esse)*; ž. sint. § 31. — **Bibracte:** *acc. sg.* — **3. superioribus locis occupatis:** versti šalutiniu nuolaidos sakiniu. — **proelium... commisissent:** *proelium committere* = stoti į kovą, pradėti kovą. — **sive eo, quod** = *sive propterea, quod.* — **intercludi:** *scil. Romanos.* — **posse:** ž. Paaišk. 3, 6 *posse.* — **commutato consilio atque itinere converso** = pakeitę planą ir kelio kryptį. — **nostros ab novissimo agmine** = mūsiškius iš arjergardo pusės.

24.

1. qui sustineret: *qui finale.* — **2. in colle medio** = kalnelio viduryje. — **triplicem aciem instruxit** = išrikiavo trimis eilėmis (ž. 63 psl.)—**legionum quattuor veteranarum:** versti papildiniu, pareinančiu nuo *instruxit.* — **3. proxime** = *paulo ante.* — **conscripserat:** ž. Paaišk. 10, 3 *duasque... legiones conscribit.*— **auxilia** = pagalbinę kariuomenę. **impedimenta:** ž. psl. 62.

25.

1. suo: *scil. equo.* — **omnium:** ne visų raitelių, bet tik karininkų ir Cezario palydovų. — **ex conspectu remotis** = pašalinęs iš akių, įsakęs nuvesti toliau. — **spem fugae tolleret** = atimtų viltį pabėgti. — **2. pilis:** *pilum* — šešių pėdų ilgumo svaidomoji ietis. Ietis būdavo dviejų dalių: medinio koto ir beveik tokio pat ilgumo geležinės dalies. Geležinė ieties dalis Cezario laikais būdavo daroma iš neužgrūdintos geležies (dėl to žemiau pasakyta *ferrum se infexisset),* tik pats ieties smaigalys, kad geriau įlįstų, būdavo daromas iš užgrūdintos geležies. — **gladiis:** *gladius* — kardas, turįs abiejose pusėse ašmenis, nešiojamas dažniausiai prie perkabintos per petį juostos *(balteus).* Eiliniai kareiviai kardą nešiodavo dešiniajame šone (prie kairiojo šono jie laikydavo skydą), o karininkai — kairiajame. — **3. Gallis** = *Helvetiis.* — **magno ad pugnam erat impedimento** = labai kliudė kovoti; ž. sint. § 34, 2. — **ferrum:** geležinė ieties dalis. — **uno ictu pilorum** = *uno pilo.* — **se inflexisset:** *se inflectere* =

užlinkti; *inflexisset coniunctivus* dėl *cum causale*. — **evellere:** *scil. pilum*. — **4. multi, ut** = *ut* (= taip kad) *multi*. — **praeoptarent** = *mallent*. — **emittere:** čia = mesti. — **nudo corpore** = be skydo. — **5. vulneribus defessi** = nusilpę nuo žaizdų. — **pedem referre** = trauktis atgal. — **mons suberat circiter mille passuum spatio** = kalnas buvo maždaug už 1000 ž. — **se recipere** = trauktis. — **6. capto monte** *(sc. ab Helvetiis)* = *cum Helvetii in montem pervenissent*. — **qui... claudebant... erant:** versti atskiru pagrindiniu sakiniu, lyg būtų skliausteliuose pasakyta; *agmen claudere* = būti užpakalinėse eilėse. — **novissimis** *(scil. militibus)* = *agmini novissimo*. — **ex itinere** = negavę pailsėti, tuoj. — **ab latere aperto:** iš dešiniojo šono, kuris nebuvo prisidengęs skydais. — **7. conversa signa bipertito intulerunt** = pakeitę frontę (pasukę) puolė iš dviejų pusių; *conversa signa inferre* = pakeitus frontą pulti. Marijus 104 m. pr. Kr. įvedė legionų ženklus — sidabrinius erelius, kuriuos pritvirtindavo prie koto ir nešdavo, kaip kad mes dabar vėliavas nešame. — **victis ac summotis:** *scil. Helvetiis*. — **venientes:** *scil. Boios et Tulingos; venire* čia = pulti.

26.

1. ancipiti proelio = be aiškios persvaros. — **Diutius cum** *(cum causale)* = **cum diutius**. — **alteri... alteri:** pirmasis *alteri* pažymi helvetus, o antrasis — bojus ir tulingus. — **se contulerunt:** *se conferre* = trauktis, rinktis. — **2. hoc toto proelio** *(abl. temp.)* = per ... — **cum... pugnatum sit:** *cum concessivum*. — **ab hora septima:** laiko tarpą nuo saulės užtekėjimo ligi nusileidimo romėnai dalindavo į 12 dalių, tad *hora septima* buvo apie vidudienį. — **aversum hostem nemo** *(scil. militum)* **videre potuit:** *aversus hostis* — nukreiptas priešas, atkreipęs nugarą priešas, bėgąs priešas. — **3. Ad multam noctem** = ligi vėlybos nakties. — **pro vallo** = vietoj apkasų (pylimo). — **carros rotasque:** *hendiadys (= rotas carrorum)*. — **mataras:** *matara* (keltiškas žodis) — gallų mėtomoji ietis. — **tragulas:** *tragula* — galų ir ispanų mėtomoji ietis su dirželiu. — **4. Diu cum esset pugnatum** = po ilgos kovos. — **5. eaque tota nocte:** ir per visą likusią nakties dalį (nes ligi vėlybos nakties kovėsi). — **Nullam partem noctis itinere intermisso** = ir naktimis nė valandėlei nesustodami; *iter intermittere* = sustoti, nustoti keliauti. — **die quarto:** ketvirtą dieną po kovos, įskaitant ir pačią kovos dieną. Kelionės buvo apie 80 kilometrų. — **Lingonum:** lingonai, keltų kilmės tauta, gyveno prie *Vosegus mons* (d. Vogezų kalnai). — **cum... potuissent:** *cum adversativum*, ž. sint. § 138, 1. — **6. litteras nuntiosque** = *nuntios cum litteris*. — **qui si** = *si qui*. — **se eodem loco, quo Helvetios, habiturum** *(esse)* = laikysiąs tokiais pat, kaip ir helvetus. — **triduo intermisso** = po trijų dienų.

27.

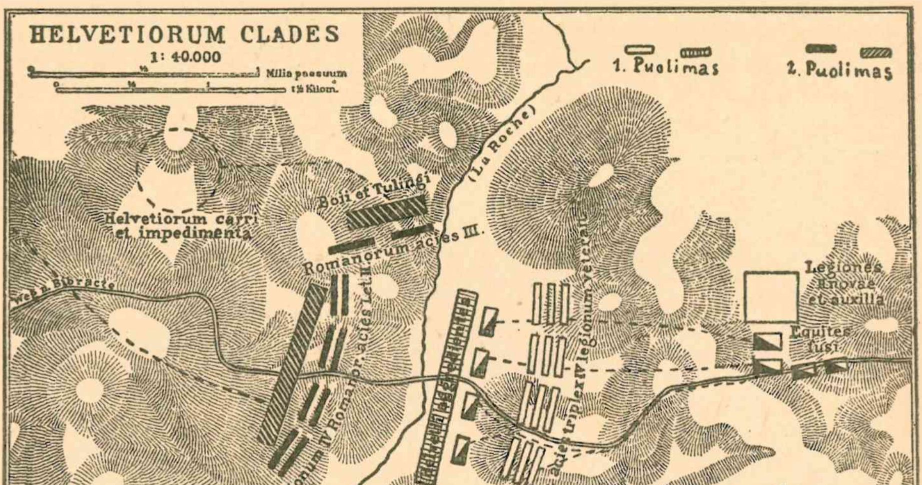
1. **de deditione** = pasikalbėti apie pasidavimą. — **eum:** *scil. Caesarem.* — 2. **in itinere** = *iter facientem.* — **seque ad pedes proiecissent** = *se ad pedes proicere* = pulti po kojomis. — **suppliciter... locuti flentes pacem petissent** = nusižeminę su ašaromis prašė taikos. — **eos:** *scil. Helvetios.* — 3. **qui... perfugissent:** apie tai kalbama 23, 2. — 4. **ea,** *i. e. obsides, servi, arma.* — **conquiruntur:** *scil. obsides, servi.* — **conferuntur:** *scil. arma.* — **nocte intermissa:** *intermitti* čia = *intercedere; nocte intermissa* versti pagrindiniu sakiniu (atėjo naktis). — **Verbigenus:** ž. Paaišk. 12, 4. — **timore perterriti:** ž. sint. § 56, 3. — **supplicio afficerentur:** *supplicio afficere* = nubausti (mirtimi). — **spe salutis inducti:** *spe salutis inductus* = tikėdamasis išsigelbėti. — **in tanta multitudine** = tokioj didelėj minioj. — **fugam aut occultari aut omnino ignorari posse** = pabėgimas gali likti nepastebėtas arba ir visiškai nesusektas.

28.

1. **Quod... imperavit:** versti šia tvarka: *Quod ubi... resciit, imperavit his, per quorum fines ierant, uti conquirerent (eos)...* — **si sibi** *(i. e. Caesari)* **purgati esse vellent** = jei norėtų prieš jį pasiteisinti, jei nori, kad jų neįtartų. — **in hostium numero habuit:** *in hostium numero habere* = laikyti priešais, elgtis taip, kaip su priešais. — 2. **in deditionem accepit** = *in dediticios recepit;* pasidavusius į nelaisvę romėnai nuginkluodavo ir paimdavo įkaitus; žemę dažniausiai palikdavo, bet turėdavo kiekvienais metais mokėti paskirtą mokestį *(vectigal).* — 3. **reverti iussit:** *L. Annaeus Florus,* romėnų istorikas, apie šį įvykį taip sako — *Bellicosissimam gentem sic in sedes suas, quasi greges in stabula (stabulum, i* — gardas gyvuliams) *pastor, deduxit.* — **omnibus frugibus amissis:** ž. 5, 3. — **quo famem tolerarent** *(qui consecutivum,* ž. sint § 139, 2b) = kuo galėtų pramisti. — **ut iis frumenti copiam facerent:** *frumenti copiam facere* = aprūpinti maistu, parūpinti apsčiai javų. — **quos:** santykiuoja ne tik su *vicos,* bet ir su *oppida* (ž. sint. § 6, 1a). — 4. **ea ratione** = tuo sumetimu. — **locum** = *fines, regionem.* — **propter bonitatem agrorum** = laukų derlingumo suvilioti. — **finitimi:** versti daiktavardžiu. — **suis finibus** = *ex suis finibus.* — **Allobrogibusque:** žodelis *que* tik smulkiau apibūdina *Galliae provinciae* (alobrogai gyveno Galijos Provincijoje). — 5. Sakinio tvarka: *Haeduis petentibus (dat.) concessit, ut Boios, quod... erant cogniti, in finibus suis collocarent.* — **petentibus Haeduis... concessit:** versti dviem pagrindiniais sakiniais (hedujai prašė ir jis sutiko...). — **quod... erant cogniti:** versti trumpai — žinomus. — **collocarent:** čia *collocare* = leisti apsigyventi, apgyvendinti. — **in parem iuris libertatisque condicionem atque ipsi erant, receperunt:** *par iuris libertatisque condicio* = tokia pat teisinė ir politinė būklė; laisvas vert.: suteikė tokias pat teises ir tokią pat laisvę, kaip kad patys turėjo; apie *atque* reikšmę ž. sint. § 140, 1c.

29.

1. tabulae = sąrašai. — **litteris Graecis confectae** (= *perscriptae)*; sąrašai buvo padaryti graikų raidėmis (ne kalba!), nes su graikų rašmenimis susipažino, susidurdami su Masilijos (dabart. *Marseille)* pirkliais. — **in tabulis:** ž. Paaišk. 6, 1 *itineribus.* — **ratio confecta erat:** *rationem conficere* = suskaityti. — **qui numerus... exisset** = *quot exissent.* — **arma ferre** = ginklą vartoti. — **pueri...** = *quot pueri...* **2. Quarum omnium rationum summa erat capitum Helvetiorum** = pagal tuos visus sąrašus helvetų buvo; *capitum Helvetiorum* = *Helvetiorum.* — **ex his** = jų tarpe. — **qui... possent:** versti trumpai — galinčių. — **3. Summa omnium fuerunt** = iš viso buvo. — **fuerunt:** derinama su *milia.* — **censu habito:** *censum habere* = padaryti sąrašą, apskaičiuoti. — **censu habito, ut Caesar imperaverat** = Cezario įsakymu apskaičiavus. — **repertus est numerus:** versti trumpai — buvo.

LIBER SEXTUS

1. Galijos bruzdėjimas.

(cap. 1—8)

1. de = apie. — **maiorem Galliae motum exspectans:** laukdamas didesnio Galijos bruzdėjimo, kaip tas, kuris įvyko pereitais (54 m. prieš Kr. g.) metais, apie kurį Cezaris kalba 5-joj knygoj. —

Gaium Antistium Reginum: romėnai paprastai turėdavo tris pavadinimus: pirmas — asmens vardas *(praenomen)*, antras — giminės, iš kurios asmuo kilęs, pavadinimas *(nomen gentilicium)* ir trečias — pavardė, prievardis *(cognomen)*. Šį prievradį ne visi romėnai turėjo. Kartais be šių trijų pavadinimų, turėjo dar ketvirtą, dažniausiai gautą dėl kokio nors pasižymėjimo *(agnomen)*.—**legatos:** ž. 60 psl.—**dilectum habere** = padaryti naujokų ėmimą, rinkti naujokus. — **2. ab Gnaeo Pompeio proconsule petit:** prokonsulu buvo vadinamas valdininkas, kuris, išbuvęs metus konsulu, gaudavo valdyti kurią nors provinciją. Nors tuo laiku Pompėjus buvo Ispanijos prokonsulu, tačiau jis gyveno arti Romos, nes senatas jam buvo pavedęs duonos supirkinėjimą *(praefectura annonae)*; 53 m. prieš Kr. g. senatas leido Pompėjui rinkti kareivius ir tose provincijose, kurios nebuvo Pompėjaus žinioje; tokiu būdu Pompėjus galėjo rinkti kariuomenę ir Cezario provincijoje. — **ipse:** *scil. Caesar.* — **ad urbem:** *scil. ad Romam.* — **cum imperio:** *imperium* — aukščiausioji kariška valdžia, kurią Pompėjus, kaip prokonsulas, galėjo turėti. — **rei publicae causa** = dėl valstybės gerovės. — **consul sacramento rogavisset:** *milites sacramento rogare* = sušuakti kareivius priesaikai, prisaikdinti kareivius; priesaikos formulę pasakydavo vienas naujokas, o kiti, po vieną šaukiami, tik pritardavo: *idem in me.* — **ad signa convenire** = susirinkti prie vėliavų, rinktis į savo būrius. *Signum* kareivių būriui buvo šventas daiktas, ir *signum* prarasti buvo laikoma didžiausia gėda. Dėl šios priežasties sąvokos *signum* ir *legio (cohors, manipulus)* pasidarė labai artimos. — **iuberet:** *coniunctivus*, pareinąs nuo *petit* (praleista *ut;* ž. J. Vosyliaus „Lotynų kalbos sintaksė“ § 125, 1); prie *convenire* ir *proficisci* papildinys: *quos... rogavisset.* — **3. magni** *(gen. pretii)* **interesse etiam in reliquum tempus ad opinionem Galliae** = labai svarbu ir ateity palaikyti Galijoj išsiplėtusią nuomonę (apie Romos galybę). — **tantas videri... facultates:** *acc. c. inf*, pareinąs nuo *interesse; faculattes* čia = karo pajėgos. — **quid... detrimenti** (ž. sint. § 43, 2) = kiek nuostolių. — **id... sarciri... augeri:** tik *sarciri* priklauso prie *detrimentum*, o prie *augeri* veiksnys tik numanomas — *exercitus.* — **4. Quod cum Pompeius et rei publicae et amicitiae** *(dat. commodi)* **tribuisset** = kada P. tat dėl valstybės gerovės ir dėl draugiškumo padarė. — **confecto... dilectu:** *conficere dilectum* = atlikti naujokų rinkimus. — **per suos:** *scil. legatos.* — **ante exactam hiemem** = prieš pasibaigiant žiemai. — **constitutis et adductis:** *constituere legionem* = surinkti, sutvarkyti legioną; *adductis i. e. ad Caesarem.* — **amiserat:** praėjusiais metais kovoj su eburonais Cezaris prarado 15 kohortų, kurioms vadovavo *Q. Titurius Sabinus* ir *L. Aurunculeius Cotta.* — **docuit** = parodė. — **opes**, panašiai kaip I, 1, 3 *facultates.*

2.

1. Interfecto Indutiomaro: apie Induciomaro užmušimą Cezaris kalba V kn. 58 sk. Jis buvo legato Labieno nugalėtas ir bebėgdamas žuvo. — **Treveris:** treverai — germanų kilmės tauta, gyvenusi

6*

abiejose *Mosella* (Reino intakas, dabart. *Mosel*) upės pusėse. — **2. impetrare non possent** = negavo pritarimo. — **temptant:** čia *temptare* = kurstyti. — **iure iurando inter se confirmant** *(scil. Treveri et nonnullae civitates)* = sustiprina sutartį priesaika. — **obsidibusque de pecunia cavent** = įkaitais apsaugoja pinigų sumokėjimą. — **Ambiorigem:** *Ambiorix* — eburonų vado vardas. — **societate et foedere:** *hendiadys* (ž. sint. § 149 2b); *Ambiorigem sibi societate et foedere adiungunt* — laisv. kvert.: su Ambiorigu padaro draugišką sutartį. — **3. Quibus:** ž. Paaišk. I, 1, 4 *Qua de causa.* — **Nervios:** nervijai — germanų kilmės tauta, gyvenusi šiandieninėj Belgijoj abiem pusėm *Scaldis* (d. *Escaut, Schelde)* upės; jų įžymiausias miestas — *Bagacum* (dabart. *Bavay)*. — **Atuatucos:** atuatukai, germanų kilmės tauta, nervijų kaimynai iš rytų pusės. — **Menapios:** menapijai — belgų Galijos tauta, gyvenusi tarp *Mosa* (d. *Meuse, Maas)* ir *Scaldis* upių. — **adiunctis... Germanis:** susijungę su... germanais. — **Senones:** senonai — galinga keltų kilmės tauta, gyvenusi tarp *Liger* (d. *Loire)* ir *Matrona* (d. *Marne)* upių; jų įžymiausi miestai: *Agedincum* (d. *Sens)*, *Metiosedum* (d. *Melun)*, *Vellaunodunum* (d. *Montargis*). — **ad imperatum non venire** = įsakius neatvyksta. — **Carnutibus:** karnutai — keltų kilmės tauta, gyvenusi į vakarus nuo senonų; jų įžymiausias miestas — *Cenabum* (d. *Orléans)*. — **consilia communicare:** *consilium cum aliquo communicare* = tartis su kuo nors, pasidalinti su kuo nors savo sumanymais. — **maturius** *(quam fieri solebat)* paaiškinamas toliau žodžiais *nondum hieme confecta.*

3.

1. nondum hieme confecta *(abl. abs.)* = dar nepasibaigus žiemai, nors žiema dar nebuvo pasibaigus; žiemos metu romėnai paprastai nekariaudavo, ir kariuomenė būdavo *in hibernis.* Šią žiemą Cezaris praleido ties *Samarobriva* (d. *Amiens)* miestu. — **de improviso** = netikėtai. — **2. convenire:** *scil. ad pugnandum.* — **in deditionem venire** = pasiduoti. — **sibi,** *i. e. Caesari.* — **4. primo vere** = anksti pavasarį, pavasarėjant. — **uti instituerat** = *ut facere consuerat, instituto suo.* — **hoc:** jų nepasirodymas. — **ut omnia postponere** *(ei rei)* **videretur** = kad atrodytų, jog visa kita jam esą ne taip svarbu. — **concilium... transfert:** susirinkimą perkelia į Luteciją, norėdamas būti arčiau senonų. — **Luteciam:** Lutecija — parisijų tautelės sostinė, buvusi Senos saloje. Šioje vietoje dabar toji Paryžiaus dalis, kuri vadinama *la Cité.* — **Parisiorum:** parisijai — keltų kilmės tauta, gyvenusi šiandieninio Paryžiaus apylinkėje. — **5. hi,** *i. e. Parisii.* — **civitatemque patrum memoria coniunxerant** *(scil. cum iis)* = sentėvių laikais buvo susijungę į vieną valstybę. — **ab hoc consilio afuisse:** *ab hoc consilio abesse* = neprisidėti prie šio sumanymo, sąmokslo. — **6. Hac re:** apie seimo perkėlimą į Luteciją. — **pro suggestu** = iš tribūnos. — **magnisque itineribus** = skubiai; čia *iter*, kaip ir I, 7, 1, ne kelias, bet kelionės protarpis, atliekamas nuo vieno sustojimo ligi kito. Paprastai kariuomenė

per dieną eidavo 6—7 valandas ir nueidavo apie 20 mylių (apie 30 kilometrų), o skubiai (*„magnis itineribus“*) žygiuodama, eidavo per dieną 8—9 valandas ir nueidavo apie 24 mylias (apie 36 kilometrus). Mylia 1000 = rom. žingsnių = apie 1500 metrų; rom. žingsnis (*passus*) = 5 pėdos.

4.

1. **princeps** = *auctor.* — **conantibus:** *dat.*, pareinąs nuo *nuntiatur;* versti — bebandant jiems susirinkti. — **2. Necessario sententia desistunt** = aplinkybių verčiami atsisako nuo sumanymo. — **deprecandi causa:** versti bendratimi. — **per Haeduos** = hedujams tarpininkaujant. — **quorum ... in fide** = kurių globoje. — **3. aestivum tempus instantis belli...** (*tempus*) **esse** = vasaros laikas esąs reikalingas prieš akis stovinčiam karui, o ne tardymui. — **4. hos Haeduis custodiendos tradit** = juos paveda hedujų priežiūrai. — **5. Eodem:** į senonų kraštą. — **usi deprecatoribus Remis** (*abl. instrum.*) = pasinaudoję remų tarpininkavimu. Remai — tautelė, gyvenusi belgų Galijoje tarp *Matrona* (d. *Marne*) ir *Axona* (d. *Aisne*) upių. — **quorum erant in clientela:** ta pati prasmė, kaip VI, 4, 2 *quorum ... in fide.* — **ferunt:** čia = *accipiunt.* — **6. Peragit consilium:** *peragere* — padaryti iki galo, pabaigti; čia *peragere consilium* = paleisti seimą. — **imperat:** ž. Paaišk. I, 7, 2 *imperat.*

5.

1. **totus et mente et animo... insistit** = visą dėmesį ir rūpestį nukreipia. —**Treverorum et Ambiorigis** = *cum Treveris et Ambiorige.* — **2. Cavarinum:** Cezaris Kavariną buvo paskyręs senonų karaliumi, bet senonai jį išsivijo; Kavarinas tada ieško Cezario pagalbos, o Cezaris, bijodamas, kad nekiltų koks nors sąmyšis, paima jį su savim. — **nequis** (*adi.*) **aut ex huius iracundia aut ex eo, quod meruerat, odio civitatis motus existat** = kad dėl jo keršto ar dėl tos neapykantos, kurią jis buvo nusipelnęs, nekiltų koks nors... — **3. pro explorato habebat:** *pro explorato habere* = laikyti neabejotinu dalyku. — **proelio non esse contenturum:** ž. Paaišk. I, 1, 4 *proeliis... contendunt.* — **animo circumspiciebat** (*impf. de conatu,* ž. sint. § 83) = mėgino įspėti. — **4. Eburonum:** eburonai — germanų kilmės tauta, gyvenusi tarp d. *Aachen* ir *Lüttich* (*Liége*) miestų. — **de pace** = dėl taikos, prašyti taikos. — **cum his esse hospitium Ambiorigi:** *mihi est tecum hospitium* = aš su tavim esu geruose santykiuose, palaikau vaišingumo santykius; *hospitium* — vaišingumo ryšys buvo praktikuojamas ne tik tarp atskirų asmenų, bet ir tarp valstybių (*hospitium publicum*)*;* asmenį, su kuriuo kas nors turėjo *hospitium*, maloniai priimdavo, leisdavo savo name pagyventi, vaišindavo, dovanomis apdovanodavo ir t.t.; išlaidos, kurios būdavo padaromos atliekant *hospitium publicum*, apmokėdavo valstybės iždas. — **per Treveros:** kaip VI, 4, 2 *per Haeduos.* — **venisse Germanis in amicitiam:** *in amicitiam venire alicui* = susibičiuliuoti su kuo nors. — **5. illi** (*dat.*, pareinąs nuo *detrahenda*) **detrahenda** (*esse*)*: detrahere*

alicui = atimti iš ko nors. — **bello lacesseret**: ž. Paaišk. I, 15, 3 *proelio lacessere*. — **desperata salute** = netekęs vilties išsigelbėti. — **in Menapios** = *in fines Menapiorum*. — **Transrhenanis**, *i. e. Germanis*. — **congredi** = *se coniungere*. — **6. Hoc inito consilio**: *inire consilium* = sudaryti planą. — **impedimenta**: ž. Paaišk. I, 24, 3. — **Labienum**: *T. Attius Labienus* — Cezario legatas, kuriam Cezario buvo suteikta teisė vadintis *legatus pro praetore* net ir tada, kai pats Cezaris nebuvo išvykęs. — **in Treveros**, kaip aukščiau *in Menapios*. — **expeditis**: *expeditus* — pasiruošęs kautis. — **7. sua** = savo mantą.

6.

1. partitis: nors ir *verbum deponens*, pavartotas neveikiamosios rūšies prasme. — **Marco Crasso**: čia minimas Krasas yra sūnus to Kraso, kuris su Cezariu ir Pompėjumi buvo sukūręs triumviratą. — **quaestore**: kvestorius — rom. valdininkas, kurio žinioje buvo valstybės finansai; karo metu kvestoriai rūpindavosi kariuomenės finansais, o kartais kvestorių paskirdavo kurios nors kariuomenės dalies viršininku. — **effectis pontibus**: manoma, kad tie tiltai buvę padaryti nepereinamose balų vietose. — **aedificia** = atskirus trobesius. — **potitur**: ž. sint. § 55. — **2. pacis petendae causa** = *ut (qui) pacem petant, pacem petitum*. — **3. hostium** *(eos)* **se habiturum numero**: ž. Paaišk. I, 28, 1 *in hostium numero habuit*. — **confirmat**: čia *confirmo* = pareiškiu, paskelbiu. — **finibus suis recepissent**: *finibus suis recipere* = priimti į savo kraštą. — **4. His confirmatis rebus** = *his rebus constitutis* (VI, 5, 3). — **Commium Atrebatem**: Komijus — atrebatų tautelės vadas; atrebatai gyveno belgų Galijoj, dabart. Prancūzijos dalyje, kuri vadinama *Artois;* atrebatų įžymiausias miestas — *Nemetocenna* (d. *Arras)*. — **custodis loco... relinquit** = palieka kaip saugotoją.

7.

1. Dum haec... geruntur = kol tai daroma. — **parabant** = rengėsi. — **2. non longius bidui via** = *non longius quam bidui via (abl.*, pareinąs nuo *abesse)*. — **missu** = įsakymu. — **3. a milibus passuum quindecim** (= už 15.000 žingsnių): jei nepažymima vieta, nuo kurios matuojamas atstumas, vartojamas *abl.* su prielinksniu *a*. Romėnų *passus* = du normalūs žingsniai. — **constituunt**: *scil. Treveri*. — **4. temeritate**. *abl. causae*. — **fore** *(= futuram esse)* **aliquam dimicandi facultatem**: *est dimicandi facultas* = pasitaiko proga susiremti. — **XXV cohortibus**: 25 kohortos = $2^1/_2$ legiono. — **mille passuum intermisso spatio** = už 1000 žingsnių. — **communit**: stipriau negu *ponit*. — **flumen**: spėjama, kad tai buvusi *Ourthe* upė. — **habebat in animo**: *habeo in animo* = aš ketinu, manau. — **6. Augebatur... spes** *(Gallis); augeri* = didėti, ž. sint. 96, 2. — **fortunas in dubium non devocaturum**: *suas fortunas in dubium devocare* = savo likimą statyti į pavojų. Tai sako tyčiomis, norėdamas suklaidinti priešą. — **postero die** = kitą dieną. — **pri-**

ma luce = auštant. — **castra moturum:** *castra movere* = stovyklą iškelti, iškeliauti. — **7. ut...cogebat** *(scil. deferre)*; čia *ut comparativum*, tačiau šiuo atveju *ut* geriau versti n e s. — **natura** = tėvynės meilė. — **8. tribunis militum:** *tribunus militum* — karininkas, kurių legione būdavo 6; jie pakaitomis vadovaudavo legijonui po 2 mėnesius kiekvienas; juos rinkdavo tauta savo susirinkimuose ir karo vadas; Cezaris, kariaudamas Galijoje, pats paskirdavo tribūnus; kadangi tribūnais dažnai būdavo paskiriami asmenys neilgai tarnavę kariškoje tarnyboje, todėl atsakingesni darbai būdavo pavedami ne jiems, bet legatams. — **primisque ordinibus** = *centurionibusque primorum ordinum; primi ordines* — šešių pirmosios kohortos centurijų viršininkai. — **quid sui sit consilii** *(gen. quant.*, ž. sint. § 43,2) = koks esąs jo planas. — **quo** = *ut eo.* — **quam populi Romani fert consuetudo** = kaip kad paprastai romėnai daro. — **9. ante lucem** = prieš aušrą. — **in tanta propinquitate:** nurodoma priežastis.

8.

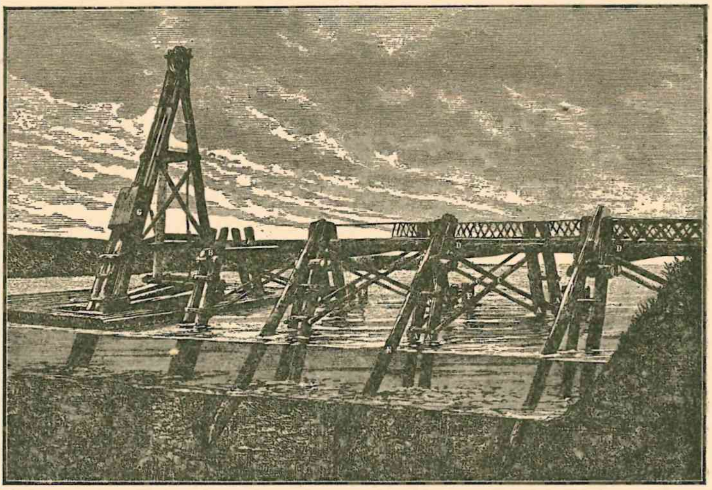
1. Vix... processerat, cum... cohortati... non dubitant: *cum inversum.* — **agmen novissimum:** ž. Paaišk. I, 15, 2. — **cohortati inter se:** geriausia versti pagrindiniu sakiniu. — **longum esse** = per ilga būtų. — **tantis copiis:** *abl. abs.* — **non dubitant** = pasiryžta. — **2. Quae fore suspicatus** = numatydamas, kad tai gali įvykti. — **eadem usus simulatione itineris** = tęsdamas tariamąjį atsitraukimą. — **3. facultatem:** čia *facultas* = proga. — **4. nobis ducibus:** daugiskaita pavartota, nes Cezaris kalba ne tik savo, bet ir aukštesniųjų karininkų vardu. — **imperatori,** *i. e. Caesari.* — **coram** = savo akimis. — **5. signa ad hostem converti aciemque derigi iubet** = įsako pasukti į priešo pusę ir išsirikiuoti; apie *signum* ž. Paaišk. I, 25, 7 ir VI. 1, 2. — **turmis:** ž. 61 psl. — **6. pila:** ž. Paaišk. I, 25, 2. — **ubi... viderunt:** *ubi temporale.* — **praeter spem** = visai netikėtai. — **infestis signis** *(abl. modi)* = pasirengę pulti. — **ad** = *contra.* — **impetum (modo) ferre non potuerunt ac** = ne tik negalėjo sulaikyti puolimo, bet ir. — **primo concursu** *(abl. abs.)* = po pirmo susidūrimo.—**in fugam coniecti:** *in fugam conicere* = priversti bėgti. — **silvas petiverunt** = pasileido į girias. — **7. civitatem recepit** *(scil. in deditionem)*; dalelė *re-* parodo, kad Cezaris treverus jau ne pirmą kartą pavergė. — **percepta** = *audita.* **sese domum contulerunt** = sugrįžo namo. — **9. permansisse in officio:** *permansit in officio* = liko ištikimas savo pareigoms (Cingetorigas liko ištikimas romėnams). **principatus atque imperium:** valdžia taikos ir karo metu. — **est traditum:** tarinys dažniausiai derinamas su artimiausiuoju veiksniu (ž. sint. § 4, 2b).

II. Antras Cezario žygiavimas į Germaniją.

(cap. 9—28)

9.

1. de = dėl. — **Rhenum transire:** antrą kartą; apie pirmą persikėlimą per Reiną Cezaris kalba IV, 16—19. — **2. contra se:** vietoj *contra eum (Caesarem)*. — **miserant:** *scil. Germani Transrhenani.* — **supra:** truputį labiau į pietus, negu pirmą kartą (55 m. prieš Kr. g.). — **4. Nota atque instituta ratione:** su tilto statyba susipažino,

Tiltas ant Reino (rekonstrukcija).

keldamiesi pirmą kartą per Reiną. — **magno militum studio** *(abl. causae)* = kareiviams labai stengiantis. — **paucis diebus** = per keletą dienų. — **5. ab his,** *i. e. Treveris.* — **6. Ubii:** germanų kilmės tauta, gyvenusi iš pradžių dešiniajame, o vėliau kairiajame Reino krante. — **purgandi sui causa** — versti bendratimi: pasiteisinti. — **ab se,** *i. e. Treveris.* — **7. petunt atque orant:** ž. Paaišk. I. 18, 8 *favere et cupere.* — **communi odio:** *abl. causae.* — **poenas pendant:** *poenas pendere* = nubaustam būti. — **amplius** = *ampliorem numerum.* — **dari:** vietoj *(se) daturos esse.* — **8. Cognita causa:** *cognoscere causam* = ištirti reikalą, dalyką. — **Suebis:** svebai (švabai) — galinga germanų kilmės tauta, susidėjusi iš daugelio mažesnių tautelių; jie gyveno tarp Elbės (lot. *Albis*), Vislos ir Reino upių. — **aditus viasque:** *hendiadys* (ž. sint. § 149, 2b).

10.

1. fit... certior: ž. Paaišk. I, 7, 3 *certiores facti sunt.* — **omnes:** pažymi *copias*, o ne *Suebos.* — **denuntiare:** čia = *imperare*, todėl po

jo eina *ut obiectivum*.. — **2. suaque**: ž. Paaišk. VI, 5, 7. — **imperitos**: *scil. belli gerendi*. — **ad iniquam pugnandi condicionem posse deduci** (= *deductum iri*): *ad iniquam pugnandi condicionem deducere* = priversti kautis nepatogiose sąlygose. — **3. crebros**: versti prieveiksmiu. — **cognoscant**: *coniunctivus*, pareinąs nuo *ut*. — **4. imperata faciunt** = padaro, kas įsakyta. — **paucis diebus intermissis** = po kelių dienų. — **nuntii** = žinios. — **penitus ad extremos fines** = toli į šalies gilumą. — **se recepisse**: *se recipere* = trauktis. — **5. Bacenis**: daugiau šis vardas nepasitaiko. Šioji giria, dalis didžiosios Hercinijos girios, skyrė cheruskus nuo svebų. — **longe introrsus pertinere** = tęsiasi toli į šalies vidurį. — **pro nativo muro obiectam** (*silvam*) = būdama iš prigimties siena. — **Cheruscos**: cheruskai — germanų kilmės tautelė, gyvenusi tarp *Visurgis* (d. *Weser*) ir *Albis* upių. — **ad eius silvae initium**: vakarų pusėje.

11.

Cezaris nuo 11 iki 28 šios knygos skyrelio kalba apie galus ir germanus — karo žygiai pertraukiami ir teikiama daug brangintinų etnografinių žinių. Ypatingos priežasties tokią pertrauką padaryti nebuvo; bet, matyt, Cezaris norėjo tuo būdu atitraukti skaitytojo dėmesį nuo karo žygių, kurie, tur būt, kaip ir pirmą kartą, nepuikiausiai sekėsi.

1. Quoniam... perventum est: ž. sint. § 134,3. — **non alienum esse videtur... proponere** = rodosi, ne pro šalį būtų papasakoti. — **2. non solum in omnibus civitatibus atque in omnibus pagis partibusque** (*civitatum*) = ne tik visose valstybėlėse, visose srityse ir apskritai visose valstybės dalyse. Valstybė, be *pagus*, galėjo turėti ir kitokių padalinimų. — **in singulis domibus** = kiekviename name, kiekvienoje šeimynoje. — **3. eorum** (*Gallorum*) **iudicio**: *abl. limitationis*. — **quorum** pažymi *qui existimantur*, o ne *eorum*. — **ad arbitrium iudiciumque summa omnium rerum consiliorumque redeat** = kad visuose dalykuose ir sumanymuose jų nuomonė ir sprendimas būtų paskutinis žodis. — **4. eius rei causa** = dėl to. — **auxilii**: ž. sint. § 48 ir 51,1. — **enim quisque... non patitur** = nes nė vienas (partijos vadas) neleidžia. — **opprimi** (*scil. vi*) **et circumveniri** (*scil. dolo atque insidiis*); čia *opprimere et circumvenire* = skriausti ir apgaudinėti. — **neque... habet** (ž. sint § 135) = ir neturėtų. — **5. Haec eadem ratio est in summa totius Galliae** = panaši tvarka yra visoje Galijoje. — **partes** = *factiones*.

12.

1. alterius... alterius = vienos... antros. — **2. Hi**, *i. e. Sequani*. — **cum per se minus valerent** = kadangi patys per mažai turėjo reikšmės. — **antiquitus** = nuo senų laikų. — **magnaeque eorum erant clientelae** = daug turėjo klientų, globojo daug tau-

telių; apie klientus ž. Paaišk. I, 4, 2. — **Ariovistum**: Ariovistas — svebų karalius, kurį sekvanai pasikvietė pagalbon prieš hedujus 72 m. prieš Kr. g. — **sibi adiunxerant** = *secum coniunxerant.* — **ad se... perduxerant** = patraukė į savo pusę. — **3. Proeliis vero compluribus factis secundis** = o po daugelio pasisekusių kovų. — **tantum potentia antecesserant** = tiek buvo įsigalėję. — **4. publice** = tautos vardu. — **nihil se contra Sequanos consilii** *(gen. quant.)* **inituros** = kad jie (hedujai) jokio sąmokslo nedarysią prieš sekvanus. — **per vim** = prievarta. — **Galliaeque totius pincipatum obtinerent** = ir visoj Galijoj turėjo pirmenybę. — **5. Qua necessitate adductus**: ž. Paaišk. I, 3, 1 *his rebus adducti.* — **Divitiacus**: apie jį buvo kalbama I, 3. 16. 18—20. — **auxilii petendi causa**: ž. Paaišk. VI, 6, 2 *pacis petendae causa.* — **profectus infecta re redierat** — versti dviem sakiniais: nuvyko, bet nieko nepešęs (neatlikęs reikalo) sugrįžo. Tai įvyko 61 m. prieš Kr. g. — **6. Adventu** *(abl. temporis et causae)* **Caesaris facta commutatione rerum** = aplinkybėms su Cezario atvykimu pasikeitus; ypač tos aplinkybės pasikeitė tada, kai buvo nugalėtas Ariovistas. — **per Caesarem** = su Cezario pagalba. — **eorum,** *i. e. Haeduorum.* — **meliore condicione atque aequiore imperio se uti videbant** = matė, kad jie naudojasi geresnėmis sąlygomis ir teisingesne valdžia. — **reliquis rebus** *(abl. modi)* **eorum gratia dignitateque amplificata** = visais kitais atžvilgiais jų (hedujų) reikšmę ir pagarbą padidinus. — **7. In eorum locum... successerant** = jų vietą užėmė. — **quos quod adaequare apud Caesarem gratia intellegebatur** — versti šia tvarka: *quod intellegebatur* (= kadangi buvo aišku) *quos (Remos) apud Caesarem (Haeduos) adaequare; adaequo gratia* = turiu tiek pat prielankumo. — **se Remis in clientelam dicabant** = pasidavė remų globai; remai — tauta, gyvenusi belgų Galijoj tarp *Matrona* (d. *Marne)* ir *Axona* (d. *Aisne*) upių. — **8. collectam**: čia *colligere* = įsigyti. — **tenebant** = išlaikė, išsaugojo. — **9. Eo tum statu** *(abl. qual.)* **res erat** = tad aplinkybės tuo laiku buvo tokios; tai buvo tuo laiku, kada Cezaris antrą kartą žygiavo į Germaniją (53 m. prieš Kr. g.). — **longe principes haberentur** = buvo laikomi pačiais svarbiausiais. — **secundum**: *asyndeton* (ž. sint. § 149, 3b).

13.

1. qui aliquo sunt numero atque honore *(abl. qual.)* = kurie įsigijo nemažai reiškmės ir pagarbos. — **genera**: čia = luomai. — **plebes** = *plebs.* — **nihil audet per se** = ji pati nieko nesiryžta. — **nullo** *(= nulli);* archaiška dativo forma. — **nullo adhibetur consilio** = nekviečiama į jokį susirinkimą. — **2. cum... premuntur**: *cum iterativum.* — **sese in servitutem dicant**: *in servitutem alicui dicare* = pasiduoti į kieno nors verguvę. — **in hos eadem omnia sunt iura** = į juos turi visas tokias pat teises. — **3. Sed**: neversti. — **druidum**: Galijos ir Britanijos dvasininkų luomas; jie atlikdavo ne tik dvasininkų pareigas, bet ir mokytojų, ir gydytojų, ir teisėjų;

jų įtaka žmonėms buvo nepaprastai didelė. — **equitum**: antrasis galų luomas, kuris kartu su druidų luomu, valdė galų mases *(plebs)*. — **4. Illi** *(i. e. druides)* **rebus divinis intersunt** = jie dalyvauja tikybinėse apeigose (ž. sint. § 29,2). — **procurant**: religinis terminas; druidai paskirdavo aukojimams laiką, vietą, nurodydavo aukojimo apeigas. — **religiones**: visa tai, kas liečia religiją. — **disciplinae causa** — versti: mokytis. — **apud eos** = *apud Gallos.* — **5. Nam fere de omnibus controversiis... constituunt** = mat, jie išriša beveik visus nesusipratimus. — **idem** *(iidem)*, *i. e. druides.* **6. Siqui aut privatus aut populus eorum decreto non stetit** = jei koks nors atskiras asmuo ar visa tautelė nepaklausė jų nutarimo. — **sacrificiis** *(abl. sep.)* **interdicunt** = neprileidžia prie aukojimų, uždraudžia dalyvauti aukojimuose. — **7 his... decedunt** = nuo jų šalinasi. — **aditum eorum sermonemque defugiunt** = vengia su jais susitikti ir kalbėtis. — **nequid ex contagione incommodi** *(gen. quant.)* **accipiant** = kad iš susidūrimo neturėtų kokio nors nesmagumo. — **neque his petentibus** *(dat.)* **ius redditur** — laisvas vert.: ir kada jie teisingumo ieško, teismas atsisako spręsti. — **neque honos ullus** *(cum his)* **communicatur** = ir neteikiama jokios pagarbos. — **9. suffragio**: *suffragium* — tautos susirinkimo balsavimas, kada balsuojantieji kiekvienas atskirai paduodavo lentelę su savo balsu. — **de principatu contendunt** = varžosi dėl pirmenybės. — **10. certo** = tam tikru. — **quae regio totius Galliae media habetur** = kurių šalis yra laikoma visos Galijos centru. — **11. Disciplina** = druidų mokslas. — **12. eam rem**: *scil. disciplinam.* — **illo** = ten (į Britaniją).

14.

1. a bello abesse = *bello non interesse.* — **consuerunt** *(consueverunt, solent)*; jei prie veiksmažodžio *soleo* yra bendratis, tai veiksmažodį *soleo* verčiame žodžiu p a p r a s t a i, o bendratį verčiame ta veiksmažodžio forma, kurioj buvo veiksmažodis *soleo.* — **una**: *adverbium.* — **militiae vacationem omniumque rerum habent immunitatem** = yra laisvi nuo karo tarnybos ir nuo kitokių pareigų. — **2. praemiis**: čia *praemium* = palengvinimas, privilegija. — **in disciplinam** = *disciplinae causa, ad discendum.* — **3. ibi**, *i. e. apud druides.* — **versuum**: druidų mokslas buvo išreikštas eiliėmis, kurias jų mokiniai turėdavo atmintinai išmokti; tų eilių nebuvo galima nei užrašyti nei pakeisti. — **ediscere** = išmoksta atmintinai. — **Itaque** = *et ita.* — **in disciplina permanent** = *discunt.* — **Neque fas esse existimant** = *et existimant non esse fas.* — **ea**, *i. e. quae discunt.* — **litteris mandare** = užrašyti. — **cum... utantur**: *cum adversativum* (ž. sint. § 138,1). — **fere** = paprastai. — **4. Id**: draudimas užrašinėti druidų mokslą. — **quod neque in vulgum disciplinam efferri velint neque eos, qui discunt, litteris confisos minus memoriae studere** = pirmiausia, jie nenori, kad jų mokslas pasklistų tarp žmonių, o antra — nenori, kad

mokiniai apleistų atminties lavinimą. — **quod fere plerisque accidit** = tai atsitinka beveik visiems. — **praesidio litterarum** = *confisi litteris* (raštu). — **remittant** = *neglegant.* — **5. In primis** = pirmiausia. — **hoc:** *acc.*, kurį vėliau paaiškina *acc c. inf-o.* — **ab aliis... ad alios:** iš vieno žmogaus kūno į kito žmogaus kūną. — **hoc:** *abl. instrumenti.* — **metu mortis neglecto:** patogiausia versti šalutiniu priežasties sakiniu. — **6. tradunt** *(memoriae)* = *docent.*

15.

1. cum est usus: *cum iterativum; usus* čia = reikalas. — **uti aut ipsi iniurias inferrent aut illatas propulsarent** = kad arba jie patys užpuldavo arba užpulti gindavosi; šiuo sakiniu paaiškinamas prieš tai esąs *quod.* — **in bello versantur:** priešingumas aukščiau buvusiam pasakymui *a bello abesse consuerunt.* — **2. ut quisque est... amplissimus, ita plurimos** = *quo quis est... amplior, eo plures.* — **ambactos:** *ambactus* (keltiškas žodis) = tarnas, vasalas. — **Hanc unam gratiam potentiamque noverunt:** tik šiuo vienu būdu pasirodo jų įtaka ir galybė, tik tokią įtaką ir galią jie težino.

16.

1. est... admodum dedita religionibus = yra labai pamaldi. **2. qui sunt affecti gravioribus morbis,** *scil. quam quibus druides mederi possunt; affectus sum morbo* = sergu. — **quique** = *et qui.* — **administris... druidibus utuntur** = pasinaudoja druidų pagalba. — **3. pro vita hominis... hominis vita:** *chiasmus,* ž. sint. § 149, 1 b. — **publice** = tautos vardu, tautos gerovei. — **4. Alii:** kiti galai, kai kurios galų tautelės. — **simulacra** = stabus. — **quibus,** *i. e. simulacris.* — **5. Supplicia:** čia *supplicium* = žudymas, deginimas. — **in furto aut latrocinio aut aliqua noxia** = vagiant, plėšiant, ar kokį nors kitokį nusikaltimą darant. — **cum... deficit:** *cum iterativum.* — **eius generis,** *i. e. nocentium.* — **ad... supplicia descendunt** = prieina prie žudymo, ima žudyti.

17.

1. Mercurium: Cezaris galų dievus vadina romėnų dievų vardais; tai jis daro, atsižvelgdamas į tų dievų paskirties panašumą. Merkurijus — Jupiterio ir Majos sūnus, prekybos ir kiekvieno verslo dievas; vėliau jis sutapo su graikiškuoju *Hermes;* jis dievų sparnuotas pasiuntinys, jis lydi mirusius, jis globoja išradimus, meną, prekybą, gimnastiką. — **ferunt** = laiko. — **viarum atque itinerum ducem** *(scil. ferunt);* jis nurodo kelią ir palydi keleivius; *via* — bendra kelio sąvoka, o *iter* — atskiro asmens kelias, kelionė. — **Apollinem:** Apolonas — Jupiterio ir Latonos sūnus, Dianos brolis, gerovės ir tvarkos globėjas; jis skelbia Ju piterio valią, neklausančius baudžia, klausančius apdovanoja jėga ir sveikata; kaip Jupiterio

valios reiškėjas, jis buvo laikomas pranašavimų ir orakulų dievu; kaip gerovės globėjas, jis buvo laikomas poezijos, muzikos ir dainavimo dievu. — **Martem:** Marsas — iš pradžių pavasario ir žemės darbo dievas, o vėliau — karo dievas. — **Iovem:** Jupiteris — Saturno ir Rejos sūnus, Neptuno ir Plutono brolis, dievų ir žmonių valdovas; iš pradžių Jupiteris buvo laikomas šviesos dievu, vėliau — gaivalinio, dorovinio ir politinio gyvenimo saugotoju; vėlesniaisiais laikais Jupiterio kultas sutapo su graikų Dzeuso kultu. — **Minervam:** Minerva — Jupiterio duktė, išminties, mokslo ir meno deivė; vėliau ji pasidarė panaši į graikų Atėną Palladą. — **2. operum atque artificiorum initia tradere** = suteikia amatų ir meno pradus. — **3. Huic,** *i. e. Marti.* — **proelio dimicare** = kautis, kariauti. — **ceperint:** ž. sint. § 120,2. — **devovent** = *se immolaturos vovent.* — **superaverunt** = *vicerunt, superiores fuerunt.* — **animalia:** gyvulius o tarp jų ir žmones. — **5. neque saepe:** *litotes* (ž. sint. § 150,7); *neque saepe* = labai retai. — **quispiam** = *aliquis, quisquam.* — **tollere** = nunešti. — **eius rei** = už tai, už tokį nusikaltimą.

18.

1. Dite: Ditas — tamsios požemio valstybės dievas; jis panašus į graikų Plutoną. Žodis *Dis* yra kilęs iš būdvardžio *dis (dives).* — **2. Ob eam causam:** galai esą kilę iš požemio valstybės dievo Dito; požemy — naktis tamsa; kadangi galų tautos pradmenys vystėsi nakties aplinkumoj, o tik vėliau pateko į šviesos sritį, tai ir 24 val. laikotarpį (parą) pradėdavo ne diena, bet naktimi. — **spatia omnis temporis... finiunt** = kiekvieno laikotarpio ilgumą apibrėžia. Panašų apibrėžimą randame ir pas kai kurias kitas tautas. Mahometonai su žydais net ir dabar laiką panašiai skaičiuoja. Angliškai savaitė — *sennight (= seven nights,* septynios naktys), dvi savaitės — *fortnight (= fourteen nights,* keturiolika nakčių). Prancūzai XVII a. dar sakydavo *anuict (= hac nocte),* kas reiškė šiandien. Tokis laiko skaičiavimas, žinoma, galėjo būti ir ne dėl Cezario nurodytos priežasties, pv. mėnulio fazės, mėnulio metai. — **observant** = skaičiuoja. — **3. institutis:** čia *institutum* = paprotys. — **hoc** *(abl. limit.)* **fere** = tik tuo. — **reliquis:** *scil. nationibus.* — **nisi cum adoleverunt** = išskyrus subrendusius tiek. — **munus militiae sustinere possint** = *arma ferre possint* (ž. Paaišk. I, 29, 1 *arma ferre*). **turpe ducunt** = laiko netinkamu dalyku.

19.

1. Viri... communicant: kiek vyrai gauna iš žmonų kapitalo į kraitį, tiek jie, padarę įvertinimą, savo turto prijungia prie žmonų kraičio. — **2. ratio:** čia = apyskaita. — **fructus** = pajamos, procentai. — **servantur:** čia *servare* = taupyti. — **vita superavit:** *vita aliquem superare* = ilgiau už ką nors gyventi. — **cum fructibus superiorum temporum** = su praėjusio laiko santaupomis. — **3.**

vitae necisque habent potestatem: ž. Paaišk. I, 16, 5 *quem... potestatem.* — **pater familiae:** Cezaris nevartoja senosios genetivo formos *familias.* — **illustriore loco natus** = aukštesnės kilmės (ž. sint. § 52). — **decessit** *(scil. vita);* čia *decedere* = mirti. — **de morte si res in suspicionem venit** = jei dėl mirties kyla įtarimas.

Galas ir jo žmona.

— **de uxoribus... quaestionem habent** = tardo žmonas. — **in servilem modum** = kaip vergus (kankina). Romėnų kaltintojai kartais galėdavo reikalauti, kad tardomieji vergai jėga būtų verčiami prisipažinti. — **si compertum est** *(scil. quod quaerebatur)* = jei kaltė įrodyta. — **omnibus tormentis:** *scil. aliis.* — **4. pro cultu Gallorum** = palyginus su galų gyvenimu. — **cordi fuisse:** *mihi cordi est* = man patinka, malonu. Galų kapų iškasenos šiuos Cezario žodžius patvirtina. — **animalia:** ypač medžioklės šunis ir žirgą. — **paulo** *(abl. mensurae)* **supra hanc memoriam** = kiek anksčiau. — **quos ab iis dilectos esse constabat** = kuriuos turimomis žinio-

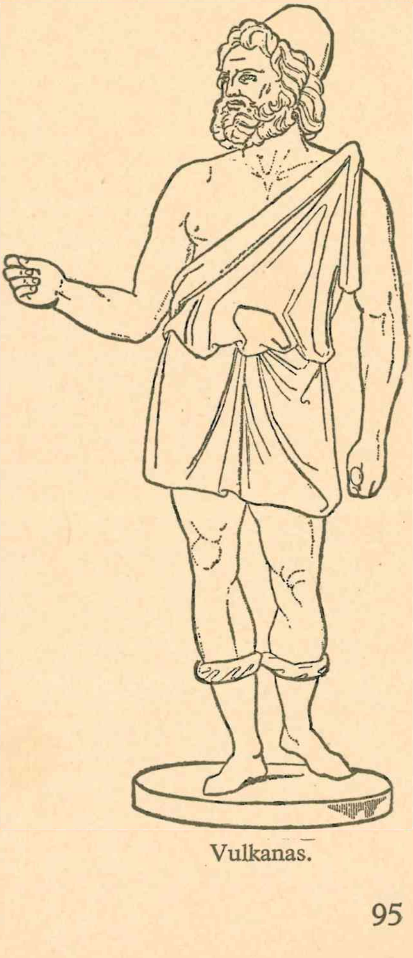
mis jie (mirusieji) buvo pamilę. — **iustis funebribus confectis:** atlikus tinkamas laidotuves, vadinasi, tokias, kokių reikalavo tų laikų papročiai; *funebria, ium* — laidotuvės. — **una** (*adverbium*)*: scil. cum mortuis.*

20.

1. Quae civitates commodius suam rem publicam administrare existimantur = tos tautos, kurios yra laikomos geriau valdančiomis savo valstybę. — **habent legibus sanctum** = turi nustatytą dėsnį; *sanctum — part. perf. pass.*. veiksmažodžio *sancio, 4.* — **rumore ac fama:** *rumor* — paskalas, todėl dažniausiai *falsus*, o *fama* — plačiai visų kalbamas dalykas. — **acceperit:** čia *accipere* = sužinoti. — **2. uti... deferant... communicet:** šis sakinys pareina nuo *sanctum habent*, tad verčiant geriau pirma jį versti, tik paskiau *si... acceperit.* — **quod... cognitum est:** *quod causale.* — **de summis rebus consilium capere** = imasi spręsti svarbiausius valstybės reikalus. — **3. quae visa sunt** (*scil. occultare*) = ką randa reikalinga. — **quaeque esse ex usu** (= *usui*) **iudicaverunt** (*scil. prodere*) = o tai, kas jos (vyriausybės) manymu yra naudinga. — **nisi... non** = tik. — **per concilium** = *in concilio.*

21.

1. ab hac consuetudine, *i. e. ab horum consuetudine.* — **neque druides habent:** jie neturi tik atskiro dvasininkų luomo, bet šiaip dvasininkus turi. — **qui... praesint** (*qui finale*)*:* versti esam. l. veik. r. dalyviu ir suderinti su *druides.* — **neque student** = ir nesirūpina. — **2. Deorum numero eos solos ducunt** = iš dievų pripažįsta tik tuos. — **Solem et Vulcanum et Lunam:** romėnai taip pat garbino Saulės dievą, tik jis buvo maišomas su graikiškuoju *Helios*, o vėliau su Apolonu; *Vulcanus* — Jupiterio ir Junonos sūnus, ugnies dievas, kalvių globėjas; čia Cezaris kalba metonimiškai (*Vulcanus = ignis*)*; Luna* — deivės, italų garbinamos, vardas. — **reliquos ne fama** (*abl. limit.*) **quidem acceperunt** = apie kitus nė

Vulkanas.

girdėti negirdėjo. Cezaris germanus, matyt, blogiau ištyrė: Tacitas visai priešingai kalba. — **3. Vita... in studiis rei militaris** *(gen. obi.)* **consistit** = gyvenimas praleidžiamas... kariškuose pratimuose. — **a parvis** = *a pueris* (= iš pat mažens).

22.

1. Agri culturae non student: tai nereiškia, kad jie visiškai nedirbtų žemės darbo. Tacitas sako, kad žemės darbą dirbo moterys, seneliai ir vyrai, kurie netiko karui. — **victus in lacte... consistit** = maitinasi pienu. — **2. Neque quisquam** = *et nemo.* — **agri modum certum:** *agri modus certus* = atskiras žemės sklypas. — **in annos singulos** = kiekvienais metais. — **gentibus cognationibusque:** sąvoka *gens* pažymi ne kraujo gimininguma, bet atskirų šeimų susibūrimą į administracinį vienetą; *cognatio* pažymi kraujo gimininguma. — **quique una coierunt:** ir tie, kurie, neįeidami nei į *gens,* nei į *cognatio,* gyvena bendruomenėmis. — **visum est:** *scil. magistratibus.* — **anno:** ž. sint. § 59,2 — **alio:** *adverbium.* — **afferunt** *(scil. Germani)* = nurodo. — **capti** = suvilioti. — **studium belli gerendi** = pamėgimas kariauti. — **qua ex re** = *ex qua re.* — **4. ut animi aequitate plebem contineant** = kad ramiu dvasios nusiteikimu palaikytų liaudyje tvarką. — **cum... videat:** *attractio modi* (ž. sint. § 117). — **cum potentissimis** = cum *opibus potentissimorum.*

23.

2. Hoc proprium virtutis existimant = tai laiko drąsumo pažymiu. — **consistere** = apsigyventi. — **3. Simul hoc** *(abl. instrum.)* **se fore tutiores arbitrantur** = be to, jie mano, kad tuo labiau apsisaugosią. — **timore sublato:** versti šalutiniu sąlygos sakiniu. — **4. bellum civitas aut illatum defendit aut infert** = valstybė arba užpulta ginasi, arba pati puola. — **vitae necisque... potestatem:** ž. Paaišk. I, 16, 5. — **5. In pace** = taikos metu. — **inter suos ius dicunt** = teisia savuosius, padaro tarp savųjų teismus. — **6. Latrocinia nullam habent infamiam** = plėšimai nelaikomi biauriu darbu. — **extra fines cuiusque civitatis** = už savo valstybės ribų. — **ea,** *i. e. latrocinia.* — **7. ubi:** *ubi temporale.* — **causam et hominem probant:** pritaria ir iškeltajam reikalui, ir asmeniui, kuris tą reikalą iškėlė. — **8. qui ex his:** tie, kurie sutinka, o vėliau atsisako. — **in desertorum ac proditorum numero ducuntur** = laikomi pabėgėliais ir išdavikais. — **omnium his rerum... fides derogatur:** *fidem alicui derogare* = kam nors nepasitikėti. — **9. qui quacumque de causa ad eos venerunt, ab iniuria prohibent**— versti šia tvarka: *(eos), qui quaque de causa* (dėl kokios nors priežasties) *ad eos venerunt, ab iniuria prohibent.* — *(cum his)* **victus... communicatur** = su jais dalinasi maistu.

24.

1. **bella inferrent:** ž. Paaišk. I, 2, 4 ir VI, 23,4. — **colonias** = *colonos* (kolonijos gyventojus, gyventojus). — **2. loca:** *locus* plur. dažniausia turi *loca*, o ne *loci*. — **Hercyniam silvam:** šiuo vardu buvo vadinama miškais apaugusių kalnų grandinė, prasidedanti nuo Švarcvaldo ligi Karpatų kalnų. — **Eratostheni:** *Eratosthenes* — graikų matematikas ir geografas, Aleksandrijos bibliotekos vedėjas, gyv. 275—194 m. prieš Kr. g. — **et quibusdam Graecis:** keletas graikų rašytojų, kurie, kaip ir Eratostenas, kalba apie Hercinijos girią. — **fama** = iš kalbų. — **video** — versti: kaip žinau. — **Volcae Tectosages:** volkų tauta gyveno prie *Sinus Gallicus* (dabar Liono įlanka); ši tauta skirstėsi į dvi šakas: į *Volcae Tectosages* su *Tolosa* (d. *Toulouse)* miestu ir *Volcae Arecomici* su *Nemausus* miestu (d. *Nimes)*. — **sibi consederunt:** *sibi considere* = apsigyventi. — **3.** *ad hoc tempus* = ligi šio laiko. — **his sedibus sese continet** = ten gyvena. — **summamque habet iustitiae et bellicae laudis opinionem** = ir laikoma labai teisinga ir narsia. — **4. qua** = kaip. — **permanent:** čia = gyvena. — **cultu corporis** = drabužiais. — **5. provinciarum:** *Gallia Cisalpina, Gallia Narbonensis, Hispania*. — **transmarinarum rerum notitia:** žinojimas (prabangos) dalykų, kuriuos atgabendavo jūra; jūra prekes galėjo atgabenti iš Italijos, Ispanijos, Britanijos; prekyba eidavo per Masilijos (d. *Marseille)* uostą. — **multa ad copiam atque usus largitur** = padeda prasigyventi ir patenkinti gyvenimo reikalus. — **assuefacti:** *scil. Galli.* — **ne se quidem ipsi... comparant** = *ne ipsi quidem se... comparant* (= net ir patys nesilygina).

25.

1. **demonstrata:** čia *demonstrare* = paminėti. — **latitudo novem dierum** *(gen. qual.)* **iter** *(acc. spatii)* **expedito patet** = plotas pereinamas neapsunkinto kroviniu kareivio per devynias dienas. — **mensuras itinerum** = ilgumo matų. — **noverunt** *(scil. Germani); perf. praesens*, ž. sint. § 84. — **2. Oritur:** *scil. Hercynia silva.* — **Nemetum:** nemetai — germanų kilmės tauta, gyvenusi kairiajame Reino krante. — **Rauricorum:** ž. Paaišk. I, 5, 4. — **recta... Danuvii regione:** tiesia Dunojaus kryptimi, vadinasi, lygiagrečiai su Dunojumi. — **Dacorum:** dakai — trakų kilmės tauta, gyvenusi tarp Dunojaus ir Karpatų kalnų. — **Anartium:** dakų kaimynai, gyvenusieji dabart. Vengrijoje. — **3. regionibus** *(abl. modi)*: čia *regio*, kaip ir anksčiau, turi pirmykštę reikšmę—kryptis (iš veiksm. *rego, 3)*. — **4. Neque quisquam:** ž. Paaišk. VI, 22,2 — **huius Germaniae:** vakarinėj Germanijos daly, kur tuo laiku buvo Cezaris. — **initium:** rytinę Hercinijos girios dalį. — **cum... processerit:** *cum concessivum* (ž. sint. § 138,1). — **acceperit:** čia *accipere* = girdėti. — **5. in ea:** *scil. silva.* — **memoriae prodenda:** *memoriae prodendus* = *memorabilis, memoria dignus.*

26.

1. **Est:** ten yra. — **bos:** romėnai žodžiu *bos* vadindavo visus didelius žolėdžius gyvulius, kurie jiems būdavo nepažįstami; net ir dramblį tuo vardu pavadindavo *(bos lucanus)*. Manoma, kad šioj vietoj Cezaris aprašinėja šiaurės elnią *(cervus tarandus)*, kuris, kol dar nebuvo iškirstos Germanijos girios, veisdavosi ir šiose srityse. — **figura:** *abl. qual.*, nors ir be pažyminio. — **media fronte** = kaktos vidury. — **unum cornu:** manoma, kad čia Cezaris suklydęs; spėjama, kad arba matė tik iš profilio elnią, arba matė elnią su vienu nukritusiu ragu; greičiausia, kad tais laikais elniai ten jau labai retai pasirodydavo, ir Cezaris kokį nors pasakojimą apie tokį gyvulį palaikė už tiesą. — 2. **summo:** čia *summum, i* = viršus, viršūnė. — **palmae ramique** *(hendiadys)* = *palmae ramosae; palma* čia = atauga. — 3. **Eadem... natura:** ir patelės turi ragus, tik mažesnius.

27.

1. **Sunt item, quae appellantur alces** = taip pat yra gyvulių, vadinamų briedžiais. — **consimilis capris** = *consimilis figurae caprarum.* — **mutilae... sunt cornibus** *(abl. limit.)* = yra bukais (nešakotais) ragais. — **crura sine nodis articulisque habent:** kojos be sujungimų ir narelių; Cezaris čia, matyt, kitų pasakojimo buvo suklaidintas. — 2. **quo... casu:** *abl. modi.* — 3. **se applicant:** *se applicare* = prisiglausti. — **quietem capiunt** = ilsisi, miega. — 4. **cum est animadversum a venatoribus:** versti veikiamąja rūšimi. — **se recipere consuerint:** ž. Paaišk. VI, 14, 1 *consuerunt.* — **summa species earum stantium relinquatur** = bendras stovinčių medžių vaizdas pasilieka. — 5. **cum... reclinaverunt:** *cum iterativum.* — **consuetudine** = *ex consuetudine.* — **pondere:** *scil. corporis sui.*

28.

1. **Tertium est genus eorum, qui uri appellantur** = prie trečiosios rūšies priklauso vadinamieji stumbrai; *uri* — Cezaris šiuo vardu vadina gyvulius, kurie mūsų laikais yra išnykę. Gamtininkai juos vadina *urus* arba *bos primigenius.* — **magnitudine paulo infra elephantos** = truputį mažesni už dramblius. — 3. **se... durant:** *se durare* = užsigrūdinti. — **relatis in publicum cornibus** *(abl. abs.)* = parodę tautos susirinkime ragus. — **ferunt laudem** = įsigyja pagarbą. — 4. **excepti:** čia *excipere* = pagauti. — 5. **a nostrorum boum cornibus** = *ab amplitudine et figura et specie cornuum...* *(species* — bendra išorinė išvaizda, *figura* — išvaizda, atsižvelgiant į daikto tūrį ir didumą). — 6. **Haec,** *i. e. cornua.*

III. Karas su Ambiorigu ir eburonais.

(cap. 29—44)

29.

1. Nuo šios vietos vėl tęsiamas pasakojimas, kuris buvo nutrauktas 10-ju VI-os knygos skyreliu. — **Ubios:** ž. Paaišk. VI, 9, 6. — **Suebos:** ž. Paaišk. VI, 9, 8. — **veritus:** versti pusdalyviu, ž. sint. § 106, 2. — **supra:** § 22. — **2. ripas:** ubijai gyveno abiem pusėm Reino. — **3. in extremo ponte** = tilto gale. — **tabulatorum quattuor:** *gen. qual.* — **Ei loco praesidioque** = *eius loci praesidio.* — **4. Ambiorigis** *(gen. obi.)* = *cum Ambiorige.* — **Arduennam silvam:** vardas miško, kuris augo belgų Galijos aukštumose (nuo Reino ir treverų žemės iki remų ir *Scaldis* (d. *Escaut, Schelde)* upės. — **Treverorum:** ž. Paaišk. VI, 2, 1. — **Nervios:** ž. Paaišk. VI, 2, 3. — **Milibusque amplius quingentis:** praleista *quam.* Cezario nurodytas didumas, žinoma yra, apytikris. — **siquid celeritate itineris atque opportunitate** *(abl. causae)* **temporis proficere possit** = ar negalėtų greitu keliavimu ir patogia proga ko nors atsiekti. — **5. significatio fiat** = *significetur.* — **subsequi:** laukiamąjį *inf. futuri* pakeičia *inf. praes.*: mat, norima pažymėti, kad veiksmas *subsequi* greitai seka po *dicit.*

30.

1. contra... omnium opinionem = niekam nesitikint. — **inopinantes:** versti — netikėtai. — **quo in loco** = *in eum locum, quo.* — **2. cum...tum**=kaip... taip, kiek... tiek.—**multum...potest fortuna** = daug reikšmės turi laimė. Tą mintį Cezaris gana dažnai pakartoja. — **magno... casu** = dėl ypatingos progos. — **ut... ut... sic** = nors... vis dėlto. — **magnae... fortunae:** *gen. qual.* — **ipsum effugere:** *acc. c. inf.*, pareinąs nuo *magnae fuit fortunae.* Šio sakinio vertimas: Mat, nors ir pasitaikė ypatinga proga, kad Bazilas užklupo Ambiorigą be jokios atsargos ir nepasirengusį, ir jo atvykimas pirmiau visų buvo pastebėtas, kaip atėjo garsas ir žinios, vis dėlto daug buvo laimės, kad jis pats, atėmus visus karo pabūklus, kuriuos prie savęs turėjo, paėmus vežimus ir arklius, išvengė mirties. — **3. hoc,** *i. e. quod mortem effugit.* — **factum est** = įvyko (todėl). — **aedificio circumdato:** *abl. abs.*, turįs priežasties aplinkybės prasmę. — **petunt propinquitates** = ieško kaimynystės, daromi prie. — **4. His,** *i. e. comitibus familiaribusque.* — **illum,** *i. e. Ambiorigem.* — **in equum ...intulit** = užkėlė ant arklio. — **ad subeundum... vitandum:** versti esamojo laiko padalyviais; *periculum subire* = patekti į pavojų.

31.

1. Versti šia tvarka: *dubium est, iudicione Ambiorix... non conduxerit... an... prohibitus, cum... crederet.* — **iudicione** = ar tyčiomis. — **proelio** *(abl. instrum.)* **dimicandum:** ž. Paaišk. VI, 17, 3. —

7*

tempore exclusus = *brevitate temporis impeditus.* — **cum... crederet**: *cum causale.* — **dubium est**: versti laisvai — sunku pasakyti. — **2. certe... iussit** = *certum est... eum iussisse.* — **sibi... consulere**: ž. sint. § 31, 2. — **3. insulis** *(abl. instrum)*: aukštesnės pajūrio vietos, suplautos iš smėlio, potvynio metu neužliejamos. — **4. se... alienissimis crediderunt** = prisiglaudė pas visai svetimus žmones. — **5. Eburonum**: ž. Paaišk. VI, 5, 4. — **consilium inierat**: *consilium inire* = sumanyti, padaryti sąmokslą. — **aetate... confectus** = senatvės nukamuotas. — **omnibus precibus detestatus** = visaip keikdamas.

32.

1. Segni Condrusique: segnai gyveno belgų Galijoj apie d. *Namur* miestą; kondrusai — segnų kaimynai iš vakarų pusės. — **ex gente et numero Germanorum** = priklausą germanų padermei. — **in hostium numero**: ž. Paaišk. I, 28, 1. — **qui**, *i. e. Segni Condrusique.* — **omnium Germanorum... unam esse causam** = kad visi germanai eisią išvien. — **2. quaestione** *(abl. instrum.)* **captivorum** = klausinėdamas belaisvius. — **siqui**: anksčiau išversti *imperavit, ut... reducerentur; siqui* = *quicumque.* — **ex fuga** = pabėgusius. — **fecissent**: jei būtų *oratio recta*, turėtume *fut. II.* — **3. Atuatucam**: eburonų tautos įžymiausias miestas (d. *Tongres).* — **4. fere est in mediis** = *est fere in mediis.* — **5. Hunc cum reliquis rebus locum probabat, tum, quod** = šią vietą jis išsirinko tiek dėl kitų sumetimų, tiek dėl to, kad. — **Quintum Tullium Ciceronem**: šis Ciceronas buvo garsiojo kalbėtojo *(Marcus Tullius Cicero)* brolis.

33.

1. versus: *adverbium;* šis prieveiksmis, vėliau pavirtęs į prielinksnį (palinksnę), būdavo vartojamas su prielinksniais *ad* arba *in;* jei prie *versus* eina miesto pavadinimas, tada vartojamas *accusativus* be prielinksnio. — **Menapios** = *fines Menapiorum;* apie menapijus ž. Paaišk. VI, 2, 3. — **3. Scaldim**: d. *l' Escaut, Schelde.* — **Mosam**: d. *Meuse, Maas.* Kadangi *Scaldis* įteka į Vokiečių Jūrą, tai kai kas nori matyti čia Cezario apsirikimą ir mano, kad vietoj *Scaldis* turėjo būti *Sabis* (d. *Sambre)*, kuri kaip tik *influit in Mosam.* Tačiau greičiausia Cezaris taip parašė todėl, kad *Scaldis* ir *Mosa*, įtekėdamos į jūrą, labai išsišakoja ir prieina arti viena prie antros. — **Arduennae**: *scil. silvae.* — **4. post diem septimum** = septintą dieną. — **quam ad diem... frumentum deberi sciebat** = nes žinojo, jog tą dieną... reikia duoti maisto. — **5. si rei publicae commodo** *(abl. modi)* **facere possint**: *commodo facere* = patarnauti gerovei. — **ad eam diem** = ligi tos dienos. — **revertantur**: *coniunctivus*, pareinąs nuo *hortatur* (ž. sint. § 125, 1). — **communicato consilio**: *consilium communicare* = pranešti savo sumanymą, bendrai pasitarti. — **rationibus**: čia *ratio* = planas. — **aliud initium belli capere** = kitaip pradėti kariauti.

34.

1. **Erat... manus certa nulla** = (priešai) neturėjo jokios išlavintos kariuomenės. — 2. **Ubi cuique... offerebat, consederat** = *ibi quisque consederat, ubi ei... offerebat.* — **abdita**: čia = nuošali. — **impedita**: čia = nepereinama. — 3. **magnamque res diligentiam requirebat** = ir reikėjo didelio atsargumo. — **non in summa exercitus tuenda... sed** = ne tiek saugojant visą kariuomenę... kiek. — **in singulis militibus conservandis** = saugojant atskirus kareivius. — **quae tamen ex parte res ad salutem exercitus pertinebat** = kas tačiau iš dalies lietė ir (visos) kariuomenės gerovę. — 4. **longius** = perdaug toli. — **incertis occultisque itineribus** *(abl. abs.)*: priežasties aplinkybė. — **confertos adire prohibebant** = neleisdavo išsirikiavus pulti. — 5. **negotium confici**: *negotium conficere* = pradėtą darbą pabaigti. — **vellet**: *scil. Caesar.* — **stirpemque hominum sceleratorum**: Cezaris taip vadina eburonus, nes šie klasta sunaikino daug romėnų kariuomenės (ž. Paaišk. VI, 1, 4 *amiserat).* — **diducendi**: *diducere* čia = išsklaidyti. — 6. **continere ad signa** = sutūrėti prie vėliavų, laikyti vienoje vietoje. — **instituta ratio** = nustatyta tvarka. — **praesidio barbaris**: *dat. duplex.* — **ex occulto** = iš slaptos vietos. — **dispersos**: *scil. Romanos.*—**singulis**: *scil. barbaris.* — 7. **Ut in eiusmodi difficultatibus** *(fieri potuit)*, **quantum diligentia** *(abl. modi)* **provideri poterat, providebatur** = kaip apskritai tokiose aplinkybėse, kiek tik galima, apsirūpinama. — **ut potius in nocendo aliquid praetermitteretur... quam cum aliquo militum detrimento noceretur** = kad greičiau būdavo praleidžiama kokia nors proga pakenkti, negu kad būdavo kenkiama, prarandant keletą kareivių. — **ad ulciscendum ardebant** = *cupiditate ulciscendi ardebant.* — 8. **pro tali facinore**: ž. Paaišk. VI, 1, 4 *amiserat.* — 9. **numerus**: *scil. Gallorum.*

35.

1. **quem ad diem** = ligi kurios (dienos). 2. **Hic**: *adverbium.* — **quantos afferat casus** = kiek suteikia netikėtinumų. — **cognosci potuit** = buvo galima patirti. — 3. **ut demonstravimus**: VI. 31. — 5. **Sugambri**: sugambrai, germanų kilmės tautelė, gyveno dešiniajame Reino krante. — **Tencteros**: sugambrų kaimynai iš šiaurės pusės. — **Usipetes**: germanų kilmės tautelė, gyvenusi taip pat dešiniajame Reino krante, dar labiau į šiaurę nuo sugambrų. — **supra docuimus**: VI, 33. — 6. **Primos**: versti prieveiksmiu — pirmiausia. — **excipiunt** = pagauna, suima. — 7. **profectum**: *scil. eum esse.* — 8. **quibus licet iam esse fortunatissimos**: *licet mihi fortunatissimo* (arba *fortunatissimum) esse* = aš galiu būti labai turtingas. — 9. **Tribus horis** *(abl. temp.)* = per tris valandas. — **fortunas**: *fortunae, arum* = turtas. — 10. **Oblata spe**: *spem offerre* = suteikti viltį.

36.

1. Ilgą periodą versdami, skirstome trumpesniais sakiniais. Pirmąją šio periodo dalį verčiant, to galima atsiekti, pakeičiant *diffidens* į *diffidere coepit.* — **omnes superiores dies** = per visas praėjusias dienas. — **praeceptis:** *abl. causae.* — **passus esset:** čia *patior* = leidžiu. — **de numero dierum Caesarem fidem servaturum** = kad C. ištesėsiąs dienų skaičių. — **2.** Likusią periodo dalį galima taip suskirstyti: *Simul eorum permotus erat vocibus, qui... appellabant, siquidem... liceret. Nullum eiusmodi casum exspectabat, quo... posset. Quinque cohortes... mittit, quas... collis intererat.* — **siquidem** = jei net. — **nullum eiusmodi** = panašaus, tokio. — **quo** = *ut eo (casu: abl. causae).* — **in milibus** = *spatio milium.* — **offendi:** čia = pralaimėti.— **quas inter** = *inter quas.* — **3. hoc spatio dierum** = *his diebus.* — **sub. vexillo: vexillum** — vėliavikė, kurią galėdavo turėti mažesni kariuomenės vienetai; be to, šiuo vardu buvo vadinama raudona vėliava ant karo vado palapinės; ji būdavo iškeliama kaip ženklas pulti priešą arba žygiuoti. — **subsederat:** čia *subsidere* = pasilikti. — **facta potestate:** versti laisvai — Ciceronui leidus.

37.

1. Hoc ipso tempore *(et)* **casu:** tuo pat laiku, esant tokioms nemalonioms aplinkybėms. — **eodem... cursu** = tuo pat smarkumu. — **ab decumana porta:** iš tos stovyklos pusės, kur buvo užpakaliniai vartai. — **2. obiectis... silvis:** *abl. abs.*, reiškiąs priežasties aplinkybę. — **usque eo** = *adeo.* — **qui sub vallo tenderent mercatores:** čia *tendere* = *tentoria habere* = pasistatyti palapinę; tie pirkliai sekdavo paskui kariuomenę, norėdami nupirkti paimtąjį iš priešų grobį; jų palapinės dažniausiai būdavo statomos prie stovyklos pylimo *(sub vallum).* — **recipiendi sui facultatem non haberent:** *recipiendi sui facultatem habere* = galėti pasišalinti, pasitraukti. — **3. Inopinantes nostri re nova perturbantur** = mūsiškiai, iš netyčių užklupti, išsigąsta naujo įvykio. — **cohors in statione** = *cohors, quae in statione erat.* — **4. Circumfunduntur:** *circumfundi* = apsupti iš visų pusių, apsupti. — **si** = ar ne. — **5. reliquos aditus:** germanai, negalėdami įsibrauti į stovyklą per saugojamus vartus, ieško, ar nesuras lengviau pralaužiamą vietą. — **locus ipse per se** = *loci natura.* — **6. Totis castris:** ž. sint. § 64, 3. — **trepidatur** = kyla triukšmas. — **alius ex alio** = vienas pas kitą. — **7. contendit** = tikrina, įtikinėja. — **8. Plerique novas sibi ex loco religiones fingunt** = daugumas, spręsdami iš vietos, daro naujas išvadas; atsiradus visai netikėtam pavojui, kyla mintis, kad, gal, toji vieta užburta, užkeikta. — **ante oculos ponunt** = įsivaizduoja. — **9. confirmatur** = įsivyrauja.

38.

1. Erat aeger in praesidio relictus = su apsauga buvo paliktas susirgęs, — **primum pilum... duxerat** = buvo pirmojo manipulo

viršininkas. Plačiau ž. psl. 60 — **mentionem fecimus:** *mentionem facere* = minėti. — **superioribus proeliis** = kalbėdami apie ankstyvesnes kovas. — **cibo:** ž. sint. § 51, 1. — **2. videt... in summo rem esse discrimine** = mato..., kad esąs pats kritiškiausias momentas. — **3. proelium** = puolimą, spaudimą. — **4. Relinquit animus Sextium** = Sekstijus netenka sąmonės. — **gravibus acceptis vulneribus:** versti — sunkiai sužeistas. — **aegre per manus tractus servatur** = vos-ne-vos išgelbstimas, perduodant iš rankų į rankas. — **5. Hoc spatio** (*temporis*) **interposito** = tuo tarpu.

39.

2. Hic: *adverbium.* — **usus militaris** (*gen. obi.*) **imperiti** = neturį kariško patyrimo. — **ora:** čia *os* = akis, žvilgsnis. — **3. quin** (*qui non*) **rei novitate** (*abl. causae*) **perturbetur** = kad dėl naujo reiškinio nebūtų sumišęs. — **4. oppugnatione desistunt** = liaujasi pulti. — **despecta paucitate** = pažiūrėję su panieka į tokį mažą skaičių. — **impetum faciunt:** *impetum facere* = pulti.

40.

1. signa... manipulosque: *hendiadys.* — **eo magis** = tuo dar labiau. — **2. Cuneo facto:** *cuneus* — ankštai suglausta kareivių eilė pralaužti priešų frontui. Žodis *cuneus* dar reiškė kylį, tad manoma, kad šios rūšies išrikiavimas turėjęs trikampio formą. — **censent** = siūlo. — **et si ... at** = jei ir... tai nors. — **3. alii:** *scil. censent.* — **in iugo** = ant kalnelio. — **eundem... ferant casum:** *eundem casum ferre* = sulaukti vienodo likimo. — **4. Hoc... non probant** = = tam nepritaria, — **docuimus:** VI, 36, 3. — **duce Gaio Trebonio** (*abl. abs.*) = vadovaujami G. T. — **per medios hostes** = per priešų (būrio) vidurį. — **incolumes... ad unum omnes** = visi lig vienam sveiki. — **5. Hos subsecuti** = ėjusieji paskui šiuos. — **militum:** *scil. legionariorum.* — **6. nullo etiamnunc usu rei militaris percepto** = dar iki šiol neįsigiję kariško patyrimo. — **in eo... consilio permanere... potuerunt** = (ne) galėjo to plano laikytis. — **ut se... defenderent:** šiuo sakiniu paaiškinamas *consilio.* — **eam, quam profuisse aliis vim celeritatemque viderant** = *eam vim* (puolimą) *celeritatemque, quam profuisse viderant.* — **demiserunt** = pateko. — **7. ordinibus:** čia *ordo* = liapsnis. — **8. virtute:** *abl. causae.* — **praeter spem** = visai netikėtai.

41.

1. desperata expugnatione castrorum (*gen. obi.*) = netekę vilties paimti stovyklą. — **deposuerant:** VI, 35, 10. — **2. fidem non faceret:** *fidem non facere* = neįtikinti. — **3. omnium animos** = *omnes.* — **alienata mente** (*abl. modi*) = kaip proto netekę. — **se ex fuga recepisse** = išsigelbėjo bėgdami. — **incolumi exercitu**

(abl. abs.) = *si incolumis exercitus esset.* — **neque... Germanos castra oppugnaturos fuisse contenderent** = tvirtino, kad... germanai nebūtų puolę stovyklos.

42.

1. ille, *i. e. Caesar.* — **non ignorans:** *litotes* (ž. sint. § 150, 7). — **unum... questus** = tik vienu dalyku buvo nepatenkintas. — **ex... praesidio** = *ex castris.* — **casu:** dat. vietoj *casui.* — **ne... locum relinqui debuisse** *(acc. c. inf.,* pareinąs nuo *questus,* ž. sint. § 100,3 ir 132, a) = negalima buvo palikti vietos. — **2. multum fortunam ... potuisse iudicavit** = manė, kad daug nulėmusi laimė. — **amplius:** *scil. fortunam potuisse.* — **avertisset:** *scil. fortuna.* — **3. Quarum... rerum:** *gen. part.* — **admirandum** = *admirabile.* — **delati** = atsidūrę. — **optatissimum... beneficium obtulerant** = suteikė labai laukiamą pagalbą.

43.

1. hostes: *Eburones.* — **dimittit:** *scil. milites, quos coegerat.* — **2. aedificia** = atskiri trobesiai. — **3. tempore atque imbribus** *(hendiadys)* = dėl lietingo metų laiko. — **in praesentia** *(tempora)* = tuo tarpu. — **his ... rerum omnium** *(gen. obi.)* **inopia** *(abl. causae)* **pereundum videretur** = buvo matyti, kad šiems nuo bado reikės žūti. — **4. Ac saepe in eum locum ventum est** = ir dažnai atsitikdavo taip: — **captivi:** *Eburones.* — **in fuga** = *fugientem.* — **nec plane etiam abisse ex conspectu contenderent** = ir įtikinėjo, kad jis (Ambiorigas) dar ne visai iš akių išnykęs. — **ut** = *adeo... ut.* — **ut... vincerent... videretur... eriperet... peteret:** versti pagrindiniais sakiniais. — **spe consequendi illata** = atsiradus vilčiai sugauti (Ambiorigą). — **infinito:** čia *infinitus* = labai sunkus, neįmanomas. — **suscepto:** versti pusdalyviu. — **se summam... gratiam inituros putarent:** *summam gratiam inire* = įsigyti ypatingą palankumą. — **naturam studio vincerent:** *naturam studio vincere* = uolumu prašokti (žmogaus) jėgas. — **ad summam felicitatem:** čia *summa felicitas* = visiškas laimėjimas. — **5. latebris... silvis... saltibus:** *abl. instrum.* — **alias regiones partesque peteret** = įvairiomis kryptimis į įvairias puses.

4—5 sakinio vertimas:

Ir dažnai atsitikdavo taip, kad, į visas puses išskirsčius tiek daug raitelių, belaisviai žvalgydavosi Ambiorigo, kurį ką tik matė bėgantį, ir įtikinėjo, kad jis dar ne visai iš akių išnykęs. Atsiradus vilčiai sugauti Ambiorigą, tie kareiviai, kurie, imdamiesi labai sunkaus darbo, manė įsigysią ypatingą Cezario palankumą, uolumu beveik prašoko žmogaus jėgas. Rodėsi, kad visada tik truputį trūksta ligi visiško laimėjimo. Ambiorigas gelbėjosi nuošaliose vietose, miškuose ir kalnų pakriaušėse ir, nakties tamsos slepiamas, traukė įvairiomis kryptimis į įvairias puses, saugojamas ne daugiau kaip keturių raitelių, kuriems vieniems išdrįso patikėti savo gyvybę.

44.

1. **duarum cohortium damno** *(abl. modi)* = *duabus cohortibus amissis.* — **Durocortorum Remorum:** *Durocortorum* — įžymiausias remų miestas, d. *Reims;* apie remus ž. Paaišk. VI, 4, 5. — **Senonum et Carnutum:** ž. Paaišk. VI, 2, 3. — **quaestionem habere** = ištirti, ištardyti. — **2. graviore sententia pronuntiata** = paskelbęs gana smarkų apkaltinimą. — **supplicium sumpsit:** *supplicium sumere de aliquo* = nubausti ką nors. — **3. Quibus cum aqua et igni** *(abl. separ.)* **interdixisset:** *aqua et igni alicui interdicere* (ištrėmimo formulė) = ištremti ką nors. — **Treverorum:** ž. Paaišk. VI, 2, 1. — **Lingonibus:** ž. Paaišk. I, 26, 5. — **Agedinci:** ž. Paaišk. VI, 2, 3 *Senones.* — **ut instituerat** = kaip paprastai. — **ad conventus agendos profectus est** = išvyko eiti teisėjo pareigų. *Conventus* — gyventojų kurios nors srities susirinkimas, kurį sušaukia provincijos vietininkas, norėdamas išaiškinti kilusius nesusipratimus. Toki susirinkimai paprastai būdavo šaukiami žiemą.

P. OVIDIUS NASO

I. Biografija.

Publius Ovidius Naso gimė 43[1]) metų pr. Kr. kovo mėn. 20 d. Sulmonos mieste, kalnuotoje Pelignų šaly (vidurinės Italijos rytuose). Jo tėvas buvo aukštesnio luomo *(ordo equester)* pasiturįs žmogus. Norėdamas tinkamai išmokyti ir išauklėti Publijų ir jo vienais metais vyresnį brolį, tėvas nusiuntė sūnus į netolimą Romą, kur jie lankė retorikos ir teisių mokytojus. Vyresnysis brolis netrukus mirė, o jaunesnysis, būsimasis poetas, baigęs retorikos kursą, išvyko pasitobulinti į Graikiją ir Mažąją Aziją. Kaip anksčiau Romoje, taip paskui ir Graikijoje Ovidijų ne tiek domino kalbingumo bei teisių mokslo pamokos, kiek poezijos ir meno dalykai.

Grįžęs į tėvynę, Ovidijus, tėvo raginamas, kurį laiką tarnavo teisingumo įstaigose: buvo triumviru (tur būt vienu iš *tresviri capitales*[2]) ir decemviru *(decemvir stlitibus iudicandis)*. Tačiau valdininko karjera Ovidijaus nemasino ir jis netrukus iš tarnybos pasitraukė, nepasiekęs net kvestūros, kuri jam suteiktų teisę patekti į aukščiausį senatorių luomą. Tokiu būdu Ovidijus visą savo amžių pasiliko *eques Romanus.*

Nuo pat jaunystės Ovidijaus idealas buvo Mūzų tarnyba, kurią jo tėvas vaidindavo *inutile studium*[2]): visą amžių dirbdamas šitą „nenaudingą darbą", Ovidijus taip ištobulino lotyniško heksametro ir pentametro formą, kad šiuo atžvilgiu pasidarė vienintėlis ir nepa-

---

[1]) Ov. gimimo metus lengva atsiminti, siejant šitą datą su dviem svarbiais Romos istorijos momentais: Ovidijaus gimimo metais buvo nužudytas Ciceronas, o metais prieš tai, būtent 44 m., sąmokslininkai nužudė Cezarį.

[2]) Žiūr. Ovidijaus autobiografija, 190 psl.

lyginamas lytoniškos poezijos atstovas. Šviesesnių Romos žmonių aukštai vertinamas, poetas visų buvo gerbiamas ir mylimas, pateko į imperatoriaus rūmus ir pasidarė artimas Augusto žmogus.

Taip Ovidijus gyveno iki 8 m. po. Kr., kada jį ištiko didelė nelaimė: visagalio imperatoriaus Augusto įsakymu poetas buvo ištremtas į tolimą Juodosios jūros pakraštį, į Tomų miestelį (netoli dabartinės Konstancos Rumunijoje). Nors šita bausmė buvo ne *exsilium* (ištrėmimas teismo sprendimu), o vien *relegatio* (išsiuntimas imperatoriaus ediktu), ir nors poeto turtas nebuvo konfiskuotas, o jis pats pasilaikė piliečio teises, vis dėlto poetas nebegalėjo gyventi savo pasirinktoje vietoje ir buvo priverstas vykti į jam nurodytą kraštą ir likti ten tarp laukinių žmonių, toli nuo šeimynos ir draugų, toli nuo poezijos ir meno pasaulinio centro.

Iki šiol tikrai nėra žinoma, kokia buvo šios žiaurios bausmės priežastis. Pats Ovidijus savo raštuose niekur aiškiai apie tai nepasako: vienur kitur užsimindamas apie šitą nelaimę, jis teigia, kad čia nebuvo *scelus* (nusikaltimas), o tik *carmen et error* (eilėraštis ir klaida). Taigi Ovidijus, matyti, bus eilėmis aprašęs kokią nors imperatoriaus rūmų paslaptį ir už tai užsitraukęs Augusto rūstybę.

Į Romą Ovidijus jau nebegrįžo ir 17 metais po Kr. mirė tolimuose Tomuose, išgyvenęs ištremtas 9 metus.

II. Raštai.

Svarbesnieji Ovidijaus raštai yra šie:

I. **Metamorphoses** (kitimai, atmainos) — 15 knygų (apie 13.000 heksametrų). Šito veikalo branduolį sudaro graikų mitologijos padavimai, prie kurių pridėta keletas romėniškų legendų. Pats veikalo pavadinimas parodo, kad čia bus kalbama apie stebuklingus kitimus, vykusius pasakingoje pasaulio istorijoje. Viskas pasauly keičiasi ne tik paprasta (natūralia) tvarka: kitados įvyko daug ir nepaprastų, stebuklingų pasikeitimų, kuriuos poetas pina nenutrūkstančiu ryšiu, nuo pasaulio pradžios iki savo laikų. Šiame veikale randame pasakojimų, kaip dievai virsta žmonėmis, kaip žmonės virsta akmenimis, augalais, gyvuliais ir net dievais. Veikalas yra svarbus graikų mitologijos šaltinis, jame randame nemaža įdomių ir tvrakingai suplanuotų atskirų dalių, jo nepaprastai graži forma žavi skaitytoją.

II. **Fasti** (kalendorius) — 6 knygos. Veikalo turėjo būti 12 knygų (pagal mėnesių skaičių), tačiau ištremtas iš Romos poetas nesuskubo veikalo pabaigti. Jo turinį sudaro romėnų tautos padavimai, siejami su atskiromis šventėmis ir jų aprašymais.

III. **Tristia** — 5 kn. ir IV. **Epistulae ex Ponto** — 4 kn. Šitų, ištrėmime rašytų, veikalų pobūdis ir turinys vienodas: Romoje paliktiems draugams adresuoti laiškai ir elegijos. Nors šiuose skunduose gilesnį jausmą sunku pastebėti, tačiau juose pasi-

taiko atskirų vietų (šeimynos meilė, barbarų krašto aprašymai), kurios yra įdomios tiek forma, tiek turiniu.

Kiti Ovidijaus išlikę veikalai: **Amores, Ars amandi, Heroides, Medicamina faciei** ir **Remedia amoris.**

METAMORPHOSES.

Įžanga.

1. In nova fert... Žodžių tvarka: *animus fert dicere formas, mutatas in nova corpora* (prie *animus* suprantama *meus*, o prie *fert — me*). — **fert animus** prasme „esu linkęs (pasiryžęs), noriu", todėl nuo šito pasakymo, kaip ir nuo kitų *verba voluntatis*, gali priklausyti *inf. dicere*. — **dicere** prasme *canere*. Pasakymu *mutatae formae* Ovidijus reiškia graikišką μεταμορφώσεις (pasikeitimai). — **2. di** = *dii (dei)*; savo veikalo įžangoje poetas kreipiasi į dievus, prašydamas juos padėti sėkmingai atlikti darbą — aprašyti žymesniuosius pasikeitimus, įvykusius pasauly nuo jo sutvėrimo iki poeto laikų (panašų kreipimąsi veikalo pradžioje randame pas Homerą, Hesijodą ir kitus antikinius poetus). — **coeptis meis** versti vienaskaita; *coeptum* — pradėtas (sumanytas) darbas, sumanymas, pasiryžimas. — **mutastis** = *mutavistis*. — **et illas** — *etiam illas (formas)*. — **3. adspirate** *(spirare)* — pūsti): vaizdžiai pasakyta apie dievų prašomos pagalbos ir įkvėpimo suteikimą. — **primaque...** Žodžių tvarka: *et deducite carmen, a prima origine mundi ad mea tempora, perpetuum*. — **perpetuum** (nenutrauktą, vientisą): tarp tų dviejų įvykių *(origo mundi — mea tempora)* įpinta ištisa eilė metamorfozių, kurios seka viena po kitos be pertraukų (šuolių) ir sudaro vientisą veikalą; poemos pradžioje aprašomas pasaulio sutvėrimas, o pabaigoje — Cezario apoteozė. — 4. **deducite:** poetas prašo dievus, kad jie sėkmingai išvestų poemą iki galo.

I. Keturi amžiai.

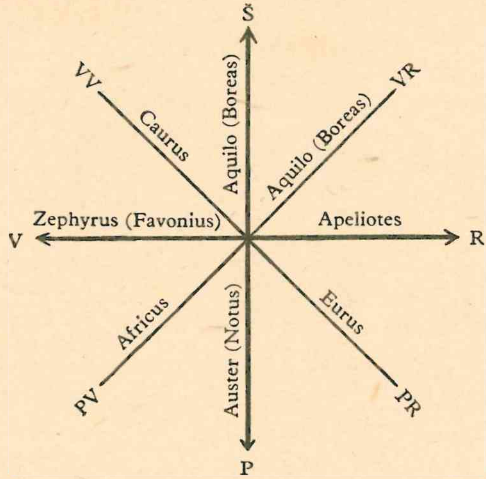
„Šitas keturių pasaulio amžių aprašymas teikia mums poetingą žmonijos istoriją ir rodo, kaip žmonija laikui bėgant palaipsniui blogėjo. Lengva susekti šio mito pradžią. Žmonės, vargų spaudžiami ir nuolat trokšdami niekuomet nepasiekiamos laimės, ėmė sau vaizduoti kurį nors praeities amžių, kuriame visi turėjo būti doresni ir laimingesni. Įsivaizduota progresyvė dekadencija, ir metalų vardai, kaskart blogesnės rūšies, buvo panaudoti išreikšti šio puolimo įvairiems laikotarpiams. Poetai ne vienokį parodo amžių ir žmogaus padermių skaičių: Hesiodas išveda jų penketą, Vergilijus — dvejetą (aukso ir geležies), Horacijus — trejetą (aukso, vario ir geležies), Ovidijus — ketvertą: aukso, sidabro, vario ir geležies" *(J. Narjauskas)*.

1. sata est poet. vietoje *orta est, facta est*. — **vindice nullo** *(abl. abs.)* = nors ir nebuvo kas baudžia. — **2. sponte sua,** prozoje paprastai: *sua sponte*. — **3. metusque** papildyti žodžiu *poenae (gen. obi.)*. — **verba minantia** „grasinantieji žodžiai" — taisyklės, įsta-

tymai. — **fixo aere** *(= in fixo aere);* bronzo lentelėse surašytus įstatymus romėnai išstatinėdavo (prikaldavo) viešose vietose. — **4. supplex turba** — kaltinamieji su savo draugais: teisiamuosius paprastai lydėdavo į teismą giminaičiai, draugai, klientai ir šiaip pakviesti įtakingesni asmens *(advocati)*, kurie įvairiais būdais (gedulo drabužiais, maldavimais) stengėsi nuteikti teisėjus kaltinamųjų naudai. — **5. ora** = „veidas". — **erant... tuti** papildyti žodžiu *homines*. — **Nondum...** Ž. t.: *pinus nondum caesa (nondum) descenderat suis montibus in liquidas undas* (kadangi *nondum* priklauso ir žodžiui *caesa* ir žodžiui *descenderat*, sakinį galima versti dviem nepriklausomais sakiniais: *nondum caesa erat*...). — **suis montibus** = *de suis montibus (suis* statoma prieš tolimesnį *peregrinum);* nuo gimtojo krašto kalnų. — **orbem** suprantama *terrarum*. — **7. pinus** metonimija: iš pušies padarytas laivas. — **8. sua** ypatingai akcentuojama. — **norant** — *noverant*. — **9.** Atkreipti dėmesį į primygtiną kartojimą neiginių: *nondum* 6 ir 9 eil. ir *non* 10 ir 11 eil. — **10. directi** *(aeris)* ir **flexi aeris** *gen. qualitatis; tuba directi aeris*—tiesus vario trimitas, *cornua flexi aeris*—riestiniai vario trimitai. — **11. militis** *sing. collectivum; sine militis usu*—nereikalaudamos (žmonių giminės) kariuomenės. — **12.** Ž. t.: *securae gentes peragebant mollia otia; securae* = sine cura; *mollia otia peragere* = ramiai ir maloniai gyventi. — **13. Ipsa quoque...** Ž. t.: *ipsa quoque tellus, immunis atque intacta rastro nec saucia ullis vomeribus, omnia per se dabat.* — **immunis**—laisva nuo tarnavimo žmonėms, nedirbama; *rastrum* (kastuvas) ir *vomer* (žagrė) — įrankiai žemei dirbti. — **14. per se** = *sua sponte* (be žmonių darbo, savaime). — **15. contentique...** Ž. t.: *et (homines) contenti cibis, creatis nullo cogente, legebant arbuteos fetus et montana fraga.* — **nullo cogente** (plg. 1 eil. *vindice nullo) abl. abs.;* niekieno neverčiama, be prievartos. — **creatis** suprantama *tellure*. — **16. arbuteos fetus:** būdv. *arbuteus* eina iš daiktav. *arbutus* (vok. *Erdbeerbaum*, pranc. *arbousier)* — nedidelis dygus Italijos medelis, kurio vaisiai primena mūsų žemuoges. — **17. cornaque:** *cornum* — medžio „korno" vaisius (lot. *sedula)*; *morum* — gervės uoga (gervuogė, šilkuogė). — **in duris... rubetis** — dyguose krūmuose. — **18. et quae...** Ž. t.: *et glandes, quae deciderant patula arbore Iovis.* — **glandes:** Italijoje esama ąžuolų, kurių gilės valgomos. — **patula** — platus, išsiskėtęs, šakotas. — *Iovis arbore;* ąžuolas buvo pašvęstas Jupiteriui (kitiems dievams buvo skiriami kiti medžiai, pav., pušis Neptunui, mirta Venerai, lauras Apolonui). — **19. placidique...** Ž. t.: *et placidi Zephyri mulcebant tepentibus auris flores sine semine natos.* — **20. Zephyri:** švelnus vakarų vėjas vadinosi *Zephyrus*. Vėjų pavadinimai aiškėja iš šios schemos:

Galea.

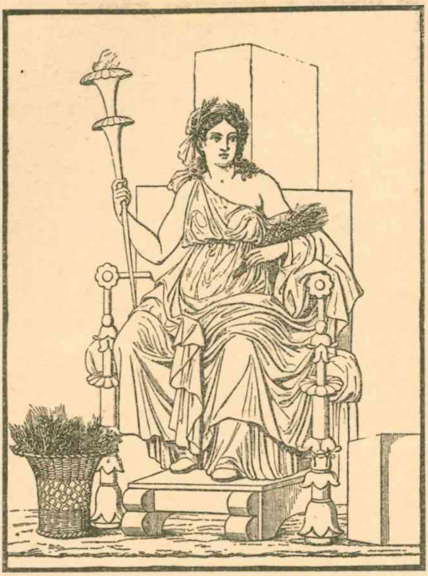

— **natos sine semine flores:** kalbama apie žmonių nesėtas („be sėklos gimusias") gėles. — **21. mox,** vadinas, netrukus po to, kai pasirodė žiedai.—**22. nec renovatus ager**=*et ager non renovatus; renovatus*—iš naujo artas, kartotiniai artas. — **canebat** iš *caneo.* — **23. iam... iam** = „tai... tai" prasme „ir... ir" arba „ne tik... bet ir". — **nectaris:** nektaras — dievų gėrimas (ambrosija — dievų valgis); čia „nektaras" prasme „vynas", o *flumina* reikia suprasti ne pažodžiui, tik kaip vaizdų gausumo nurodymą, taigi ir versti šitą žodį galima prieveiksmiu „gausiai". — **ibant** prasme *fluebant.* — **24. flavaque... Ž. t.:** *atque flava mella stillabant de viridi ilice;* vaizdžiai kalbama apie medaus gausumą: jo tiek būta medžių įdubimuose, kad nereikėję avilių, išrastų tik paskesniais laikais. —**25. Postquam** su *imperf. (erat)* = nuo to laiko, kai. — **Saturno;** *Saturnus* — pasėlio ir derliaus dievas. Romėnai jį vadindavo senobiniu Italijos karalium, išmokiusiu gyventojus žemdirbystės; jis gyvenęs „aukso amžiuje" *(aurea aetate).* Paplitus Italijoje graikų kultūrai, imta Saturnui skirti graikiško dievo Krono savybes, ir kaip Kronas buvęs Dzeuso tėvu, taip ir Saturnas imtas laikyti Jupiterio tėvu (kiti Saturno vaikai: Plutonas, Neptunas, Junona, Cerera ir Vesta; Saturno tėvai — Uranas (dangus) ir Gaja (Žemė). — **Tartara** *(plur.)* — tamsi ir šalta vieta žemės gilumoje, pragaras. — **misso:** Saturnas buvęs Jupiterio nublokštas į Tartarą, ir tokiu būdu baigęsis „aukso amžius". — **26. sub Iove** = Jupiterio valdžioje, Jupiterio valdomas. — **subiit** = *successit.* — **proles** — giminė, karta, čia metonimiškai prasme amžius. — **27. auro deterior... pretiosior aere** — *comparatio compendiaria* (sutrumpintas palyginimas, kuriame *aurum* ir *aes* = *aurea aetas* ir *aenea aetas).* — **deterior** — menkesnis, blogesnis (palyginus su geru; palyginus su blogu — *peior).* — **28. antiqui:** *antiquus* (plg. *ante)* prasme „anksčiau buvęs". — **contraxit** — sutrumpino laiką pavasario, kuris pirma buvęs *aeternum*

Saturnas.

(ž. 19 eil.). — **29.** *versus spondiacus* (penktoj pėdoj spondėjas: *in / aequa / les au / tumnos).* — **perque hiemes... exegit... annum:** „žiemos...pagalba pabaigė metus keturiais laikotarpiais" = paskirstė metus į keturias dalis: žiemą... — **inaequales** nurodo į rudens nepastovumą (oro ir temperatūros atžvilgiu). — **30. breve ver** statoma prieš *ver aeternum* (19 e.) — **31. aer ustus siccis fervoribus** = „oras įkaitintas sausomis kaitromis". — **32. canduit:** *candere* sakoma apie balta liepsna žėrintį įkaitintą metalą; čia — suliepsnojo (pabalo). — **ventis:** poetas turi galvoje šiaurės vėjus (*Aquilo, Boreas,* ž. 20 e. paaišk.). — **pependit:** (sustingusio ledo žvakutės) riogsojo. — **33. subiere** (= *subierunt)* papildyti veiksniu *homines* — **34. vinctae cortice virgae** — plaušais suraišioti virbalai (primityvi apsauga nuo lietaus, vėjo ir šalčio). — **35. semina Cerealia** — Cereros sėklos (= javų sėklos, kurias davusi žmonėms deivė Cerera ir išmokiusi juos žemdirbystės; plg. 25 eil. paaišk. apie Saturną). — **longis sulcis** *abl.* be prielinksnio, kaip paprastai prie *obruere* (analogiškai su veiksmažodžiais prasmės „slėpti") — **36. pressi** — prislėgti (jungo): žemei dabar jau atsisakius savaime teikti žmonėms maistą, reikėjo naudotis gyvulių pagalba. — **iuvenci** — jauni jaučiai (čia: jaučiai). — **37. Tertia...** Ž. t.: *post illam (aetatem) successit tertia proles aenea.* Šita gadynė, kada žmonės vartojo varinius įrankius, buvusi trumpa, todėl ir jai aprašyti poetas skiria vos dvi (su puse) eilutes. — **post illam** = *post argenteam prolem (proles* prasme *aetas,* kaip ir 26 eil.). — **38. ingeniis:** *ingenium* čia

Cerera.

prasme „palinkimas“ (įgimta savybė). — **39. de duro...:** šitoks prielinksnio *de* vartojimas nėra paprastas lotyniškos sintaksės reiškinys, ir pasakymą *proles de duro ferro* tenka laikyti vulgarizmu; iš panašių pasakymų atsirado pranc. *de* ir ital. *di*, vartojami kilmininko linksniui žymėti. — **40. venae peioris** *gen. qual.* žodžiui *aevum; vena* čia: metalo gysla, metalas. — **41. omne nefas** — visokia nedorybė. — **verum** daiktav. = tiesa. — **42. in quorum... locum** = *et in eorum locum; subire in locum alicuius* — ateiti į kieno vietą, užimti kieno vietą. — **43. insidiae, vis** ir ypač **amor habendi** yra tos trys blogybės, kurios iš vieno šono sužadina žmonių iniciatyvą, bet iš antro — pakerta dorą žmonių sugyvenimą — **amor** prasme *cupido* (geismas). — **sceleratus** — nuodėmingas, nedoras. — **44. vela dabant ventis;** *vela dare ventis* — jūrininkų *terminus technicus;* paleisti pavėjui bures, taisyti bures (= plaukti laivu). — **dabant,** kaip ir 5-os eil. *erant,* papildyti žodžiu *homines.* — **nec adhuc** = *et nondum* (ir tačiau... ne). — **45. navita** senov. forma žodžio *nauta.* — **quaeque...** Ž. t.: *et carinae, quae diu steterant in montibus altis, insultaverunt fluctibus ignotis.* — **46. carinae** — *pars pro toto; carina* — laivo dugnas; čia: laivas. — **47. communemque...** Ž. t.: *et humum, prius communem... cautus mensor signavit longo limite.* — **ceu lumina solis et auras** suderinta linksniu su *humum,* bet atstoja ištisą sakinį: *ceu (= ut) sunt communia lumina solis et aurae.* — **communem:** šviesa ir oras yra bendra žmonių nuosavybė. — **48. cautus** — atsargus, apdairus, numatąs — **longo... limite** versti daugiskaita — **49. nec tantum...** Ž. t: *et dives humus poscebatur non tantum segetes alimentaque debita...;* prie *poscor* pasilieka *acc. obiecti (segetes alimentaque debita);* **act.:** *humum poscebant segetes (acc.),* **pss.:** *humus poscebatur segetes (acc.),* taigi pirmuoju atveju — du galininkai, antruoju — vienas galininkas. — **debita:** pasėtas grūdas laikomas neva žemės paimtas skolon, ir jį žemės turi grąžinti su nuošimčiais. — **50. itum est** — įsibrauta. — **51. quasque...** Ž. t.: *et effodiuntur opes, quas (terra) recondiderat et admoverat Stygiis umbris.* — **Stygiis** būdv. iš daiktavardžio *Styx, ygis* (Stigas, požemio upės pavadinimas); vaizdžiai kalbama apie giliai žemėje paslėptus ir todėl

sunkiai žmonėms prieinamus turtus (auksą ir sidabrą): *Stygiae umbrae* — „Stigo upės šešėliai", požemio karalystė, *das Totenreich.* — **52. opes, irritamenta malorum** *(gen. obi.)*: krinta į akį šito pasakymo santykis su aukščiau pavartotu *amor sceleratus habendi* (43 eil.). — **54.** Atkreipti dėmesį į gradaciją: *ferrum...aurum...bellum:* karas yra baisus padarinys žmonių surastos geležies ir aukso. — **utroque** *(abl. instr.)*, būtent *ferro et auro;* iš geležies daromi ginklai karui, auksas naudojamas papirkimams per karą. — **55. sanguineaque... arma:** karas vaizdžiai įasmeninamas siaubinga būtybe, kuri „kruvina ranka tarškina žvangančiais ginklais". — **56. rapto** = *rapina.* — **hospes ab hospite:** lietuviškai versti „svečias" ir „šeimininkas", nes lot. žody *hospes* yra tuodu kamienai *(hosti* — svečias, *poti* — šeimininkas, *gen. hospitis* iš *hosti-potis).* — **tutus** suprantama *est.* — **quoque** prasme *etiam.* — **gratia** prasme *amor.* — **58. imminet:** *imminere* su *dat. (exitio)* — tykoti, laukti ko. — **59. lurida... aconita:** nuodai pavadinti *lurida* („išblyškę") ne dėl to, kad jie patys būtų „balti", bet todėl, kad padaro „išblyškusį (pabalusį) žmogų, kuris juos bus išgėręs; versti: „nuodingi, mirtingi, baisūs". — **novercae:** pamotės nebūdavo romėnų gerbiamos: čia poetas jas vadina *terribiles;* be to, jas vadindavo *saevae, sceleratae, dirae* ir pan. — **60. ante diem** — prieš laiką *(dies* čia prasme „likimo kiekvienam žmogui skirto gyventi laiko pabaigos diena"). — **patris** būdv. vietoje *gen. patris.* — **inquirit in annos** — nori patirti, kiek dar metų liko tėvui gyventi (nedori sūnūs, norėdami greičiau paveldėti tėvo turtus, teiraudavosi pas burtininkus, kiek dar liko laiko tėvui gyventi). — **61. victa iacet pietas:** šitą mintį apibudina žmonių nedorybių aprašymas, pradėtas 56-je eil. *(vivitur ex rapto...).*—**et virgo...** Ž. t.: *et virgo Astraea reliquit caede madentes tarras—ultima caelestum* su log. kirčiu ant *ultima.* — **62. caelestum** vietoje *caelestium (deorum).* — **Astraea** — teisingumo deivė, titano Astrėjo duktė; jos čia pavadinimas *virgo* yra aliuzija į jai skirto žvaigždyno *Virgo* pavadinimą.

II. Kova su gigantais.

1. Neve foret *(esset)...* Ž. t.: *neve (= ac ne) arduus aether esset securior terris.* — **arduus aether:** sen. graikai ir romėnai vaizdavosi žemę esant apsuptą dviejų oro sluoksnių: *aer*, apatinis sluoksnis, kuriuo kvėpuoja žmonės, ir *aether*, viršutinis sluoksnis, kuriame yra dangus ir žvaigždės — dievų buveinė; čia *aether* prasme „dangus". — **2. ferunt** prasme „pasakoja". — **Gigantas** (3-os linksn. *acc. pl.* graikiška galūne = *Gigantes);* gigantai (milžinai) buvo Gajos (Žemės) ir Tartaro (Pragaro) vaikai; čia poetas pasakoja, kaip jie kėsinosi užkariauti dangų, ir kokios buvo šito jų sumanymo pasekmės. — **3. struxisse... montes:** norėdami pasiekti dangų, gigantai pastatė ant vienas kito tris greta esančius Tesalijos kalnus: ant Osos pastatė Peliją, o ant Pelijo užrioglino Olimpą (Olimpo kalnas dar tada nebuvęs dievų buveinė). — **4. pater omnipotens** = *Iuppiter.* — **5. subiectae... Ossae** prozoje būtų *de (ex) subiecta Ossa.* — **Pelion**

Kova su gigantais.

— 2-os linksn. *acc. sing.* graikiška galūne. — **6. obruta...** Ž. t.: *cum dira corpora mole sua obruta iacerent.* — **mole sua** = savo pastatytais kalnais. — **corpora dira** — biaurūs lavonai. — **7. perfusam...** Ž. t.: *ferunt Terram, multo sanguine natorum perfusam, immaduisse et animavisse calidum cruorem.* — **natorum** = *filiorum* (gigantai buvo Žemės sūnūs). — **9. ne nulla** = *ut aliqua* (dviejų neiginių sugretinimas atstoja teigimą, fig. *litotes*). — **monimenta** = *monumenta;* sufiksas — *mentum (orna-mentum, instru-mentum etc.)* vartojamas įrankiui žymėti, taigi *monumentum* reikšmė — „paminklas"; čia — abstr. sąvokai „atminimas". — **10. vertisse** turi papildinį *calidum cruorem.* — **11. superum** su sen. *gen. pl.* galūne — ūm, kaip *deum, caelicolum ir kt.* — **12. scires** *coni. potentialis* (buvo galima spręsti). — **natos** *(esse),* šitam tariniui suprantamas veiksnys *homines.*

III. Tvanas.

1. Quae *(=ea)* nurodo į žmonių pagedimą, aprašytą aukščiau. Ž. t.: *ut pater Saturnius summa arce vidit ea.* — **pater** = *Iuppiter.* — **Saturnius** — Saturno sūnus (žiūr. paaišk. I, 25). — **summa...**

arce — iš aukštų dangaus rūmų. — **2. animo... concipit iras:** *animo concipere iras* — rūstybe užsidegti. — **dignas Iove** — tinkama Jupiteriui. — **iras** *plur.* parodo aukštą rūstybės laipsnį. — **3. concilium** papild. *deorum.* — **4. sublimis** = danguje, dangaus. — **caelo sereno** *abl. abs.* — giedroje. — **manifesta** — aiškiai matomas. — **5. lactea** *nom. sing.*, nes *nomen habet* pavartota prasme *nominatur; lactea via* (vok. *Milchstrasse)* lietuviškai „paukščių kelias". — **candore... ipso** = jau dėl paties baltumo. — **6. hac** *(via)* = čia. — **tecta** — buveinė. — **Tonantis** — perkūnų valdovo. — **7. regalemque:** *que explicativum* (=būtent). — **dextra laevaque** *(parte)* — iš abiejų paukščių kelio šonų. — **8. atria;** *atrium* — puošniausias ir didžiausias romėnų namo kambarys; čia prasme „rūmai". — **nobilium:** *di nobiles*, toliau pavadinti *potentes clarique caelicolae*, buvo 12

Jupiteris.

Junona.

vyriausiųjų dievų *(dii consentes); Iuppiter — Iuno, Neptunus — Minerva, Mars — Venus, Apollo — Diana, Vulcanus — Vesta, Mercurius — Ceres;* poeto sugretinimas *di nobiles* ir *plebs* (9 eil.) primena Romos gyventojų paskirstymą į *nobiles* ir *plebeii.* — **celebrantur** — „gausiai lankomi"; šitas pasakymas taip pat primena Romos kasdie-

ninį gyvenimą; žymesniųjų romėnų namai būdavo gausiai lankomi *(celebrabantur)* klientų. — **valvis apertis** *abl. abs.*, kurį lietuviškai galima išreikšti arba nepriklaus. sakiniu (= ir todėl durys...), arba vietos aplinkybe (=pro...). — **9. plebs:** kalbama apie žemesniuosius dievaičius. — **diversa locis** *(abl. limit.)* = *diversis locis.* — **a fronte** (pryšaky) — arčiau prie *regalem domum* (7 eil.). — **potentes,** plg. *dei nobiles* (8 eil.). — **10. penates** perkelta prasme: *penates* yra namų židinio dievai, tačiau čia *penates* prasme *domus.* — **11. si verbis audacia detur** = jei taip galima pasakyti. — **12. dixisse** vietoje *dicere; inf. perf.* vartojamas poezijoje vietoj *inf. praesentis* su atliktinio veikslo atspalviu (=**pavadinti, pasakyti**). — **Palatia:** *plur.* vietoje *sing. (Palatium)* poetų vartojamas Palatino kalvos gražių pastatų didingumui pabrėžti (čia gyveno Romos didikai). — **13. marmoreo recessu** = *in mar. rec.; recessus* — atsitraukimas, pasišalinimas; čia konkrečiai: nuošali vieta, kambarys. — **sedere** = *consedere* (iš *consido*). — **14. celsior loco** *(abl. limit.)* panašus pasakymas, kaip 9-os eilutės *diversa locis,* prasme „sėdėdamas aukštesnėje kėdėje". — **ipse** = *Iuppiter.* — **15. terque quaterque** prasme „keletą kartų" arba „kiek". — **16. cum qua...** = su kuriais (garbiniais) kartu... Šitas pasakymas primena vieną Homero Iliados vietą (I, 528), kur sakoma, kad Dzeusui purtant garbinius juda žemė, jūra ir dangus. — **17. talibus modis** = *t. verbis (dat. finalis).* — **indignantia** versti dalyviu, suderintu su veiksniu *ipse.* — **solvit** = *aperuit; ora solvit* = pradėjo kalbėti. — **tempestate** = *tempore.* — **qua centum...** Ž. t.: *qua quisque anguipedum parabat centum bracchia inicere captivo caelo.* — **20. anguipedum;** kitoje vietoje *(Fast. V, 35)* Ovidijus *anguipedes (anguis+pes)* vadina gigantus:

terra feros partus, immania monstra, Gigantas
edidit ausuros in Iovis ire domum.
Mille manus illis dedit et pro cruribus angues.

— **captivo caelo:** šito pasakymo pažymys *captivo* pavartotas proleptiškai: *caelum* virs *captivum* tik po to, kai bus atliktas veiksmas *manus inicere.* — **21. tamen...** Ž. t.: *tamen illud bellum pendebat ab uno corpore et ex una origine.* — **22. corpore... origine:** *corpus* čia prasme „korporacija", o *origo* — „kamienas, giminė". — **23. qua** = iki tol kur. — **Nereus** metonimiškai (jūros dievaičio vardas vietoje „jūra"). — **circumsonat** prasme „triukšmingai teka". — **24. flumina infera:** turima galvoj požemio upės *Styx, Acheron (Cocytos)* ir *Phlegethon;* kaip parodo tolim. pasakymas *Stygio luco,* čia žodžiu *flumina* pažymima tik vieno Stigo upė, kuri devynis kartus supusi mirusiųjų požemio kraštą, — **25. Stygio luco** = *in S. luco.* — **labentia;** *labi* apie lėtą tekėjimą. — **26. temptata** papildyti žodžiais *esse a me.* — **corpus** prasme „kūno dalis". — **27. trahatur** suprantama *in perniciem* (versti vienu veiksmažodžiu „užsikrėsti"). — **28. Nymphae... Silvani** — 4 priedėliai žodžiams *semidei* ir *numina; Nymphae* — gamtos deivės *(Naiades* — vandenų, *Oreades* — kalnų, *Dryades* — miškų). — **29.** *versus spondiacus* (žiūr. I, 29). — **Fauni** —

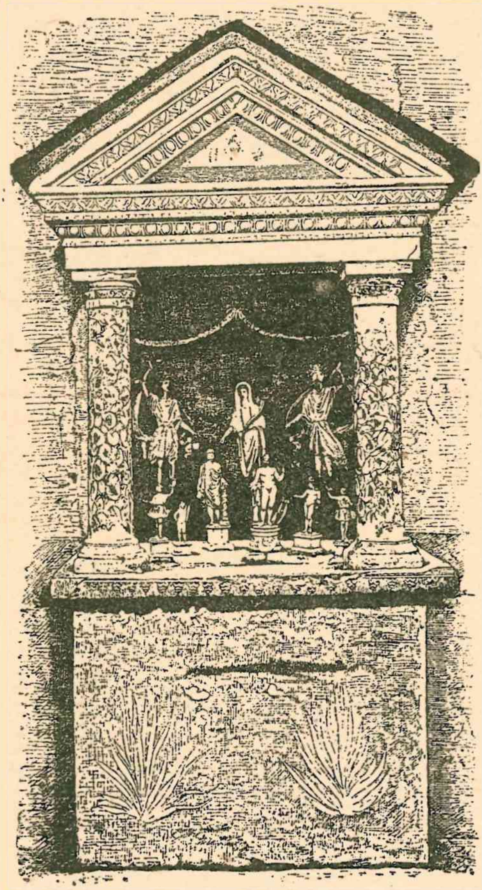
8*

laukų ir ganyklų dievaičiai. — **Satyri** — linksmi dievaičio Bakcho palydovai. — **Silvani** — žemdirbystės ir naminių gyvulių dievaičiai globėjai. — **30. quas...** Ž. t.: *sinamus habitare terras, quas dedimus.* — **31. pars** suprantama *deorum.* — **voce** (= žodžiais) akcentuota, nes pritarti *(probare)* galima ir kitokiu būdu (veido išraiška, akimis, galvos linktelėjimu ir pan.). — **stimulos adiciunt** — paakina, paragina. — **32. alii** santykiuoja su 31-os eil. *pars (deorum).* — **partes implent** — atlieka pareigą. — **33. iactura** prasme „paaukojimas, išžudymas". — **34. mortalibus** *(abl.)* pareina nuo *orbae (orbus* prasme „netekęs ko"). — **36. paret** suprantama *Iuppiter.* — **populandas** su tikslo atspalviu. — **37. quaerentes** suprantama *deos.* — **sibi** pirmoje vietoje ypatingai akcentuojama. — **curae** turinys 36-je eil. *(tradere terras).* — **38. superum** žiūr. II, 11. — **subolemque...** Ž. t.: *et promittit subolem, origine mira dissimilem priori populo.* — **40. sparsurus** suprantama *Iuppiter.* — **41. aether** pavadintas *sacer*, kaip dievų buveinė (ž. II, 1). — **ignibus** = *fulminibus.* — **42. conciperet**; *concipere flammas* = užsidegti. — **axis** — skersai žemę (nuo vieno dangaus galo iki antro) einanti linija, apie kurią, kaip buvo manoma, sukasi dangaus skliautai; čia *longus axis* sinekdochiškai, prasme „visas pasaulis". — **43. esse in fatis** = likimo skirta: poeto turima galvoj senovės filosofų mokslas, pagal kurį pasaulio galas įvyksiąs per ugnį. — **44. correpta** suprantama *flammis.* — **45. moles** (pastatas, rūmai) pavadinta *operosa*, nes čia buvo įdėta daug kūrybinio d a r b o. — **laboret** prasme „patekti į pavojų, pavojingoje būklėje atsidurti, nukentėti". — **46. tela** prasme *fulmina.* — **Cyclopum:** Kiklopai Etnos kalne (Sicilijoje) gaminę žaibus Jupiteriui. — **47. placet** prasme „pasirenka". — **genus... perdere:** verčiant, pasakymo pradžioje pridėti „būtent". — **49. Aeoliis in antris** — vėjų valdovo Aiolo urve. — **Aquilonem** (žiūr. paaiškinamąją schemą prie I, 20): s a u s a m Akvilonui pučiant, būdavo giedra. — **50. et quaecumque... flamina** = *et omnia flamina, quae.* — **inductas** suprantama *terris.* — **51. Notum** (žiūr. paaišk. schemą prie I, 20): drėgnam Notui pučiant, paprastai lydavo. — **alis:** vėjų dievaičiai buvo vaizduojami su sparnais. — **52. terribilem...** Ž. t.: *terribilem vultum tectus picea caligine; acc. vultum* pareina nuo *tectus (acc. limitationis).* — **picea** (būdv., kilęs iš daiktav. *pix, cis* pikis, derva) prasme „juodas". — **53. gravis** suprantama *est.* —

Tvanas.

canis iš būdv. *canus* (žilas, baltas). — **54. fronte** = *in fronte.* — **pennaeque sinusque** = *et pennae et sinus.* — **sinus** prasme „rūbai". — **55. pressit:** poetas prisilaiko senovės romėnų nuomonės, jog žaibai ir griaustinis atsirandą dėl debesų susidūrimo („suspaudimo", todėl *pressit).* — **56. hinc** prasme „tuoj". — **ab aethere** = iš dangaus. — **57. nuntia Iunonis...** Ž. t.: *Iris, Iunonis nuntia, varios colores induta, concipit aquas.* — **varios induta colores** *acc.* kaip 53 eil. *(tectus v u l t u m).* — **58. concipit aquas:** senovėje buvo manoma, kad vaivorykštė savo žemutiniais galais traukia vandenį iš jūros ir teikia jį debesims. — **Iris** — deivės Junonos pasiuntinė, laumės juostos dievaitė. — **59. deplorata** jungti su veiksmaž. *iacent.* — **60. vota:** *votum* — įžadas, o konkrečiai — prašomas daiktas, taigi čia: vaisiai, derlius (= ūkininko v i l t y s). — **irritus** verstina prieveiksmiu „veltui". — **61. caelo suo** prasme „savo dangaus teikiamomis priemonėmis". — **62. caeruleus frater** = *Neptunus;* vandenų dievaičiai dažnai poetų vadinami *caerulei* nuo marių spalvos; gi *frater* pavadintas *Neptunus* todėl, kad Jupiteris ir Neptunas buvo vieno tėvo vaikai (žiūr. paaišk. I, 25). — **63. amnes** = upių dievaičius. — **tecta:** Neptuno rūmai buvę jūros dugne. — **tyranni** prasme „valdovo". — **64. non est hortamine longo... utendum** prasme *res, non verba* („reikia veikti, ne kalbėti"). — **65. vires vestras:** upių j ė g ą sudaro vandenys. — **66. domos:** upių dievaičių b u v e i n ė m i s buvo įdubimai ir lindynės, iš kurių trykšdavo šaltiniai. — **mole:** čia *moles* prasme „užtvanka". — **67. immittite habenas:** *immittere (relaxare) habenas* — paleisti vadžias norint, kad arkliai smarkiau bėgtų; čia = „netrukdykit laisvai bėgti". — **68. redeunt:** eil. 63 buvo pasakyta, kad Neptunas sušaukė *(convocat)* upių dievaičius į pasitarimą; dabar jie grįžta *(redeunt)* į savo gyvenamas vietas. **fontibus ora relaxant** = „šaltinių žiotis atidaro". — **69. defrenato** *(freni, orum* kamanos): vaizdas, primenąs aukščiau pavartotą *immittite habenas.* — **volvuntur** vaizdžiai nusako gaivališką bangų smarkumą. — **70. tridente;** *tridens* — tridantė šakė, tridantis, vartojamas medžioklėje, Neptuno galybės ženklas: tridančiu jis drebindavęs žemę (graikų buvo vadinamas „žemės drebintoju", plg. vok. *Erderschütterer).* — **71. motu** suprantama *terrae.* — **vias patefecit aquarum;** tiksliai išlaikyta lygiagretė šito pasakymo gradacija su 69 eil. *fontibus ora relaxant;* žodžiui *vias* atsako *ora, aquarum* — *fontibus* ir *patefecit* — *relaxant.* — **72. exspatiata** *(ex-spatium)* — išėję iš krantų. — **apertos** prasme „plačiai". (Atkreipti dėmesį į daktilių gausumą šioje ir sekanč. eilutėse: poetas, galimas daiktas, pasirinko juos sąmoningai, kalbėdamas apie g r e i t ą ir s m a r k ų vandenų veržimąsi). — **73. cumque...** Ž. t.: *et simul cum satis rapiunt arbusta...,* o *simul cum satis* = *non solum sata, sed etiam arbusta.* — **74. tecta** pasako apie namus iš o r o, o *penetralia* — iš v i d a u s (viduj buvo *penates* — dievų statulos ir *sacra* — dievų paveikslai ir aukurai). — **75. siqua** = *si aliqua.* — **mansit** prasme „išliko sveikas". — **76. culmen...** Ž. t.: *tamen culmen (acc.) huius (domus) unda altior (culmine) tegit.* — **77. pressaeque** — ir paskendę. — **turres** = rūmai (namai

Penatai.

su bokštais). — **78. nullum discrimen habebant** = „jokio slenksčio neliko tarp...". — **79. deerant** reikia skaityti kaip dviskiemenį žodį *(synizesis)*. — **80. occupat** prasme „užkopti, užlipti".— **hic**: šiam žodžiui atsako tolimesnis *alter* („vienas... antras" arba „šis... anas"). — **collem** = kalno viršūnė. — **cumba adunca** = *in cumba adunca*. — **81. ducit remos** = irkluoja. — **82. culmina** *acc.* pareina nuo *supra*. — **83. summa...**: *in summa ulmo* o, *summa* lietuviškai reikšti daiktavardžiu „viršūnė". — **deprendit** — „pagauna". — **84. figitur** prasme „užsikabina". — **si fors tulit** = jei pasitaikė. — **85. terunt** („trina") = šliaužia per... — **curvae carinae** = „riestais dugnais laivai". — **86. modo qua** = *qua modo* (*modo* — laiko prieveiksmis „neseniai"). — **graciles gramen carpsere capellae** (aliteracija): šiose eilutėse krinta į akį griežtai simetriška žodžių tvarka: *graciles... capellae* statoma prieš *deformes... focae* (87 e.), o *gramen carpsere* su *ponunt corpora* sudaro chiasmą. — **89. Nereides** — jūrų nimfos (žiūr. paaišk. 28 eil.), Nerėjaus ir Doridės dukterys. — **silvas tenent** — gyvena miškuose. — **delphines** su trumpa graikiška galūne *-es*. — **90. ramis,** *dat.* pareina nuo *incursant*. — **agitata robora pulsant** = *pulsant robora sic, ut agitentur* (prolepsis). — **robora** vietoje *arbores*. — **92. vires fulminis**: šerno iltims — dėl jų stiprumo ir smarkumo — priskiriama žaibo jėga (plg. *hex.: fulmen habent acres in aduncis dentibus apri)*. — **93. crura nec** vietoje *nec crura* (tokie žodžiai, kaip *nec, nam, sed, et* poetų dažnai dedami antroje sakinio vietoje). — **ablato** suprantama *undis*. — **95. volucris vaga** — paukštis klajūnas. — **96. immensa licentia ponti** — beribis marių išsiveržimas. — **97. novi** — iki šiol nežinomos (neregėtos). — **98. maxima pars** suprantama *animalium*. — **unda rapitur** = užliejama vilnimis. — **99. domant** prasme „išnaikina". — **inopi victu** *abl. abs.*

IV. Deukalionas ir Pira.

1. Separat... Ž. t.: *Phocis separat Aonios ab Oetaeis arvis.* — **Aonios;** *Aonii* — senovinis beotiečių vardas. — **Oetaeis;** *ab Oetaeis arvis* = nuo Tesalijos (*Oeta* — Tesalijos kalnas). — **Phocis** — vidurinės Graikijos sritis (tarp Beotijos ir Tesalijos). — **2. terra ferax** priedėlis žodžiui *Phocis.* — **3. subitarum... aquarum** — staiga pakilusių vandenų. — **4. mons...** Ž. t.: *ibi arduus mons petit astra duobus verticibus.* — **petit astra** — „siekia žvaigždes" (= dangų). — **5. Parnasus** prie Delfių miesto kalnas Fokidoje, vadinamas *bivertex* (dviem viršūnėm); tarp tų viršūnių, klonyje, buvo garsus Kastalijos šaltinis; Parnaso kalnas buvo pašvęstas Mūzoms ir Apolonui. — **cacumina** veiksnys (*nubes* — papildinys). — **6. Deucalion** — Tesalijos karalius, Prometėjaus sūnus, tėvas Heleno, graikų (h e l l e n ų) padermės įsteigėjo. — **nam cetera texerat aequor** paaiškina pirmą eilutės žodį (prieveiksmį **hic**). — **7. consorte tori:** *consors tori* = *uxor* (kalbama apie Pirą, Epimetėjaus dukterį; Epimetėjus buvo minėto Prometėjaus brolis). — **adhaesit** prasme *appulit* (priplaukė). — **Corycidas Nymphas;** *Corycidas:* graikiška galūne — *as* (3 linksn. *plur.*) = lot. — *es*, taigi *Corycidas* = *Corycides; Corycum* — Parnaso kalno ola, kurioje gyvenusios nimfos. — **numina montis,** atseit m ū z a s, kurioms šioje vietoje buvo pastatyta šventovė. — **9. Themin** *acc. sing.* graik. galūne. *Themis, idis* — Urano ir Gėjos duktė, teisingumo deivė; ji globojo Delfių orakulą, kurį po jos laikė Apolonas (žiūr. I, 62, *Astraea*). — **oracla** = *oracula* (plg. *saecla, pericla*); *oracula tenere* = pranašavimų teikti. — **10. non illo...** Ž. t.: *non fuit vir quisquam melior illo (= Deucalione) nec amantior aequi, aut ulla fuit deorum metuentior illa (= Pyrrha).* — **amantior aequi** — labiau teisingas. — **11. metuentior deorum** — labiau dievobaiminga. — **Iuppiter ut...** Ž. t.: *ut Iuppiter videt orbem stagnare liquidis paludibus et unum superesse modo de tot milibus et unam...* — **paludibus;** *paludes* — stovinčio vandens plotai. — **orbem** = *orbem terrarum.* — **13. de tot modo milibus** = *de iis, qui modo tot milia erant.* — **milibus** suprantama *virorum*, kaip sekan. eil. *mulierum.* — **15. innocuos** = *innocentes.* — **ambo** vieno pasakymo gale kartojamas su ypatingu kirčiu antro lygiagrečio pasakymo gale. — **16. Aquilone** (žiūr. paaiškinamąją schemą prie I, 20) = šiaurės vėjo pagalba. — **17. caelo terras... aethere terris** — linksnių (ne sąvokų) c h i a s m a s. — **aethera** *acc. sing.* graikiška galūne (*aetherem* = *caelum*). — **18. redditus** = *restitutus* (atstatytas). — **quem postquam ...** Ž. t.: *postquam Deucalion vidit eum (= quem) inanem (esse) et desolatas terras agere alta silentia, ita Pyrrham affatur obortis lacrimis.* — **21. soror:** kaip čia reikia suprasti *soror*, aišku iš 22 eil. pasakymo *patruelis origo.* — **22. patruelis origo** = *origo a patruo* (žiūr. paaišk. 6 ir 7 eil.). — **23. deinde** skaitytina dviem skiemenim (*synizesis*). — **torus** prasme „moterystė". — **24. vident occasus et ortus;** prasmė: juos apšviečia saulė, besisukdama nuo r y t ų iki v a k a r ų. — **25. turba** (nuo šio žodžio pareina 24-os eil. *terrarum*);

terrarum turba — visų žemių gyventojai, visi žemės gyventojai. — **possedit** iš *possido.* — **26. nunc** prasme „šitokiomis aplinkybėmis". **27. visum** suprantama *est; sic visum est superis* — taip nusprendė dievai. — **hominumque exempla manemus** = mes esame vieninteliai išlikę žmonijos atstovai. — **28. dixerat** vietoje *dixit.* — **placuit** suprantama *iis* (= jie nutarė). — **caeleste numen** — dangaus dievybė (Temidė). — **29. sortes** — būrimai; čia: pranašavimai, orakulo atsakymai, ištarmės (norintiems sužinoti savo likimą buvo siūloma traukti būriamąsias lenteles, ant kurių buvo surašyti atsakymai į klausimus). — **30. nulla mora est** — Ovidijaus mėgiamas pasakymas prasme „negaišojant, neatidėliojant". — **pariter** prasme „kartu, drauge". — **Cephisidas undas** = *undas Cephisi (Cephisus* — Fokidos upė, apie 25 km nuo Delfių); iš daiktav. *Cephisus* padarytas būdv. *Cephisis, idis,* kurio *acc. plur. Cephisides* čia pavartotas graikiška (3-os linksn.) galūne *-as.* — **31. ut... sic** su nuolaidos prasme = *quamquam ... tamen.* — **iam** = au vėl. — **vada** = upės lovys, vaga. — **32. inde ubi... Ž. t.:** *ubi liquores, inde (= ex illis undis) libatos, irroravere.*—**irroravere** vietoje *asperserunt* (apšlakstė); prieš įeidami į šventovę graikai apsišlakstydavo bėgančiu (upės) vandeniu; jei upės arti nebuvo, prie įėjimo į šventovę statydavo indą su tokiu vandeniu. — **33. vestibus et capiti:** šlakstė ne tik kūno dalis, bet ir rūbus. — **flectunt vestigia;** vaizdingas pasakymas prasme „pasuka, eina". — **34. delubra** *(luere*-valyti) poetų paprastai vartojama daugiskaitoje, versti „šventovė". — **deae** = *Themidis* (žiūr. paaišk. 9 eil.). — **fastigia,** *plur.*= frontonas (trikampis, kurio šonus sudaro du stogo nuolaidumai, o pagrindinę palaiko kolonų eilė). — **35. pallebant;** *pallere* sakoma apie neblizgančius daiktus; čia: buvo suterštas. — **musco;** *muscus* (samana, kimsas) pavadintas *turpis* (biaurus), nes dėl jo frontonas nustojo blizgėjimo. — **sine ignibus:** per tvaną aukurų ugnis užgeso. — **36. ut** = *ut primum.* — **procumbit... pronus humi;** prie veiksmažodžių, reiškiančių „judėjimą", *humi* prasme *humum:* puolė veidu į žemę. — **37. pavens** prieveiksmio prasme (baimingai). — **saxo,** iš kurio buvo padaryti šventovės *gradus.* — **38. si precibus... Ž. t.:** *si numina, victa iustis precibus,*

Aukuras.

remollescunt (maldos dažnai prasidėdavo sąlygos sakiniais, kuriais reiškiamas sušvelnintas prašančio įsitikinimas; prasmė: jei teisybė, kad...) — **39. flectitur ira** — „rūstybė numalšinama" prasme „jei galima numalšinti r.". — **40. Themi** graikiškas *vocativus* (žiūr. 9 eil.). — **qua generis...** Ž. t.: *qua arte damnum generis nostri reparabile sit.* — **qua... arte** = *quo modo.* — **nostri** = *humani.* — **41. mersis... rebus;** *mersae res* = po vandeniu buvęs pasaulis (buvęs paskandintas p., nuo tvano nukentėjęs p.). — **42. sortem** = *responsum.* — **templo** = *e. templo.* — **43. velate caput:** romėnų paprotį (apsidengti galvą aukojant) poetas nukelia į graikus, kurie šventose apeigose dalyvaudavo kaip tik vienaplaukiai. — **resolvite vestes:** aukojant judesiai turėjo būti visiškai laisvi; todėl juostas atrišdavo.

Moters *palla.*

Vyro *toga.*

— **44. post tergum,** kad nematytų ir negalėtų sudrumsti įvyksiančio stebuklo. — **45. obstipuere** — nustebo (*obstipescere* — apstulbti, nustėrti, nustebti). — **rumpit...;** *rumpere silentia voce* — pertraukti tylą, p r a b i l t i, vaizdingas pasakymas prasme *dicere* (plg. *fundere*

dicta, pectore voces referre, solvere ora). — **46. prior**; *prior* — pirmas iš dviejų, *primus* — pirmas iš daugelio. — **47. detque...** Ž. t.: *et pavido ore rogat, (ut) sibi det veniam.* — **48. laedere**: romėnų įsitikinimu trukdyti mirusiųjų ramybę (čia — mėtyti jų kaulus) buvo didelė nuodėmė; todėl Pira, įsakmiai supratusi ištarmę, iš pradžių nesutinka vykdyti įsakymo. — **iactatis... ossibus** būdo aplinkybė. — **umbras**; *plur.* vietoje *sing.* dažnai poetų vartojamas, kalbant apie gerbiamus ir šventus daiktus. — **49—50.** Ž. t.: *interea secum repetunt et inter se volutant verba datae sortis, obscura caecis latebris.* — **caecis obscura latebris verba** = neaiškius ir slėpiningus žodžius; kaip bus pažodžiui, jei *caecis latebris* yra *abl. causae* prie *obscura?* — **inter seque** = *et inter se (que* užimama vieta parodo glaudų santykį tarp *inter* ir *se).* — **51. inde** = *deinde.* — **Promethides** = *filius Promethei* (= *Deucalion,* žiūr. 6 eil.). — **Epimethida** *acc.* graik. galūne — *filia Epimethei* (= *Pyrrha,* žiūr. 7 eil.). — **52. fallax... est** = *fallit.* — **sollertia** iš *sollers,* kuris, kaip ir jam priešinga sąvoka *iners,* yra kilęs iš *ars (soll+ars,* sen. lot. *sollus*— visas; plg. mūsų „visų galų vyras“). — **nobis** = *mihi.* — **53. pia**; kaip reikia suprasti *pia,* aiškėja iš *nullumque nefas.* — **54—55. lapides...** Ž. t.: *reor lapides dici ossa in corpore terrae.* — **56. augurio** prasme „aiškinimas“; kokia to žodžio pagrindinė reikšmė? — **Titania**: taip pavadinta Pira, kaip Titano Japeto anūkė. — **mota est**; čia *movere* prasme „padaryti įspūdį, įtikinti“. — **57. in dubio est** = *dubia est.* — **58. monitis**: čia *plur. monita* prasme „įsakymas“. — **59. discedunt... velantque... recingunt**: Deukalionas ir Pira elgiasi lygiai taip, kaip jiems buvo deivės įsakyta (žiūr. 42—43 eil.). — **60. iussos** = įsakytus, kuriuos jie buvo įsakyti... — **sua post vestigia** = *post terga;* kadangi *vestigium* yra vieta, kur stovėjo koja, tai tenka manyti, kad jie mėtė akmenis eidami. — **61. vetustas**: padavimo patikimumas paremtas jo senoviškumu. — **62. ponere** prasme *deponere* (pamesti, nustoti ko). — **duritiem... rigorem** = kietumą... nelankstumą (sustingimą). — **63. mora** = *sensim* (pamažėli, palaipsniui). — **ducere formam** = gauti (aiškų) pavidalą. — **64. numine** — (dievo) valia. — **65. faciem traxere**; *faciem trahere* arba *figuram trahere, faciem capere,* kaip ir 63 eil. *formam ducere,* reiškia „gauti pavidalą“. — **66. femineo... iactu** = *iactu feminae (Pyrrhae); feminae* (— ◡ —) čia netiktų metriškai. — **67. inde** prasme „todėl“. — **experiens laborum** — patvarus darbuose. — **68. documenta** — įrodymai.

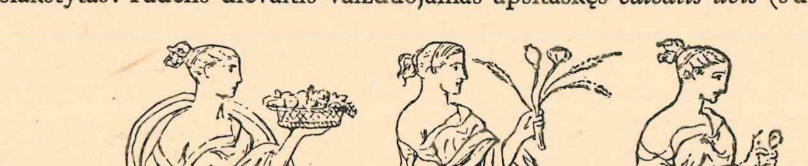
V. Faetontas.

1. Regia: taip seniausiais laikais buvo vadinami karaliaus *(rex)* rūmai; respublikos laikais regijoje turėjo savo būstinę pontifikų kolegija; čia *regia* = *arx* (plg. 19 eil.). — **sublimibus... columnis**; nors šitie žodžiai yra *abl. causae* žodžiui *alta,* tačiau pasakymas verstinas: didingas pastatas su aukštomis kolonomis. — **2. clara** = *splendens* (spindįs, šviečiąs). — **flamasque...** Ž. t.: *pyropo imitante flammas,* o *imitante* paimti prasme *simili.* — **3. cuius** (= *regiae)* pa-

Faetonto kelionės pradžia.

reina nuo *fastigia.* — **fastigia:** žiūr. paaišk. IV, 34. — **ebur;** šventovių frontonų plastiški papuošimai buvo paprastai daromi iš marmuro; čia — iš dramblio kaulo. — **fastigia summa** *(acc.)* = labai aukštą frontoną.—**4. argenti...** Ž. t.: *bifores valvae radiabant lumine argenti.*—**bifores valvae** = suveriamos durys.—**5. quo** (prieveiksm.) = *ad regiam Solis.* — **simul** = *simulatque.* Ž. t.: *simulatque Clymeneia proles venit acclivo limite ad regiam Solis.* — **Clymeneia** būdv. vietoje daikt. *gen. Clymenes* (graik. galūne). — **proles** = *filius:* Faetontas buvo Klimenos ir Foibo (Saulės) sūnus; čia jis pavadintas vien Klimenos sūnumi, nes tuo tarpu tėvo vardas buvo dar netikras. — **6. dubitati:** *dubitatus = is de quo dubitatur* = abejotinas: Faetonto bendramečiai tvirtino, kad ne Foibas jo tėvas, todėl *dubitatus.* — **7. patrios... vultus** = *vultus patris.* — **fert vestigia,** plg. *vestigia flectere* IV, 33. — **8. procul;** kodėl, būtent, *procul* sustojo, aiškėja iš tolimesnio *enim.* — **ferebat** = galėjo pakęsti (pakelti) — *imperf. de conatu.* — **9. lumina** prasme „spinduliai". — **12. Horae** — įasmenintos valandos, laiko deivės, Jupiterio dukterys; *Horae* ėjo dangaus sargybą ir kinkydavo Saulės arklius. — **13. Novum** prasme „jaunas" (pavasarį viskas atsinaujina). — **florente corona** prasme *corona florum.* — **14. nuda** = pusnuogė, lengvai apsivilkusi (lotyniškas *nudus* ne visuomet reiškė „nuogas": taip vadindavosi ir tas, kuris vilkėjo viena tunika (marškiniais), be togos (viršut. drabužio). — **spicea serta** — varpų vainikai. — **15. sordidus** — apšlakstytas: rudens dievaitis vaizduojamas apsitaškęs *calcatis uvis* (su-

Pavasaris. Ruduo. Vasara.

mindytomis vynuogėmis: vyniuogių skystimas būdavo išspaudžiamas kojomis minant). — **16. canos... capillos** *acc. limitationis;* verčiant, *hirsuta* derinti su *capillos.* — **17. inde** vietos aplinkybės prasme: iš savo vietos. — **loco** *abl. limit.;* sėdėdamas vidury išvardintų dievybių. — **19. quaeque:** jungtukas *que* priklauso tolimesniam žodžiui *ait (...vidit* et *ait...).* — **hac arce** = *in hac arce.* — **petisti** „norėjai surasti" prasme „ieškai". — **20. progenies** = *proles, filius.* — **haud infitianda parenti** = nuo kurio tėvas ir nemano atsisakyti (dalyviai galūne *-ndus* dažnai atstoja trūkstamuosius neveikiam. rūšies esam. l. dalyvius). — **21. publica** = *communis.* — **22. das** prasme *concedis.* — **huius nominis usum** = *ut hoc nomine* (būtent, *patris) utar.* — **23. pignora** prasme „įrodymai". — **per quae** = *ut per ea.* — **24. credar** sangrąžine prasme: galėčiau save laikyti. — **animis... nostris,** *plur.* prasme „mintys, jausmai". — **errorem** = *dubitationem.* — **25. dixerat** žiūr. paaišk. IV, 28. — **26. accedere;** prie šio infinitivo suprantamas (čia neišreikštas) *acc. filium.* — **28. dignus** su *inf. (negari)* prozoje nevartojama; turėtų būti *qui negeris.* — **veros... edidit** *(= dixit)* **ortus** = pasakė teisybę apie tavo kilmę. — **ortus** *plur.*, nes kalbant apie žmogaus kilmę, tenka paminėti daug asmenų (tėvas, motina, protėviai...). **29. quoque** = *et ut eo.* — **30. me tribuente** prasme „iš manęs" (kaip pažodžiui?). — **feras** = *accipias.* — **31. dis iuranda palus** = *palus, per quam di iurant.* — **palus** = *Styx;* Stigo upės vanduo tekėjęs labai lėtai, todėl *palus.* — **incognita:** Saulės dievaičio spinduliai niekuomet nesiekia požemio karalijos. — **32. vix bene desierat... rogat:** kalbėdamas apie du betarpiškai po vienas antro einančius veiksmus, Ovidijus dažnai juos pasako dviem sugretintais nepriklaus. sakiniais be jungtuko; lietuviškai čia bus: vos..., kaip... — **bene** prasme „visiškai" galima neversti. — **currus... paternos** *plur.* (poetų kalbos ypatybė) versti vienaskaita: Saulės dievaitis atlikdavęs kasdieninę kelionę vežimu, į kurį buvo įkinkyti sparnuoti *(alipedes)* arkliai. — **33. in diem** = vienai dienai. — **alipedum...** Ž. t.: *ius et moderamen alipedum equorum (ius et moderamen* versti „teisę valdyti"). — **34. terque quaterque** prasme „kelis kartus". — **35. temeraria...** Ž. t.: *vox (priesaika) mea facta est temeraria tua temeraria voce* (dėl tavo neišmintingo prašymo). — **36. promissa... non dare** = *promissa negare.* — **37. negarem** apodosio *coni.* prie lengvai suprantamo (čia neišreikšto) protasio *si liceret.* — **39. magna petis...** Ž. t.: *petis munera magna et (talia) quae...* — **istis** = *tuis.* — **41. mortale** prasme „mirtingojo dalykas". — **42. mea colla** versti vienaskaita (žiūr. paaiškin. 32 eil.). — **43. ne dubita:** prozoje būtų *ne dubitaveris (noli dubitare).* — **iuravimus undas:** poetai kartais jungia *iurare* su *acc. obi.* (prozoje *iurare per undas);* todėl galimas ir *pass. iuranda palus* (31 eil.). — **44. optaris** = *optaveris.* — **45. monitus** *acc. plur.* — **46. propositum,** kaip ir aukščiau *dictis,* daiktavardiškai. — *premit* prasme „užsispyrus reikalauti". — **currus** *gen. obi.* — **47. qua** = *quaetenus, quoad.* — **licuit** jungti su *cunctatus.* — **48. Vulcania munera** *(plur.* vietoje *sing.)* priedėlis pasakymui *altos currus.* — **49.**

summae curvatura rotae = rato lankas (kaip pažodžiui?). — **50. radiorum** prasme „stipinų". — **51. per** prasme „ant". — **iuga**; *iugum* — arkliams ant kaklų užmaunamas jungas, pavalkai — **Chrysolithi** — chrisolitai, auksinės spalvos žalsvi akmenukai (iš graik. žodžių *chrysos* — auksas ir *lithos* — akmuo). — **repercusso... Phoebo**: šiuose brangiuose akmenyse atsimušdavo saulės spinduliai. — **Phoebo** = *sole*. — **54. vigil** prasme „ankstyva". — **55. rosarum** metonimiškai (*rosae* vietoje „rožinė spalva"). — **56. atria**; *atrium* — pryšakinė romėnų namo dalis, atskirta nuo fronto durų nedidele priemene. — **agmina cogit**; pasakymas *agmen cogere* (kaip ir tolimesnis *statio caeli*) paimtas iš karių kalbos; prasmė: eiti būrio užpakaly. — **57. Lucifer** — rytinė žvaigždė. — **novissimus** = *ultimus*. — **58. quem petere...** Ž. t.: *ut* (= *ut primum*) *Titan vidit eum* (=*Luciferum*) *petere terras*. — **59. extremae... lunae**; *extrema luna* — paskutinė mėnulio atmaina, rytais matoma danguje. — **60. Titan**: saulės dievaitis pavadintas savo tėvo, Titano Hiperiono, vardu. — **imperat** su *infin.* (*iungere*) — poetų kalbos ypatybė (kokios konstrukcijos reikalauja *imperare* prozoje?). — **Horis** žiūr. paaišk. 12 eil. — **61. celeres** prieveiksmio prasme. — **62. praesaepibus** vietoje *a praesaepibus*. — **63. addunt** prasme „užmauna". **64. sacro medicamine** versti vienu žodžiu „ambrosija", kuria kitados Tetidė apsaugojo nuo gedimo Patroklo kūną (žiūr. Ilijados vert. XIX g. 38 eil.). — **65. rapidae** = deginančios. — **patientia** (prasme „nejautrus") derinti su *ora*. — **66. comae** (*dat.*) *scil. Phaethontis*. — **praesaga** derinti su tolimesniu *suspiria*. — **67. pectore** = *e pectore*. — **repetens** prasme „išleisdamas" (Ž. t.: *e pectore sollicito repetens suspiria praesaga luctus*); verčiant ne pažodžiui, *repetens suspiria* reikia versti vienu pusdalyviu, pav., sunkiai dūsaudamas, o *praesaga* — antru pusdalyviu, pav., ir numatydamas. — **68. his saltem** = bent šiuos...: žodžiu *his* nurodomi tie įspėjimai, kuriuos dabar teiks tėvas, kadangi ankstyvesnių įspėjimų (žiūr. 35 ir sek. eil.) sūnus nepaklausė. — **69. fortius** suprantama *quam stimulis*. — **utere** prasme „laikyk". — **70. labor est** = jau nelengvas darbas. — **inhibere volentes** = sulaikyti smarkiai bėgančius. — **71. ferant** prasme *accipiant*. — **72. nec preme... nec molire**; kaip būtų prozoje? — **summum** derinti su *aethera*, o versti prieveiksmiu „aukštai". — **aethera** *acc. sing.* graikiška galūne. — **73. egressus** su sąlygos atspalviu. — **74. inferius** papildyti dalyviu „nusileidęs", kuris bus taip pat su sąlygos atspalviu. — **medio tutissimus ibis**; šis pasakymas virto priežodžiu (plg. *aurea mediocritas*, *juste milieu*, *Mittelweg sicher Weg*, pgl. mūsų patarlę: nebūk per drąsus — akis išdegsi, nebūk per lėtas — dalies neteksi). — **tutissimus** versti prieveiksmiu. — **75. occupat** prasme „lipa į...". — **levem**; kodėl vežimas buvo *levis*, paaiškina žodžiai *iuvenali corpore* (*abl. causae*). — **76. super** — *adverbium*. — **77. invito**: tėvas nenori, kad sūnus jam dėkotų, nes nujaučia nelaimę. — **grates** vietoje *gratias* (pastarasis žodis čia netinka metriškai). — **inde** = *de curru*. — **78. Pyrois... Phlegon** priedėlis veiks-

Saulės dievaitis su savo žirgais.

niui *equi;* arklių pavadinimai graikiški: *Pyrois* — ugningas, *Eous* — rytmetinis, *Aethon* — degąs, *Phlegon* — liepsningas. — **80. repagula** prasme „vartai" *(pars pro toto).* Pažymėtinas kartojimas šioje eilutėje garso *p; implent pedibusque repagula pulsant (alliteratio).* — **81. Tethys... nepotis:** deivė Tetidė buvo Klimenos motina; ji rytmečiais išleisdavo Saulės vežimą, o vakarais — priimdavo. — **82. reppulit** turi papildinį *quae* (81 eil.) = *ea (repagula).* — **facta est... copia** = atsidarė laisvas kelias į... — **83. corripuere viam** = pasileido keliu (kaip pažodžiui?). — **84. obstantes nebulas:** saulei kylant dažnai pasitaiko rūkas. — **85. praetereunt** = pralenkia. — — **isdem de partibus,** būtent, iš rytų. — **86. leve** prasme „perlengvas". — **nec... possent.** Ž. t.: *nec (tale), ut id cognoscere possent.* — **cognoscere** prasme „atpažinti, pripažinti". — **87. solitoque... carebat** = ir junglankis nespaudė, kaip paprastai. — **88. labant** = siūbuoja. — **iusto:** *iustus* čia prasme „atitinkamas, tinkamas, reikalingas". — **89. instabiles** = netvarūs, supami. — **nimia levitate** *abl. causae.* — **feruntur** čia plaukia. — **90. sic onere...** Ž. t.: *sic currus, onere assueto vacuus, saltus dat in aera, alte succutitur et est similis inani (currui).* — **dat... saltus** = *salit (salio, 4).* — **in aera** lietuviškai versti vietininko linksniu. — **92. tritum** prasme „pramintas, pravažinėtas". — **93. quadriiugi** — keturių tarinių veiksnys. — **nec quo...** Ž. t.: *nec currunt (eo) ordine, quo prius (cucurrerunt).* — **95. penitus penitusque** = labai, labai toli (giliai). — **96. palluit** nuo *pallescere* (ne *pallere).* — **subito** būdv. — **97. per tantum lumen:** čia *per* su nuolaidos atspalviu: nežiūrint... — **98. faciat** *coni. dubitat.* (veiksnys *Phaethon).* — **100—101. modo** santykiuoja su tolimesniu **interdum;** tuodu žodžiu versti, kaip *modo... modo.* Ž. t.: *modo prospicit occasus, quos illi contingere fatum non est, modo (= interdum) respicit ortus.* — **102. quidque... stupet.** Ž. t.: *et stupet ignarus, quid agat.* — **104. corripitur...** Ž. t.: *ut quaeque (est) altissima tellus (ita maxime) corripitur flammis* = juo aukš-

tesnės yra kurios žemės vietos, juo labiau yra apimamos liepsnų. — **105. fissaque agit rimas** = *finditur et agit rimas.* — **agit rimas** versti vienu žodžiu. — **sucis... ademptis** priežasties aplinkybė (*abl. abs.*) versti „netekusi drėgmės". — **106. uritur arbor** versti, kaip *uruntur arbores.* — **107. suo... damno:** čia *damnum* prasme „pražūtis". — **seges arida** — išdžiūvę, sunykę javai. — **108. parva queror** prasme „maža to" (kaip pažodžiui?). — **109. incendia:** *plur.* ryškiau pabrėžia, kad gaisras apėmė visą pasaulį (*totas terras*). — **111. pater omnipotens** = *Iuppiter.* — **testatus:** nuo šito dalyvio pareina *acc. c. inf.* omnia interitura (*esse*). — **et** prasme „ir ypatingai". — **113. arduus** prieveiksmio prasme. — **114. et dextra libratum...** Ž. t.: *et fulmen, libratum ab aure dextra, misit...* — **ab aure dextra** versti tiesiog „viršum galvos (pamojęs)". — **115. aurigam** = *Phaethontem.* — **pariter** = tuo pat laiku, vienu kartu, iš-syk. — **anima rotisque expulit** — „iš gyvybės ir vežimo išmetė" (kaip šita mintis gali būti taisyklingai lietuviškai reiškiama?) — **116. et** = ir tokiu būdu. — **compescuit** prasme „užgesino". — **ignibus** = žaibais. —**117. in contraria** *plur.*, nes kiekvienas arklys galvatrukčiais šoko į priešingą pusę. — **120. in hac... parte** prieveiksmio *hic* prasme. — **121. vestigia** = skeveldros. — **122. rutilos:** Jupiterio žaibais uždegti Faetonto plaukai liepsnojo.—**123. longo... tractu:** palyginimas su krintančios žvaigždės paliekamu ruožtu. — **124. fertur** = lekia žemyn. — **125. potuit** lietuviškai versti esam. laiku (gali pasirodyti, kad nukrito). — **126. quem** = *eum* (*Phaethontem*).—**diverso... orbe** = *in diverso orbe* — priešingoje pasaulio daly, būtent, vakaruose. — **127. Eridanus** — didelė (*maximus*) pasakiška upė vakaruose, tolyginama tai su Rona, tai su Po. — **128. Naides Hesperiae** — Hesperijos (Vakarų krašto) vandenės. — **trifida... flamma:** žaibas buvo vaizduojamas trimis zigzagais, su strėlės pavidalo galais. — **129. corpora** *plur.* vietoje *sing.* — **carmine** prasme „antkapio" parašu. — **131. quem si** = *etsi eum* (*currum*). — **non tenuit** = nesugebėjo valdyti. — **magnis... ausis** prasme „drąsiam žygy". — **excidit** = žuvo.

VI. Daidalas ir Ikaras.

1. Daedalus — garsus Atėnų menininkas, pastatęs Kreto saloje labirinto rūmus; atlikęs darbą, rengėsi grįžti į tėvynę, bet Kreto karalius Minas nenorėjo jo paleisti. — **Creten** (*acc. sing.* graik. galūne) = *Cretam.* — **2. tactus loci natalis amore** = išsiilgęs gimtinės (kaip pažodžiui?). — **3. clausus** = *circumclusus.* — **licet** jungiama su 4-os eil. **obstruat** (*coni. concessivus*); tarinio *obstruat*, kaip ir 5-os eil. tarinių *possideat* ir *possidet*, veiksnys *Minos.* — **4. illac** = tuo keliu. — **5. possideat** *coni. concess.* — **aera** žiūr. paaišk. V, 72 (*aethera*).— **6. animum dimittit** = kreipia savo mintį į... — **7. naturamque novat;** *novat* turi stengimosi atspalvį (*praesens de conatu*), todėl verstina: bando pakeisti gamtos dėsnius. — **nam** prasme „būtent"—**8. ut clivo...** Ž. t.: *ut credas (eas in) clivo crevisse.*—

quondam prasme „kartais". — **rustica** prasme „piemenų". — **9. fistula... avenis**; dūda buvo panaši į paukščio sparną: ją sudarydavo keli vamzdeliai, sujungti vienas su kitu tokia tvarka, kad po ilgesnio vamzdelio sekė kiek trumpesnis, o visa vamzdelių eilė turėjo nuosaikaus nuolaidumo pavidalą. — **10.** Ž. t.: *tum (pennas) medias et imas alligat lino et ceris.* — **medias** ir **imas** versti atitinkamais prieveiksmiais. — **12. veras... aves** = *veras avium alas (comparatio compendiaria)*. — **una** *adv.* prasme „greta". — **13. tractare** prasme „žaidžia", o *sua pericla* — „daiktu, iš kurio jam gręsia pavojus". — **14. renidenti** = nušvitusiu (nuo džiaugsmo). — **modo...** Ž. t.: *modo captabat plumas, quas... aura, modo pollice mollibat flavam ceram.* — **vaga... aura** = švelnus vėjelis (pažodžiui: „klaidžiojąs vėjo dvelkimas"). — **16. mollibat** sen. forma = *molliebat.* — **17. manus ultima**; *coeptis manum ultimam imponere* = darbą pabaigti (kaip pažodžiui?). — **18. geminas... libravit in alas... corpus** = pakilo ant sparnų (kaip pažodžiui?). — **19. mota... in aura** = išjudintam (sparnais) ore. — **20. et** prasme „taip pat ir" — **medio... moneo.** Ž. t.: *et ait: Icare, moneo, ut medio limite curras.* — **demissior** (kaip ir toliau **celsior**) versti prieveiksmiu. — **ibis** prasme „lėkti". — **22. si celsior** papildyti žodžiu *ibis.* — **ignis** suprantama *solis.* — **23. Booten... Helicen... Orionis** — pavadinimai žvaigždynų, kurie naktimis padėdavo plaukiojantiems orientuotis jūroje (*Helice* = *Ursa Maior* — Grigo Ratai, *Bootes* — Jaučių Varovas, *Orion* — Medžiotojas Orionas: šitie žvaigždynai matomi danguje visą žiemą). — **25. me duce**: Daidalas pataria neprityrusiam sūnui nesižvalgyti po dangaus žvaigždynus, paliekant tai tėvui, o tik sekti paskui. — **carpe viam**: vaizdingą pasakymą *carpere viam* (skinti kelią) versti vienu veiksmažodžiu „lėkti". — **26. ignotas... alas** prasme „iki šiol neišbandytus sparnus". — **27. inter opus**: apie kokį čia darbą kalbama, aišku iš 26-os eil. *(accommodat alas)*. — **seniles** būdv. vietoje daiktav. *gen. senis.* — **28. patriae** = *patris.* — **dedit oscula** versti vienu žodžiu. — **29. non... repetenda**; verčiant *oscula dare* vienu žodžiu, pasakymą *non repetenda* teks versti laisvai (pav., „paskutinį kartą"). — **pennisque,** *que* prasme „paskui" arba „po to". — **levatus** = pakilęs. — **30. ante** — prieveiksmis. — **alto** derinti su tolim. **nido.** — **32. hortatur** su *inf.* pasitaiko ir prozoje. — **erudit** (suprantama *eum)* **artes**: konstrukcija pagal *docere (alqm alqd)*; šiaip *erudire* vartojamas su *abl.* arba *in aliqua re, de aliqua re.* — **34. hos aliquis...** Ž. t.: *hos aliquis vidit, dum tremula harundine captat pisces, aut baculo innixus pastor, aut stiva (innixus) arator, et obstipuit et credidit eos, qui aethera carpere possent, esse deos.* — **harundine** prasme „meškere". — **36. aethera carpere** pagal *viam carpere* (žiūr. 25 eil.). — **Iunonia** — Junonos globojama; apie Samo salą poetas kalba čia, galimas daiktas, todėl, kad į vakarus nuo tos salos buvo mažesnė Ikarijos sala, pavadinta žuvusio Ikaro vardu. Samo sala galėjo būti *laeva parte* tik tuo atveju, jei mūsų lakūnai skrido ne tiesiog į Atėnus, bet pirma sumanė užsukti į M. Aziją. — **39. Lebinthos... Calymne** — nedidelės salos į pietus nuo Samo salos.

— **41. caelique cupidine tractus** = pagautas noro pažinti dangų. — **42. altius egit iter** — peraukštai nuskrido (kaip pažodžiui?). — **rapidi** prasme „karštos“.— **44. nudos** suprantama *alis. (abl.)* — **45. remigio:** sparnai čia lyginami su irklais. — **non ullas**]= *nullas.* —

Ikaro žuvimas.

46. oraque... Ž. t.: *et ora (Icari), clamantia patrium nomen, excipiuntur caerulea aqua.* — **47. traxit** prasme „gavo“: Aigėjos jūros dalis prie Ikarijos salos vadinosi *mare Icarum.* — **49. qua regione** = *in qua regione.* — **requiram** *coni. dubitativus.* — **52. tellus,** būtent, Ikarijos sala.

ŽODYNAS

I

A

ab-do, didī, ditum *3* atitolinti, pašalinti; paslėpti; *se abdere* pasislėpti

ab-dūco, dūxī, ductum *3* į šalį vesti, nuvesti; pašalinti, atbaidyti

ab-eo, iī, itum, īre šalin eiti, trauktis; dingti, išnykti

ab-luo, luī, lūtum *3* nuplauti, nuvalyti, pašalinti

ab-rumpo, rūpī, ruptum *3* atplėšti, pertraukti, perskirti

abs-tineo, tinuī, tentum *2* sulaikyti, sutur̄eti; iš tolo laikytis, vengti, susilaikyti

ab-sum, ā-fuī, ab-esse nebūti, atskirtam būti, trūkti, nedalyvauti

ac žiūr. **atque**

ac-cēdo, cessī, cessum *3* arčiau eiti, ateiti, artintis, prisidėti

I **ac-cido,** cidī *3* kristi prie; ateiti, atsitikti

II **ac-cīdo,** cīdī, cīsum *3* kirsti, nukirsti

ac-cipio, cēpī, ceptum *3* gauti, priimti; sužinoti, išgirsti, girdėti

ac-clīvis, e aukštyn einąs, nuolaidus, pašluonus

ac-clīvus *3* žiūr. **acclīvis**

ac-commodo *1* pritaikyti, pritaisyti, pridėti

accūrātē *adv.* rūpestingai, stropiai, tiksliai

ac-curro, (cu) currī, cursum *3* atbėgti; skubėti

ac-cūso *1* skųsti, kaltinti, įtarti

aciēs, ēī *f* ašmenys, aštruma; į kovą išrikiuota eilė, (išrikiuota) kariuomenė

aconītum, ī *n* nuodai

ācriter *adv.* aštriai, stipriai, smarkiai

ad-do, didī, ditum *3* priduoti, pridėti, prijungti

ad-dūco, dūxī, ductum *3* atvesti, pritraukti; raginti, skatinti

ad-eō *adv.* tiek, taip

ad-eo, iī, itum, īre ateiti, prisiartinti; lankyti, pulti

ad-haereo, haesī, haesum *2* prikibti, prilipti, prisikabinti; laikytis, kabėti, karoti

ad-hibeo, hibui, hibitum *2* arti turėti; pasilikti; vartoti, naudotis

ad-hortor *1* padrąsinti, paskatinti; priminti

ad-hūc *adv.* iki šiol, iki ten; dar dabar, nuolat

ad-iaceo *2* būti prie, šalia gulėti, susisiekti

ad-icio, iēcī, iectum *3* primesti, pridėti, pridurti, padauginti

ad-imo, ēmī, emptum *3* atimti, atitraukti, išplėšti; išvaduoti

aditus, ūs *m* atėjimas, priėjimas, susitikimas; proga

ad-iungo, iūnxī, iūnctum *3* prijungti, prikergti, pridėti

adl... žiūr. **all...**

ad-minister, trī *m* tarnas; padėjėjas

ad-ministro *1* patarnauti; valdyti, vadovauti

ad-mīror *1* stebėtis

ad-mitto, mīsī, missum *3* leisti, prileisti; *a. facinus* nusikalsti

ad-modum *adv.* iki saiko, pilnai; visai, labai

ad-moveo, mōvī, mōtum *2* artyn judinti, priartinti, pridėti
adolēscēns, entis *a) subst.* jaunuolis, *b) adi.* jaunas
adolēscentia, ae *f* jaunas amžius, jaunystė
adolēsco, olēvī, ultum *3* paūgėti, subręsti
ad-orior, ortus sum *4* prieiti; pulti
ad-ōro *1* prabilti; meldžiant šaukti, melsti; melstis; garbinti, gerbti
adp... žiūr. **app...**
ads... žiūr. **ass...**
adt... žiūr. **att...**
ad-uncus *3* į vidų užknebęs, į kobinį panašus, sulenktas
ad-ūro, ussi, ustum *3* prideginti, sudeginti, apsvilinti
adventus, ūs *m* atėjimas, atvykimas
adversus *3* pryšaky esąs, priešingas; nemalonus, nelaimingas
ad-verto, vertī, versum *3* nukreipti, nugręžti; *animum advertere* = *animadvertere*
aedificium, ii *n* trobesys, namas
aedi-fico *1* statyti, įkurti
aeger, gra, grum ligotas, silpnas
aegrē *adv.* nenoroms, sunkiai, vos ne vos
aēneus *3* skaistvarinis, varinis, bronzinis
aequālis, e vienoks, vienodas; lygus; *subst. aequālis* amžininkas
aequitās, ātis *f* lygumas; ramumas; teisingumas; teisėtumas
aequo *1* lyginti; susilyginti, prilygti
aequor, oris *n* lyguma, plokštuma; jūros paviršius, jūra
aequus *3* lygus; ramus; teisingas; *subst. aequum* teisingumas
āēr, eris *m* oras
aes, aeris *n* varis; varinė lenta; variniai pinigai; *aes aliēnum* skola
aestimātio, ōnis *f* įkainojimas, įvertinimas
aestīvus *3* vasarinis, vasaros
aestus, ūs *m* karštis; virimas; bangavimas; jūros potvynis
aetās, ātis *f* amžius, laikas; *aetāte confectus* senatvės nukamuotas
aeternus *3* amžinas
aethēr, eris *m* viršutinis oro sluoksnis, dangaus erdvė, dangus
aevum, ī *n* laiko bėgis, amžina eiga; poet. = *aetas*
affecto *1* imtis ko, griebtis ko; siekti, trokšti
af-fero, attulī, allātum, afferre atnešti, pranešti; suteikti
af-ficio, fēcī, fectum *3* veikti, padaryti; *magno dolōre affici* labai nusiminti; *morbo affici* susirgti
affīnitās, ātis *f* gimininguma s
af-flīgo, flīxī, flictum *3* stipriai suduoti; parversti; pakenkti, sugadinti
af-for, fātus sum *1* kreiptis, prabilti; prašyti
ager, agrī *m* laukas; kaimas, sodžius
ag-gredior, gressus sum *3* prieiti; užpulti
ag-grego *1* pridėti, prijungti
agito *1* smarkiai judinti, kratyti; varyti; varginti
agmen, inis *n* einąs būrys; kariuomenės būrys; minia; ėjimas, judėjimas
ago, ēgī, āctum *3* varyti, vesti; veikti daryti; žodžiais veikti, aiškinti, kalbėti
agrī-cultūra, ae *f* žemės darbas, žemdirbystė
āio (ais, ait) pritarti, sakyti, tvirtinti
āla, ae *f* sparnas
alcēs, is *f* briedis
āles, alitis sparnuotas; *subst. m* ir *f* paukštis
aliēno *1* nusavinti, atimti; *a. mentem* iš proto išvesti
aliēnus *3* svetimas; *aes aliēnum* skola
alimentum, ī *n* maisto dalykai, maistas
aliō *adv.* kitoj vietoj, kitur
āli-pēs, pedis *m* sparnuotakojis, greitas; žirgas
aliter *adv.* kitaip, kitokiu būdu
al-lego, lēgī, lēctum *3* išrinkti
alo, aluī, altum *3* maitinti

altē *adv.* aukštai; giliai
altitūdo, inis *f* aukštumas, aukštis; gilumas, gylis; storis
altus *3* aukštas; gilus
amāntior, amāns žiūr. **amo** *1*
ambactus, ī *m* tarnas, vasalas
ambō, ae, ō abu (drauge), abudu
ambrosia, ae *f* ambrozija, dieviškas maistas; diev. tepalas
amīcitia, ae *f* bičiuliavimas, bičiulybė, draugiškumas
ā-mitto, mīsī, missum *3* paleisti; netekti, nustoti
amnis, is *m* upelis, upė
amo *1* mylėti, pamilti
amor, ōris *m* meilė; palinkimas, noras, aistra
amplē *adv.* gausiai; *gr. comp. amplius* daugiau
amplexus, ūs *m* apglėbimas, apkabinimas; *amplexum dare* apkabinti, pabučiuoti
ampli-fico *1* išplėsti, padidinti, padauginti
amplitūdo, inis *f* platumas, didumas
amplus *3* platus, erdvas; didelis, įžymus, garsus
anceps, cipitis dvigalvis, dvipusis; abejotinas, nepatikimas
ancora, ae *f* inkaras
angui-pēs, pedis angiakojis
angustiae, ārum *f* siaura vieta, siauruma; sunkios aplinkybės
angustus *3* ankštas, siauras
anima, ae *f* kvėpavimas; siela; gyvybė
anim-adverto, vertī, versum *3* pastebėti; pastabą daryti, bausti
animal, ālis *n* gyvas sutvėrimas; gyvulys
animo *1* gyvybę suteikti; drąsą įkvėpti
animus, ī *m* dvasia, siela; nuotaika; mintis; *mihi est in animo* aš sumaniau
annus, ī *m* metai; laikas
annuus *3* metinis, kasmetinis; *creari annuus* kasmet renkamam būti
ant-eā *adv.* anksčiau, pirmiau, prieš tai
ante-cēdo, cessī, cessum *3* prieky eiti; pralenkti
antīquus *3* senobinis, senas, pirmykštis
antrum, ī *n* ola, urvas
ānxius *3* baugus, bailus; neramus; baisus
aper, prī *m* kuilis, šernas
aperio, aperuī, apertum *4* atidaryti, atverti, atvožti; viešumon iškelti, paaiškinti
apertē *adv.* atvirai, aiškiai
apertus *3* atviras; neapsaugotas; lengvai suprantamas, aiškus
I ap-pello *1* kreiptis į ką; vadinti, pavadinti
II ap-pello, pulī, pulsum *3* atvaryti, pristumti, prinešti
ap-peto, petīvī, petītum *3* stengtis pasiekti, siekti, imti; artėti
ap-plico, cuī, citum *1* pridėti, prijungti, priglausti
ap-propinquo *1* artyn eiti, artintis, prisiartinti
aqua, ae *f* vanduo
āra, ae *f* aukuras, altorius
arātor, ōris *m* artojas
arbitrium, iī *n* manymas, sprendimas, nutarimas; valia
arbitror *1* manyti, galvoti, spręsti
arbor, oris *f* medis
arbustum, ī *n* sodas, vynuogynas, krūmynas, miškelis
arbuteus *3* žemuoginis
ārdeo, ārsī, ārsum *2* degti, liepsnoti
ārdēsco, ārsī *3* užsidegti, užsiliepsnoti
arduus *3* staigus, ūmus; labai sunkus, neįveikiamas
āreo, āruī *2* sausam (išdžiūvusiam) būti
argenteus *3* sidabrinis
argentum, ī *n* sidabras
āridus *3* sausas, išdžiūvęs
arista, ae *f* varpa; javai
arma, ōrum *n* ginklai
aro *1* arti
ars, artis *f* menas; mokslas; mokėjimas; vikrumas, gudrybė
articulus, ī *m* sąnarys, sąnarėlis

artificium, iī *n* užsiėmimas, amatas; sugebėjimas; menas
arvum, ī *n* dirbamas laukas; pasėliai; kraštas
arx, arcis *f* pilis, tvirtovė
a-scendo, scendī, scēnsum *3* aukštyn eiti, kopti, lipti
ascēnsus, ūs *m* aukštyn lipimas, kopimas
a-spicio, spexī, spectum *3* pažvelgti, pasižiūrėti, pamatyti
assiduus *3* pastovus, patvarus, nuolatinis
as-sisto, stitī *3* būti prie, greta būti; pasirodyti
assuē-facio, fēcī, factum *3* įpratinti; *partic. assuefactus 3* pripratęs
as-suēsco, suēvī, suētum *3* įprasti; *partic. assuētus 3* pripratęs; paprastas
as-sum, affuī, adesse būti prie ko, dalyvauti, čia pat būti, gelbėti
a-stringo, strīnxī, strictum *3* tvirtai surišti, pririšti; suspausti; sustinginti; *pss.* suledėti, kietai sušalti
astrum, ī *n* žvaigždė; žvaigždynas; dangus
at *coni.* bet, bet užtat; tačiau
atque *coni.* ir, dar, ir net, o; kaip, negu
ātrium, iī *n* salė; gyvenamasis kambarys; namas; rūmai
at-tingo, tigī *3* liesti; susisiekti
at-tribuo, uī, ūtum *3* teikti, skirti, pavesti
auctor, ōris *m* kaltininkas, sumanytojas; autorius; patarėjas
auctōritās, ātis *f* patarimas, nuomonė; įtaka, autoritetas
audācia, ae *f* drąsa; įžulumas, akiplėšiškumas
audacter *adv.* drąsiai
audāx, ācis drąsus
audeo, ausus sum *2* drįsti, įsidrąsinti
audio *4* girdėti; klausyti
au-fero, abstulī, ablātum, auferre nunešti, šalin panešti, nugabenti, paimti; atimti, pagrobti, apiplėšti
augeo, auxī, auctum *2* auginti, dauginti, didinti, stiprinti; *pss.* didėti
augurium, iī *n* būrimas, pranašavimas
aura, ae f oro judėjimas, vėjelio pūtimas; oras, vėjas
aureus *3* auksinis; auksinės spalvos, blizgąs
aurīga, ae *m* vežėjas, vežikas
auris, is *f* ausis
aurum, ī *n* auksas
ausum, ī *n* išdrįsimas, drąsiai sumanytas darbas, žygis
aut *coni.* ar, arba
autem *coni.* bet, gi, o
autumnus, ī *m* ruduo
auxiliāris, e pagalbinis, padedąs
auxilium, iī *n* prieauglis; pagalba; *plur.* pagalbinė kariuomenė
avēna, ae *f* aviža; stiebas, vamzdis; piemenų dūdelė, skudutis
ā-verto, vertī, versum *3* atversti, atsukti, nukreipti
avidus *3* godus, alkanas, trokštąs; įgeidus
avis, is *f* paukštis
avus, ī *m* senelis
axis, is *m* ratų ašis, ašis; vežimas, ratai; pasaulio ašis, dangus

B

baculum, ī *n* lazda, brūklis
barba, ae *f* barzda
barbarus *3* svetimas, svetimšalis, barbariškas; *subst.* barbaras, priešas
bellicōsus *3* karingas, drąsus, narsus
bellicus *3* kariškas, karo
bello *1* kariauti
bellum, ī *n* karas
bene *adv.* gerai
beneficium, iī *n* geras darbas, malonė
bī-duum, ī *n* dvi dieni
bi-ennium, iī *n* dvejų metų laikotarpis, dveji metai
bi-foris, e suveriamas (apie duris), dvišonis
bi-pertītō iš dviejų šonų, dviem būriais

blandus *3* meilikaująs; viliojąs, malonus, žavingas
bonitās, ātis *f* gerumas
bōs, bovis *mf* jautis; karvė
bracchium, iī *n* ranka (nuo alkūnės iki riešo)
brevis, e trumpas; *brevi tempore* arba *brevi* netrukus, tuoj

C

cacūmen, inis *n* smailuma; viršūnė, pabaiga
cado, cecidī, cāsum *3* kristi, nukristi; žūti
caecus *3* šviesos nustojęs, aklas, neregys; tamsus; nematomas
caedēs, is *f* kirtimas; nužudymas, skerdynės
caedo, cecīdī, caesum *3* kirsti, nukirsti; žudyti, užmušti
caelestis, e dangiškas; *subst. plur. caelestes, ium* dangaus gyventojai, dievai
caeli-cola, ae *m* dangaus gyventojas, dievas
caelum, ī *n* dangus
caeruleus *3* melsvas, mėlynas, tamsiai mėlynas
caesariēs, ēī *f* tankūs plaukai, garbanos
calamitās, ātis *f* nelaimė, vargas; nepasisekimas
calco *1* užminti ant ko, mindžioti
calidus *3* šiltas, karštas
cālīgo, inis *f* tamsuma; migla, rūkas
cālo, ōnis *m* gurguolininkas; tarnas
calor, ōris *m* šilima, karštis, saulės kaitra
campus, ī *m* lyguma; tyras laukas, dirva
candeo, canduī *2* blizgančiai baltam būti; baltuoti, švitėti
candor, ōris *m* baltai blizganti spalva, blizgesys, švitėjimas
cāneo *2* baltam būti
cānēsco, cānuī *3* baltu darytis, žilti
cānus *3* baltas, žilas
capella, ae *f* ožkelė, ožka
capillus, ī *m* plaukas
capio, cēpī, captum *3* imti, paimti, pagauti; pritraukti, pavilioti; *consilium capere* sumanyti, nutarti
capra, ae *f* ožka
captīvus, ī *m* belaisvis
capto *1* griebti, čiupti, gaudyti
caput, itis *n* galva
careo, caruī, cariturus *2* neturėti; nesinaudoti
carīna, ae *f* laivo dugnas, skiauterė; laivas
carmen, inis *n* dainavimas; daina; eilėraštis; antrašas, parašas
caro, carnis *f* mėsa
carpo, psī, ptum *3* karpyti, pešti, plėšti
carrus, ī *m* ratai, vežėčios, sunkvežimis
cāseus, ī *m* sūris
castellum, ī *n* nedidelė tvirtovė
castra, ōrum *n* stovykla
cāsus, ūs *m* kritimas; nelaimingas atsitikimas, nelaimė; atsitikimas; *casu* pripuolamai.
causa, ae *f* priežastis, pagrindas; byla
cautus *3* patikimas, tikras; atsargus, protingas, apdairus
caveo, cāvī, cautum *2* saugotis, atidžiam būti; rūpintis, apdrausti
cēdo, cessī, cessum *3* eiti, pasitraukti, pasišalinti
celebro *1* dažnai lankyti; iškilmingai švęsti
celer, eris, e greitas
celeritās, ātis *f* greitumas
celeriter *adv.* greitai
celsus *3* aukštai iškilęs, aukštas
cēnseo, censuī, censum *2* įkainoti, įvertinti; manyti, spręsti
cēnsus, ūs *m* įvertinimas, cenzas; apskaičiavimas; sąrašas
centurio, ōnis *m* centurijos vadas, centurionas
cēra, ae *f* vaškas
cerno, crēvī, crētum *3* atskirti, pažinti; matyti; nuspręsti
certē *adv.* tikrai, iš tikrųjų

certus *3* tikras, tam tikras; ištikimas; nustatytas; *certiōrem facio* (tikresnį padarau) tikresnių žinių suteikiu, pranešu

cervus, ī *m* elnias

cēterus *3* (*sing.* retai) kitas; *ceteri* kiti, likusieji

ceu *adv.* taip kaip, visai kaip, panašiai; tartum, nelyginant

chrȳsolithus, ī *m* brangus akmuo, chrizolitas

cibārius *3* maisto, maistiškas; *cibāria, ōrum* maisto atsarga; javai, duona; *molita cibāria* miltai

cibus, ī *m* maistas, pašaras; maisto produktai

cingo, cinxī, cinctum *3* apsupti, apjuosti; apvainikuoti

cinis, eris *m* pelenai, yp. lavonų pelenai; pelenų krūva; kapas

ciciter *adv.* apie, arti, beveik

circuitus, ūs *m* apėjimas; *in circuitu* iš visų šonų, aplink

circum-clūdo, clūsī, clūsum *3* iš visų šonų uždaryti, apsupti, apjuosti; aptaisyti

circum-do, dedī, datum *1* aplink dėti, apsupti, apstatyti

circum-fundo, fūdī, fūsum *3* apipilti, aplieti; apsupti

circum-sono, sonuī *1* aplink skambėti, iš visur pasigirsti; triukšmą sukelti

circum-spicio, spexī, spectum *3* aplink dairytis, apsižvalgyti

circum-venio, vēnī, ventum *4* aplink eiti, apeiti, apsupti; varginti

cīvitās, ātis *f* pilietybės teisė; valstybė, tauta, kraštas

clāmo *1* šaukti, šūkauti; pašaukti, pasišaukti, pavadinti

clāmor, ōris *m* šauksmas, riksmas, klyksmas

clārus *3* šviesus, aiškus; balsingas, garsus, išgarsintas, pasižymįs

claudo, clausī, clausum *3* uždaryti, užrakinti, užtverti; apsupti, atkirsti, atskirti.

cliēns, entis *m* Romos patricijų globojamas pilietis, klientas

clientēla, ae *f* kliento su savo patronu santykis; globojimas, globa

clīvus, ī *m* iškilimas, kalva, kalnelis, kauburys

co-emo, ēmī, emptum *3* supirkti, pripirkti

co-eo, iī, itum, īre susieiti, susirinkti

coepī, coepisse pradėti

coeptum, ī *n* pradėtas darbas, pradmuo; sumanymas

co-erceo, cuī, citum *2* palaikyti, suturėti; sutvarkyti, sudrausti

cōgito *1* judinti; svarstyti, galvoti, manyti

cōgnātio, ōnis *f* giminiškumas; *cognāti homines* giminės

cō-gnōsco, nōvī, nitum *3* sužinoti; pažinti; ištirti

cōgo, coēgī, coāctum *3* suvaryti, surinkti; versti

co-hors, hortis *f* dešimtoji legiono dalis, kohorta

co-hortor *1* paskatinti, padrąsinti, paraginti

col-laudo *1* pagirti

col-ligo, lēgī, lēctum *3* surinkti; įsigyti (*auctoritātem*)

collis, is *m* kalva, kauburys

col-loco *1* patalpinti, padėti, palikti; išleisti už vyro

col-loquor, locūtus sum *3* kalbėtis; pasitarti, derėtis

collum, ī *n* kaklas, sprandas

colo, coluī, cultum *3* dirbti (*agrum*); gyventi (*urbem*); gerbti, garbinti (*deos*)

colōnia, ae *f* nausėdija, kolonija; kolonijos gyventojai

colōnus, ī *m* žemdirbys, ūkininkas

color, ōris *m* spalva

columna, ae *f* stulpas, kolona

coma, ae *f* galvos plaukai, kasos

combūro, ussī, ustum *3* sudeginti

comes, itis *m* bendrakeleivis, draugas; bendrininkas, dalyvis

comitor *1* lydėti

com-memoro *1* atsiminti, priminti
com-meo *1* šen ir ten vaikščioti; užvažiuoti; atlankyti
com-mitto, mīsī, missum *3* suleisti, suvesti; pradėti *(bellum)*; padaryti *(scelus)*; pavesti *(salutem)*
commodē *adv.* patogiai; gerai
commodum, ī *n* patogumas; nauda
commone-facio, fēcī, factum *3* priminti, patarti, sudrausti, pamokyti
com-moveo, mōvī, mōtum *2* sujudinti, sujaudinti
commūnico *1* subendrinti; į krūvą sujungti; dalintis
com-mūnio *4* sustiprinti
com-mūnis, e bendras
commūtātio, ōnis *f* pakeitimas, permaina
com-mūto *1* pakeisti, pamainyti
I com-paro *1* sulyginti; *se comparare* susilyginti
II com-paro *1* paruošti, prirengti; įsigyti *(clientēlas)*
com-perio, perī, pertum *4* sužinoti, patirti
com-pesco, pescuī *3* tam tikrose ribose laikyti, suvaldyti, numalšinti
com-plector, plexus sum *3* apimti, apkabinti; apsupti
com-pleo, plēvī, plētum *2* pripildyti; užimti
com-plūrēs, ra labai daug, daug
com-pōno, posuī, positum *3* sudėti, surinkti, sujungti
com-porto *1* į vieną vietą sunešti, suvežti, gabenti
com-prehendo, endī, ēnsum *3* apglėbti; pagauti, pagrobti
cōnātus, ūs *m* bandymas, mėginimas, stengimasis
con-cēdo, cessī, cessum *3* trauktis; nusileisti, sutikti, leisti, atiduoti *(praedam)*
con-certo *1* ginčytis, bartis; kautis
con-cido, cidī *3* kristi, nukristi; griūti, žūti (kovoj)
concilio *1* surinkti, sujungti, įgyti
concilium, iī *n* sujungimas, ryšys; susirinkimas
con-cipio, cēpī, ceptum *3* suimti; paimti, pagauti; į save sutraukti (ugnį), užsidegti; suformuluoti, ištarti, pasakyti
con-curro, currī (cucurrī), cursum *3* subėgti; skubėti
concursus, ūs *m* susibėgimas, susirinkimas
concutio, cussī, cussum *3* sukrėsti, purtyti; sudaužyti
condicio, ōnis *f* būvis, padėjimas; sąlyga
con-do, didī, ditum *3* kartu sudėti; steigti, statyti; saugoti, slėpti; įkišti, įdėti; palaidoti
con-dōno *1* dovanoti; atleisti
con-dūco, dūxī, ductum *3* suvesti, surinkti; nuomoti, skolinti
cōn-fercio, fersī, fertum *4* į krūvą surinkti, suspausti; *confertus 3* suspaustas, suglaustas, tankus
cōn-fero, contulī, collātum, cōnferre į vieną vietą sunešti, nunešti; pasitraukti; palyginti
cōnfertus *3* ž. **confercio**
cōnfestim *adv.* tuoj, netrukus
cōn-ficio, fēcī, fectum *3* padaryti, pabaigti; nukamuoti; pribaigti, sunaikinti
cōn-fīdo, fīsus sum *3* tikėtis, viltis
cōn-fīnis, e kaimyninis; artimas
cōn-fīrmo *1* sustiprinti; patvirtinti, paskelbti; atnaujinti
cōn-fiteor, fessus sum *2* prisipažinti, neslėpti; aikštėn iškelti
cōn-fugio, fūgī *3* bėgti; apsaugos ieškoti
con-gero, gessī, gestum *3* sunešti, surinkti; krauti
con-gredior, gressus sum *3* susieiti; susiremti, kautis
con-icio, iēcī, iectum *3* į krūvą sumesti, sudėti, pastatyti; sviesti; įsmeigti
coniūnctim *adv.* bendrai, kartu
con-iungo, iūnxī, iūnctum *3* sujungti, suvienyti

coniurātio, ōnis *f* tarpusavio priesaika; priesaika, pagrįsta sąjunga; sąmokslas
coniux, coniugis *fm* žmona, vyras; *plur.* susituokusi pora
con-l... ž. **col-l...**
cōnor *1* mėginti, bandyti, stengtis
con-quīro, quīsīvī, quīsītum *3* ieškoti, įsigyti; rinkti
cōn-sanguineus *3* giminingas, giminaitis
cōn-scīsco, scīvī, scītum *3* drauge nutarti; pasirinkti; *sibi mortem c.* nusižudyti
cōn-scius *3* žinąs, įpaslaptintas, dalyvis
cōn-scrībo, scrīpsī, scrīptum *3* surašyti, įrašyti; rinkti (naujokus)
cōn-secro *1* pašventinti
cōn-sector *1* sekti, vytis
cōn-sequor, secūtus sum *3* paskui eiti, sekti, vytis; įsigyti, pasiekti
cōn-servo *1* saugoti, gelbėti
cōn-sīdo, sēdī, sessum *3* sėsti, susėsti, susirinkti; sustoti; užimti, apsigyventi
consilium, iī *n* pasitarimas; susirinkimas; išmintingumas; planas, sumanymas
cōn-similis, e labai panašus, visai panašus
cōn-sisto, stiti *3* sustoti, stovėti; susidėti
cōn-sōlor *1* guosti, paguosti
cōn-sors, sortis vienodo likimo, dalyvis, bičiulis; bendras
conspectus, ūs *m* akivaizda; žvilgsnis; išvaizda, vaizdas
cōn-spicio, spēxī, spectum *3* pastebėti, pamatyti; žiūrėti
cōn-spicor *1* pastebėti, pamatyti
cōn-sterno *1* išgąsdinti, išbaidyti
cōn-stituo, uī, ūtum *3* statyti; nutarimus daryti, nutarti
cōn-sto, stitī *1* tvirtai stovėti; žinomam būti
cōn-suēsco, suēvī, suētum *3* paprasti, įgusti; su *inf.* verčiama „paprastai“
cōnsuētūdo, inis *f* įprotis, paprotys
cōnsul, sulis *m* konsulas
cōnsulo, suluī, sultum *3* patarimo klausti; rūpintis
cōnsultō *adv.* tyčiomis
cōn-sūmo, sūmpsī, sūmptum *3* suvartoti, išeikvoti; praleisti
cōn-surgo, surrēxī, surrēctum 3 pasikelti, atsistoti
contāgio, ōnis *f* palytėjimas, susidūrimas
contemptrix, īcis *f* niekintoja
con-tendo, tendī, tentum *3* drauge tempti (jėgas), stengtis įtikinti, tikrinti; skubėti, pulti, susiremti, kautis
contentus *3* patenkintas
con-texo, texuī, textum *3* suausti, supinti, apipinti
continēns, entis gretimas; nepertraukiamas, ištisas
continenter *adv.* be pertraukos, nuolat, tolydžio
con-tineo, tinuī, tentum *2* kartu laikyti, susisiekti; sulaikyti, sutur\u0117ti; *se continēre* būti, gyventi
con-tingo, tigī, tāctum *3* liesti, siekti
contrā *adv.* priešais; atvirkščiai
con-traho, trāxī, tractum *3* sutraukti, susiaurinti, ankštą daryti, sumažinti; sutraukti, sujungti
contrārium, iī *n* priešinga kryptis
contrōversia, ae *f* ginčas, barnis
contumēlia, ae *f* pažeminimas, nuoskauda; nelaimė
con-valēsco, valuī *3* pasveikti
con-venio, vēnī, ventum *4* susieiti, susirinkti, susitikti
conventus, ūs *m* susirinkimas
con-verto, vertī, versum *3* kreipti, nukreipti; pakeisti
con-voco *1* sušaukti, sukviesti, surinkti
cōpia, ae *f* ištekl ius, atsarga; *plur.* lėšos, turtai; karo pajėgos, kariuomenė
cōpiōsus *3* didelę atsargą turįs, gausus, turtingas
cor, cordis *n* širdis
cōram *adv.* prieš akis, prieš

cornu, ūs *n* ragas; kariuomenės sparnas, šonas, flangas
cornum, ī *n* (Kornelijaus) vyšnia, sėdula
corōna, ae *f* vainikas
corpus, oris *n* kūnas
cor-ripio, ripuī, reptum *3* sučiupti, suimti, pagriebti; užklupti, ištikti
cortex, icis *m* žievė, lukštas, nuolupa
cotīdiānus *3* kasdieninis; paprastas
cotīdiē *adv.* kasdien
crēber, bra, brum dažnas, tankus
crē-do, didī, ditum *3* tikėti, įtikėti
cremo *1* sudeginti
creo *1* kurti, leisti, gaminti, gimdyti; *pss.* atsirasti, gimti, augti
crepito *1* garsiai skambėti, tarškėti, žvangėti
crēsco, crēvī, crētum *3* augti, išaugti; priaugti, didėti; iškilti, reikšmės įsigyti
cruciātus, ūs *m* kankinimas; kančia
crūdēlitās, ātis *f* žiaurumas
cruor, ōris *m* kraujas
crūs, crūris *n* blauzda; koja
cubīle, is *n* guolis, gulykla
culmen, inis *n* viršūnė, viršus, kulminacijos taškas; stogo šerys, želmuo, stogas
cultor, ōris *m* dirbėjas; garbintojas
cultūra, ae *f* išdirbimas, apdirbimas, įdirbimas *(agri)*
cultus, ūs *m* kultūra; gyvenimo būdas; auklėjimas, mokslas
cumba, ae *f* valtis, laivelis, eldija, luotas
cumulus, ī *m* krūva
cunctor *1* gaišinti, vilkinti, tęsti; svyruoti, dvejoti
cūnctus 3 visas
cuneus, ī *m* kylys, pleiškas; kylio pavidalu išsirikiavę kareiviai
cupidē *adv.* guodžiai; uoliai, stropiai
cupiditās, ātis *f* troškimas, geismas, noras
cupīdo, inis *f* geismas, aistra
cupidus *3* trokštąs, ištroškęs
cupio, īvī, ītum *3* geisti, norėti; palankiam būti
cūra, ae *f* rūpestis, rūpinimasis; vargas
cūro *1* rūpintis, stengtis
curro, cucurrī, cursum *3* bėgti; plaukti; lėkti
currus, ūs *m* vežimas
cursus, ūs *m* bėgimas; kryptis; kelias, kelionė; žygis
curvāmen, inis *n* kreivuma, įlinkimas; vingis, įlinkis
curvātūra, ae *f* ž. **curvāmen**
curvus *3* kreivas, sulenktas, išlenktas; išgaubtas
cūstōdio *4* saugoti, sergėti
cūstos, ōdis *m* sargas; *plur.* sargyba

D

damno 1 apkaltinti, pasmerkti, nuteisti
damnōsus *3* pragaištingas, žalingas, nenaudingas
damnum, ī *n* nuostolis, nustojimas
dea, ae *f* deivė
dēbeo, dēbuī, dēbitum *2* reikėti, privalėti, turėti
dē-cēdo, cessī, cessum *3* atgal žengti, pasitraukti, pasišalinti; mirti
dē-cido, cidī *3* žemyn kristi, nukristi; nukentėti; mirti
dē-cipio, cēpī, ceptum *3* sugauti; prigauti, apgauti, apvilti
dēcrētum, ī *n* sprendimas, nutarimas
decumānus (decimānus) *3* dešimtos dalies, dešimtai daliai priklausąs
decurio, ōnis *m* 10-ies raitelių viršininkas, dekurionas
dēditīcius *3* pasidavęs, belaisvis
dēditio, ōnis *f* pasidavimas, kapituliavimas
dē-do, didī, ditum *3* atiduoti; *se d.* pasiduoti; *deditus* atsidavęs kam nors
dē-dūco, dūxī, ductum *3* nuvesti, išvesti; nukreipti; privilioti

dēfectio, ōnis *f* atsimetimas, atskilimas; sukilimas
dē-fendo, fendī, fēnsum *3* atmušti; gintis; ginti
dēfēnsor, ōris *m* gynėjas
dē-fero, tulī, lātum, ferre žemyn nešti, nunešti; *pss.* patekti, atvykti; pasiūlyti *(imperium);* pranešti
dē-fetīscor, fessus sum *3* nuvargti, nusilpti
dē-ficio, fēcī, fectum *3* atsimesti, atsiskirti; jėgų netekti, pailsti, patrūkti; nebūti *(tempus)*
dēfōrmis, e sudarkytas, negražus, biaurus
dē-frēnātus *3* išžabotas, nepažabotas; palaidas
dē-fugio, fūgī *3* pabėgti, išbėgti
dē-icio, iēcī, iectum *3* numesti, nublokšti; pavaryti; atimti
dēleo, ēvī, ētum *2* naikinti
dē-lībero *1* svarstyti, galvoti
dē-ligo, lēgī, lēctum *3* išrinkti, rinkti
delphin, īnis *m* delfinas (žuvis)
dēlūbrum, ī *n* maldykla, šventovė
dē-minuo, uī, ūtum *3* mažinti, silpninti; atimti
dē-mitto, mīsī, missum *3* žemyn nuleisti, nuleisti; *se d.* nusileisti *(in vallem); demissus* nusmukęs, žemas
dē-mōnstro *1* parodyti; sakyti, pasakoti
dēmum *adv.* tik
dēnique *adv.* galų gale; pagaliau
dēnsus *3* tankus; dažnas
dē-nūntio *1* pranešti, paskelbti; įsakyti
dē-pello, pulī, pulsum *3* nuvyti, nuvaryti; pašalinti
dē-plōro *1* apverkti; prarastu laikyti; skųstis
dē-pōno, posuī, positum *3* į šalį dėti, atidėti; palikti, atsisakyti
dē-populor *1* sunaikinti, nusiaubti
dēprecātor, ōris *m* užtarėjas; tarpininkas
dē-precor *1* prašyti; atsiprašyti
dē-prehendo, endī, ēnsum *3* pagauti, nustverti, sučiupti
de-prēndo ž. **deprehendo**
dērēctus 3 stačiai žemyn nukreiptas, tiesus, stačias
dē-rigo ž. **dirigo**
dē-rogo *1* tautos atsiklausti, norint pakeisti įstatymą; apriboti įstatymą; atimti *(fidem)*
dē-scendo, scendī, scēnsum *3* žemyn eiti, nusileisti; prieiti
dē-sero, seruī, sertum *3* palikti, apleisti, pamesti
dēsertor, ōris *m* bėglys, pabėgėlis
dēsidia, ae *f* ilgas sėdėjimas; tingėjimas, dykinėjimas
dē-sīgno *1* žymėti, nurodyti; paskirti
dē-sino, siī, situm *3* nustoti, paliauti; palikti, baigti; baigtis
dē-sisto, stitī *3* atsilikti, atsisakyti, liautis, nustoti
desōlātus *3* vienas paliktas, apleistas
dē-spēro *1* vilties netekti, nusiminti
dē-spicio, spēxī, spectum *3* iš viršaus į apačią žiūrėti, su panieka žiūrėti, niekinti.
dē-stituo, stituī, stitūtum *3* atskirai pastatyti, palikti; prigauti
dē-stringo, strīnxī, strictum *3* išimti, ištraukti
dē-sum, fuī, esse nebūti, trūkti; nepadėti
dēterior, ius menkesnis, blogesnis, niekam tikęs
dē-terreo, terruī, territum *2* įbauginti, įgasdinti
dē-testor *1* keikti
dē-traho, trāxī, tractum *3* nutraukti, atimti; atskirti
dētrīmentum, ī *n* nuostolis, praradimąs, pragaištis
deus, ī *m* dievas
dē-voveo, vōvī, vōtum *2* auką paskirti *(Marti quae ceperint)*
dexter, tra, trum dešinysis
I dico *1* paskirti, pašvęsti; *se d.* atsiduoti, pasiduoti

II dīco, dīxī, dictum *3* sakyti, pasakyti, paskirti; *d. ius* teisti
dictum, ī *n* pasakymas, žodis
dī-dūco, dūxī, ductum *3* į visas šalis išvedžioti, išskirti, išsklaidyti
diēs, diēī *mf* diena; laikas; tam tikra diena, terminas
dif-fero, dis-tulī, dī-lātum, dif-ferre išsklaidyti, išskirstyti; skirstytis; atidėti
dif-ficilis, e sunkus; nepatogus, netinkamas
difficultās, ātis *f* sunkenybė, keblumas, nepatogumas
dif-fīdo, fīsus sum *3* nepasitikėti, netikėti, abejoti
dif-fugio, fūgī *3* išbėgioti, išsisklaidyti
dif-fundo, fūdī, fūsum *3* išsklaidyti; išskleisti, ištiesti
dīgnitās, ātis *f* vertė, reikšmė; garbė, kilnumas, orumas
dīgnus *3* vertas, tinkamas, padorus; *dignum esse* nusipelnyti
dīlēctus, ūs *m* rinkimas; naujokų ėmimas
dīligenter *adv.* stropiai, rūpestingai, uoliai
dīligentia, ae *f* stropumas, uolumas, rūpestingumas
dī-ligo, lēxī, lēctum *3* iš daugelio išrinkti; gerbti, mylėti, branginti
dī-mico *1* (blizgančiu kardu) švaistytis; kautis, muštis
dīmidius *3* pusę sudarąs; *dimidia pars* pusė
dī-mitto, mīsī, missum *3* išsiųsti; paleisti; iš rankų išleisti, prarasti
dīrēctus *3* tiesus
dī-rigo, rēxī, rēctum *3* tiesti, ištiesti; nukreipti; išrikiuoti *(aciem)*
dī-ripio, ripuī, reptum *3* išgrobti, išplėšti, atimti
dīrus *3* nelaimę lemiąs, baisus, žiaurus, siutingas
dīs, dītis ž. **dives**
dis-cēdo, cessī, cessum *3* išvaikščioti, išsiskirstyti, pasitraukti
discessus, ūs *m* pasitraukimas, pasišalinimas
disciplīna, ae *f* mokymas; mokslas; griežta tvarka, drausmė
dīsco, didicī *3* mokytis; sužinoti
discrīmen, inis *n* nuotolis, tarpas; skirtumas; pasiryžimas; pavojingas nusprendimas, pavojus
dis-icio, iēcī, iectum *3* išmėtyti, išsklaidyti
dis-pār, paris nevienodas, nelygus
di-spergo, spersī, spersum *3* išsklaidyti, išblaškyti
dis-pōno, posuī, positum *3* išdėlioti, sustatyti; sutvarkyti
dis-puto *1* ginčytis
dissēnsio, ōnis *f* nesutikimas, nesutarimas, ginčas, barnis
dis-similis, e nepanašus
dis-sipo *1* išsklaidyti, išskirstyti; *pss.* išsisklaidyti, išlakstyti
dis-suādeo, suāsī, suāsum *2* atkalbinėti, nepatarti
di-sto, —, — *1* atstu stovėti, atitolintam būti; toli būti nuo ko
dis-tribuo, tribuī, tribūtum *3* paskirstyti, padalinti
diū *adv.* ilgai
diūturnus *3* ilgas; patvarus
dīversus *3* į kitą šoną nukreiptas; kitoks, įvairus; priešingas
dīves, dīvitis turtingas
dī-vido, vīsī, vīsum *3* dalinti, padalinti; išskirstyti
dīvīnus *3* dieviškas
dō, dedī, datum *1* duoti; pavesti; priskirti *(exercitum)*
doceo, docuī, doctum *2* mokyti, paaiškinti; pranešti; įrodinėti
documentum, ī *n* įrodymas; pavyzdys
doleo, doluī *2* skausmą jausti, sopėti; kentėti
dolor, ōris *m* skausmas; nuliūdimas
dolus, ī *m* gudrumas; pinklės, spąstai
domicilium, iī *n* gyvenamoji vieta, buveinė, sodyba

domina, ae *f* šeimininkė; valdovė; ponia

dominus, ī *m* šeimininkas; valdovas, viešpats; ponas

domo, domuī, domitum *1* ramdyti, malšinti, suvaldyti; nugalėti

domus, ūs *f* namai; tėvynė

dōs, dōtis *f* kraitis

dubito *1* abejoti

dubius *3* abejojąs, svyruojąs; abejotinas; *subst. dubium* abejojimas

dūco, dūxī, ductum *3* vesti; traukti, tęsti; laikyti; manyti

duplico *1* dvigubinti

dūritia, ae ir **dūritiēs,** ēī *f* kietumas, žiaurumas; žiaurus gyvenimo būdas

dūro *1* kietinti, grūdinti, tvirtą padaryti; sustiprinti

dūrus *3* kietas; šiurkštus; užgrūdintas; nejautrus, griežtas, baisus

dux, ducis *mf* vadas; vadovas

E

ebur, oris *n* dramblio kaulas

eburneus ir **eburnus** *3* dramblio kaulo, iš dr. kaulo padarytas

ecce *adv.* štai, še

ē-dīsco, didicī *3* mintinai išmokti *(versus)*

ē-do, didī, ditum *3* išduoti, išleisti; į pasaulį išleisti, gimdyti; platinti, skelbti; vadinti

ē-dūco, dūxī, ductum *3* išvesti

ef-fēmino *1* išlepinti

ef-fero, extulī, ēlātum, efferre išnešti, nunešti; pasakoti, skelbti

ef-ficio, fēcī, fectum *3* padaryti, paruošti, pabaigti

ef-fodio, fōdī, fossum *3* iškasti, išlupti

ef-fugio, fūgī *3* išbėgti; išvengti

ef-fundo, fūdī, fūsum *3* išlieti, pralieti, palieti; išberti

egeo, eguī *2* pristigti, stokoti

egestās, ātis *f* stokojimas, vargas, neturtas

ē-gredior, gressus sum *3* išeiti, pasitraukti; žygiuoti

ēgregius *3* skirtingas; garsus, žymus

elephantus, ī *m* dramblys

ē-licio, licuī, licitum *3* išvilioti, ištraukti

ē-mitto, mīsī, missum *3* išsiųsti, išleisti, išmesti

emo, ēmī, emptum *3* pirkti

ēn *interiect.* štai, žiūrėk

enim *coni.* juk; mat, berods, žinoma

ēnsis, is *m* kardas

I eo, iī, itum, īre eiti, keliauti, vykti; žygiuoti

II eō, *adv.* ten; dėl to; tuo, juo (prie *gr. comp.)*

eōdem *adv.* ten pat

epulae, ārum *f* puota

eques, itis *m* raitelis; raitelių luomo žmogus

equester, stris, stre raitelių, kavalerijos

equitātus, ūs *m* raiteliai, kavalerija

equus, ī *m* arklys

ergō *adv.* taigi, tad, vadinas

ē-rigo, rēxī, rēctum *3* tiesiai statyti, iškelti, pakelti; *se e.* ant kojų stoti, atsistoti; *part. erectus* tiesus, aukštas

ē-ripio, ripuī, reptum *3* išgrobti, išplėšti; išgelbėti

error, ōris *m* klaidžiojimas; apsirikimas, klaida

ē-rudio 4 lavinti, mokyti, auklėti

etiam *coni.* dar, taip pat, net

ē-vānēsco, vānuī *3* išnykti, praeiti, pražūti

ē-vello, vellī, vulsum *3* ištraukti, išrauti, išlupti; pašalinti

ēventus, ūs *m* išeitis, galas; įvykis

ē-voco *1* pašaukti, pakviesti; išvilioti

ē-volo *1* išlėkti, išskristi

exanimo *1* gyvybę atimti, nužudyti; nukamuoti, išvarginti

ex-audio *4* išklausyti; išgirsti

ex-cēdo, cessī, cessum *3* išeiti, pasitraukti

ex-cello *3* iškilti, pasižymėti
excelsus *3* aukštas, iškilęs; iškeltas
ex-cido, cidī *3* iškristi, nukristi; pranykti, žūti
ex-cipio, cēpī, ceptum *3* išimti; atlaikyti, *(impetum);* pagauti
ex-cito *1* pakelti, pastatyti; sukurstyti
ex-clūdo, clūsī, clūsum *3* atskirti, neprileisti; sukliudyti
ex-crucio *1* kankinti
excūsātio, ōnis *f* atsiprašymas; pasiteisinimas
ex-cutio, cussī, cussum *3* nukratyti, nupurtinti; išstumti
exemplum, ī *n* pavyzdys; bausmės pavyzdys; būdas (veikimo)
ex-eo, iī, itum, īre išeiti, iškeliauti, žygiuoti
ex-erceo, cuī, citum *2* mankštyti, miklinti, lavinti
exercitus, ūs *m* išlavinta kariuomenė, kariuomenė
ex-igo, ēgī, āctum *3* išvaryti; išpildyti, pabaigti
exiguus *3* nežymus, nedidelis, silpnas, mažas
exīstimātio, ōnis *f* nuomonė, viešoji nuomonė
ex-īstimo *1* svarstyti, manyti, laikyti
existo ž. **exsisto**
exitium, iī *n* prapultis, pražūtis, išnaikinimas
expedītio, ōnis *f* žygiavimas, ekspedicija
expedītus *3* nekliudomas; *miles e.* kautis pasiruošęs kareivis
ex-pello, pulī, pulsum *3* išvaryti, išvyti; pašalinti
experiēns, entis veiklus, darbštus; patvarus
explōrātor, ōris *m* tyrinėtojas; žvalgas
ex-plōro *1* tyrinėti, ištirti, sužinoti
expūgnātio, ōnis *f* nukariavimas, paėmimas šturmu
ex-pūgno *1* nukariauti; jėga paimti, nugalėti
ex-sequor, secūtus sum *3* sekti; lydėti, sekioti
exsilium, iī *n* iš tėvynės pašalinimas, ištrėmimas
ex-sisto, stitī *3* pasirodyti, būti; įvykti, pasidaryti
ex-spatior *1* iš kelio pasukti, į šalį dumti, iš krantų išeiti, patvinti
ex-specto *1* žiūrėti, dairytis; laukti
ex-struo, strūxī, strūctum *3* pastatyti; priversti, prikrauti
exter, a, um išorinis; *gr. c. exterior; gr. s. extrēmus* tolimiausias, kraštutinis, paskutinis
extrēmum *adv.* paskutinį kartą
ex-ūro, ussī, ustum *3* išdeginti, sudeginti

F

fabrico *1* dailiai išdirbti; statyti; kurti, padaryti
faciēs, ēī *f* išorinė išvaizda; veidas, veido išraiška
facile *adv.* lengvai
facilis, e lengvas, nsunkus; tinkamas, patogus
facinus, oris *n* veiksmas; negarbingas veiksmas, nusižengimas
facio, fēcī, factum *3* daryti; *f. iter* keliauti, žygiuoti; *f. ignes* kurti ugnį, laužus; *f. certiōrem* ž. *certus*
factio, ōnis *f* darymas; bendradarbiavimas; partija
facultās, ātis *f* galėjimas; galimumas, proga; atsarga; karo pajėgos
fallāx, ācis apgaulingas
falsus *3* melagingas, apgaulingas, netikras, be pagrindo
falx, falcis *f* piautuvas, dalgis
fāma, ae *f* gandas, paskala, žinia; visuomenės nuomonė, garbė
familia, ae *f* šeimyna, giminė
familiāris, e šeimos; asmeniškas, savas; *subst.* draugas, bičiulis
fās *n* (tik *nom.* ir *acc. sing.)* dievų sprendimas; tai, kas leistina daryti, leistina

fastīgium, iī *n* pražulni kryptis; frontonas, čiukuras
fātidicus *3* pranašaująs; *subst.* pranašas
fātum, ī *n* lėmimas, likimas; mirtis
faveo, fāvī, fautum *2* palankiam būti, užjausti, pritarti
fēcundus *3* derlingas, vaisingas; pilnas, turtingas
fēlīcitās, ātis *f* laimė, pasisekimas
fēmina, ae *f* moteris; patelė
fēmineus *3* moters, moteriškas
fera, ae *f* laukinis gyvulys, žvėris
ferāx, ācis derlingas, vaisingas
ferē *adv.* beveik; apskritai
fero, tulī, lātum, ferre nešti; iškęsti; suteikti *(auxilium); f. signa* žygiuoti; pasakoti, skelbti
ferrum, ī *n* geležis; geležinis ginklas, kardas
fertilis, e derlingas
ferus *3* laukinis
fervor, ōris *m* karštis; aistra
fētus, ūs *m* vaisius, padarinys
fidēs, eī *f* pasitikėjimas, tikėjimas; ištikimybė
fīgo, fīxī, fīxum *3* pritvirtinti, prikalti; pakabinti; perdurti, perverti
figūra, ae *f* išvaizda, figūra
fīlia, ae *f* duktė
fīlius, iī *m* sūnus
findo, fidī, fissum *3* skelti, dalyti, skaldyti
fingo, fīnxī, fictum *3* padaryti; vaizduoti; įsivaizduoti, dėtis
fīnio 4 riboti; pabaigti; aptarti
fīnis, is *m* galas, pabaiga, siena; *plur.* krašto siena, ribos, kraštas, valstybė
fīnitimus *3* gretimas, kaimyninis; *subst.* kaimynas
fīo, factus sum, fierī darytis, tapti, būti
fīrmo *1* stiprinti; drąsinti; tvirtinti, sakyti
fīrmus *3* stiprus, tvirtas, galingas
fistula, ae *f* vamzdis; piemenų birbynė
flāgito *1* reikalauti
flagro *1* degti, liepsnoti
flāmen, inis *n* dvelkimas, pūstelėjimas; vėjas
flamma, ae *f* liepsna, ugnis
flāvus *3* gelsvas, geltonas, aukso spalvos, geltonplaukis
flecto, flexī, flexum *3* lenkti, sulenkti; kreiptis; *se f.* krypti
fleo, flēvī, flētum *2* verkti; skųstis
flōreo, floruī *2* žydėti
flūctus, ūs *m* tekėjimas, bangavimas; bangos; vėtra
flūmen, inis *n* tekėjimas; upė
fluo, flūxī *3* tekėti; bėgti, srūti
foedus, eris *n* sutartis, sąjunga
fōns, fontis *m* šaltinis, upelis; vanduo
foris, is *f* durys
fōrma, ae *f* išvaizda, pavidalas, forma
fors, *abl.* forte *f* nuotykis, atsitikimas; *abl.* = kartais, atsitiktinai
fortis, e drąsus, narsus
fortiter *adv.* drąsiai, narsiai
fortitūdo, inis *f* narsumas, drąsa
fortūna, ae *f* likimas, laimė; *plur.* turtas
fortūnātus *3* laimingas, turtingas
fossa, ae *f* griovis
fovea, ae *f* duobė
fragor, ōris *m* bildesys, ūžesys, dundesys
frāgum, ī *n* žemuogė
frango, frēgī, frāctum *3* laužyti, daužyti; sutriuškinti
frāter, tris *m* brolis
frāternus *3* broliškas
fraus, fraudis *f* apgavimas, vylius, suktybė; nuodėmė
fremo, fremuī *3* kurčiai skambėti, gausti; žvengti
frēnum, ī *n* kamanos, brizgilai, žąslai
frētus *3* pasitikįs
frīgus, oris *n* šaltis
I frōns, frondis *f* lapai, žalumynas; šaka; lapų vainikas
II frōns, frontis *f* kakta; pryšakinė dalis, frontas
frūctus, ūs *m* vaisius; nauda; pelnas
frūmentārius *3* maisto; derlingas; *res f.* maisto atsarga, maistas

frūmentātio, ōnis *f* maisto ieškojimas, maistu aprūpinimas
frūmentor *1* maisto ieškoti, m. įsigyti
frūmentum, ī *n* duona; grūdai, javai; maistas
frutex, icis *m* krūmas
frūx, frūgis *f* vaisius, yp. laukų; nauda
fuga, ae *f* bėgimas, pabėgimas
fugio, fūgī, fugitum *3* bėgti, išbėgti; išvengti
fugitīvus *3* pabėgęs; *subst.* bėglys, pabėgėlis
fugo *1* bėgti priversti, vyti, pavaryti; ištremti; atremti
fulmen, inis *n* žaibas, perkūnas
fulvus *3* tamsiai geltonas, rausvas, rudas
fūmo *1* rūkti
fundo, fūdī, fūsum *3* pilti, lieti; parblokšti, sumušti
fūnebris, e laidotuvių
fūnus, funeris *n* laidotuvės
fūrtum, ī *n* vogimas, vagystė; vogtas daiktas

G

galea, ae *f* šalmas (odinis)
gaudeo, gavīsus sum *2* džiaugtis
gelidus *3* šaltas (kaip ledas); sustingęs
geminus *3* padvigubintas, dvigubas; dvilinkas; vienodas
gemma, ae *f* pumpuras; brangus akmuo; žiedas su antspaudu
gemo, gemuī, gemitum *3* dūsauti, dejuoti; apverkti, gailėti
gena, ae *f* skruostas, žandas
gener, erī *m* žentas; svainis
genitor, ōris *m* gimdytojas, tėvas
gēns, gentis *f* giminė; tauta
genu, ūs *n* kelis
genus, eris *n* giminė; padermė, tauta; rūšis; būdas
gero, gessī, gestum *3* vesti, vežti, nešioti; atlikti, padaryti
glaciālis, e ledinis
glaciēs, ēī *f* ledas
gladius, iī *m* kardas, kalavijas
glāns, glandis *f* gilė
glōria, ae *f* garbė, garsas
glōrior *1* girtis, didžiuotis
gracilis, e lieknas, laibas
gradus, ūs *m* žingsnis; eisena; laiptas
grāmen, inis *n* žolė; žolynas; augalas
grandis, e didžiulis; senas
grātēs *pl. f* padėka, dėkingumas
grātia, ae *f* malonumas; palankumas, malonė; įtikimas, meilė; įtaka
grātus *3* malonus; dėkingas
gravidus *3* sunkus, prikrautas, pilnas
gravis, e sunkus; žiaurus; rimtas, gerbiamas
gravitās, ātis *f* sunkenybė, svoris; reikšmė, jėga, galia
graviter *adv.* sunkiai
gravo *1* apsunkinti, apkrauti
gurges, itis *m* sūkurys; bedugnė, praraja

H

habēna, ae *f* diržas, virvė; pavadis, vadelės
habeo, habuī, habitum *2* turėti; laikyti
habito *1* apgyventi; gyventi
haereo, haesī, haesum *2* kaboti, stipriai laikytis, prilipti; pastoviam būti; apsistoti. stabterėti
harundo, inis *f* nendrė; birbynė; meškerė; strėlė
haud *adv.* ne
hērēditās, ātis *f* paveldėjimas
hībernus *3* žiemos, žieminis; *subst. hiberna, ōrum* žiemos stovykla
hīc *adv.* čia; tada
hiemo *1* žiemoti; žieminėj stovykloj gyventi
hiems, hiemis *f* žiema; blogas oras, audra
hinc *adv.* iš čia, iš to šono
hinnītus, ūs *m* žvengimas
hirsūtus *3* pasišiaušęs, susivėlęs; plaukuotas

homo, hominis *mf* žmogus; asmuo
honor ir **honōs,** ōris *m* pagarba; garbinga vieta; garbė
hōra, ae *f* valanda
horridus *3* šiurkštus, pasišiaušęs; baisus, žiaurus, biaurus
hortāmen, inis *n* raginimas, skatinimas, žadinimas
hortor *1* raginti, skatinti, žadinti, drąsinti
hospes, itis *m* svečias — šeimininkas; bičiulis
hospitium, iī *n* vaišingumas; vaišės; prieglobstis
hostis, is *mf* priešas
hūc *adv.* čia, čion
hūmānitās, ātis *f* žmoniškumas
hūmānus *3* žmogaus, žmoniškas
humilis, e žemas; nežymus, nežymios kilmės; neturtingas
humus, ī *f* dirvožemis, žemė; *adv. humī* ant žemės, žemėn

I

iaceo, iacuī *2* gulėti; silpnam, prispaustam būti; nusiminusiam, prislėgtam būti
iacio, iēcī, iactum *3* mesti, mėtyti
iacto *1* mėtyti, svaidyti; sklaidyti; smulkiai nagrinėti, svarstyti
iactūra, ae *f* mėtymas; nuostolis; auka
iactus, ūs *m* svaidymas, mėtymas; metimas, metimo tolumas
iam *adv.* jau
ibi *adv.* ten
ictus, ūs *m* mušimas; smūgis
idōneus *3* patogus, tinkamas, geras
iēiūnium, iī *n* pasninkas; alkis; liesumas
ignārus *3* nežinąs, nenusimanąs; nežinomas
ignis, is *m* ugnis; liepsna; karštis
ignōro *1* nežinoti
ignōtus *3* nežinomas, svetimas; nežinąs, nesusipažinęs
īlex, icis *f* ąžuolas

illāc *adv.* ten, tenai
illic *adv.* ten
illō *adv.* ten
illūstris, e šviesus; įžymus, garsus
imber, bris *m* lietus, liūtis
imitor *1* pamėgdžioti, sekti
im-madēsco, maduī *3* šlapiu, drėgnu darytis; šlapti
immānis, e didžiulis, nepaprastas; baisus, žiaurus
im-medicābilis, e neišgydomas
im-mēnsus *3* neišmatuojamas, begalinis, milžiniškas
im-mineo *2* kyšoti; grasyti, grėsti
im-mitto, mīsī, missum *3* įleisti; siundyti, siųsti; sviesti
im-molo *1* aukojimo miltais apiberti, aukoti
im-mortālis, e nemirštamas, nemarus, amžinas
im-mūnis, e nuo pareigų laisvas; laisvas
im-mūnitās ātis *f* nuo pareigų atleidimas; privilegija, laisvė
im-parātus *3* neparuoštas; neapginkluotas
impedīmentum, ī *n* kliūtis; gurguolė
im-pedio 4 supančioti; trukdyti, laikyti
impedītus *3* paeiti negalįs, apsunkintas; nepatogus; nepasiruošęs
im-pello, pulī, pulsum *3* judinti, varyti; raginti
im-pendeo *2* kabėti, kyboti; viršuj būti; gręsti
imperātor, ōris *m* paliepėjas, viršininkas; vadas
im-perfectus *3* nepabaigtas
im-perītus *3* neprityręs, nežinąs
imperium, iī *n* įsakymas, paliepimas; įsakyti teisė, valdžia; aukščiausioji karo vadovybė
im-pero *1* įsakyti, paliepti; *subst. imperatum* įsakymas
im-petro *1* išgauti, gauti; sutikimą gauti
impetus, ūs *m* puolimas; jėga
im-pius *3* nedoras

im-pleo, plēvī, plētum *2* pripildyti; patenkinti
im-pōno, posuī, positum *3* įdėti, įstatyti; pridėti, prikrauti
im-porto *1* įvežti
imprīmīs *adv.* visų pirma, pirmiausia
im-probus *3* nedoras, blogas
im-prōvīsus *3* nenumatytas, netikėtas, nelauktas; *de improvīso* netikėtai
im-pūbēs, pūberis nesuaugęs, nesubrendęs; nevedęs
im-pūne *adv.* be bausmės
impūnitās, ātis *f* nenubaudimas
īmus ž. **inferus**
in-aequālis, e nelygus; nevienodas; nepastovus
inānis, e tuščias, bergždžias; *subst. ināne* tuštuma
in-arātus *3* neišartas
in-cautus *3* neatsargus
incendium, iī *n* padegimas; gaisras
in-cendo, cendī, cēnsum *3* uždegti, padegti
in-certus *3* netikras, nežinomas; nepatikimas
incido, cidī *3* pulti ant; susitikti, susidurti; įvykti *(bellum)*
in-cipio, cēpī, ceptum *3* pradėti, imtis
in-cito *1* išjudinti, kurstyti, raginti; įpykinti, įžeisti
inclūdo, clūsī, clūsum *3* uždaryti, užrakinti
in-cōgnitus *3* nežinomas, nepažintas, neištirtas
incola, ae *mf* gyventojas
in-colo, coluī, cultum *3* gyventi; užimti
in-columis, e sveikas, nesugadintas, nepaliestas
incommodum, ī *n* nepatogumas; nemalonumas; nelaimė; nuostolis
in-crēdibilis, e netikėtinas; nuostabus
incursio, ōnis *f* įsiveržimas, užpuolimas
in-curso *1* užbėgti, įpulti; susidurti
inde *adv.* iš ten; paskui
in-dēiectus *3* nenumestas, nepargriautas
indicium, iī *n* parodymas, liudijimas; įskundimas
in-dīco, dīxī, dictum *3* pranešti, paskelbti; paskirti
indīgnor *1* nevertu laikyti; piktintis, piktam būti
in-dūco, dūxī, ductum *3* įvesti; paskatinti, paraginti
ind-uo, uī, ūtum *3* apvilkti, aprengti, aprėdyti
in-eo, iī, itum, īre įeiti; pradėti *(bellum)*; imtis, ryžtis
in-ermis, e beginklis
īnfāmia, ae *f* negarbinga kalba, gėda
īn-fectus *3* neapdirbtas, nepabaigtas
īn-fēlix, īcis nelaimingas
īnferius ž. **infra**
īn-fero, tulī, lātum, ferre įnešti, įmesti, įvesti; *bellum inferre* karą paskelbti, kariauti; *in equum inferre* pasodinti ant arklio
īnferus *3* apatinis
īnfēstus *3* pavojingas; priešingai nusistatęs; pulti pasiruošęs
īnfimus *3* žemiausias; blogiausias
īn-fīnītus *3* neapribotas, neapibrėžtas, be skaičiaus
īn-fīrmus *3* netvirtas, silpnas; nepatikimas
īnfitior *1* neigti, neprisipažinti, meluoti, gintis
īn-flecto, flexī, flexum *3* užlenkti; *se i.* užlinkti
īn-fluo, flūxī *3* įtekėti
īnfrā *adv.* apačioj, žemai; *gr. comp. inferius*
ingenium, iī *n* įgimtas dalykas; palinkimas, gabumas; būdas
in-gēns, entis didžiulis, nepaprastas
in-hibeo, hibuī, hibitum *2* sulaikyti, prilaikyti; kliudyti
in-icio, iēcī, iectum *3* mesti ant, užmesti, uždėti
inimīcitiae, ārum *f* nesantaika, nesutikimas

inimīcus *3* nedraugiškas, priešingas
in-īquus *3* nelygus, nepatogus, netinkamas; neteisingas
initium, iī *n* pradžia; įžanga
iniūria, ae *f* teisių sulaužymas, skriauda
in-iussū *adv.* be įsakymo, neliepus
in-nītor, nīxus sum *3* remtis, pasiremti
in-nocēns, entis nekaltas, nekenksmingas
in-nocuus *3* ž. **innocens**
inopia, ae *f* neturtas; stoka
in-opīnāns, antis nesitikįs, nelaukiąs
in-ops, opis bejėgis, silpnas
in-quīro, quīsīvī, quīsītum *3* ieškoti; sekti, tyrinėti; tardyti
īn-sciēns, entis nežinąs
īn-sequor, secūtus sum *3* sekti; vyti, pavyti
īnsidiae, ārum *f* pinklės, spąstai
īnsidior *1* pinklėse, žabangose būti; pinkles statyti
īnsīgne, is *n* ženklas, pagarbos ženklas; vėliava
īnsīgnis, e žymus, nepaprastas
īn-sisto, stitī *3* sustoti; atsiremti
īnsolenter *adv.* nepaprastai, ypatingai
īn-stabilis, e be tvirto pamato, svirus; nepastovus
īn-stituo, stituī, stitūtum *3* statyti; tvarkyti, mokyti; nutarti; nustatyti, įvesti
īnstitūtum, ī *n* sumanymas; paprotys; įstaiga
īn-sto, stitī *1* arti stovėti, būti prie; artintis; spausti, pulti
īnstrūmentum, ī *n* įrankis, pabūklas, prietaisas
īn-struo, strūxī, strūctum *3* įtaisyti, įrengti, pastatyti; išrikiuoti
īnsula, ae *f* sala
īn-sulto *1* užšokti, įšokti; šokinėti
in-tāctus *3* neliestas; nepajudintas; neištirtas
integer, gra, grum neliestas, nesugadintas; nenuvargęs, nenuilsęs
intellego, lēxī, lēctum *3* žymes išskirti, suprasti, pajusti
inter-cēdo, cessī, cessum *3* eiti tarp, slinkti (apie laiką)
inter-clūdo, clūsī, clūsum *3* uždaryti, atskirti, atimti
inter-dīco, dīxī, dictum *3* uždrausti; nepripažinti
inter-diū *adv.* dieną
inter-dum *adv.* kartais, retai
inter-eā *adv.* tuo tarpu
inter-eo, iī, itum, īre žūti
inter-ficio, fēcī, fectum *3* nužudyti, užmušti, nukauti
interim *adv.* tuo tarpu
inter-mitto, mīsī, missum *3* leisti tarp, praleisti; pertraukti
inter-necio, ōnis *f* išmušimas, išžudymas; sunaikinimas
inter-pōno, posuī, positum *3* dėti tarp; prileisti
interpres, etis *mf* tarpininkas; aiškintojas; vertėjas
interpretor *1* aiškinti
inter-sum, fuī, esse būti tarp, dalyvauti; *interest* svarbu
inter-vallum, ī *n* tarpas; nuotolis, atstumas
inter-venio, vēnī, ventum *4* tuo tarpu ateiti; įžengti, atvykti
in-tono, tonuī *1* griausti; dundėti
in-tremo *3* ir **intremīsco,** tremuī *3* sudrebėti, suvirpėti
intro *1* įeiti
intrōrsus *adv.* viduj, į vidų, į krašto vidurį
intus *adv.* viduj
in-venio, vēnī, ventum *4* užeiti, rasti; pažinti
inventor, ōris *m* išradėjas
invīto *1* pakviesti; vilioti, traukti; reikalauti
invītus *3* nenorįs, nesutinkąs
īra, ae *f* pyktis, rūstybė
iracundia, ae *f* dagumas, piktumas, įniršis, pyktis
irrītāmentum, ī *n* erzinti akstinas, jaudinti priemonė

ir-ritus *3* netikras, nepavykęs; tuščias, bergždžias
ir-rōro *1* (rasa) drėkinti, vilginti; varvėti ant
ir-rumpo, rūpī, ruptum *3* įsiveržti, įsilaužti
ita *adv.* taip, tokiu būdu
ita-que *adv.* ir taip, taigi; todėl, tuo būdu
item *adv.* taip pat, irgi; vienodai, panašiai
iter, itineris *n* kelias, kelionė; perėjimas
iterum *adv.* antru syk, vėl
iubeo, iussī, iussum *2* liepti, įsakyti
iūdex, iūdicis *m* teisėjas
iūdicium, iī *n* tardymas; teismas, teismo sprendimas; nuomonė
iūdico *1* teisti; spręsti; manyti
iugum, ī *n* jungas; sunkenybė, vargas; kalnų virtynė, kalnai
iūmentum, ī *n* gyvulys (yp. arklys, asilas)
iungo, iūnxī, iūnctum *3* jungti, vienyti, susieti
iūro *1* prisiekti
iūs, iūris *n* teisė; *ius dicere* teisti
iūs iūrandum, iūris iūrandi *n* priesaika
iussum, ī *n* įsakymas, paliepimas
iūstitia, ae *f* teisingumas
iūstus *3* teisingas, teisėtas; tinkamas
iuvenālis, e jaunas
iuvencus, ī *m* jautukas; jautis
iuvenis, is *m* jaunikaitis
iuventūs, ūtis *f* jaunatvė; jauni vyrai, jaunuomenė
iuvo, iūvī, iūtum *1* padėti, pagelbėti; patikti; džiuginti

L

labo *1* siūbuoti, svyruoti
labor, ōris *m* darbas, triūsas; sunkumas, vargas; nelaimė
labōro *1* dirbti, darbuotis, stengtis; kentėti
labrum, ī *n* lūpa; krantas *(fossae)*, kraštas, šonas
lac, lactis *n* pienas
lacer, era, erum suplėšytas, sudraskytas, sudaužytas
lacertus, ī *m* viršutinė rankos dalis; ranka
lacesso, sīvī, sītum *3* erzinti, kiršinti; kibinti; skriausti; *lacessere proelio* į mūšį vilioti, pulti
lacrima, ae *f* ašara
lacteus *3* pieninis
lacus, ūs *m* ežeras
laedo, laesī, laesum *3* suduoti, sugadinti, pakenkti; įžeisti; sulaužyti *(fidem)*
laevus *3* kairysis
lapis, idis *m* akmuo
largior *4* dosniam būti; dalinti
largiter *adv.* gausiai
largītio, ōnis *f* dosnumas
lasso *1* varginti, alsinti
late *adv.* plačiai
latebra, ae *f* slapta vieta, prieglobstis
lateo, latuī *2* paslėptam būti, slėptis
lātitūdo, inis *f* plotis, platumas; didumas
latrōcinium, iī *n* plėšikavimas, plėšimas
I lātus *3* platus
II latus, eris *n* šonas
laus, laudis *f* pagyrimas; garbė, pagarba; nuopelnas
lēgātio, ōnis *f* pasiuntinybė, pasiuntinio pareigos; legato pareigos
lēgātus, ī *m* legatas, vyriausio vado padėjėjas; pasiuntinys
legio, ōnis *f* legijonas
legiōnārius *3* prie legijono priklausąs, legijono
lego, lēgī, lēctum *3* rinkti; skaityti
lēnitās, ātis *f* švelnumas; tylumas; ramus vandens tekėjimas
leo, ōnis *m* liūtas
levitās, ātis *f* lengvumas
levo *1* lengvinti, lengvą daryti
lēx, lēgis *f* įstatymas
libenter *adv.* mielai, noriai

līberālitās, ātis *f* kilnumas; dosnumas
lībere *adv.* laisvai
līberī, ōrum *m* vaikai
lībertās, ātis *f* laisvė, nepriklausomybė
lībo *1* semti; skystas aukas aukoti; pašvęsti, aukoti
lībro *1* įsupti, įsiūbuoti; mėtyti, svaidyti
licentia, ae *f* laisvė; sauvaliavimas, neribota valdžia; įžulumas
liceor, licitus sum *2* derėtis, kainą siūlyti
licet, licuit *2* leidžiama, galima
līmes, itis *m* ežia; takas, kelias, gatvė
lingua, ae *f* liežuvis; kalba
linter, tris *(m) f* luotas, valtis
līnum, ī *n* linai; siūlas, virvė, lynas
liquidus *3* skystas; skaistus, grynas, nedrumzlinas
liquor, ōris *m* skystis, skystimas, sultis; vanduo, jūra
littera, ae *f* raidė; laiškas; rašinys, literatūra; mokslas
lītus, oris *n* jūros pakraštys, pakrantė
locus, ī *m* vieta; pozicija; kilmė; *plur.* loca *n*
longē *adv.* ilgai; toli; visai, labai (prie *gr. superl.)*
longitūdo, inis *f* ilgis, ilgumas
longus *3* ilgas
loquor, locūtus sum *3* kalbėti, sakyti, tarti, aptarti
lōrum, ī *n* diržas; kamanos, pavadis
lūceo, lūxī *2* šviesiam būti, šviesti
lūctus, ūs *m* liūdėjimas, gedulys
lūcus, ī *m* girelė; miškas
lūmen, inis *n* šviesa; akių šviesa, akys
lūna, ae *f* mėnuo, mėnulis; mėnulio deivės vardas
lupus, ī *m* vilkas
lūridus *3* gelsvas, išblyškęs; išblyškimą suteikiąs *(aconītum)*
lūsus, ūs *m* žaidimas; žaislas
lūx, lūcis *f* šviesa; dienos šviesa, diena

M

madēsco, maduī *3* šlapiam tapti, sušlapti
madidus *3* šlapias, drėgnas
magis *adv.* daugiau
magistrātus, ūs *m* valstybinė tarnyba; valdininkas; valdžia
māgnanimus *3* kilnios dvasios, drąsus
māgni-ficus *3* puikus; iškilmingas
māgnitūdo, inis *f* didumas; didybė
māgnopere *adv.* daug, labai
māgnus *3* didelis; nepaprastas
māiōres, um vyresnieji; sentėviai
maleficium, iī *n* piktadarybė; žala, eibė, skriauda
malum, ī *n* blogybė, piktybė; yda, nuodėmė; nelaimė
mando *1* pavesti; įsakyti, liepti; *se fugae mandāre* bėgti
maneo, mānsī, mānsum *2* pasilikti, laikytis
manifēstus *3* apčiuopiamas; aiškus, žinomas
manipulus, ī *m* sauja, gniūžtė; 30-ji legiono dalis, manipulas
mānsuē-facio, fēcī, factum *3* prijaukinti
manus, ūs *f* ranka; kumštis; jėga; ginkluota jėga, kariuom. būrys
mare, is *n* jūra
marītus, ī *m* vedęs žmogus, vyras
marmoreus *3* marmurinis, marmuriniai baltas
mās, maris *m* patinas; *adi.* vyriškos giminės
matara, ae *f* gallų svaidomoji ragotinė, matara
māter, mātris *f* motina
māteria, ae *f* medžiaga, materija
māternus *3* motiniškas, motinos
mātūrē *adv.* savo laiku; anksti, greitai
mātūrēsco, mātūruī *3* bręsti
mātūro *1* išnokinti, subrendinti; pagreitinti; skubėti
mātūrus *3* išnokęs, subrendęs; ankstybas
maximē *adv. gr. comp.* iš *magis*

medicāmen, inis *n* gydymas; vaistai, nuodai; kosmetika; burtai
medius *3* vidury esąs, vidurinis
mel, mellis *n* medus
membrum, ī *n* sąnarys
memoria, ae *f* atmintis; atsiminimas, pasakojimas
mēns, mentis *f* protas; mintis; dvasia
mēnsis, is *m* mėnesis
mēnsor, ōris *m* matininkas
mēnsūra, ae *f* išmatavimas; matas, saikas
mentio, ōnis *f* paminėjimas, priminimas
mercātor, ōris *m* pirklys
mercātūra, ae *f* prekyba
mereo, meruī *2* nusipelnyti, vertam būti
mergo, mersī, mersum *3* panerti, paskandinti
meritum, ī *n* nuopelnas; geras darbas, malonė; kaltė
mētior, mēnsus sum *4* matuoti; skirstyti, dalyti
metuo, uī *3* bijoti, nerimauti; vengti; *metuens deorum* dievams pagarbą reiškiąs
metus, ūs *m* bijojimas, baimė
mico, micuī *1* virpėti; švitėti, žėrėti, tviskėti
mīles, mīlitis *m* kareivis; pėstininkas
mīlitāris, e kariškas, karo
mīlitia, ae *f* karo tarnyba
mināx, ācis grąsinąs, grumojąs, baisus
minimē *adv.* visų mažiausiai; visai ne, toli gražu ne
minuo, uī, ūtum *3* mažinti, silpninti; naikinti
minus *adv.* mažiau; mažai
mīrābilis, e stebėtinas, nuostabus
mīror *1* stebėtis, nustebti
mīrus *3* ž. **mīrābilis**
misceo, miscuī, mixtum *2* maišyti; rengti, gaminti
miser, era, erum nelaimingas, vargingas; menkas; blogas
missus, ūs *m* siuntimas; įsakymas
mītis, e švelnus, minkštas; malonus, ramus
mitto, mīsī, missum *3* siųsti; sviesti; praleisti
moderāmen, inis *n* valdymo įrankis; vairas; valdymas
modo *adv.* tik, tiktai; *modo... modo* tai... tai
modus, ī *m* saikas; riba, galas; būdas; žodis
moenia, ium *n* (miesto) sienos
mōlēs, is *f* sunkenybė; milžiniškas pastatas
mōlior *4* (sunkenybę) judinti; pakelti; užsimoti; stengtis
mollio *4* minkštą daryti, minkštinti
mollis, e minkštas; švelnus, meilus
molo, moluī, molitum *3* malti
moneo, monuī, monitum *2* priminti; raginti; perspėti
monimentum, i *n* paminklas
monita, ōrum *n* priminimai, perspėjimai; pamokymai, patarimai
monitus, ūs *m* ž. **monita**
mōns, montis *m* kalnas
montānus *3* kalnų
monti-cola, ae *mf* kalnų gyventojas, kalnėnas
monumentum, ī *n* ž. **monimentum**
mora, ae *f* sugaištis, užtrukimas; poilsis; laikas
morbus, ī *m* liga
rmoior, mortuus sum *3* mirti
moror *1* sugaišti, užtrukti; trukdyti, gaišinti
mors, mortis *f* mirtis
mortālis, e mirti privaląs, marus, mirtingas; *subst.* mirtingasis, žmogus
mōrum, ī *n* šilkmedžio uoga; gervuogė, gervena
mōs, mōris *m* paprotys, įprotis, būdas
mōtus, ūs *m* judėjimas; sukilimas
moveo, mōvī, mōtum *2* judinti, jaudinti
mox *adv.* veikiai, netrukus
mulceo, mulsī, mulsum *2* glostyti;

švelninti, švelniai liesti; siūbuoti; raminti
mulier, eris *f* moteris; žmona
multō *adv.* daug (vartojama prie palyginimo žodžių)
multum *adv.* daug
multus *3* daugelis
mundus, ī *m* pasaulis
mūnio *4* sustiprinti, sutvirtinti
mūnītio, ōnis *f* sustiprinimas
mūnus, mūneris *n* dovana; pareiga
mūrus, ī *m* siena
muscus, ī *m* samanos; kirminai
mutilus *3* apkapotas, bukas
mūto *1* keisti, mainyti, pakeisti

N

nam *coni.* nes
nancīscor, na(n)ctus sum *3* įsigyti, gauti, rasti
nāscor, nātus sum *3* gimti, kilti; rastis
nātālis, e gimimo *(dies); locus n.* gimtinė
nātio, ōnis *f* giminė, padermė, tauta
nātīvus *3* įgimtas, iš prigimties
nātūra, ae *f* prigimtis; įgimtoji savybė, būdas
nātus, ī *m* sūnus
nauta, ae *m* jūrininkas, jūreivis
nāvis, is *f* laivas
nāvita ž. **nauta**
nebula, ae *f* rūkas, migla, garas
nec ž. **neque**
necessāriō *adv.* būtinai; savaime; verčiamas
necessārius *3* būtinas, reikalingas; *subst.* giminaitis, bičiulis
necessitās, ātis *f* būtinumas, reikalingumas, reikalas; vargas
nectar, aris *n* nektaras (dievų gėralas)
nefās *n* (tik *nom.* ir *acc. sg.)* bedieviškas darbas, neteisybė, nuodėmė
neg-lego, lēxī, lēctum *3* dėmesio nekreipti, nepaisyti, nesirūpinti; nebijoti
nego *1* neigti; nesutikti
negōtium, iī *n* darbas; sunkus darbas, sunkumas; sumanymas
nepōs, ōtis *m* anūkas; ainis
neque = nec, tačiau ne, bet ne; *neque... neque* nei... nei
nervus, ī *m* nervas, muskulas, raumuo; jėga, galybė
nēve = neu ir kad ne
nex, necis *f* nužudymas, užmušimas
nīdus, ī *m* lizdas, gūžta
nihilum, ī *n* niekas
nimbus, ī *m* debesys; smarkus lietus, liūtis, audra
nimius *3* saiką prašokęs, per didelis, per gausingas
nitidus *3* blizgąs, žibąs, švitąs
nītor, nīsus (nīxus) sum *3* atsiremti; naudotis; stengtis; veržtis
no *1* plaukioti
nōbilis, e žinomas, garsus; įžymus, aukštos kilmės
nōbilitās, ātis *f* garsenybė; aukšta kilmė, diduomenė, didikai
noceo, nocuī, nocitum *2* kenkti; *subst. nocens* nusikaltėlis
noctū *adv.* nakčia, naktį
nōdus, ī *m* mazgas; sąnarių sujungimas, kulkšnis
nōlo, nōluī, nōlle nenorėti, negeisti
nōmen, inis *n* vardas, pavadinimas; geras vardas, garbė
nōminātim *adv.* vardais, atskirai vardais
nōn-dum *adv.* dar ne
nōn-nullus *3* kai kuris
nōn-nunquam *adv.* kartais
nōsco, nōvī, nōtum *3* sužinoti, patirti, pažinti
notābilis, e pastebėti vertas, pastebimas, žymus
nōtitia, ae *f* žinojimas, pažintis, pažinimas
nōtus *3* žinomas; garsus
noverca, ae *f* pamotė
novitās, ātis *f* naujumas, nepaprastumas; *rei n.* nepaprastas įvykis
novo *1* atnaujinti, atgaivinti; naujai sukurti, pakeisti

novus *3* naujas; *superl.* paskutinis
nox, noctis *f* naktis
noxia, ae *f* nusikaltimas, nusižengimas
nūbēs, is *f* debesys
nūbilus *3* debesuotas; *subst. nubila,* ōrum debesys
nūbo, nūpsī, nūptum *3* už vyro išeiti, ištekėti; *nuptum alicui collocāre* išleisti už vyro
nūdus *3* nuogas, plikas; be apsaugos, bę skydo
nūllus *3* joks, nė vienas
nūmen, inis *n* dievų valia, dievų galybė; dievybė
numerus, ī *m* skaičius; eilė, klasė
nunc *adv.* dabar
nunquam *adv.* niekuomet
nūntio *1* pranešti, paskelbti
nūntius, iī *m* pasiuntinys; žinia
nūper *adv.* neseniai, pirmiau
nympha, ae *f* jauna moteris, mergina; nimfa

O

ob-aerātus *3* įsiskolinęs
ob-icio, iēcī, iectum *3* priešais mesti; *pss.* priešais stoti; išstatyti; įvaryti, padaryti
oblīvīscor, oblītus sum *3* užmiršti
ob-orior, ortus sum *4* pasirodyti, pakilti, užtekėti
ob-ruo, ruī, rutum *3* užversti, užpilti, užkasti; apkrauti, apsunkinti, spausti
obscūrus *3* tamsus, neaiškus
ob-secro *1* melsti, prašyti
ob-servo *1* stebėti; sergėti, saugoti; atsižvelgti
ob-ses, obsidis *m* įkaitas
obsessio, ōnis *f* apgulimas, apsiautimas, blokada
obstipēsco, stipuī *3* sustirti, sustingti; nustebti
ob-sto, stitī, stātum *1* stovėti prieš, ant kelio stovėti; trukdyti, priešintis
ob-stringo, strīnxī, strictum *3* surišti, pritraukti; įpainioti
ob-struo, strūxī, strūctum *3* priešais statyti, užstatyti, užtverti, pririoglinti
ob-tineo, tinuī, tentum *2* turėti, valdyti; užimti *(imperium)*
occāsio, ōnis *f* proga, gera proga
occāsus, ūs *m* kritimas, dingimas; *o. solis* saulėlydis, vakarai
I oc-cido, cidī, cāsum *3* kristi; žūti; nusileisti
II oc-cīdo, cīdī, cīsum *3* nukirsti; užmušti
occultātio, ōnis *f* paslėpimas, paslėpti galėjimas
occulto *1* paslėpti
occultus *3* paslėptas, slaptas; *subst. occultum* slapta vieta, užuolanda; *in occulto* slapta, slaptoj vietoj
oc-cupo *1* užimti, užgrobti, užvaldyti
oculus, ī *m* akis; žvilgsnis
ōdī, ōdisse nekęsti, niekinti; bodėtis
odium, iī *n* neapykanta
odōrātus *3* kvepiąs, kvapsnus
of-fendo, fendī, fēnsum *3* stumti; sumušti; įžeisti; pralaimėti
offēnsio, ōnis *f* smūgis; įžeidimas
of-fero, obtulī, oblātum, offerre priešais nešti; teikti, siūlyti
officium, iī *n* pareiga; ištikimybė, paklusnumas
omnīnō *adv.* visiškai; apskritai, bendrai; viso, tik
omni-potēns, entis visagalis
omnis, e visas, visiškas; kiekvienas
onus, oneris *n* našta, sunkenybė, krovinys; vargas, kankynė
operōsus *3* darbo reikalingas; užimtas, veiklus; sunkus, vargingas
opifex, ficis *m* meisteris, kūrėjas; amatininkas
opīnio, ōnis *f* nuomonė, įsitikinimas; gera nuomonė, garbė
oportet, tuit *2* reikia, privalu
oppidum, ī *n* miestas
op-pōno, posuī, positum *3* statyti prieš

opportūnitās, ātis *f* patogumas, tinkamumas, gera proga
op-primo, pressī, pressum *3* prispausti, prislėgti; nugalėti
oppūgnātio, ōnis *f* puolimas, šturmavimas
op-pūgno *1* pulti, šturmuoti
ops, opis *f* pagalba; galybė; turtas
opto *1* išrinkti; norėti, geisti
opus, operis *n* darbas; apgulos statiniai
ōrāculum, ī *n* orakulas; orakulo vieta; o-lo ištarmė; pranašavimas; sprendimas
ōrātio, ōnis *f* kalba
orbis, is *m* ratas, apskritimas; žemės rutulys, pasaulis
orbus *3* netekęs ko
ōrdo, ōrdinis *m* eilė; burys, centurija; tvarka; luomas
orīgo, inis *f* kilmė, pradžia
orior, ortus sum *4* tekėti; atsirasti; prasidėti, gimti, kilti
ōro *1* sakyti, kalbėti; prašyti, melsti
ortus, ūs *m* užtekėjimas; rytai; atsiradimas, gimimas, pradžia
I ōs, ōris *n* burna, veidas; žvilgsnis
II os, ossis *n* kaulas
ōsculum, ī *n* burnelė; bučkis
os-tendo, tendī, tentum (tēnsum) *3* rodyti; pareikšti, sakyti
ōtium, iī *n* laisvas laikas, poilsis; taika, ramūs laikai
ovis, is *f* avis

P

pābulātio, ōnis *f* pašaro ieškojimas, pašaravimas
pābulum, ī *n* pašaras, žolė
pāco *1* taikinti; nuraminti, numalšinti, pavergti
paene *adv.* beveik, bemaž
paenitet, paenituit *2* man gaila, esu nepatenkintas
pāgus, ī *m* sodžius, kaimas; sritis, kantonas
palam *adv.* atvirai, viešai
palleo, palluī *2* išblyškusiam būti, sirgti; nerimti, bijoti
pallēsco, palluī *3* išblykšti, balti; pradėti nerimauti
palma, ae *f* delnas, ranka; atauga
palūs, ūdis *f* pelkė, bala, raistas
pār, paris lygus, vienodas, toks pat
parco, pepercī, parsum *3* saugoti; gailėtis, nežudyti
parēns, entis *mf* gimdytojas; *plur.* tėvai
pāreo, pāruī, pāritūrus *3* rodytis (kam nors įsakius); klausyti
pario, peperī, partum *3* gimdyti; gaminti; įsigyti
pariter *adv.* lygiai, panašiu būdu, panašiai; kartu
paro *1* ruošti, gaminti
pars, partis *f* dalis, pusė; kraštas, sritis
partior *4* dalinti
parvulus *3* nedidelis, labai smulkus; labai jaunas; *a parvulis* nuo pat kūdikystės
parvus *3* mažas; nežymus; apie laiką: trumpas
passus, ūs *m* romėnų žingsnis; *mille passūs* — 1,5 klm
pastor, ōris *m* piemuo
pate-facio, fēcī, factum *3* atverti, atidaryti
pateo, patuī *2* atviram būti; siekti, tęstis, trauktis iki
pater, patris *m* tėvas; *plur.* tėvai; sentėviai
paternus *3* tėvo, tėviškas
patior, passus sum *3* kentėti, pakelti; leisti
patrius, *3* tėviškas, paveldėtas; tėvynės
patruēlis, e iš tėvo brolio ar sesers kilęs; pusbrolis, giminė
patulus *3* atdaras; visiems prieinamas; platus, išsiskėtęs
paucitās, ātis *f* mažumas, neskaitlingumas
paucus *3* nedaugelis, keletas
paulātim *adv.* pamažu, po truputį

paulisper *adv.* neilgai, kurį laiką
paulo, *adv.* nedaug, šiek tiek, truputį
paulus *3* mažas, nežymus; *paulum* nedaug, tik
paveo, pāvī *2* drebėti, virpėti
pavidus *3* (iš baimės) drebąs, bailus, baikštus
pāx, pācis *f* taika, ramybė
pectus, pectoris *n* krūtinė; širdis
pecūnia, ae *f* turtas; pinigai
I pecus, pecoris *n* galvijai, smulkūs galvijai; avys
II pecus, pecudis *f* gyvulys, naminis gyvulys, avis
pedes, peditis *m* pėstininkas
peditātus, ūs *m* pėstininkų kariuomenė
pelagus, ī *n* jūra
pellis, is *f* kailis
pello, pepulī, pulsum *3* stumti, vyti, varyti; nugalėti
penātēs, ium *n* penatai (namų, šeimos, valstybės dievai)
pendeo, pependī *2* kabėti, kyboti; priklausyti
pendo, pependī, pēnsum *3* sverti; mokėti *(vectīgal)*
penetrālia, ium *n* vidus, vidurys, vid. kambariai; šventenybė
penitus *adv.* viduj, į vidų; giliai; toli
penna, ae *f* plunksna; sparnas
per-ago, ēgī, āctum *3* pabaigti, atlikti
per-cipio, cēpī, ceptum *3* gauti, įsigyti; išgirsti, sužinoti
percutio, cussī, cussum *3* pramušti, perdurti; sužeisti
per-dīsco, didicī *3* mintinai išmokti
per-do, didī, ditum *3* naikinti, griauti, pražudyti
per-dūco, dūxī, ductum *3* iki galo privesti, padaryti; nuvesti
peregrīnus *3* užsieninis, svetimas
per-eo, iī, itum īre prapulti; žūti, mirti
per-facilis, e labai lengvas; nuolaidus
per-fero, tulī, lātum, ferre atnešti; pranešti; pakelti, kentėti
per-ficio, fēcī, fectum *3* padaryti, pabaigti
per-fringo, frēgī, frāctum *3* perlaužti, pramušti
per-fugio, fūgī *3* perbėgti, į kitą pusę pereiti
per-fundo, fūdī, fūsum *3* pralieti, prapilti, apipilti
perīclitor *1* bandyti, mėginti; į pavojų patekti, pavojuje būti
perīculum (perīclum) ī *n* mėginimas; pavojingas mėginimas; pavojus
perītus *3* prityręs, įgudęs, įpratęs
per-luo, luī, lūtum *3* plauti, prausti; *pss.* maudytis
per-maneo, mānsī, mānsum *2* pasilikti; būti, gyventi
per-moveo, mōvī, mōtum *2* išjudinti; paskatinti; jaudinti
perniciēs, ēī *f* pražūtis, nelaimė
per-ōsus *3* labai neapkenčiąs
per-paucī, ae, a labai nedaug, tik keli
perpetuus *3* nuolatins, amžinas; ištisas
per-quīro, quīsīvī, quīsītum *3* klausinėti, tyrinėti, teirautis
per-rumpo, rūpī, ruptum *3* pralaužti, prasimušti; pergalėti, nuveikti
per-sequor, secūtus sum *3* vytis, vajoti; bausti; *bello p.* kariauti
per-sevēro *1* atkakliam būti, nepasiduoti; tęsti
per-solvo, solvī, solūtum *3* išleisti, leisti; išmokėti; *poenas p.* nubaustam būti
per-spicio, spexī, spectum *3* aiškiai matyti; apžiūrėti, pažinti
per-suādeo, suāsī, suāsum *2* įtikinti, įkalbinėti
per-terreo, terruī, territum *2* įgąsdinti, įbauginti
per-tineo, tinuī, tentum *2* laikyti, turėti, valdyti; tęstis, eiti iki; trauktis
per-turbo *1* sumišimą padaryti, išsklaidyti, suardyti
per-venio, vēnī, ventum *4* prie galo prieiti, pasiekti; ateiti
pēs, pedis *m* koja; pėda

peto, petīvī (petiī), petītum *3* prašyti; reikalauti; pulti; siekti; keliauti
phalanx, angis *f* falanga (tam tikru būdu sustatyta kareivių eilė)
phōca, ae *f* jūros šuo, ruonis
piceus *3* dervingas; kaip derva juodas
pietās, ātis *f* pamaldumas
pīgnus, oris (eris) *n* užstatas, įkaitas; laidavimas, garantija
pīlum, ī *n* svaidomoji ietis
pīlus, ī *m* pirmasis kohortos manipulas, to m-lo vadas
pīnus, ūs ir ī *f* pušis; laivas
piscis, is *m* žuvis
pius *3* pamaldus, dievotas; dievų mylimas
placeo, placuī *2* patikti
placidē *adv.* ramiai, tyliai
placidus *3* švelnus, ramus, tylus
plāco *1* nuraminti, sušvelninti; atsiprašyti
plānē *adv.* lygiai, aiškiai; visiškai
plēbs, plēbis *f* minia; liaudis; plebėjai
plēnus *3* pilnas
plērīque, plēraeque, plēraque daugumas, daugelis
plērumque *adv.* daugiausia, paprastai
plūma, ae *f* pūkas, plunksna
pōculum, ī *n* taurė
poena, ae *f* bausmė
pollex, icis *m* didysis pirštas, nykštys
pol-liceor, citus sum *2* žadėti
pollicitātio, ōnis *f* pažadėjimas
pondus, eris *n* svoris, sunkumas
pōno, posuī, positum *3* dėti, statyti, patalpinti
pōns, pontis *m* tiltas
pontus, ī *m* jūra
populātio, ōnis *f* niokojimas, naikinimas
populor *1* niokoti, naikinti
populus, ī *m* tauta; valstybė; gyventojai
porta, ae *f* vartai; durys
porto *1* nešti
portōrium, iī *n* muitas
posco, poposcī *3* reikalauti, prašyti
possessio, ōnis *f* valdymas; valdomas turtas, turtas
pos-sideo, sēdī, sessum *2* valdyti, turėti
possum, potuī, posse galėti
post-eā *adv.* po to, paskui, vėliau
posterus *3* paskui einąs, kitas; *subst.* *posteri, ōrum* palikuonys
post-pōno, posuī, positum *3* žemiau dėti, mažiau vertinti
postrīdiē *adv.* kitą dieną
postulo *1* reikalauti
potēns, entis galingas
potentia, ae *f* jėga, galybė
potestās, ātis *f* galia, valdžia; galėjimas, proga
potior, potītus sum *4* apimti, užvaldyti
potius, *adv.* geriau, labiau, greičiau
praebeo, praebuī, praebitum *2* parodyti; suteikti, paduoti
prae-cēdo, cessī, cessum *3* pirma eiti; pralenkti
prae-ceps, cipitis stačia galva, strimgalviais; staigus, status; greitas, skubus
praeceptum, ī *n* įsakymas
prae-cipio, cēpī, ceptum *3* iš anksto paimti; patari, įsakyti
prae-curro, (cu) currī, cursum *3* pryšaky bėgti, skubėti; persergėti, perspėti
praeda, ae *f* grobis
prae-dico *1* viešai skelbti; girti; kalbėti
prae-ficio, fēcī, fectum *3* pryšaky pastatyti, viršininku skirti, pavesti
prae-mitto, mīsī, missum *3* pirmyn siųsti, anksčiau pasiųsti
praemium, iī *n* dovana
prae-occupo *1* iš anksto užimti, užvaldyti
prae-opto *1* labiau norėti, velyti; veikiau pasirinkti
prae-pōno, posuī, positum *3* pryšaky statyti, viršininku skirti
prae-rumpo, rūpī, ruptum *3* iš pryšakio nutraukti, nutraukti, nuplėšti

prae-saepe, is *n* ėdžios, tvartas
praesāgus *3* nujaučiąs; lemiąs
prae-sēns, sentis dabartinis, čia pat esąs
praesentia, ae *f* buvimas, dalyvavimas; *in praesentia* dabar
praesertim *adv.* ypatingai
praesidium, iī *n* apsauga, pagalba; apsaugos kariuomenė, sargyba
prae-sto, stiti *1* pryšaky stovėti; geresniam būti, pasižymėti; skirtis; parodyti
prae-sum, fuī, esse pryšaky būti, vadovauti
praeter-eā *adv.* be to
praeter-eo, iī, itum, īre pro šalį eiti; praslinkti; pralenkti; dėmesio nekreipti, pamiršti
praeterita, ōrum *n* tai, kas buvo, kas įvyko
praeter-mitto, mīsī, missum *3* praleisti, nepasinaudoti; dėmesio nekreipti, nutylėti
praeter-quam *adv.* išskyrus, be
praetor, ōris *m* viršininkas, vadas; pretorius
prātum, ī *n* pieva; žolė, šienas
precor *1* melstis; maldauti, prašyti
premo, pressī, pressum *3* spausti, slėgti; pulti
pretiōsus *3* brangus, prabangiškas
pretium, iī *n* kaina; mokestis, atlyginimas
prex, precis *f* (*sing.* tik *dat.*, *acc.* ir *abl.*) prašymas, meldimas; keiksmas
prīdiē *adv.* dieną prieš, prieš
prīmō *adv.* iš pradžių, pirma, pradžioj
prīmum *adv.* pirmiausia; pirmą sykį
prīnceps, cipis pirmas, žymiausias; vadas; sumanytojas
prīncipātus, ūs *m* pirmoji vieta, pirmenybė; aukščiausia valdžia
prior, ius pirmutinis; ankstyvesnis, pirmesnis; vyresnis
prīstinus *3* pirmiau buvęs, senobinis, senas
prius *adv.* pirma, anksčiau, greičiau
prīvātus *3* privatus, asmeniškas; *subst.* valstyb. tarnybos neturįs
probo, *1* gerą rasti, pagirti, pritarti; įrodinėti
pro-cēdo, cessī, cessum *3* pirmyn eiti, keliauti, žygiuoti
prō-cōnsul, ulis *m* prokonsulas, provincijos viršininkas
procul *adv.* toli, iš tolo
prō-cumbo, cubuī, cubitum *3* pirmyn pasvirti; kristi, pulti, gulti
prō-cūro *1* globoti, rūpintis
prō-curro, (cu)currī, cursum *3* priekin bėgti; žygiuoti
prōd-eo, iī, itum, īre išeiti, pasirodyti
prōditor, ōris *m* išdavikas
prō-do, didī, ditum *3* išduoti; pasakoti, paskelbti
prō-dūco, dūxī, ductum *3* pirmyn vesti, atvesti prieš
proelium, iī *n* kova
profectio, ōnis *f* išvykimas, iškeliavimas
pro-ficio, fēcī, fectum *3* žygiuoti, keliauti; nuveikti, laimėti
pro-ficiscor, fectus sum *3* vykti, keliauti, išvažiuoti, išplaukti
pro-fiteor, fessus sum *2* paskelbti, pareikšti
pro-fugio, fūgī 3 pabėgti, bėgti
prōgeniēs, ēī *f* kilmė, giminė; ainiai, gentkartė; ainis, sūnus
prō-gnātus *3* kilęs, gimęs
prō-gredior, gressus sum *3* tolyn eiti, vykti; pirmyn žengti
pro-hibeo, uī, itum *2* sulaikyti, sutūrėti; kliudyti, trukdyti
prō-icio, iēcī, iectum *3* pirmyn mesti; *se p.* pulti
prōlēs, is *f* gentkartė, ainiai; sūnus
prōmiscuē *adv.* bendrai, kartu
prō-mitto, mīsī, missum *3* žadėti; *subst. promissum* pažadas
prōmptus *3* išimtas; matomas, viešas; atviras, nuoširdus; lengvas
prō-nūntio *1* paskelbti, pranešti
prōnus *3* į priekį palinkęs; status, skardus, staigus

prōpāgo, inis *f* skiepas, atžala; ainis, vaikas
prope *adv.* arti, neseniai; beveik
prō-pello, pulī, pulsum *3* pirmyn varyti, stumti; išsklaidyti
propero *1* skubinti; skubėti
propinquitās, ātis *f* artumas
propinquus *3* artimas, netolimas
propior, ius arčiau esąs; *sup. proximus* artimiausias, paskutinis
prō-pōno, posuī, positum *3* pryšaky statyti; atvaizduoti, pasakoti; siūlyti; *subst. propositum* užsimojimas, pasiryžimas, planas
proprius *3* nuosavas, savas
propter-eā *adv.* todėl; *p. quod* todėl kad
prōpulso *1* atmušti, nuvyti
prō-sequor, secūtus sum *3* eiti paskui; persekioti; vytis
prō-spicio, spexī, spectum *3* į tolį žiūrėti; žiūrinėti; numatyti
prō-sum, prōfuī, prōdesse naudingam būti, padėti
prōtinus *adv.* tiesiai, pirmyn, toliau; tuoj, netrukus
prō-video, vīdī, vīsum *2* numatyti; rūpintis, paruošti
prōvincia, ae *f* pareiga; tarnystė nukariautam krašte; nukariautas kraštas, provincija
proximus ž. **propior**
pūblicē *adv.* viešai, tautos vardu
pūblicus *3* viešas; valstybei priklausąs, valstybės
pudor, ōris *m* gėda
puer, erī *m* berniukas; *plur.* vaikai
puerīlis, e vaikiškas, jaunas
pūgna, ae *f* kova, mūšis
pūgno *1* kautis
pulso *1* belsti, plakti, stumti; trypti
pūrgo *1* valyti, švarinti; teisinti
purpureus *3* purpurinis; žibąs, gražus
puto *1* manyti; laikyti
pyrōpus, ī *m* auksinė bronza, piropas

Q

quā *adv.* kame, ten kame; kokiu būdu, kaip
quadri-iugus *3* ketvertu pakinkytas *subst. plur.* ketvertas arklių
quadru-pēs, pedis keturkojis; *subst.* arklys
quaero, sīvī, sītum *3* ieškoti; stengtis patirti, klausinėti; klausti
quaestor, ōris *m* iždo valdininkas, kvestorius
quaestus, ūs *m* įsigijimas
quam *adv.* kaip, kiek, kuo
quantus *3* koks didelis, koks; *quantum adv.* kaip daug, kiek
quā-rē *adv.* kaip, dėl ko; tad, todėl
quatio, quassī, quassum *3* judinti, krutinti, mosikuoti; smogti
queror, questus sum *3* skųstis, prikaišioti, dejuoti
quidem *adv.* gi, irgi; būtent, iš tikrųjų, be abejo
quiēs, ētis *f* poilsis; miegas
quō *adv.* kur, kam, ir ten, kur nors
quondam *adv.* kitados, kartais
quoque *adv.* taip pat
quot-annīs *adv.* kasmet
quotīdiānus *3* kasdieninis, paprastas

R

radio *1* spindėti, blizgėti
radius, iī *m* lazdelė; rato spindulys; saulės spindulys
rādīx, īcis *f* šaknis; pradžia
raeda, ae *f* (gallų žodis) vežimas
rāmus, ī *m* šaka
rapidus *3* smarkus, staigus
rapīna, ae *f* grobimas, plėšimas; grobis
rapio, rapuī, raptum *3* stverti, griebti, grobti, atimti, nusivesti
rārus *3* retas
rāstrum, ī *n* kapstas, kablys
ratio, ōnis *f* skaičiavimas, apyskaita; manymas, protas; planas, būdas, tvarka
ratis, is *f* plaustas, keltas

recēns, entis naujas, nesenas, grynas; paskutinis
receptus, ūs *m* atgal priėmimas; pasišalinimas; prieglauda
recessus, ūs *m* atgal ėjimas; nuošali vieta, tolimas kambarys
re-cingo, cinxī, cinctum *3* išjuosti, atrišti
re-cipio, cēpī, ceptum *3* atgal priimti, atsiimti; priimti; *se r.* trauktis
re-clīno *1* atlenkti, prilenkti
re-condo, didī, ditum *3* į šalį atidėti; paslėpti, slėpti
rectus *3* tiesus; *subst. rectum* tiesa
re-cūso *1* atsisakyti, atmesti; nesutikti, nenorėti; prieštarauti
red-do, didī, ditum *3* atiduoti, grąžinti
red-eo, iī, itum, īre atgal eiti, grįžti; tekti
red-imo, ēmī, emptum *3* atpirkti, pirkti
red-integro *1* atnaujinti; pripildyti
reditus, ūs *m* sugrįžimas, grįžimas
re-dūco, dūxī, ductum *3* atgal vesti, parvesti, sugrąžinti, atitraukti
re-fero, rettulī, relātum, referre atgal nešti, parnešti, nunešti; pranešti
rēgālis, e karaliaus, karališkas
regio, ōnis *f* linkmė, kryptis; riba, krašto riba; kraštas, šalis
rēgius *3* karališkas, karaliui priderąs; *subst. regia, ae* karaliaus rūmai, pilis
rēgnum, ī *n* viešpatavimas; valstybė, karalystė
rego, rēxī, rēctum *3* tiesti; valdyti, vadovauti
rē-icio, iēcī, iectum *3* atmesti, atstumti, atmušti
re-laxo *1* vėl platų daryti; praplatinti, atidaryti
religio, ōnis *f* sąžiningumas, dievobaimingumas; tikyba; prietaras
re-linquo, līquī, lictum *3* palikti
reliquus *3* likęs, paliktas, kitas
re-maneo, mānsī *2* pasilikti, būti
rēmigium, iī *n* irklas; irklininkas; sparnai
re-minīscor *3* prisiminti, atsiminti; svarstyti
re-mitto, mīsī, missum *3* atgal siųsti, grąžinti; sumažinti, atleisti, mažiau dėmesio kreipti
re-mollēsco *3* vėl minkštėti
re-moveo, mōvī, mōtum *2* atitraukti, pašalinti
rēmus, ī *m* irklas
re-nīdeo *2* spindulius atmušti, spindėti
re-novo *1* atnaujinti, atstatyti
re-nūntio *1* su pranešimu grįžti, pranešti
reor, ratus sum *2* spręsti, tikėti, manyti; *part. ratus* tikras
re-pāgulum, ī *n* prie vartų (durų) skersbalkis, skląstis
reparābilis, *e* pataisomas, atlyginamas
re-paro *1* vėl atitaisyti, atnaujinti, papildyti; pakeisti
re-pello, reppulī, repulsum *3* atstumti, trauktis priversti, atmušti
repente *adv.* iš netyčių, staiga
repentīnus *3* netikėtas, nelauktas, staigus
re-percutio, cussī, cussum *3* atmušti, atstumti; šviesą atmušti
re-perio, repperī, repertum *4* surasti; išrasti, sugalvoti
re-peto, petīvī (petiī), petītum *3* vėl ieškoti, grįžti; vėl pulti; kartoti
re-pleo, plēvī, plētum *2* vėl pripildyti; papildyti; pripildyti, gausiai aprūpinti
re-pōno, posuī positum *3* atidėti, atstatyti, atlenkti
re-prehendo, endī, ēnsum *3* sulaikyti; peikti, barti, smerkti
re-pūgno *1* priešintis, gintis
re-quīro, quīsīvī, quīsītum *3* vėl ieškoti; reikalauti
rēs, rei *f* daiktas, dalykas; įvykis, atsitikimas; padėjimas; turtas

re-scindo, scidī, scissum *3* suardyti, sulaužyti; panaikinti, pakeisti
re-scīsco, scīvī, scītum *3* sužinoti
re-sisto, stitī *3* sustoti; pasipriešinti
re-solvo, solvī, solūtum *3* atrišti, paleisti; išsklaidyti; tirpdyti
re-spicio, spexī, spectum *3* atgal žiūrėti, žvalgytis, dairytis
re-spondeo, spondī, spōnsum *2* atsakyti, atsakinėti
respōnsum, ī *n* atsakymas
re-stituo, stituī, stitūtum *3* vėl statyti, grąžinti; atstatyti, vėl įsigyti
re-sto, stitī *1* priešintis; gyvam pasilikti; gyvuoti, būti
re-tineo, tinuī, tentum *2* sulaikyti, užlaikyti; palikti
re-vello, vellī (vulsī), vulsum *3* nutraukti, atplėšti
re-vertor, revertī, reversus *3* grįžti
rēx, rēgis *m* karalius
rhaeda, ae *f* ž. **raeda**
rhēno, ōnis *m* (keltų žodis) kailis
rigor, ōris *m* sustingimas, užšalimas; griežtumas, žiaurumas
rīma, ae *f* trūkis, plyšys, skylė; *rīmas agere* plyšti, skilti
rīpa, ae *f* (upės) krantas
rōbur, oris *n* ąžuolas
rogo *1* klausti; prašyti, reikalauti
rōro *1* rasoti, drėgnam būti; suvilgyti, sudrėkinti
rosa, ae *f* rožė
rota, ae *f* ratas
rubēsco, rubuī *3* raudonu darytis, raudonuoti
rubētum, ī *n* gervuogių krūmas
rūmor, ōris *m* gandas, paskala, žinia
rumpo, rūpī, ruptum *3* laužyti, plėšyti, draskyti
ruo, ruī, rutum *3* ūmai kristi, pulti, bėgti, skubėti; griūti
rūrsus (rūrsum) *adv.* atgal, atvirkščiai; vėl, iš naujo
rūsticus *3* kaimiškas, sodietiškas; paprastas, kuklus
rutilus *3* rausvas, raudonas; auksuotas

S

sacer, cra, crum šventas; *subst. sacra, orum* šventi daiktai, aukos, tikyb. iškilmės
sacrāmentum, ī *n* priesaika, pasižadėjimas
sacrificium, iī *n* aukojimas; auka
saeculum, ī *n* šimtmetis, amžius
saepe *adv.* dažnai; daug kartų
saepe-numerō *adv.* ž. **saepe**
saevus *3* siaučiąs, dūkstąs; žiaurus, baisus, įsiutęs
saltem *adv.* mažiausiai, bent
saltus, ūs *m* kalnai; tarpeklis; šuolis, *saltus dare* šokinėti
salūs, ūtis *f* sveikata; gerovė; išsigelbėjimas
sancio, sānxī, sānctum *4* pašventinti, neliečiamu laikyti
sānctus *3* šventas
sanguineus *3* kruvinas
sanguis, inis *m* kraujas
sapienter *adv.* išmintingai
sarcina, ae *f* krovinys, našta
sarcio, sarsī, sartum *4* pataisyti; atsilyginti, atsiteisti
satis *adv.* gana, pakankamai
satis-facio, fēcī, factum *3* patenkinti, atlyginti; atsiprašyti
satisfactio, ōnis *f* patenkinimas, pateisinimas, atsiprašymas
satur, ura, urum sotus, prisotintas
satyrus, ī *m* satiras
saucius *3* sužeistas, sužalotas
saxum, ī *n* uola, akmuo
scelerātus *3* nuodėmingas, nusikaltęs; *subst.* nusikaltėlis
scelus, sceleris *n* piktas darbas, nusikaltimas, nuodėmė
scēptrum, ī *n* skeptras; viešpatavimas, karaliaus valdžia
scindo, scidī, scissum *3* perkirsti, perpjauti, perplėšti; *pss.* sproginėti, trūkti
scio, scīvī (sciī), scītum *4* žinoti
scūtum, ī *n* skydas

seco, secuī, sectum *1* pjauti, perpjauti; tekėti, plaukti
sēcrētō *adv.* atskirai, be liudininkų, slapta
sector *1* sekti, lydėti; siekti, ieškoti, įsigyti
secundus *3* paskui einąs, kitas; sėkmingas, palankus, laimingas
sēcūrus *3* be rūpesčių, be baimės, ramus; tikras, nepavojingas
sedeo, sēdī, sessum *2* sėdėti
sēdēs, is *f* sėdėjimas; sodyba, buveinė; vieta, gyven. vieta; suolas, krėslas
sēditiōsus *3*. neramus, maištą keliąs
seges, segetis *f* pasėlys; užsėtas laukas
sēmen, inis *n* sėkla
sēmentis, is *f* pasėlys, sėja
sēmi-deus, ī *m* pusdievis
semper *adv.* visuomet, nuolat
senātus, ūs *m* senatas
senīlis, e senas, senyvas, žilas, pasenęs
sententia, ae *f* nuomonė; sprendimas; prasmė
sentio, sēnsī, sēnsum *4* jausti, justi; pastebėti; manyti
sēparātim *adv.* atskirai, kiekvienas skyrium
sē-paro *1* atskirti, perskirti
sepelio, sepelīvī, sepultum *4* palaidoti
sepulcrum, ī *n* palaidojimo vieta; paminklas, karstas; laidojimas
sepultūra, ae *f* laidojimas, laidotuvės
sequor, secūtus sum *3* sekti, eiti paskui; lydėti, sekioti, vytis
serēnus *3* giedrus, šviesus
sermo, ōnis *m* pasikalbėjimas, kalba
sero, sēvī, satum *3* sėti, sodinti
serta, ōrum *n* vainikai, girliandos
servīlis, e vergiškas, vergų
servitūs, ūtis *f* verguvė
servo *1* saugoti, gelbėti; taupyti
servus, ī *m* vergas
sic *adv.* taip, tokiu būdu, tiek
siccus *3* sausas
sīdus, sīderis *n* žvaigždynas; dangaus kūnas
significātio, ōnis *f* pažymėjimas; ženklas; nurodymas
sīgno *1* žymėti, ženklinti
sīgnum, ī *n* ženklas, vėliava
silentium, iī *n* tylėjimas; tyla, ramybė, poilsis
silva, ae *f* miškas, giria
silvestris, e (*masc.* ir: **silvester**) miškais apaugęs; miškinis
similis, e panašus; vienodas, toks pat
simul *adv.* kartu, tuo pat laiku; *simul atque* kai tik
simulācrum, ī *n* panašumas, paveikslas, vaizdas
simulātio, ōnis *f* apsimetimas, dėjimasis
sincērus *3* grynas, nesumaišytas, nesuklastotas; sveikas
sinister, tra, trum kairysis
sinistrōrsus *adv.* į kairę, kairėj
sino, sīvī, situm *3* padėti; leisti
sinus, ūs *m* įlinkis, raukšlė; rūbo antis; krūtinė
sisto, stetī (stitī), statum *3* statyti; stoti, sustoti
smaragdus, ī *mf* smaragdas
socer, erī *m* uošvis
societās, ātis *f* draugija, sąjunga
socius, iī *m* draugas; sąjungininkas
sōl, sōlis *m* saulė; *Sol* saulės dievaitis
soleo, solitus sum *2* įprotį turėti; su *inf.* = paprastai; *part. solitus* pripratęs, paprastas
sōlitūdo, inis *f* vienuma; dykuma, tyrai
solium, iī *n* kėdė; sostas
sollertia, ae *f* vikrumas, apsukrumas; gudrybė, klasta
sollicito *1* ramybės neduoti, kurstyti
sollicitus *3* stipriai sujudintas, neramus, nerimą keliąs
I solum, ī *n* dugnas; žemė
II sōlum *adv.* tik, tiktai
sōlus *3* tik vienas, vienas, vienintelis
solvo, solvī, solūtum *3* atrišti; išgelbėti; mokėti
sono, sonuī *1* skambėti, ūžti

sordidus *3* nešvarus; paprastas, prastas, žemas; biaurus, menkas
soror, ōris *f* sesuo
sors, sortis *f* burtas; orakulo ištarmė, pranašavimas; likimas
spargo, sparsī, sparsum *3* berti, barstyti, mėtyti; šlakstyti
spatium, iī *n* erdvė; tarpas; laikotarpis, laikas
speciēs, ēī *f* žvilgsnis; vaizdas, išvaizda
specto *1* žiūrėti; nukreiptam būti
spēro *1* viltis, tikėtis, laukti
spēs, speī *f* viltis
spīceus *3* iš varpų, varpos
sponte *abl. sing.* iš nevart. *spons* su įvard. *meā, tuā, suā...* gera valia, geru noru
stāgno *1* tvenkinį padaryti, patvinti; užlieti
statio, ōnis *f* stovėjimas, stovėjimo vieta; sargyba
statuo, statuī, statūtum *3* statyti; nutarti, nuspręsti, nuteisti
statūra, ae *f* liemuo; ūgis
status, ūs *m* stovėjimas; padėjimas, būvis
stēlla, ae *f* žvaigždė
sterno, strāvī, strātum *3* tiesti, kloti, dėti; nuversti, užmušti
stīllo *1* lašėti, varvėti, tekėti
stimulus, ī *m* gylys, pentinas, botagas
stirps, stirpis *f* medžio liemuo su šaknimis; giminė, ainis, vaikas
stīva, ae *f* (žagrės) rankena
stō, stetī, statum *1* stovėti; laikytis, klausyti
strepitus, ūs *m* triukšmas
stringo, strīnxī, strictum *3* įdrėksti, lengvai paliesti; (ginklą iš makšties) ištraukti
struo, strūxī, strūctum *3* statyti; rengti, ruošti
studeo, studuī *2* uoliai daryti, mokytis, rūpintis; geisti, norėti
studiōsē *adv.* rūpestingai, uoliai, stropiai, su dideliu vargu
studium, iī *n* stengimasis, stropumas; užsiėmimas
stupeo, stupuī *2* sustingusiam būti; nustebti, stebėtis
suādeo, suāsī, suāsum *2* patarti, prikalbėti
sub-dūco, dūxī, ductum *3* išvesti, nuvesti; ant kranto ištraukti *(naves)*
sub-eo, iī, itum īre paeiti, prieiti, prisiartinti, ateiti
sub-icio, iēcī, iectum *3* mesti po, padėti po; pavergti; šalia dėti, mesti iš po
subitō *adv.* staiga
subitus *3* staigus, netikėtas, nelauktas, staiga atsiradęs
sub-levo *1* pakelti; padėti, palengvinti; *se s.* pasikelti
sublīmis, e ore esąs, kabąs; aukštas; kilnus, išdidus, puikus
sub-moveo, mōvī, mōtum *2* atitraukti, atstumti, nuvyti
subolēs, is *f* atžala; gentkartė; įpėdinis
sub-ruo, ruī, rutum *3* iš apačios pakasti
sub-sequor, secūtus sum *3* eiti paskui, tuoj vykti
sub-sīdo, sēdī, sessum *3* atsisėsti; pasilikti
sub-sisto, stitī *3* sustabdyti; sustoti
sub-sum, subesse būti po, būti apačioje, arti būti, artintis
sub-veho, vēxī, vectum *3* privežti, atvežti, atgabenti
suc-cēdo, cessī, cessum *3* prieiti, prisiartinti, ateiti; paveldėti
suc-cendo, cendī, cēnsum *3* padegti, uždegti
suc-cutio, cussī, cussum *3* aukštyn mesti, purtyti, kratyti
sūcus, ī *m* sultis, skystimas
suffrāgium, iī *n* atlauža; balsavimo lentelė; balsavimas
suggestus, ūs *m* aukštuma, aukštesnė vieta; kalbėtojo katedra
sulcus, ī *m* vaga
sum, fuī, esse būti

summa, ae *f* suma, visuma
sūmo, sūmpsī, sūmptum *3* imti, paimti, pasisavinti; *supplicium s. de aliquo* nubausti ką nors
sūmptuōsus *3* daug išlaidų reikalaująs, brangus
sūmptus, ūs *m* išlaidos; lėšos
super *adv.* viršuj; be to
supero *1* aukščiau būti; viršų paimti, nugalėti, pavergti
super-stes, stitis gyvas likęs; čia pat esąs
super-sum, fuī, esse gyvam likti, likti; gyventi
superus 3 viršutinis, aukštai padėtas, aukštas *(superior, suprēmus* arba *summus)*
sup-peto, petīvī (petiī), petītum *3* aprūpintam, paruoštam būti; užtekti, pakakti
supplex, plicis nužemintai prašąs; globos maldaująs
suppliciter *adv.* nusižeminus
supplicium, iī *n* maldavimas; bausmė
suprā *adv.* viršuj; aukščiau; pirmiau
surgo, surrēxī, surrēctum *3* pakelti; pakilti, aukščiau įžengti
sus-cipio, cēpī, ceptum *3* pakelti; imtis, pasiimti, pradėti
suspīcio, ōnis *f* įtarimas, spėjimas
su-spicor *1* įtarti, spėti
suspīrium, iī *n* gilus kvėpavimas, atsidusimas
sus-tineo, tinuī *2* paremti; išlaikyti; pakelti; sulaikyti, sutūrėti

T

tabernāculum, ī *n* palapinė
tābēsco, tābuī *3* pamažu tirpti, gesti
tabula, ae *f* lenta, rašomoji lenta; sąrašas
tabulātum, ī *n* aukštas
taceo, uī, itum *2* tylėti; nutylėti
tam *adv.* taip, tiek
tamen *adv.* tačiau, vienok
tandem *adv.* galų gale; pagaliau
tango, tetigī, tāctum *3* liesti, lytėti, nutverti; judinti, įspūdį daryti
tantus *3* tiek didelis, toks didelis, toks; *tantum* tiek daug, tiek; tik
tardo *1* sulaikyti, sutūrėti, suvėlinti
taurus, ī *m* jautis
taxus, ī *f* čisas, čismedis; čismedžio spyglių ir uogų nuodai
tēctum, ī *n* stogas; namas, butas (šventovė, ola, urvas)
tegimentum, ī *n* priedanga, užtiesalas
tego, tēxī, tēctum *3* dengti; slėpti; ginti
tellūs, ūris *f* žemė; grindys
tēlum, ī *n* puolamasis ginklas (ietis, strėlė)
temerārius *3* neišmintingas, lengvabūdis
temeritās, ātis *f* neišmintingumas, neapgalvojimas, neapsižiūrėjimas
tēmo, ōnis *m* rodyklis; grąžulas, ielakštis
temperantia, ae *f* susivaldymas, nuosaikumas
tempero *1* švelninti, silpninti; maišyti; sulaikyti, suvaldyti
tempestās, ātis *f* oras, giedra; audringas laikas, neramumai; laikotarpis, laikas
templum, ī *n* šventovė
tempto *1* liesti; bandyti, mėginti
tempus, temporis *n* laikas; blogi laikai, sunkios aplinkybės
tendo, tetendī, tēnsum (tentum) *3* tempti, traukti, tiesti; vykti
tenebrae, ārum *f* tamsa; naktis; patamsės; neaiškumas
tenebrōsus *3* tamsus, tamsa apdengtas, klaikus
teneo, tenuī, tentum *2* laikyti; turėti; valdyti
tener, era, erum švelnus, minkštas
tenuis, e tęvas, plonas, švelnus, smulkus; siauras
tepeo, tepuī *2* drungnam, šiltam buti
tergum, ī *n* nugara, pečiai

tero, trīvī, trītum *3* trinti; suvartoti, sunaikinti
terra, ae *f* žemė; šalis, kraštas; *plur.* pasaulis
terreo, terruī, territum *2* gąsdinti, bauginti
terribilis, e baisus, siaubingas
terrificus *3* baimę sukeliąs, baisus
terror, ōris *m* baimė, siaubas, išgąstis
testimōnium, iī *n* liudijimas, įrodymas
testis is *mf* liudininkas
testor *1* liudininkus šaukti; liudyti, įrodinėti, įrodymų duoti
tigris, idis (is) *mf* tigras
timeo, timuī *2* bijoti; rūpintis
timidus *3* bailus
timor, ōris *m* bijojimas, baimė
tolero *1* pakelti, pakęsti
tollo, sustulī, sublātum *3* kelti, pakelti; pašalinti, naikinti
torus, ī *m* guolis, lova; moterystė; mirties patalas
tormentum, ī *n* virvė; kankinimas; svaidomasis ginklas
tot tiek daug, tiek
tōtus, *3* visas, sveikas, ištisas
tracto *1* vilkti; liesti; vartoti
tractus, ūs *m* traukimas; judesys; kryptis; dryžas, ruožas
trā-do, didī, ditum *3* perduoti, atiduoti, pavesti; pasakoti
trā-dūco, dūxī, ductum *3* pervesti, perkelti, nuvesti; pritraukti
trāgula, ae *f* galų svaidomoji ietis, tragula
traho, trāxī, tractum *3* traukti, tempti, vilkti
trāns-eo, iī, itum, īre pereiti, eiti; praeiti *(dies)*
trāns-fero, tulī, lātum, ferre pernešti, perkelti
trāns-fīgo, fīxī, fīxum *3* perdurti, perverti
trānsitus, ūs *m* perėjimas
trāns-marīnus *3* užjūrio, už jūros esąs
tremo, tremuī *3* drebėti, virpėti; bijoti
tremulus *3* drebąs
trepido *1* bailiai šen ir ten bėgioti, nerimastauti, nerimti
tribūnus, ī *m* tribunas; *t. militum* karininkas
tribuo, tribuī, tribūtum *3* teikti, duoti, paskirti
tribūtum, ī *n* mokestis, duoklė
tri-dēns, dentis *m* tridantis (Neptuno šakės)
trīduum, ī *n* trys dienos
tripertīto (tripartīto) *adv.* į tris dalis, trijose dalyse, iš trijų šonų
tri-plex, plicis trilinkas
tuba, ae *f* triūba, dūda, trimitas
tueor, tuitus (tutātus) sum *2* žiūrėti; ginti, saugoti, globoti
tum *adv.* tada
tumultus, ūs *m* sąmyšis, triukšmas; sukilimas
tumulus, ī *m* kalva, kalnelis, kauburys
tunc *adv.* tada
tunica, ae *f* apatinis romėnų rūbas, tunika (marškiniai be rankovių)
turba, ae *f* krūva; būrys; žmonės
turma, ae *f* raitelių būrys, turma
turpis, e biaurus; begėdiškas
turris, is *f* bokštas
tūs, tūris *n* smilkalas, simlkalo grūdas
tūtus, *3* apsaugotas, be pavojaus
tyrannus, ī *m* valdovas; tironas, despotas

U

ubi *adv.* kur; kada, kai
ulciscor, ultus sum *3* keršyti, bausti
ūllus *3* kažkoks; joks
ulmus, ī *f* guoba
ulterior, ius anapus esąs, tolimesnis; *sup. ultimus* tolimiausias, kraštutinis, paskutinis
ultimus *3* ž. **ulterior**
ultrō *adv.* anapus; be to, net; savaime, savo noru, pats
umbra, ae *f* unksnis, šešėlis
umerus, ī *m* petys

ūnā *adv.* drauge, išvien, kartu
unda, ae *f* banga; vanduo
undique *adv.* iš visų šonų, iš visur
ūni-versus *3* visas
urbs, urbis *f* miestas; *Urbs* Romos miestas
ūro, ussī, ustum *3* deginti, išdeginti; išdžiovinti
ūrus, ī *m* (keltų žodis) stumbras
ūsque *adv.* iki, ligi; be pertraukos, vis
ūsus, ūs *m* vartojimas, naudojimas; prityrimas; nauda; reikalas
uter, utra, utrum katras; kas, kuris
uter-que, utraque, utrumque vienas iš dviejų, ir tas ir antras, abudu
uti-nam *adv.* o kad
ūtor, ūsus sum *3* naudotis, vartoti; turėti
ūva, ae *f* kekė, vynuogių šakelė
uxor, ōris *f* žmona, pati

V

vacātio, ōnis *f* atleidimas, atpalaidavimas, laisvė; atostogos
vaco *1* tuščiam būti
vacuus *3* tuščias, laisvas, neužimtas
vadum, ī *n* perbrendama vieta, brasta, sekluma
vagor *1* klaidžioti, bastytis; išsiplėsti
vagus *3* besibastąs; netikras, nepastovus, kintamas
valeo, valuī *2* stipriam būti, sveikam būti; reikšmės turėti, įtakingam būti
vallis (es), is *f* slėnis
vallum, ī *n* baslių tvora ant pylimo; pylimas
valvae, ārum *f* suveriamos durys
varietās, ātis *f* įvairumas, margumas
varius *3* margas; įvairus; nepastovus
vāsto, *1* nuniokoti, nusiaubti, nunaikinti
vectīgal, ālis *n* pajamos, mokestis
veho, vēxī, vectum *3* vežti; nešti; *pss.* važiuoti
vēlo *1* dengti, uždengti; apvilkti
vēlōcitās, ātis *f* greitumas, vikrumas
vēlōx, ōcis greitas
vēlum, ī *n* burė; burių drobė; palapinių medžiaga
vel-utī (velut) *adv.* lygiai kaip, lyg kad, tartum, kaip kad
vēna, ae *f* gysla
vēnātio, ōnis *f* medžioklė
vēnātor, ōris *m* medžiotojas
venia, ae *f* malonė, pasigailėjimas; *veniam dāre* pasigailėti
venio, vēnī, ventum *4* eiti, ateiti, prieiti
ventus, ī *m* vėjas
vēr, vēris *n* pavasaris
verbum, ī *n* žodis, kalba; veiksmažodis
vereor, veritus sum *2* bijotis; rūpintis
vergo *3* krypti, nukrypusiam būti; gulėti
vergobretus, ī *m* (keltų žodis) vyr. valdininkas, vergobretas
vērō *adv.* iš tikrųjų, tikrai; bet, gi, tačiau
verso *1* sukinėti
versor *1* sukinėtis, būti tarp, būti, rastis
I versus (versum) *adv.* link, prie, pas
II versus, ūs *m* pasukimas; eilutė; eilėraštis, eilės
vertex, verticis *m* sūkurys, verpetas; viršugalvis; kalno viršūnė
verto, vertī, versum *3* į kitą šoną versti; nukreipti; paversti, *pss.* virsti
vērus *3* tikras, teisingas; *subst. verum* teisybė, tiesa
vesper, erī *m* vakaras
vestīgium, iī *n* pėda; pėdsakas; vieta; akimirka
vestis, is *f* rūbas, drabužis, apdaras
veterānus *3* senas, prityręs; *subst. veterāni, ōrum* seni, prityrę kareiviai
veto, vetuī, vetitum *1* uždrausti, neleisti
vetus, veteris senas
vetustās, ātis *f* senumas, senatvė; senovės laikai, senovė
vexillum, ī *n* vėliava

vexo *1* smarkiai judinti; varginti, kankinti; niokoti
via, ae *f* kelias, kelionė; gatvė
vīcīnia, ae *f* ir **vīcīnitās,** ātis *f* kaimynystė; kaimynai
victima, ae *f* aukoti skirtas gyvulys, auka
victor, ōris *m* nugalėtojas, pergalėtojas, laimėtojas
vīctus, ūs *m* gyvenimo būdas, gyvenimas; gyvenimo reikalai, maistas
vīcus, ī *m* sodžius, kaimas
video, vīdī, vīsum *2* matyti, pastebėti; *pss. videor, visus sum 2* matomam būti, rodytis
vigil, vigilis budįs, saugojąs, budrus; *subst.* sargas
vigilia, ae *f* budėjimas, sargyba
villa, ae *f* vasarnamis, vila; ūkis, dvaras
vīmen, vīminis *n* žilvitis, karklas
vincio, vīnxī, vīnctum *4* rišti, pančioti; aprišti, apsupti
vinclum (vinculum), ī *n* virvė, raištis, diržas; *pl.* retežiai
vinco, vīcī, victum *3* nugalėti
vindex, vindicis *mf* gynėjas, gelbėtojas; keršytojas, nubaudėjas
vīnētum, ī *n* vynuogynas
violentus *3* staigus, smarkus; žiaurus
violo *1* įžeisti; paminti; plėšti, niokoti
vir, virī *m* vyras
virga, ae *f* šaka, šakelė; virbas, atžala
virgo, inis *f* mergaitė
viridis, e žalias; jaunas, tvirtas
virīlis, e vyriškas, vyrui tinkamas, tvirtas, drąsus
virtūs, ūtis *f* vyriškumas, narsumas; dorumas, dorybė
vīs *f* (vim, vī; vīrēs, virium, viribus) jėga; puolimas; daugybė
viscus, eris *n* dažniau *pl. viscera, um* viduriai
vīso, vīsī *3* lankyti; važiuoti
vīta, ae *f* gyvenimas; gyvybė; gyvenimo būdas
vīto *1* vengti, šalintis, bėgti; gintis, saugotis
vīvo, vīxī, vīctum *3* gyventi; maitintis, misti
vīvus *3* gyvas
vix *adv.* vos, vos-ne-vos
voco *1* šaukti, kviesti; vadinti
volātus, ūs *m* lėkimas, skridimas
I volo *1* lėkti, lakioti, skristi
II volo, voluī, velle norėti, geisti, trokšti
volucer, volucris, volucre lakus, sparnuotas; *subst. f (m)* paukštis
voluntās, ātis *f* valia, noras; sprendimas
volūto *1* risti, ritinti; ką galvoti, mąstyti, svarstyti
volvo, volvī, volūtum *3* risti, sukti, vynioti; *pss.* žemyn risti, nuvirsti, riedėti
vōmer, eris *m* noragas; žagrė
vomo, vomuī, vomitum *3* vemti
vōtum, ī *n* pažadas, malda; pageidavimas, noras; viltis
voveo, vōvī, vōtum *2* prižadėti, prisižadėti; norėti
vōx, vōcis *f* balsas, garsas; žodis, kalba; *plur.* prašymai
vulgus, ī *n* žmonės, liaudis; minia
vulnero *1* sužeisti
vulnus, vulneris *n* žaizda
vultus, ūs *m* veidas, veido išraiška, bruožai; žvilgsnis; išvaizda.

II.

A. = **Aulus, ī** *m* Aulas (romėnų vardas)

Acco, ōnis *m* Akonas, senonų vadas

Aemilius, iī *m* Emilijus: 1) romėnų giminės pavardė, 2) gálų raitelių dekurionas

Aeolus, ī *m* Aiolas, vėjų karalius

Aethōn, ōnis *m* Aitonas, vienas iš Saulės žirgų

Agedincum, ī *n* Agedinkas, senonų miestas (dabart. *Sens*)

Allobrogēs, um *m* alobrogai, keltų kilmės tautelė (gyv. tarp Ronos ir Isaros upių)

Alpēs, ium *f* Alpių kalnai

Ambarrī, ōrum *m* ambarai, keltų kilmės tautelė (gyv. prie Araro upės)

Ambiorix, īgis *m* Ambiorigas, eburonų vadas

Anartēs, ium *m* anartai, Dakijos (dabart. Rumunijos vakar. daly) tautelė

Antistius, iī *m (C. Antistius Rēgīnus)* Antistijus, Cezario legatas

Apollo, inis *m* Apolonas, Jupiterio ir Latonos sūnus, Dianos brolis; buvo garbinamas, kaip saulės, poezijos ir mokslo dievas

Aprīlis, is *m* balandžio mėnuo

Aquilēia, ae *f* Akvilėja, Cisalpinės Galijos miestas

Aquītānī, ōrum *m* akvitanai, Akvitanijos gyventojai

Aquītānia, ae *f* Akvitanija, Transalpinės Galijos dalis (tarp Pirėnų kalnų ir Garonos upės)

Arar, aris *m* Araro upė (dabar *Saone)*

Arduenna silva Ardenų miškas, kuris augo belgų Galijos aukštumose (nuo Reino ir treverų žemės iki remų ir upės *Scaldis)*, dabart. *les Ardennes*

Ariovistus, ī *m* Ariovistas, svebų karalius

Atrebatēs, um *m* atrebatai, belgų Galijos gyventojai

Astraea, ae *f* Astrėja, teisingumo deivė

Atuatuca *(Aduatuca)*, ae *f* Atuatuka, eburonų tvirtovė

Atuatucī *(Aduatucī)*, ōrum *m* atuatukai, germanų kilmės tautelė (gyv. belgų Galijoje)

Aurōra, ae *f* Aurora, Hiperiono duktė, aušros deivė

Auruncul ēius, ī *m (L. Aur. Cotta)* Aurunkulėjus, Cezario legatas

Bacēnis silva Bacenų miškas, kuris augo Germanijoje; jis skyrė cheruskus nuo svebų ir buvo dalis *Hercynia silva;* dabart. *der Harz* ir *der Thüringer Wald*

Baculus, ī *m (P. Sextius Baculus)* Bakulas, XII-jo legiono centurionas

Basilus, ī *m (L. Minucius Basilus)* Basilas, Cezario kariuomenėje raitelių vadas

Belgae, ārum *m* belgai, šiaurinės Galijos gyventojai

Bibracte, is *n* Bibraktas, hedujų miestas, dabart. *Autun* (iš *Augustodūnum*, paskesnio *B.* pavadinimo)

Biturīgēs, um *m* biturigai (gyv. Akvitanijoje)

Bōii, ōrum *m* bojai (gyv. apie Ligerio, dabart. Luaros, ištaką)

Boōtēs, ae *m* Booto (Jaučių Varovo) žvaigždynas

Britannia, ae *f* Britanija (dabart. Anglija ir Škotija)

C. = **Caius** *(Gaius),* ī *m* Gajus (romėnų vardas)

Caesar, aris *m* Cezaris, Julijų giminės vardas

Calymnē, ēs *f* Kalimno sala

Carnūtēs, um *m* karnutai (gyv. *in Gallia Celtica;* jų įžymiausias miestas — *Cenabum,* dabart. *Orléans)*

Cassius, iī *m* Kasijus, konsulas (107 m. pr. Kr. buvo tigurinų nužudytas)

Casticus, ī *m* Kastikas (sekvanų vardas)

Catamantaloēdēs, is *m* Katamantalėdas, sekvanų karalius

Caturīgēs, um *m* katurigai, grajocelų kaimynai

Catuvolcus, ī *m* Katuvolkas, eburonų vadas

Cavarīnus, ī *m* Kavarinas, senonų valdovas

Celtae, ārum *m* keltai, vidur. ir piet. Galijos gyventojai

Cēphīsis, idis *adi. fem.* iš *Cēphīsus,* ī *m* (Kefisas, upė Bojotijoje)

Cerēs, Cereris *f* Cerera, žemdirbystės deivė

Ceutronēs, um *m* ceutronai (gyv. apie Isaro upės ištaką)

Cherusci, ōrum cheruskai, germanų kilmės tautelė (gyv. tarp Vezerio ir Elbos, siekė Bacenų girią)

Cicero, ōnis *m (Q. Tullius Cicero)* Ciceronas, Cezario legatas, garsiojo kalbėtojo *M. Tullius Cicero* brolis

Cingetorix, īgis *m* Cingetorigas, įžymus treveras

Clymenē, ēs *f* Klimena, Faetonto motina

Commius, iī *m* Komijus, atrebatų vadas

Condrūsī, ōrum *m* kondrusai, germanų kilmės tautelė (gyv. *in Gallia Belgica)*

Considius, iī *m* Konsidijus (romėnų giminės vardas)

Cōrycidēs, um *f* Koriko (prie Parnaso) nimfos

Crassus, ī *m* Krasas: 1) *M. Crassus* — pirmojo triumvirato narys, 2) *P. Crassus* — Cezario legatas

Crētē, ēs *f* Kretos sala

Cyclōps, ōpis *m* kiklopas; kiklopai, Urano ir Gajos sūnūs, buvo Saturno parblokšti į Tartarą

Dācī, ōrum *m* dakai (gyv. Dakijoje, dabart. Rumunijos vakaruose)

Daedalus, ī *m* Daidalas, garsus graikų architektas ir menininkas

Dānuvius, iī *m* Dunojus

Dēlos, ī *f* Delo sala

Deucaliōn, ōnis *m* Deukalionas, Prometėjaus sūnus

Dīs, Dītis *m* Ditas, požemio karalijos dievaitis

Dīvico, ōnis *m* Divikonas, helvetų vadas

Dīvitiācus, ī *m* Divitiakas, hedujų valdovas

Dumnorix, īgis *m* Dumnorigas, Divitiako brolis

Dūrocortorum, ī *n* Durokortoras, žymiausias remų miestas (dabart. *Reims)*

Eburōnēs, um *m* eburonai, treverų globojama tautelė

Eōus, ī *m* Eojas, vienas iš Saulės žirgų

Epimēthis, *acc.* **-ida** Epimetėjaus duktė (Pira)

Eratosthenēs, is *m* Eratostenas, garsus graikų astronomas ir geografas, miręs Aleksandrijoje, kur jis tvarkė Ptolomėjaus biblioteką, apie 193 m. pr. Kr.

Eridanus, ī *m* Eridanas, mitinė upė vakaruose (Rona arba Po?)

Fabius, iī *m (C. Fabius)* Fabijus, Cezario legatas

Gabīnius, iī *m* Gabinijus (romėnų giminės vardas)
Gaius žiūr. *Caius*
Gallī, ōrum *m* gālai, Galijos gyventojai
Gallia, ae *f* Galija. Cezario laikais Galija buvo dalinama į dvi dalis: 1) *Gallia citerior* arba *Cisalpīna* (dabart. Lombardija) ir 2) *Gallia ulterior* arba *Transalpīna* (dabart. Prancūzija, Niderlandai, Šveicarijos dalis ir Germanijos dalis). Vardu *Gallia ulterior* dažnai būdavo vadinama tik žiemos rytinė Transalpinės Galijos dalis, kurią romėnai dar prieš Cezario laikus buvo pavergę. Tą kraštą taip pat dažnai vadindavo *Gallia provincia, ulterior provincia, provincia nostra* arba tiesiog *provincia* (iš čia dabart. vardas *Provence)*
Garumna, ae *m* Garona; *Garumna flumen* Garonos upė
Genāva, ae *f* Genava (dabart. Ženeva), alobrogų miestas
Germānī, ōrum *m* germanai (gyveno tarp Reino, Dunojaus, Vislos ir Vokiečių jūros)
Germānia, ae *f* Germanija, germanų apgyventas kraštas
Gigās, antis *m* gigantas; gigantai — Tartaro ir Gajos sūnūs
Gnaeus (**Cnaeus**), ī *m* Gnėjas (romėnų vardas)
Graecī, ōrum *m* graikai
Grāiocelī, ōrum *m* grajocelai, ceutronų kaimynai

Haeduī, ōrum *m* hedujai (gyv. tarp Araro ir Ligerio, dabart. Luaros, upių)
Helicē, ēs *f* Helikės (Grįžulo Ratų) žvaigždynas
Helvētiī, ōrum *m* helvetai, senieji dabartinės Šveicarijos gyventojai
Hercynia silva Hercinijos giria: taip buvo vadinami giriomis apaugę Germanijos kalnai (nuo Švarcvaldo iki Karpatų)
Hesperius *3, adi.* iš *Hesperus, ī m* (vakarinė žvaigždė, vakarai)
Hispānia, ae *f* Ispanija

Icarus, ī *m* Ikaras, Daidalo sūnus
Iris, idis *f* Irida, laumės juostos deivė, Junonos pasiuntinė
Italia, ae *f* Italija
Iūno, ōnis *f* Junona, Jupiterio žmona
Iuppiter (**Iūpiter**), Iovis *m* Jupiteris, Saturno sūnus, įžymiausias romėnų dievas
Iūra, ae *m* Jūros kalnynas Galijoje

L. = **Lūcius,** iī *m* Lucijus (romėnų vardas)
Labiēnus, ī *m* Labienas (romėnų giminės vardas); Labienas ėjo lagato pareigas Cezario kariuomenėje, paskui tarnavo Pompėjaus kariuomenėje; žuvo kovoje ties Munda
Latovīcī, ōrum *m* latovikai, tulingų kaimynai
Lebinthus, ī *f* Lebinto sala
Lemannus (**Lemānus**), ī *m* Lemano ežeras (prie dabart. Ženevos)
Lingonēs, um *m* lingonai, keltų padermės tautelė (gyv. prie *Vosegus mons*, dabart. Vogėzų kalnų)
Lūcifer, erī *m* Luciferas, rytinė žvaigždė
Lūtēcia, ae *f (Parisiōrum)* Lutecija, parisijų miestas (dabart. Paryžius)

M. = **Marcus,** ī *m* Markas (romėnų vardas)
Mārs, tis *m* Marsas, Jupiterio ir Junonos sūnus, karo dievas; *trop.* kova
Mātrona, ae *f* Marna
Menapiī, ōrum *m* menapijai, belgų kilmės tauta (gyv. tarp upių *Mosa* ir *Scaldis)*
Mercurius, iī *m* Merkurijus, Jupiterio sūnus, dievų pasiuntinys, prekybos dievas
Messāla, ae *m* Mesala, Velerijų giminės vardas
Minerva, ae *f* Minerva, Jupiterio duktė, protingumo, mokslo ir meno deivė

Mīnōs, ōis *m* Minas, Kretos karalius
Minucius, iī *m* *(L. Minucius Basilus)* Minucijus, Cezario kavalerijos karininkas
Mosa, ae *f* Mosa (dabart. *Maas),* upė, ištekanti iš Vogėzų kalnų

Nammēius, ī *m* Namėjus, įžymus helvetas
Nemetēs, um *m* nemetai, germanų kilmės tautelė (gyv. kair. Reino krante)
Nēreus, eī *m* Nerėjas, Okeano sūnus, nereidų tėvas, jūrų valdovas
Nerviī, ōrum *m* nervijai, germanų kilmės tauta (gyv. vasaros vakarinėje belgų Galijos daly; jų sostinė — *Bagacum,* dabart. *Bavay)*
Nōrēia, ae *f* Norėja, norikų krašto miestas (dabart. *Neumarkt)*
Nōricum, ī *n* Norikas, sritis tarp Alpių ir Dunojaus

Oceanus, ī *m* okeanas, vandenynas; Atlanto vandenynas
Ocelum, ī *n* Ocelas, Cisalpinės Galijos miestas
Oeta, ae *f* Oita, kalnynas Tesalijoje
Olympus, ī *m* Olimpas, kalnas Tesalijoje (dievų buveinė)
Orcynia silva, graikiškas Hercinijos girios pavadinimas
Orgētorix, īgis *m* Orgetorigas (helvetų vardas)
Orīōn, onis *m* Oriono žvaigždynas
Ossa, ae *f* Osa, kalnas Tesalijoje

P. = Pūblius, iī *m* Publijus (romėnų vardas)
Parīsiī, ōrum *m* parisijai, keltų kilmės tautelė; jų sostinė *Lutecia* (dabart. Paryžius)
Parnāsus, ī *m* Parnasas, kalnas prie Delfių
Paros, ī *f* Paro sala
Pēlion, iī *n* Pelijas, kalnas Tesalijoje
Phaēthōn, ontis *m* Faetontas, Foibo ir Klimenos sūnus
Phlegōn, ontis *m* Flegontas, vienas iš Saulės žirgų
Phōcis, idis *f* Fokida, vid. Graikijos kraštas
Phoebus, ī *m* Foibas, saulės dievas
Pīso, ōnis *m* Pisonas, Kalpurnijų giminės vardas
Procillus, ī *m* Procilas (galas, turėjęs rom. piliečių teises)
Promēthīdēs, ae *m* Prometėjaus sūnus (Deukalionas)
Pyrēnaeī montēs Pirėnų kalnai
Pyroīs, Pyroentis *m* Piroentas, vienas iš Saulės žirgų
Pyrrha, ae *f* Pira, Epimetėjaus duktė, Deukaliono žmona

Q. = Quīntus, ī *m* Kvintas (romėnų vardas)

Rauricī (**Rauracī**), ōrum *m* raurikai, helvetų kaimynai
Rēgīnus žiūr. *Antistius*
Remī, ōrum *m* remai (gyv. *in Gallia Belgica,* tarp upių *Matrona* ir *Axona)*
Rhēnus, ī *m* Reinas
Rhodanus, ī *m* Rona
Rōma, ae *f* Roma

Sabīnus žiūr. *Titurius*
Samos, ī *f* Samo sala
Santonēs, um *m* santonai, keltų kilmės tautelė (gyv. šiaur. Garonos krantuose)
Sāturnus, ī *m* Saturnas, Urano ir Gajos sūnus, Jupiterio tėvas
Scaldis, is *m* Skaldis, upė *in Gallia Belgica* (dabart. *Escaut,* vok. *Schelde)*
Segnī, ōrum *m* segnai (gyv. *in Gallia Belgica,* tarp eburonų ir treverų)
Segūsiāvī, ōrum *m* segusiavai, alobrogų kaimynai
Senonēs, um *m* senonai (gyv. tarp upių *Liger,* dabart. Luaros, ir *Matrona,* dabart. Marnos)
Sēquana, ae *f* Sena
Sēquanī, ōrum *m* sekvanai (gyv. tarp Araro ir Ronos upių ir Jūros kalnyno)

Sextius, iī *m* Sekstijus: 1) *T. Sextius* — Cezario legatas, 2) *T. Sextius Baculus* — Cezario kariuomenės centurionas

Silānus, ī *m* *(Marcus Silānus)* Silanas, Cezario legatas

Styx, Stygis *f* Stigas, požemio upė

Suēbī, ōrum *m* svebai, germanų kilmės tauta (gyv. tarp Elbos, Vislos ir Reino upių); iš čia kilęs vardas *(die) Schwaben*

Sugambrī, ōrum *m* sugambrai, germanų kilmės tautelė (gyv. dešin. Reino krante)

Sulla, ae *m* Sula, garsus Romos diktatorius

T. = **Titus,** ī *m* Titas (romėnų vardas)

Tartara, ōrum *n* Tartaras, požemio karalija

Tectosagēs, žiūr. *Volcae*

Tencterī, ōrum *m* tenkterai, germanų kilmės tauta (gyv. dešin. Reino krante)

Themis, idis *f* Temida, teisės ir įstatymų deivė

Thetis, idis *f* Tetida, jūros deivė *(caerula mater)*

Tigurīnī, ōrum *m* tigurinai, Helvetijos dalies gyventojai

Tītān, ānis *m* titanas, Urano ir Gajos sūnus

Titūrius, iī *m* *(Q. Titūrius Sabīnus)* Titurijus, Cezario legatas

Tolosātēs, um (ium) *m* tolosatai (gyv. prie Garonos upės; jų miestas *Tolosa,* dabart. *Toulouse)*

Trebōnius, iī *m* Trebonijus (romėnų giminės vardas); *C. Trebōnius* — rom. raitelis

Trēverī, ōrum *m* treverai (gyv. upės *Mosella* abiejuose krantuose)

Tulingī, ōrum *m* tulingai, raurikų kaimynai

Tullius, iī *m* Tulijus (romėnų giminės vardas); *Q. Tullius Cicero* žiūr. *Cicero*

Tullus žiūr. *Volcacius*

Ubiī, ōrum *m* ubijai, germanų kilmės tauta (gyv. iš pradžių dešin., o paskui kairiajame Reino krante)

Usipetēs, um *m* usipetai, germanų kilmės tautelė (gyv. dešin. Reino krante)

Valerius, iī *m* Valerijus (romėnų giminės vardas)

Verbigenus (pagus), ī *m* Verbigenas, viena iš 4-ių helvetų sričių.

Verucloetius, iī *m* Veruklėcijus, helvetų pasiuntinys

Vocontiī, ōrum *m* vokoncijai (gyv. kairėje Ronos pusėje)

Volcacius, iī *m* *(C. Volcacius Tullus)* Volkacijus, Cezario kariuomenės karininkas

Volcae, ārum *m* volkai *(Volcae Tectosages* gyv. *in Gallia provincia,* tarp Ronos ir Garonos upių)

Volusēnus, ī *m* *(C. Volusēnus Quadratus)* Volusenas, karo tribūnas, paskui Cezario kariuomenės raitelių vadas

Vulcānus, ī *m* Vulkanas, Jupiterio ir Junonos sūnus, ugnies dievas.

SKAITYMAI

I. CORNELIUS NEPOS

1. Maratono kova.

Darius cum ex Eurōpa in Asiam redisset hortantibus amicis, ut Graeciam redigeret in suam potestatem, classem quingentarum navium comparavit eique Datim praefecit et Artaphernem iisque ducenta peditum, decem equitum milia dedit, causam interserens se hostem esse Atheniensibus, quod eorum auxilio Iōnes Sardes expugnassent suaque praesidia interfecissent. Illi praefecti regii classe ad Euboeam appulsa celeriter Eretriam ceperunt omnesque eius gentis cives abreptos in Asiam ad regem miserunt. Inde ad Atticam accesserunt ac suas copias in campum Marathōna deduxerunt. Is abest ab oppido circiter milia passuum decem. Hoc tumultu Athenienses tam propinquo tamque magno permoti auxilium nusquam nisi a Lacedaemoniis petiverunt Phidippumque, cursorem eius generis, qui hemerodromoe vocantur, Lacedaemonem miserunt, ut nuntiaret quam celerrimo opus esse auxilio. Domi autem creant decem praetores, qui exercitui praeessent, in his Miltiadem. Inter quos magna fuit contentio, utrum moenibus se defenderent an obviam irent hostibus acieque decernerent. Unus Miltiades maxime nitebatur, ut primo quoque tempore castra fierent: id si factum esset, et civibus animum accessurum, cum viderent de eorum virtute non desperari, et hostes eadem re fore tardiores, si animadverterent auderi adversus se tam exiguis copiis dimicari.

Hoc in tempore nulla civitas Atheniensibus auxilio fuit praeter Plataeenses. Ea mille misit militum. Itaque horum adventu decem milia armatorum completa sunt; quae manus mirabili flagrabat pugnandi cupiditate. Quo factum est, ut plus quam collegae Miltiades valeret. Eius ergo auctoritate impulsi Athenienses copias ex urbe eduxerunt locoque idoneo castra fecerunt. Dein postero die sub montis radicibus, acie regione instructa non apertissima (namque arbores multis locis erant rarae), proelium commiserunt hoc consilio, ut et montium altitudine tegerentur et arborum tractu equitatus hostium impediretur. Datis etsi non aequum locum videbat suis, tamen fretus numero copiarum suarum confligere cupiebat, eoque magis quod, priusquam Lacedaemonii subsidio venirent, dimicare utile arbitrabatur. Itaque in aciem peditum centum, equitum decem milia produxit proeliumque commisit. In quo tanto plus virtute valuerunt Athenienses, ut decemplicem numerum hostium profligarint, adeoque eos perterruerunt, ut Persae non castra, sed naves petierint.

2. Kserkso įsiveržimas.

Xerxes cum et mari et terra bellum universae inferret Europae, cum tantis copiis eam invasit, quantas neque ante nec postea habuit quisquam: huius enim classis mille et ducentarum navium longarum fuit, quam duo

milia onerariarum sequebantur, terrestres autem exercitus septingenta peditum, equitum quadringenta milia fuerunt. Cuius de adventu cum fama in Graeciam esset perlata et maxime Athenienses peti dicerentur propter pugnam Marathoniam, miserunt Delphos consultum, quidnam facerent de rebus suis. Deliberantibus Pythia respondit, ut moenibus ligneis se munirent. Id responsum quo valeret cum intellegeret nemo, Themistocles persuasit consilium esse Apollinis, ut in naves se suaque cenferrent: eum enim a deo significari murum ligneum. Tali consilio probato addunt ad superiores totidem naves triremes suaque omnia, quae moveri poterant, partim Salamīna partim Troezēna deportant: arcem sacerdotibus paucisque maioribus natu ad sacra procuranda tradunt, reliquum oppidum relinquunt.

Huius consilium plerisque civitatibus displicebat, et in terra dimicari magis placebat. Itaque missi sunt delecti cum Leonida, Lacedaemoniorum rege, qui Thermopylas occuparent longiusque barbaros progredi non paterentur. Hi vim hostium non sustinuerunt eoque loco omnes interierunt.

At classis communis Graeciae trecentarum navium, in qua ducentae erant Atheniensium, primum apud Artemisium inter Euboeam continentemque terram cum classiariis regiis conflixit. Angustias enim Themistocles quaerebat, ne multit udine circumiretur. Hinc etsi pari proelio discesserant, tamen eodem loco non sunt ausi manere, quod erat periculum, ne, si pars navium adversariorum Euboeam superasset, ancipiti premerentur periculo. Quo factum est, ut ab Artemisio discederent et exadversum Athenas apud Salamina classem suam constituerent.

At Xerxes Thermopylis expugnatis protinus accessit astu idque nullis defendentibus, interfectis sacerdotibus, quos in arce invenerat, incendio delevit. Cuius flamma perterriti classiarii cum manere non auderent et plurimi hortarentur, ut domos suas discederent moenibusque se defenderent, Themistocles unus restitit et universos pares esse posse aiebat, dispersos testabatur perituros, idque Eurybiadi, regi Lacedaemoniorum, qui tum summae imperii praeerat, fore affirmabat. Quem cum minus, quam vellet, moveret, noctu de servis suis, quem habuit fidelissimum, ad regem misit, ut ei nuntiaret suis verbis adversarios eius in fuga esse: qui si discessissent, maiore cum labore et longinquiore tempore bellum confecturum, cum singulos consectari cogeretur; quos si statim aggrederetur, brevi universos oppressurum. Hoc eo valebat, ut ingratis ad depugnandum omnes cogerentur. Hac re audita barbarus, nihil doli subesse credens, postridie alienissimo sibi loco contra opportunissimo hostibus adeo angusto mari conflixit, ut eius multitudo navium explicari non potuerit. Victus ergo est magis etiam consilio Themistocli quam armis Graeciae.

3. Temistoklo laiškas Artakserksui.

Scio plerosque ita scripsisse, Themistoclem Xerxe regnante in Asiam transisse. Sed ego potissimum Thucydidi credo, quod et aetate proximus de iis, qui illorum temporum historiam reliquerunt, et eiusdem civitatis fuit. Is autem ait ad Artaxerxen eum venisse atque his verbis epistulam misisse: „Themistocles veni ad te, qui plurima mala omnium Graiorum in domum tuam intuli, quamdiu mihi necesse fuit adversum patrem tuum bellare patriamque meam defendere. Idem multo plura bona feci, postquam in tuto

ipse et ille in periculo esse coepit. Nam cum in Asiam reverti vellet proelio apud Salamīna facto litteris eum certiorem feci id agi, ut pons, quem in Hellesponto fecerat, dissolveretur atque ab hostibus circumiretur: quo nuntio ille periculo est liberatus. Nunc autem confugi ad te, exagitatus a cuncta Graecia, tuam petens amicitiam: quam si ero adeptus, non minus me bonum amicum habebis, quam fortem inimicum ille expertus est. Te autem rogo, ut de iis rebus, quas tecum colloqui volo, annuum mihi tempus des eoque transacto ad te venire patiaris".

4. Aristido charakteristika.

Aristīdes, Lysimachi filius, Atheniensis, aequalis fere fuit Themistocli atque cum eo de principatu contendit: namque obtrectarunt inter se. In his autem cognitum est, quanto antestaret eloquentia innocentiae. Quamquam enim adeo excellebat Aristīdes abstinentia, ut unus post hominum memoriam, quem quidem nos audierimus, cognomine Iustus sit appellatus, tamen a Themistocle collabefactus testula illa exsilio decem annorum multatus est. Qui quidem cum intellegeret reprimi concitatam muititudinem non posse cedensque animadvertisset quendam scribentem, ut patria pelleretur, quaesisse ab eo dicitur, quare id faceret aut quid Aristīdes commisisset, cur tanta poena dignus duceretur. Cui ille respondit se ignorare Aristīden, sed sibi non placere, quod tam cupide laborasset, ut praeter ceteros Iustus appellaretur.

5. Kimonas.

Cimon celeriter ad principatum pervenit. Habebat enim satis eloquentiae, summam liberalitatem, magnam prudentiam cum iuris civilis tum rei militaris, quod cum patre a puero in exercitibus fuerat versatus. Itaque hic et populum urbanum in sua tenuit potestate et apud exercitum plurimum valuit auctoritate. Primum imperator aput flumen Strymona magnas copias Thraecum fugavit, oppidum Amphipolim constituit eoque decem milia Atheniensium in coloniam misit. Idem iterum imperator apud Mycalen Cypriorum et Phoenīcum ducentarum navium classem devictam cepit eodemque die pari fortuna in terra usus est. Namque hostium navibus captis statim ex classe copias suas eduxit barbarorumque maximam vim uno concursu prostravit. Qua victoria magna praeda potitus, cum domum reverteretur, quod iam nonnullae insulae propter acerbitatem imperii defecerant, bene animatas confirmavit, alienatas ad officium redire coegit. Scyrum, quam eo tempore Dolopes incolebant, quod contumacius se gesserant, vacuefecit, possessores veteres urbe insulaque eiecit, agros civibus divisit. Thasios, opulentia fretos, suo adventu fregit. His ex manubiis arx Athenarum, qua ad meridiem vergit, est ornata.

Hunc Athenienses non solum in bello, sed etiam in pace diu desideraverunt. Fuit enim tanta liberalitate, cum compluribus locis praedia hortosque haberet, ut nunquam in eis custodem posuerit fructus servandi gratia, ne quis impediretur, quominus eis rebus, quibus quisque vellet, frueretur. Semper eum pedisequi cum nummis sunt secuti, ut, si quis opis eius indigeret, haberet, quod statim daret, ne differendo videretur negare. Saepe, cum aliquem offendisset minus bene vestitum, suum amiculum dedit. Cotidie sic cena ei coquebatur, ut, quos invocatos vidisset in foro, omnes ad se vocaret,

quod facere nullo die praetermittebat. Nulli fides eius, nulli opera, nulli res familiaris defuit: multos locupletavit, complures pauperes mortuos, qui, unde efferrentur, non reliquissent, suo sumptu extulit. Sic se gerendo minime est mirandum, si et vita eius fuit secura et mors acerba.

6. Epaminondas.

Epaminondas natus genere honesto, pauper iam a maioribus relictus est, eruditus autem sic, ut nemo Thebānus magis. Nam et citharizare et cantare ad chordarum sonum doctus est a Dionysio, qui non minore fuit in musicis gloria quam Damon aut Lamprus, quorum pervulgata sunt nomina; cantare tibiis ab Olympiodōro, saltare a Calliphrone. At philosophiae praeceptorem habuit Lysim Tarentīnum, Pythagorēum: cui quidem sic fuit deditus, ut adulescens tristem ac severum senem omnibus aequalibus suis in familiaritate antesposuerit; neque prius eum a se dimisit, quam in doctrinis tanto antecessit condiscipulos, ut facile intellegi posset pari modo superaturum omnes in ceteris artibus. Atque haec ad nostram consuetudinem sunt levia et potius contemnenda; at in Graecia, utique olim, magnae laudi erant. Postquam ephēbus est factus et palaestrae dare operam coepit, non tam magnitudini virium servivit quam velocitati: illam enim ad athletarum usum, hanc ad belli existimabat pertinere. Itaque exercebatur plurimum currendo et luctando ad eum finem, quoad stans complecti posset atque contendere. In armis vero plurimum studii consumebat.

Ad hanc corporis firmitatem plura etiam animi bona accesserant. Erat enim modestus, pudens, gravis, temporibus sapienter utens; peritus belli, fortis manu, animo maximo; adeo veritatis diligens, ut ne ioco quidem mentiretur. Idem continens, clemens patiensque admirandum in modum, non solum populi, sed etiam amicorum ferens iniurias; in primis commissa celans, quodque interdum non minus prodest quam diserte dicere, studiosus audiendi; ex hoc enim facillime disci arbitrabatur. Itaque cum in circulum venisset, in quo aut de re publica disputaretur aut de philosophia sermo haberetur, nunquam inde prius discessit, quam ad finem sermo esset adductus. Paupertatem adeo facile perpessus est, ut de re publica nihil praeter gloriam ceperit, amicorum in se tuendo caruerit facultatibus; fide ad alios sublevandos saepe sic usus est, ut iudicari possit omnia ei cum amicis fuisse communia. Nam cum aut civium suorum aliquis ab hostibus esset captus aut virgo nubilis propter paupertatem collocari non posset, amicorum concilium habebat et, quantum quisque daret, pro facultatibus imperabat. Eamque summam cum fecerat, potius quam ipse acciperet pecuniam, adducebat eum, qui quaerebat, ad eos, qui conferebant, eique ut ipsi numerarent faciebat, ut ille, ad quem ea perveniebat, sciret, quantum cuique deberet.

7. Epaminondo negodumas ir neužgaulumas.

Epaminondae abstinentia tentata est a Diomedonte Cyzicēno: namque is rogatu Artaxerxis regis Epaminondam pecunia corrumpendum susceperat. Hic magno cum pondere auri Thebas venit et Micythum adulescentulum, quem Epaminondas plurimum diligebat, quinque talentis ad suam perduxit voluntatem. Micythus Epaminondam convenit et causam adventus Diomedontis ostendit. At ille Diomedonti coram „Nihil“, inquit, „opus pecunia est:

nam si rex ea vult, quae Thebānis sunt utilia, gratis facere sum paratus, sin autem contraria, non habet auri atque argenti satis. Namque orbis terrarum divitias accipere nolo pro patriae caritate. Tu quod me incognitum tentasti tuique similem existimasti, non miror tibique ignosco; sed egredere propere, ne alios corrumpas, cum me non potueris. Et tu, Micythe, argentum huic redde, aut, nisi id confestim facis, ego te tradam magistratui". Hunc Diomedon cum rogaret, ut tuto exire suaque, quae attulerat, liceret efferre, „Istud quidem", inquit, „faciam, neque tua causa, sed mea, ne, si tibi sit pecunia adempta, aliquis dicat id ad me ereptum pervenisse, quod delatum accipere noluissem". A quo cum quaesisset, quo se deduci vellet, et ille Athēnas dixisset, praesidium dedit, ut tuto perveniret. Neque vero id satis habuit, sed etiam, ut inviolatus in navem escenderet, per Chabriam Atheniensem, de quo supra mentionem fecimus, effecit. Abstinentiae erit hoc satis testimonium.

Fuisse patientem suorumque iniurias ferentem civium, quod se patriae irasci nefas esse duceret, haec sunt testimonia. Cum eum propter invidiam cives sui praeficere exercitui noluissent duxque esset delectus belli imperitus, cuius errore res eo esset deducta, ut omnes de salute pertimescerent, quod locorum angustiis clausi ab hostibus obsidebantur, desiderari coepta est Epaminondae diligentia: erat enim ibi privatus numero militis. A quo cum peterent opem, nullam adhibuit memoriam contumeliae et exercitum obsidione liberatum domum reduxit incolumem.

8. Katonas.

M. Cato, ortus municipio Tusculo, adulescentulus, priusquam honoribus operam daret, versatus est in Sabīnis, quod ibi heredium a patre relictum habebat. Inde hortatu L. Valerii Flacci, quem in consulatu censuraque habuit collegam, ut M. Perpenna censorius narrare solitus est, Romam demigravit in foroque esse coepit. Primum stipendium meruit annorum decem septemque. Q. Fabio M. Claudio consulibus tribunus militum in Sicilia fuit. Inde ut rediit, castra secutus est C. Claudii Nerōnis, magnique opera eius existimata est in proelio paud Senam, quo cecidit Hasdrubal, frater Hannibalis. Quaestor obtigit P. Africāno consuli, cum quo non pro sortis necessitudine vixit: namque ab eo perpetua dissensit vita. Aedilis plebei factus est cum C. Helvio. Praetor provinciam obtinuit Sardiniam, ex qua quaestor superiore tempore ex Africa decendes Q. Ennium poetam deduxerat, quod non minoris aestimamus quam quemlibet amplissimum Sardiniensem triumphum.

Consulatum gessit cum L. Valerio Flacco. Sorte provinciam nactus Hispaniam citeriorem, ex ea triumphum deportavit. Ibi cum diutus moraretur, P. Scipio Africānus consul iterum, cuius in priore consulatu quaestor fuerat, voluit eum de provincia depellere et ipse ei succedere, neque hoc per senatum efficere potuit, cum quidem Scipio principatum in civitate obtineret, quod tum non potentia, sed iure res publica administrabatur. Qua ex re iratus senatui consulatu peracto privatus in urbe mansit. At Cato, censor cum eodem Flacco factus, severe praefuit ei potestati. Nam et in complures nobiles animadvertit et multas res novas in edictum addidit, qua re luxuria reprimeretur, quae iam tum incipiebat pullulare. Circiter annos octoginta

(usque ad extremam aetatem ab adulescentia) rei publicae causa suscipere inimicitias non destitit. A multis tentatus, non modo nullum detrimentum existimationis fecit, sed, quoad vixit, virtutum laude crevit.

In omnibus rebus singulari fuit industria: nam et agricola sollers et peritus iuris consultus et magnus imperator et probabilis orator et cupidissimus litterarum fuit. Quarum studium etsi senior arripuerat, tamen tantum progressum fecit, ut non facile reperiri possit neque de Graecis neque de Italicis rebus, quod ei fuerit incognitum. Ab adulescentia confecit orationes. Senex historias scribere instituit. Earum sunt libri septem. Primus continet res gestas regum populi Romani, secundus et tertius, unde quaeque civitas orta sit Italica, ob quam rem omnes Origines videtur appellasse. In quarto autem bellum Poenicum est primum, in quinto secundum. Atque haec omnia capitulatim sunt dicta. Reliqua quoque bella pari modo persecutus est usque ad praeturam Ser. Galbae, qui diripuit Lusitanos: atque horum bellorum duces non nominavit, sed sine nominibus res notavit. In eisdem exposuit, quae in Italia Hispaniisque viderentur admiranda: in quibus multa industria et diligentia comparet, nulla doctrina.

II. C. IULIUS CAESAR

1. Cezario derybos su Ariovistu.

I. Pirmoji Cezario pasiuntinybė.

Caesari placuit, ut ad Ariovistum legatos mitteret, qui ab eo postularent, uti aliquem locum medium utriusque colloquio deligeret: velle se de re publica et summis utriusque rebus cum eo agere. Ei legationi Ariovistus respondit: siquid ipsi a Caesare opus esset, sese ad eum venturum fuisse; siquid ille se velit, illum ad se venire oportere. Praeterea se neque sine exercitu in eas partes Galliae venire audere, quas Caesar possideret, neque exercitum sine magno commeatu atque molimento in unum locum contrahere posse; sibi autem mirum videri, quid in sua Gallia, quam bello vicisset, aut Caesari aut omnino populo Romano negotii esset.

II. Antroji Cezario pasiuntinybė.

His responsis ad Caesarem relatis iterum ad eum Caesar legatos cum his mandatis mittit: quoniam tanto suo populique Romani beneficio affectus, cum in consulatu suo rex atque amicus ab senatu appellatus esset, hanc sibi populoque Romano gratiam referret, ut in colloquium venire invitatus gravaretur neque de communi re dicendum sibi et cognoscendum putaret, haec esse, quae ab eo postularet: primum, nequam multitudinem hominum amplius trans Rhenum in Galliam traduceret; deinde, obsides, quos haberet ab Haeduis, redderet Sequanisque permitteret, ut, quos illi haberent, voluntate eius reddere illis liceret; neve Haeduos iniuria lacesseret neve his sociisque eorum bellum inferret. Si id ita fecisset, sibi populoque Romano perpetuam gratiam atque amicitiam cum eo futuram; si non impetraret, sese, quoniam M. Messala M. Pisone consulibus senatus censuiset, ut, quicumque Galliam provinciam obtineret, quod commodo rei publicae facere posset,

Haeduos ceterosque amicos populi Romani defenderet, se Haeduorum iniurias non neglecturum.

III. Ariovisto atsakymas.

Ad haec Ariovistus respondit: ius esse belli, ut, qui vicissent, iis, quos vicissent, quemadmodum vellent, imprerarent; item populum Romanum victis non ad alterius praescriptum, sed ad suum arbitrium imperare consuesse. Si ipse populo Romano non praescriberet, quemadmodum suo iure uteretur, non oportere se a populo Romano in suo iure impediri. Haeduos sibi, quoniam belli fortunam temptassent et armis congressi ac superati essent, stipendiarios esse factos. Magnam Caesarem iniuriam facere, qui suo adventu vectigalia sibi deteriora faceret. Haeduis se obsides redditurum non esse neque his neque eorum sociis iniuria bellum illaturum, si in eo manerent, quod convenisset, stipendiumque quotannis penderent; si id non fecissent, longe his fraternum nomen pupuli Romani afuturum. Quod sibi Caesar denuntiaret se Haeduorum iniurias non neglecturum, neminem secum sine sua pernicie contendisse; cum vellet, congrederetur: intellecturum, quid invicti Germani, exercitatissimi in armis, qui inter annos XIIII tectum non subissent, virtute possent.

2. Sprendžiamoji Cezario ir Ariovisto kova.

Caesar triplici instructa acie usque ad castra hostium accessit. Tum demum necessario Germani suas copias castris eduxerunt generatimque constituerunt paribus intervallis Harudes, Marcomanos, Tribocos, Vangiones, Nemetes, Eudusios, Suebos, omnemque aciem suam raedis et carris circumdederunt, nequa spes in fuga relinqueretur. Eo mulieres imposuerunt, quae ad proelium proficiscentes passis manibus flentes implorabant, ne se in servitutem Romanis traderent.

Caesar singulis legionibus singulos legatos et quaestorem praefecit, uti eos testes suae quisque virtutis haberet; ipse ab dextro cornu, quod eam partem minime firmam hostium esse animadverterat, proelium commisit. Ita nostri acriter in hostes signo dato impetum fecerunt, itaque hostes repente celeriterque procurrerunt, ut spatium pila in hostes coiciendi non daretur. Relictis pilis commi nusgladiis pugnatum est. At Germani celeriter ex consuetudine sua phalange facta impetus gladiorum exceperunt. Reperti sunt complures nostri, qui in phalangem insilirent et scuta manibus revellerent et desuper vulnerarent. Cum hostium acies a sinistro cornu pulsa atque in fugam coniecta esset, a dixtro cornu vehementer multitudine suorum nostram aciem premebant. Id cum animadvertisset Publius Crassus adulescens, qui equitatui praeerat, quod expeditior erat quam ii, qui inter aciem versabantur, tertiam aciem laborantibus nostris subsidio misit.

Ita proelium restitutum est, atque omnes hostes terga verterunt nec prius fugere destiterunt, quam ad flumen Rhenum milia passuum ex eo loco circiter quinquaginta pervenerunt. Ibi perpauci aut viribus confisi tranare contenderunt aut lintribus inventis sibi salutem pepererunt. In his fuit Ariovistus, qui naviculam deligatam ad ripam nactus ea profugit; reliquos omnes consecuti equites nostri interfecerunt.

3. Iš belgų sukilimo istorijos.

I. Sąmokslo priežastys.

Cum esset Caesar in citeriore Gallia legionesque essent collocatae in hibernis, ita uti supra demonstravimus, crebri ad eum rumores afferebantur, litterisque item Labieni certior fiebat omnes Belgas, quam tertiam esse Galliae partem dixeramus, contra populum Romanum coniurare obsidesque inter se dare. Coniurandi has esse causas: primum, quod vererentur, ne omni pacata Gallia ad eos exercitus noster adduceretur; deinde, quod ab nonnullis Gallis sollicitarentur, partim qui, ut Germanos diutius in Gallia versari noluerant, ita populi Romani exercitum hiemare atque inveterascere in Gallia moleste ferebant, partim qui mobilitate et levitate animi novis imperiis studebant; ab nonnullis etiam, quod in Gallia a potentioribus atque iis, qui ad conducendos homines facultates habebant, vulgo regna occupabantur, qui minus facile eam rem imperio nostro consequi poterant.

II. Cezario priemonės.

His nuntiis litterisque commotus Caesar duas legiones in citeriore Gallia novas conscripsit et ineunte aestate in ulteriorem Galliam, qui deduceret, Quintum Pedium legatum misit. Ipse, cum primum pabuli copia esse inciperet, ad exercitum venit. Dat negotium Senonibus reliquisque Gallis, qui finitimi Belgis erant, uti ea, quae apud eos gerantur, cognoscant seque de his rebus certiorem faciant. Hi constanter omnes nuntiaverunt manus cogi, exercitum in unum locum conduci. Tum vero dubitandum non existimavit, quin ad eos proficisceretur. Re frumentaria provisa castra movet diebusque circiter XV ad fines Belgarum pervenit.

III. Remai pereina pas Cezarį.

Eo cum de improviso celeriusque omnium opinione venisset, Remi, qui proximi Galliae ex Belgis sunt, ad eum legatos Iccium et Andecombogium, primos civitatis, miserunt, qui dicerent se suaque omnia in fidem atque potestatem populi Romani permittere, neque se cum reliquis Belgis consensisse neque contra populum Romanum omnino coniurasse, paratosque esse et obsides dare et imperata facere et oppidis recipere et frumento ceterisque rebus iuvare: reliquos omnes Belgas in armis esse, Germanosque, qui cis Rhenum incolant, sese cum his coniunxisse, tantumque esse eorum omnium furorem, ut ne Suessiones quidem fratres consanguineosque suos, qui eodem iure et isdem legibus utantur, unum imperium unumque magistratum cum ipsis habeant, deterrere potuerint, quin cum iis consentirent.

IV. Svesionų pavergimas.

Caesar in fines Suessionum, qui proximi Remis erant, exercitum duxit et magno itinere confecto ad oppidum Noviodunum contendit. Id ex itinere oppugnare conatus, quod vacuum ab defensoribus esse audiebat, propter latitudinem fossae murique altitudinem paucis defendentibus expugnare non potuit, castris munitis vineas agere, quaeque ad oppugnandum usui erant, comparare coepit. Interim omnis ex fuga Suessionum multitudo in oppidum proxima nocte convenit. Celeriter vineis ad oppidum actis, aggere iacto turribusque constitutis, magnitudine operum, quae neque viderant ante Galli

neque audierant, et celeritate Romanorum permoti legatos ad Caesarem de deditione mittunt et petentibus Remis, ut conservarentur, impetrant.

V. Belovakų nukariavimas.

Caesar obsidibus acceptis primis civitatis atque ipsius Galbae regis duobus filiis armisque omnibus ex oppido traditis in deditionem Suessiones accepit exercitumque in Bellovacos ducit. Qui cum se suaque omnia in oppidum Bratuspantium contulissent atque ab eo oppido Caesar cum exercitu circiter milia passuum quinque abesset, omnes maiores natu ex oppido egressi manus ad Caesarem tendere et voce significare coeperunt sese in eius fidem ac potestatem venire neque contra populum Romanum armis contendere. Item, cum ad oppidum accessisset castraque ibi poneret, pueri milieresque ex muro passis manibus suo more pacem ab Romanis petiverunt.

VI. Karo su belgais pabaiga.

Eodem tempore a Publio Crasso, quem cum legione una miserat ad Venetos, Venellos, Osismos, Coriosolitas, Essuvios, Aulercos, Redones, quae sunt maritimae civitates Oceanumque attingunt, certior factus est omnes civitates in dicionem potestatemque populi Romani redactas esse.

His rebus gestis omni Gallia pacata tanta huius belli ad barbaros opinio perlata est, uti ab iis nationibus, quae trans Rhenum incolerent, legati ad Caesarem mitterentur, qui se obsides daturas, imperata facturas pollicerentur. Quas legationes Caesar, quod in Italiam Illyricumque properabat, initio proximae aestatis ad se reverti iussit. Ipse in Carnutes, Andes, Turonos, quaeque civitates propinquae his locis erant, ubi bellum gesserat, legionibus in hiberna deductis in Italiam profectus est. Ob easque res ex litteris Caesaris dies quindecim supplicatio decreta est, quod ante id tempus accidit nulli.

4. Karas su Alpių tautelėmis.

I. Galba Nantuatuose.

Cum in Italiam proficisceretur Caesar, Servium Galbam cum legione duodecima et parte equitatus in Nantuates, Veragros Sedunosque misit, qui a finibus Allobrogum et lacu Lemanno et flumine Rhodano ad summas Alpes pertinent. Causa mittendi fuit, quod iter per Alpes, quo magno cum periculo magnisque portoriis mercatores ire consueverant, patefieri volebat. Huic permisit, si opus esse arbitraretur, uti in his locis legionem hiemandi causa collocaret. Galba secundis aliquot proeliis factis castellisque compluribus eorum expugnatis, missis ad eum undique legatis obsidibusque datis et pace facta constituit cohortes duas in Nantuatibus collocare et ipse cum reliquis eius legionis cohortibus in vico Veragrorum, qui appellatur Octodurus, hiemare. Qui vicus positus in valle, non magna adiecta planitie, altissimis montibus undique continetur. Cum hic in duas partes flumine divideretur, alteram partem eius vici Gallis ad hiemandum concessit, alteram vacuam ab his relictam cohortibus attribuit. Eum locum vallo fassaque munivit.

II. Galų sumanymai.

Cum dies hibernorum complures transissent frumentumque eo comportari iussisset, subito per exploratores certior factus est ex ea parte vici, quam Gallis concesserat, omnes noctu discessisse montesque, qui impenderent, a maxima multitudine Sedunorum et Veragrorum teneri. Id aliquot de causis acciderat, ut subito Galli belli renovandi legionisque opprimendae consilium caperent: primum, quod legionem, neque eam plenissimam detractis cohortibus duabus et compluribus singillatim, qui commeatus petendi causa missi erant, absentibus, propter paucitatem despiciebant; tum etiam, quod propter iniquitatem loci, cum ipsi ex montibus in vallem decurrerent et tela conicerent, ne primum quidem impetum suum posse sustineri existimabant. Accedebat, quod suos ab se liberos abstractos obsidum nomine dolebant et Romanos non solum itinerum causa, sed etiam perpetuae possessionis culmina Alpium occupare conari et ea loca finitimae provinciae adiungere sibi persuasum habebant.

III. Galba šaukia karo tarybą.

His nuntiis acceptis Galba, cum neque opus hibernorum munitionesque plane essent perfectae neque de frumento reliquoque commeatu satis esset provisum, quod deditione facta obsidibusque acceptis nihil de bello timendum existimaverat, consilio celeriter convocato sententias exquirere coepit. Quo in consilio, cum tantum repentini periculi praeter opinionem accidisset ac iam omnia fere superiora loca multitudine armatorum completa conspicerentur neque subsidio veniri neque commeatus supportari interclusis itineribus possent, prope iam desperata salute nonnullae eiusmodi sententiae dicebantur, ut impedimentis relictis eruptione facta isdem itineribus, quibus eo pervenissent, ad salutem contenderent. Maiori tamen parti placuit hoc reservato ad extremum consilio interim rei eventum experiri et castra defendere.

IV. Galų puolimas.

Brevi spatio interiecto, vix ut iis rebus, quas constituissent, collocandis atque administrandis tempus daretur, hostes ex omnibus partibus signo dato decurrere, lapides gaesaque in vallum conicere. Nostri primo integris viribus fortiter repugnare neque ullum frustra telum ex loco superiore mittere, ut quaeque pars castrorum nudata defensoribus premi videbatur, eo occurrere et auxilium ferre, sed hoc superari, quod diuturnitate pugnae hostes defessi proelio excedebant, alli integris viribus succedebant; quarum rerum a nostris propter paucitatem fieri nihil poterat, ac non modo defesso ex pugna excedendi, sed ne saucio quidem eius loci, ubi constiterat, relinquendi ac sui recipiendi facultas dabatur.

V. Romėnų išpuolis ir pergalė.

Cum iam amplius horis sex continenter pugnaretur ac non solum vires, sed etiam tela nostros deficerent atque hostes acrius instarent languidioribusque nostris vallum scindere et fossas complere coepissent resque esset iam ad extremum perducta casum, Publius Sextius Baculus, primi pili centurio, quem Nervico proelio compluribus confectum vulneribus diximus, et item Gaius Volusenus, tribunus militum, vir et consilii magni et virtutis, ad

Galbam accurrunt atque unam esse spem salutis docent, si eruptione facta extremum auxilium experirentur. Itaque convocatis centurionibus celeriter milites certiores facit, paulisper intermitterent proelium ac tantummodo tela missa exciperent seque ex labore reficerent, post dato signo ex castris erumperent atque omnem spem salutis in virtute ponerent.

Quod iussi sunt, faciunt ac subito omnibus portis eruptione facta neque cognoscendi, quid fieret, neque sui colligendi hostibus facultatem relinquunt. Ita commutata fortuna eos, qui in spem potiendorum castrorum venerant, undique circumventos intercipiunt et ex hominum milibus amplius triginta, quem numerum barbarorum ad castra venisse constabat, plus tertia parte interfecta reliquos perterritos in fugam coniciunt ac ne in locis quidem superioribus consistere patiuntur. Sic omnibus hostium copiis fusis armisque exutis se intra munitiones suas recipiunt. Quo proelio facto, quod saepius fortunam temptare Galba nolebat atque alio se in hiberna consilio venisse meminerat, aliis occurrisse rebus videbat, maxime frumenti commeatusque inopia permotus postero die omnibus eius vici aedificiis incensis in provinciam reverti contendit ac nullo hoste prohibente aut iter demorante incolumem legionem in Nantuates, inde in Allobroges perduxit ibique hiemavit.

5. Svebai.

I. Gyvenimo būdas.

Sueborum gens est longe maxima et bellicosissima Germanorum omnium. Hi centum pagos habere dicuntur, ex quibus quotannis singula milia armatorum bellandi causa suis ex finibus educunt. Reliqui, qui domi manserunt, se atque illos alunt. Hi rursus invicem anno post in armis sunt; illi domi remanent. Sic neque agri cultura nec ratio atque usus belli intermittitur. Sed privati ac separati agri apud eos nihil est, neque longius anno remanere uno in loco colendi causa licet. Neque multum frumento, sed maximam partem lacte atque pecore vivunt multumque sunt in venationibus. Quae res et cibi genere et cotidiana exercitatione et libertate vitae, quod a pueris nullo officio aut disciplina assuefacti nihil omnino contra voluntatem faciunt, et vires alit et immani corporum magnitudine homines efficit. Atque in eam se consuetudinem adduxerunt, ut locis frigidissimis neque vestitus praeter pelles habeant quicquam, quarum propter exiguitatem magna est corporis pars aperta, et laventur in fluminibus.

II. Prekyba.

Mercatoribus est aditus magis eo, ut, quae bello ceperint, quibus vendant, habeant, quam quo ullam rem ad se importari desiderent. Quin etiam iumentis, quibus maxime Galli delectantur quaeque impenso parant pretio, Germani importatis non utuntur, sed, quae sunt apud eos nata, parva atque deformia, haec cotidiana exercitatione, summi ut sint laboris, efficiunt. Equestribus proeliis saepe ex equis desiliunt ac pedibus proeliantur, equosque eodem remanere vestigio assuefaciunt, ad quos se celeriter, cum usus est, recipiunt. Neque eorum moribus turpius quicquam aut inertius habetur quam ephippiis uti. Itaque ad quemvis numerum ephippiatorum equitum quamvis pauci adire audent. Vinum ad se omnino importari non patiuntur, quod ea re ad laborem ferendum remollescere homines atque effeminari arbitrantur.

III. Santykiai su kaimynais.

Publice maximam putant esse laudem quam latissime a suis finibus vacare agros. Hac re significari magnum numerum civitatum suam vim sustinere non potuisse. Itaque una ex parte ab Suebis circiter milia passuum sescenta agri vacare dicuntur. Ad alteram partem succedunt Ubii, quorum fuit civitas ampla atque florens, ut est captus Germanorum. Et paulo, quam eiusdem generis ceteri, sunt humaniores propterea quod Rhenum attingunt multumque ad eos mercatores ventitant et ipsi propter propinquitatem Gallicis sunt moribus assuefacti. Hos cum Suebi multis saepe bellis experti propter amplitudinem gravitatemque civitatis finibus expellere non potuissent, tamen vectigales sibi fecerunt ac multo humiliores infirmioresque redegerunt.

6. Galų paprotys.

Est hoc Gallicae consuetundinis, uti et viatores etiam invitos consistere cogant et, quid quisque eorum de quaque re audierit aut cognoverit, quaerant, et mercatores in oppidis vulgus circumsistat, quibusque ex regionibus veniant. quasque ibi res cognoverint, pronuntiare cogat. his rebus atque auditionibus permoti de summis saepe rebus consilia ineunt, quorum eos in vestigio paenitere necesse est, cum incertis rumoribus serviant et plerique ad voluntatem eorum ficta respondeant.

7. Germanai Galijoje.

I. Germanų pasiuntinių reikalavimai.

Caesar re frumentaria comparata equitibusque delectis iter in ea loca facere coepit, quibus in locis esse Germanos audiebat. A quibus cum paucorum dierum iter abesset, legati ab his venerunt. Quorum haec fuit oratio: Germanos neque priores populo Romano bellum inferre neque tamen recusare, si lacessantur, quin armis contendant, quod Germanorum consuetudo haec sit a maioribus tradita, quicumque bellum inferant, resistere neque deprecari. Haec tamen dicere: venisse invitos, eiectos domo; si suam gratiam Romani velint, posse iis utiles esse amicos; vel sibi agros attribuant, vel patiantur eos tenere, quos armis possederint; sese unis Suebis concedere, quibus ne di quidem immortales pares esse possint; reliquum quidem in terris esse neminem, quem non superare possint.

II. Cezario atsakymas.

Ad haec Ceasar, quae visum est, respondit; sed exitus fuit orationis: sibi nullam cum iis amicitiam esse posse, si in Gallia remanerent; neque verum esse, qui suos fines tueri non potuerint, alienos occupare, neque ullos in Gallia vacare agros, qui dari tantae praesertim multitudini sine iniuria possint; sed licere, si velint, in Ubiorum finibus considere, quorum sint legati apud se et de Sueborum iniuriis querantur et ab se auxilium petant; hoc se ab Ubiis impetraturum.

8. Cezario žygiuotė į Germaniją.

I. Žygiavimo priežastys.

Germanico bello confecto multis de causis Caesar statuit sibi Rhenum esse transeundum. Quarum illa fuit iustissima, quod, cum videret Ger-

manos tam facile impelli, ut in Galliam venirent, suis quoque rebus eos timere voluit, cum intellegerent et posse et audere populi Romani exercitum Rhenum transire. Accessit etiam, quod illa pars equitatus Usipetum et Tencterorum, quam supra commemoravimus praedandi frumentandique causa Mosam transisse neque proelio interfuisse, post fugam suorum se trans Rhenum in fines Sugambrorum receperat seque cum his coniunxerat. Ad quos cum Caesar nuntios misisset, qui postularent, eos, qui sibi Galliaeque bellum intulissent, sibi dederent, responderunt: populi Romani imperium Rhenum finire; si se invito Germanos in Galliam transire non aequum existimaret, cur sui quicquam esse imperii aut potestatis trans Rhenum postularet? Ubii autem, qui uni ex Transrhenanis ad Caesarem legatos miserant, amicitiam fecerant, obsides dederant, magno opere orabant, ut sibi auxilium ferret, quod graviter ab Suebis premerentur; vel, si id facere occupationibus rei publicae prohiberetur, exercitum modo Rhenum transportaret; id sibi ad praesens auxilium spemque reliqui temporis satis futurum. Tantum esse nomen atque opinionem eius exercitus Ariovisto pulso et hoc novissimo proelio facto etiam ad ultimas Germanorum nationes, uti opinione et amicitia populi Romani tuti esse possint. Navium magnam copiam ad transportandum pollicebantur. Caesar his de causis, quas commemoravi, Rhenum transire decreverat; sed navibus transire neque satis tutum esse arbitrabatur, neque suae neque populi Romani dignitatis esse statuebat. Itaque etsi summa difficultas faciendi pontis proponebatur propter latitudinem, rapiditatem altitudinemque fluminis, tamen id sibi contendendum aut aliter non traducendum exercitum existimabat.

II. Cezario žygiai Germanijoje.

Diebus decem, quibus materia coepta erat comportari. omni opere effecto exercitus traducitur. Caesar ad utramque partem pontis firmo praesidio relicto in fines Sugambrorum contendit. Interim a compluribus civitatibus ad eum legati veniunt. Quibus pacem atque amicitiam petentibus liberaliter respondet obsidesque ad se adduci iubet. At Sugambri ex eo tempore, quo pons institui coeptus est, fuga comparata hortantibus iis, quos ex Tencteris et Usipetibus apud se habebant, finibus suis excesserant suaque omnia exportaverant seque in solitudinem ac silvas abdiderant.

Caesar paucos dies in eorum finibus moratus omnibus vicis aedificiisque incensis frumentisque succisis se in fines Ubiorum recepit atque his auxilium suum pollicitus, si a Suebis premerentur, haec ab iis cognovit: Suebos, posteaquam per exploratores pontem fieri comperissent, more suo concilio habito nuntios in omnes partes dimisisse, uti de oppidis demigrarent, liberos uxores suaque omnia in silvis deponerent atque omnes, qui arma ferre possent, unum in locum convenirent; hunc esse delectum medium fere regionum earum, quas Suebi obtinerent. Hic Romanorum adventum exspectare atque ibidem decertare constituisse. Quod ubi Caesar comperit, omnibus iis rebus confectis, quarum rerum causa exercitum traducere constituerat, ut Germanis metum iniceret, ut Sugambros ulcisceretur, ut Ubios obsidione liberaret, diebus omnino decem et octo trans Rhenum consumptis, satis et ad laudem et ad utilitatem populi Romani profectum arbitratus se in Galliam recpit pontemque rescidit.

9. Pasiruošimai karui su Britanija.

I. Tikslesnių žinių apie Britaniją trūkumas.

Exigua parte aestatis reliqua Caesar, etsi in his locis, quod omnis Gallia ad septentriones vergit, maturae sunt hiemes, tamen in Britanniam proficisci contendit, quod omnibus fere Gallicis bellis hostibus nostris inde subministrata auxilia intellegebat et, si tempus anni ad bellum gerendum deficeret, tamen magno sibi usui fore arbitrabatur, si modo insulam adisset, genus hominum perspexisset, loca, portus, aditus cognovisset. Quae omnia fere Gallis erant incognita. Neque enim temere praeter mercatores illo adit quisquam, neque iis ipsis quicquam praeter oram maritimam atque eas regiones, quae sunt contra Galliam, notum est. Itaque evocatis ad se undique mercatoribus, neque quanta esset insulae magnitudo neque quae aut quantae nationes incolerent neque quem usum belli haberent aut quibus institutis uterentur neque qui essent ad maiorem navium multitudinem idonei portus, reperire poterat.

II. Voluseno aptyrimas.

Ad haec cognoscenda, priusquam periculum faceret, idoneum esse arbitratus Gaium Volusenum cum navi longa praemittit. Huic mandat, uti exploratis omnibus rebus ad se quam primum revertatur. Ipse cum omnibus copiis in Morinos proficiscitur, quod inde erat brevissimus in Britanniam traiectus. Huc naves undique ex finitimis regionibus et, quam superiore aestate ad Veneticum bellum fecerat classem, iubet convenire. Interim consilio eius cognito et per mercatores perlato ad Britannos a compluribus eius insulae civitatibus ad eum legati veniunt, qui polliceantur obsides dare atque imperio populi Romani obtemperare. Quibus auditis liberaliter pollicitus hortatusque, ut in ea sententia permanerent, eos domum remittit, et cum iis una Commium, quem ipse Atrebatibus supreatis regem ibi constituerat, cuius et virtutem et consilium probabat, et quem sibi fidelem esse arbitrabatur, cuiusque auctoritas in his regionibus magni habebatur, mittit. Huic imperat, quas possit, adeat civitates, horteturque, ut populi Romani fidem sequantur, seque celeriter eo venturum nuntiet. Volusenus perspectis regionibus, quantum ei facultatis dari potuit, qui ex navi egredi ac se barbaris committere non auderet, quinto die ad Caesarem revertitur, quaeque ibi perspexisset, renuntiat.

10. Cezario pasiruošimas keltis į Britaniją.

His rebus constitutis Caesar ad portum Itium cum legionibus pervenit. Ibi cognoscit LX naves, quae in Meldis factae erant, tempestate reiectas cursum tenere non potuisse atque eodem, unde erant profectae, revertisse. Reliquas paratas ad navigandum atque omnibus rebus instructas invenit. Eodem equitatus totius Galliae convenit numero milia quattuor principesque ex omnibus civitatibus. Ex quibus perpaucos, quorum in se fidem perspexerat, relinquere in Gallia, reliquos obsidum loco secum ducere decreverat, quod cum ipse abesset, motum Galliae verebatur.

11. Dumnorigo sukilimas.

I. Sąmokslas prieš Cezarį.

Erat una cum ceteris Dumnorix Haeduus, de quo ante a nobis dictum est. Hunc secum habere in primis constituerat, quod eum cupidum rerum novarum, cupidum imperii, magni animi, magnae inter Gallos auctoritatis cognoverat. Accedebat huc, quod in concilio Haeduorum Dumnorix dixerat sibi a Caesare regnum civitatis deferri; quod dictum Haedui graviter ferebant neque recusandi aut deprecandi causa legatos ad Caesarem mittere audebant. Id factum ex suis hospitibus Caesar cognoverat. Ille omnibus primo precibus petere contendit, ut in Gallia relinqueretur, partim, quod insuetus navigandi mare timeret, partim, quod religionibus se diceret impediri. Posteaquam id obstinate sibi negari vidit, omni spe impetrandi adempta, principes Galliae sollicitare, sevocare singulos hortarique coepit, uti in continenti remanerent; metu territare: non sine causa fieri, ut Gallia omni nobilitate spoliaretur; id esse consilium Caesaris, ut, quos in conspectu Galliae interficere vereretur, hos omnes in Britanniam traductos necaret; fidem reliquis interponere, ius iurandum poscere, ut, quod esse ex usu Galliae intellexissent, communi consilio administrarent. Haec a compluribus ad Caesarem deferebantur.

II. Dumnorigo likimas.

Qua re cognita Caesar, quod tantum civitati Haeduae dignitatis tribuebat, coercendum atque deterrendum, quibuscumque rebus posset, Dumnorigem statuebat, et quod longius eius amentiam progredi videbat, prospiciendum, nequid sibi ac rei publicae nocere posset. Itaque dies circiter XXV in eo loco commoratus, quod corus ventus navigationem impediebat, qui magnam partem omnis temporis in his locis flare consuevit, dabat operam, uti in officio Dumnorigem contineret, nihilo tamen setius omnia eius consilia cognosceret. Tandem nactus idoneam tempestatem milites equitesque conscendere naves iubet. At omnium impeditis animis Dumnorix cum equitibus Haeduorum a castris insciente Caesare domum discedere coepit. Qua re nuntiata Caesar intermissa profectione atque omnibus rebus postpositis magnam partem equitatus ad eum insequendum mittit retrahique imperat; si vim faciat neque pareat, interfici iubet, nihil eum se absente pro sano facturum arbitratus, qui praesentis imperium neglexisset. Ille autem revocatus resistere ac se manu defendere suorumque fidem implorare coepit, saepe clamitans liberum se liberaeque esse civitatis. Illi, ut erat imperatum, circumsistunt hominem atque interficiunt. At equites Haedui ad Caesarem omnes revertuntur.

12. Britanija

I. Salos aprašymas.

Insula natura triquetra, cuius unum latus est contra Galliam. Huius lateris alter angulus, qui est ad Cantium, quo fere omnes ex Gallia naves appelluntur, ad orientem solem, inferior ad meridiem spectat. Hoc pertinet circiter milia passuum quingenta. Alterum vergit ad Hispaniam atque occidentem solem. Qua ex parte est Hibernia insula, dimidio minor, ut existimatur, quam Britannia, sed pari spatio transmissus, atque ex Gallia

est in Britanniam. In hoc medio cursu est insula, quae appellatur Mona; complures praeterea minores obiectae insulae existimantur; de quibus insulis nonnulli scripserunt dies continuos xxx sub brumam esse noctem. Nos nihil de eo percontationibus reperiebamus, nisi certis ex aqua mensuris breviores esse quam in continenti noctes videbamus. Huius est longitudo lateris, ut fert illorum opinio, septingentorum milium. Tertium est contra septentriones; cui parti nulla est obiecta terra, sed eius angulus lateris maxime ad Germaniam spectat. Hoc milia passuum octingenta in longitudinem esse existimatur. Ita omnis insula est in circuitu viciens centum milium passuum.

II. Gyventojai.

Britanniae pars interior ab iis incolitur, quos natos in insula ipsi memoria proditum dicunt, maritima pars ab iis, qui praedae ac belli inferendi causa ex Belgio transierunt — qui omnes fere iis nominibus civitatum appellantur, quibus orti ex civitatibus eo pervenerunt — et bello illato ibi remanserunt atque agros colere coeperunt. Hominum est infinita multitudo creberrimaque aedificia fere Gallicis consimilia, pecoris magnus numerus. Utuntur aut aere aut nummo aureo aut taleis ferreis ad certum pondus examinatis pro nummo. Nascitur ibi plumbum album in mediterraneis regionibus, in maritimis ferrum, sed eius exigua est copia; aere utuntur importato. Materia cuiusque generis, ut in Gallia, est praeter fagum atque abietem. Leporem et gallinam et anserem gustare fas non putant; haec tamen alunt animi voluptatisque causa. Loca sunt temperatiora quam in Gallia, remissioribus frigoribus.

Ex his omnibus longe sunt humanissimi, qui Cantium incolunt, quae regio est maritima omnis, neque multum a Gallica differunt consuetudine. Interiores plerique frumenta non serunt, sed lacte et carne vivunt pellibusque sunt vestiti. Omnes vero se Britanni vitro inficiunt, quod caeruleum efficit colorem, atque hoc horribiliores sunt in pugna aspectu; capilloque sunt promisso atque omni parte corporis rasa praeter caput et labrum superius.

13. Novioduno paėmimas.

Vercingetorix, ubi de Caesaris adventu cognovit, oppugnatione desistit atque obviam Caesari proficiscitur. Ille oppidum Biturigum positum in via Noviodunum oppugnare instituerat. Quo ex oppido cum legati ad eum venissent oratum, ut sibi ignosceret suaeque vitae consuleret, ut celeritate reliquas res conficeret, qua pleraque erat consecutus, arma conferri, equos produci, obsides dari iubet. Parte iam obsidum tradita, cum reliqua administrarentur, centurionibus et paucis militibus intromissis, qui arma iumentaque conquirerent, equitatus hostium procul visus est, qui agmen Vercingetorigis antecesserat. Quem simulatque oppidani conspexerunt atque in spem auxilii venerunt, clamore sublato arma capere, portas claudere, murum complere coeperunt. Centuriones in oppido, cum ex significatione Gallorum novi aliquid ab iis iniri consilii intellexissent, gladiis destrictis portas occupaverunt suosque omnes incolumes receperunt.

Caesar ex castris equitatum educi iubet proeliumque equestre committit; laborantibus iam suis Germanos equites circiter CCCC submittit, quos ab initio secum habere instituerat. Eorum impetum Galli sustinere non po-

tuerunt atque in fugam coniecti multis amissis se ad agmen receperunt. Quibus profligatis rursus oppidani perterriti comprehensos eos, quorum opera plebem concitatam existimabant, ad Caesarem perduxerunt seseque ei dediderunt.

14. Vercingetorigo kalba.

Vercingetorix, cum ad suos redisset, proditionis insimulatus, quod castra propius Romanos movisset, quod cum omni equitatu discessisset, quod sine imperio tantas copias reliquisset, quod eius discessu Romani tanta opportunitate et celeritate venissent; non haec omnia fortuito aut sine consilio accidere potuisse; regnum illum Galliae malle Caesaris concessu quam ipsorum habere beneficio — tali modo accusatus ad haec respondit: quod castra movisset, factum inopia pabuli etiam ipsis hortantibus; quod propius Romanos accessisset, persuasum loci opportunitate, qui se ipse sine munitione defenderet; equitum vero operam neque in loco palustri desiderari debuisse et illic fuisse utilem, quo essent profecti. Summam imperii se consulto nulli discedentem tradidisse, ne is multitudinis studio ad dimicandum impelleretur; cui rei propter animi mollitiem studere omnes videret, quod diutius laborem ferre non possent. Romani si casu intervenerint, fortunae, si alicuius indicio vocati, huic habendam gratiam, quod et paucitatem eorum ex loco superiore cognoscere et virtutem despicere potuerint, qui dimicare non ausi turpiter se in castra receperint. Imperium se a Caesare per proditionem nullum desiderare, quod habere victoria possit, quae iam sit sibi atque omnibus Gallis explorata; quin etiam ipsis remittere, si sibi magis honorem tribuere quam ab se salutem accipere videantur. 'Haec ut intellegatis', inquit, 'a me sincere pronuntiari, audite Romanos milites'. Producit servos, quos in pabulatione paucis ante diebus exceperat et fame vinculisque excruciaverat. Hi iam ante edocti, quae interrogati pronuntiarent, milites se esse legionarios dicunt; fame atque inopia adductos clam ex castris exisse, siquid frumenti aut pecoris in agris reperire possent; simili omnem exercitum inopia premi, nec iam vires sufficere cuiusquam nec ferre operis laborem posse; itaque statuisse imperatorem, si nihil in oppugnatione oppidi profecisset, triduo exercitum deducere. 'Haec', inquit, 'a me', Vercingetorix, 'beneficia habetis, quem proditionis insimulatis; cuius opera sine vestro sanguine tantum exercitum victorem fame paene consumptum videtis; quem turpiter se ex hac fuga recipientem nequa civitas suis finibus recipiat, a me provisum est.'

Conclamat omnis multitudo et suo more armis concrepat, quod facere in eo consueverunt, cuius orationem approbant; summum esse Vercingetorigem ducem, nec de eius fide dubitandum, nec maiore ratione bellum administrari posse.

15. Hedujai išplėšia ir sudegina Novioduną.

Noviodunum erat oppidum Haeduorum ad ripas Ligeris opportuno loco positum. Huc Caesar omnes obsides Galliae, frumentum, pecuniam publicam, suorum atque exercitus impedimentorum magnam partem contulerat; huc magnum numerum equorum huius belli causa in Italia atque Hispania coemptum miserat. Eo cum Eporedorix Viridomarusque venissent et de statu civitatis cognovissent, Litaviccum Bibracte ab Haeduis receptum

— quod est oppidum apud eos maximae auctoritatis —, Convictolitavem magistratum magnamque partem senatus ad eum convenisse, legatos ad Vercingetorigem de pace et amicitia concilianda publice missos, non praetermittendum tantum commodum existimaverunt. Itaque interfectis Novioduni custodibus, quique eo negotiandi aut itineris causa convenerant, pecuniam atque equos inter se partiti sunt, obsides civitatum Bibracte ad magistratum deducendos curaverunt, oppidum, quod ab se teneri non posse iudicabant, necui esset usui Romanis, incenderunt, frumenti, quod subito potuerunt, navibus avexerunt, reliquum flumine atque incendio corruperunt. Ipsi ex finitimis regionibus copias cogere, praesidia custodiasque ad ripas Ligeris disponere equitatumque omnibus locis iniciendi timoris causa ostentare coeperunt, si re frumentaria Romanos intercludere aut adductos inopia in provinciam expellere possent. Quam ad spem multum eos adiuvabat, quod Liger ex nivibus creverat, ut omnino vado non posse transiri videretur.

16. Vercingetorigo pasidavimas.

Postero die Vercingetorix concilio convocato id bellum se suscepisse non suarum necessitatum, sed communis libertatis causa demonstrat et, quoniam sit fortunae cedendum, ad utramque rem se illis offerre, seu morte sua Romanis satisfacere seu vivum tradere velint. Mittuntur de his rebus ad Caesarem legati. Iubet arma tradi, principes produci. Ipse in munitione pro castris considit; eo duces producuntur. Vercingetorix deditur, arma proiciuntur. Reservatis Haeduis atque Arvernis, si per eos civitates recuperare posset, ex reliquis captivis toto exercitui capita singula praedae nomine distribuit.

III. P. OVIDIUS NASO

1. Ovidijaus autobiografija.

Sulmo mihi patria est, gelidis uberrimus undis,
    milia qui noviens distat ab urbe decem.
Editus hic ego sum, nec non ut tempora noris,
    cum cecidit fato consul uterque pari.
Siquid id est, usque a proavis vetus ordinis heres,
    non modo fortunae munere factus eques.
Nec stirps prima fui: genito sum fratre creatus,
    qui tribus ante quater mensibus ortus erat.
Lucifer amborum natalibus adfuit idem:
    una celebrata est per duo liba dies:
haec est armiferae festis de quinque Minervae,
    quae fieri pugna prima cruenta solet.
Protinus excolimur teneri curaque parentis
    imus ad insignes urbis ab arte viros.
Frater ad eloquium viridi tendebat ab aevo,
    fortia verbosi natus ad arma fori;
at mihi iam puero caelestia sacra placebant,
    inque suum furtim Musa trahebat opus.

Saepe pater dixit: „Studium quid inutile temptas?
Maeonides nullas ipse reliquit opes".
Motus eram dictis totoque Helicone relicto
scribere temptabam verba soluta modis.
Sponte sua carmen numeros veniebat ad aptos,
et quod temptabam scribere versus erat.
Interea tacito passu labentibus annis
liberior fratri sumpta mihique toga est,
induiturque umeris cum lato purpura clavo:
et studium nobis, quod fuit ante, manet.
Iamque decem vitae frater geminaverat annos,
cum perit, et coepi parte carere mei.
Cepimus et tenerae primos aetatis honores,
deque viris quondam pars tribus una fui.
Curia restabat; clavi mensura coacta est:
maius erat nostris viribus illud onus.
Nec patiens corpus nec mens fuit apta labori,
sollicitaeque fugax ambitionis eram;
et petere Aoniae suadebant tuta sorores
otia, iudicio semper amata meo.
Temporis illius colui fovique poetas,
quotque aderant vates, rebar adesse deos.
Saepe suas volucres legit mihi grandior aevo,
quaeque nocet serpens, quae iuvat herba, Macer.
Saepe suos solitus recitare Propertius ignes,
iure sodalicii qui mihi iunctus erat.
Ponticus heroo, Bassus quoque clarus iambis
dulcia convictus membra fuere mei;
et tenuit nostras numerosus Horatius aures,
dum ferit Ausonia carmina culta lyra.
Vergilium vidi tantum, nec amara Tibullo
tempus amicitiae fata dedere meae.
Successor fuit hic tibi, Galle, Propertius illi;
quartus ab his serie temporis ipse fui.
Utque ego maiores, sic me coluere minores,
notaque non tarde facta Thalia mea est.
Carmina cum primum populo iuvenalia legi,
barba resecta mihi bisve semelve fuit.
Moverat ingenium totam cantata per urbem
nomine non vero dicta Corinna mihi.
Multa quidem scripsi; sed quae vitiosa putavi,
emendaturis ignibus ipse dedi.
Tunc quoque, cum fugerem, quaedam placitura cremavi
iratus studio carminibusque meis.
Et iam complerat genitor sua fata, novemque
addiderat lustris altera lustra novem.
Non aliter flevi, quam me fleturus ademptum
ille fuit. Matri proxima iusta tuli.

Felices ambo tempestiveque sepulti,
ante diem poenae quod periere meae!
Me quoque felicem, quod non viventibus illis
sum miser, et de me quod doluere nihil.
Si tamen exstinctis aliquid nisi nomina restant,
et gracilis structos effugit umbra rogos,
fama, parentales, si vos mea contigit, umbrae,
et sunt in Stygio crimina nostra foro:
scite, precor, causam (nec vos mihi fallere fas est,
errorem iussae, non scelus esse fugae.
Manibus hoc satis est. Ad vos, studiose, revertor,
pectora, qui vitae quaeritis acta meae.
Iam mihi canities pulsis melioribus annis
venerat antiquas miscueratque comas,
postque meos ortus Pisaea vinctus oliva
abstulerat deciens praemia victor eques,
cum maris Euxini positos ad aeva Tomitas
quaerere me laesi principis ira iubet.
Causa meae cunctis nimium quoque nota ruinae
indicio non est testificanda meo.
Quid referam comitumque nefas famulosque nocentes?
Ipsa multa tuli non leviora fuga.
Indgnata malis mens est succumbere, seque
piraestitit invictam viribus usa suis;
oblitusque mei ductaeque per otia vitae
insolita cepi temporis arma manu.
Totque tuli terra casus pelagoque, quot inter
occultum stellae conspicuumque polum.
Tacta mihi tandem longis erroribus acto
iuncta pharetratis Sarmatis ora Getis.
Hic ego finitimis quamvis circumsoner armis,
tristia, quo possum, carmine fata levo.
Quod quamvis nemo est, cuius referatur ad aures,
sic tamen absumo decipioque diem.
Ergo quod vivo, durisque laboribus obsto,
nec me sollicitae taedia lucis habent,
gratia, Musa, tibi: nam tu solacia praebes,
tu curae requies, tu medicina venis.
Tu dux et comes es, tu nos abducis ab Histro,
in medioque mihi das Helicone locum;
tu mihi, quod rarum est, vivo sublime dedisti
nomen, ab exsequiis quod dare fama solet.
Nec, qui detrectat praesentia, livor iniquo
ullum de nostris dente momordit opus.
Nam tulerint magnos cum saecula nostra poetas,
non fuit ingenio fama maligna meo,
cumque ego praeponam multos mihi, non minor illis
dicor et in toto plurimus orbe legor.

Siquid habent igitur vatum praesagia veri,
protinus ut moriar, non ero, terra, tuus.
Sive favore tuli, sive hanc ego carmine famam
iure: tibi grates, candide lector, ago.

2. Pavydas.

Invidiae domus est imis in vallibus antri
abdita, sole carens, non ulli pervia vento,
tristis et ignavi plenissima frigoris, et quae
igne vacet semper, caligine semper abundet.
Pallor in ore sedet, macies in corpore toto;
nusquam recta acies, livent rubigine dentes,
pectora felle virent, lingua est suffusa veneno.
Risus abest, nisi quem visi movere dolores;
nec fruitur somno, vigilantibus excita curis.
Sed videt ingratos intabescitque videndo
successus hominum carpitque et carpitur una.

3. Metų laikai.

Est tener et lactens puerique simillimus aevo
vere novo. Tunc herba recens et roboris expers
turget et insolida est et spe delectat agrestes.
Omnia tunc florent, florumque coloribus almus
ludit ager; nec adhuc virtus in frondibus ulla est.
Transit in aestatem post ver robustior annus
fitque valens iuvenis; neque enim robustior aetas
ulla nec uberior nec, quae magis ardeat, ulla est.
Excipit autumnus posito fervore iuventae
maturus mitisque, inter iuvenemque senemque
temperie medius, sparsus quoque tempora canis.
Inde senilis hiems tremulo venit horrida passu,
aut spoliata suos aut, quos habet, alba capillos.

4. Laiko galybė.

Tempore difficiles veniunt ad aratra iuvenci;
tempore lenta pati frena docentur equi;
ferreus assiduo consumitur anulus usu;
interit assidua vomer aduncus humo.
Quid magis est saxo durum? quid mollius unda?
dura tamen molli saxa cavantur aqua.

5. Pavasarį.

Iam violas puerique legunt hilaresque puellae,
rustica quas nullo terra serente vehit.

Prataque pubescunt variorum flore colorum,
indocilique loquax gutture vernat avis.
Utque malae crimen matris deponat hirundo,
sub trabibus cunas tectaque parva facit.
Herbaque, quae latuit Cerealibus obruta sulcis,
exserit e tepida molle cacumen humo.

6. Poezijos galybė.

Carmina vestrarum peragunt praeconia laudum,
neve sit actorum fama caduca, cavent.
Carmine fit vivax virtus, expersque sepulcri
notitiam serae posteritatis habet.
Tabida consumit ferrum lapidemque vetustas,
nullaque res maius tempore robur habet.
Scripta ferunt annos: scriptis Agamemnona nosti,
et quisquis contra vel simul arma tulit.
Quis Thebas septemque duces sine carmine nosset,
et quidquid post haec, quidquid et ante fuit?
Di quoque carminibus, si fas est dicere, fiunt,
tantaque maiestas ore canentis eget.

7. Laimės nepastovumas.

Omnia sunt hominum tenui pendentia filo,
et subito casu, quae valuere, ruunt.
Divitis audita est cui non opulentia Croesi?
nempe tamen vitam captus ab hoste tulit.
Ille Syracosia modo formidatus in urbe
vix humili duram reppulit arte famen.
Quid fuerat Magno maius? tamen ille rogavit
summissa fugiens voce clientis opem,
cuique viro totus terrarum paruit orbis,
indigus effectus omnibus ipse magis.
Ille Iugurthino clarus Cimbroque triumpho,
quo victrix toties consule Roma fuit,
in coeno latuit Marius cannaque palustri
pertulit et tanto multa pudenda viro.
Ludit in humanis divina potentia rebus,
et certam praesens vix habet hora diem.

8. Daidalas ir Ikaras.

Hospitis effugio praestruxerat omnia Minos:
audacem pennis repperit ille viam.
„Sit modus exsilio“, dixit, „iustissime Minos,
accipiat cineres terra paterna meos;
da reditum puero, senis est si gratia vilis;
si non vis puero parcere, parce seni“.
Dixerat haec, sed et haec et multo plura licebat
dicere: regressus non dabat ille viro.

Quodsimul ac sensit, „Nunc, nunc, o Daedale", dixit,
„materiam, qua sis ingeniosus, habes.
Possidet et terras et possidet aequora Minos,
nec tellus nostrae nec patet unda fugae.
Restat iter caeli: caelo tentabimus ire.
Da veniam coepto, Iuppiter alte, meo".
Ingenium mala saepe movent. Quis crederet unquam
aerias hominem carpere posse vias?
Remigium volucrum disponit in ordine pennas
et leve per lini vincula nectit opus.
Iamque pars ceris astringitur igne solutis,
finitusque novae iam labor artis erat.
Tractabat ceramque puer pennasque renidens,
nescius, haec umeris arma parata suis.
Cui pater „His", inquit „patria est adeunda carinis:
hac nobis Minos effugiendus ope.
Aera non potuit Minos, alia omnia clausit.
quem licet inventis aera rumpe meis.
Sed tibi non virgo Tegeaea comesque Bootae
ensiger Orion aspiciendus erit.
Me pennis sectare datis: ego praevius ibo.
Sit tua cura sequi, me duce tutus eris.
Nam sive aetherias vicino sole per auras
ibimus: impatiens cera caloris erit;
sive humiles propiore freto iactabimus alas:
mobilis aequoreis penna madescet aquis.
Inter utrumque vola: ventos quoque, nate, timeto;
quasque ferent aurae, vela secunda dato".
Dum monet, aptat opus puero monstratque moveri,
erudit infirmas ut sua mater aves.
Inde sibi factas humeris accommodat alas,
inque novum timide corpora librat iter.
Iamque volaturus parvo dedit oscula nato,
nec patriae lacrimas continuere genae.
Monte minor collis, campis erat altior aequis:
hinc data sunt miserae corpora bina fugae.
Et movet ipse suas et nati respicit alas
Daedalus et cursus sustinet usque suos.
Iamque novum delectat iter positoque timore
Icarus audaci fortius arte volat.
Iam Samos a laeva, fuerant Naxosque relictae
et Paros et Clario Delos amata deo;
dextra Lebynthos erat silvisque umbrosa Calymne
cinctaque piscosis Astypalaea vadis:
cum puer incautis nimium temerarius annis
altius egit iter deseruitque patrem.
Vincla labant et cera deo propiore liquescit
nec tenues ventos bracchia mota tenent.

Territus e summo despexit in aequora caelo:
nox oculis pavido venit oborta metu.
Tabuerant cerae: nudos quatit ille lacertos
et trepidat nec, quo sustineatur, habet.
Decidit atque cadens: „Pater, o pater, auferor“, inquit.
clauserunt virides ora loquentis aquae.
At pater infelix, nec iam pater „Icare“ clamat,
„Icare“, clamat, „ubi es? quove sub axe volas?
Icare“ clamabat: pennas aspexit in undis.
Ossa tegit tellus, aequora nomen habent.

9. Paminklas.

Iamque opus exegi, quod nec Iovis ira nec ignis
nec poterit ferrum nec edax abolere vetustas.
Cum volet, illa dies, quae nil nisi corporis huius
ius habet, incerti spatium mihi finiat aevi:
parte tamen meliore mei super alta perennis
astra ferar, nomenque erit indelebile nostrum.
Quaque patet domitis Romana potentia terris,
ore legar populi perque omnia saecula fama,
si quid habent veri vatum praesagia, vivam.

10. **Sententiae** (iš Ovidijaus raštų).

1 Ardua molimur, sed nulla nisi ardua virtus.

2 Ardua per praeceps gloria vadit iter.

3 Aurea sunt vere nunc saecula: plurimus auro
venit honor, auro conciliatur amor.

4 Carmina laudantur, sed munera magna petuntur:
dummodo sit dives, barbarus ipse placet.

5 Cede repugnanti, cedendo victor abibis.

6 Cernis, ut ignavum corrumpant otia corpus,
ut capiant vitium, ni moveantur, aquae.

7 Conscia mens recti famae mendacia ridet.

8 Conteritur ferrum, silices tenuantur ab usu.

9 Corpora debentur maestis exsanguia bustis;
effugiunt structos nomen honorque rogos.

10 Crede mihi, bene qui latuit, bene vixit et intra
fortunam debet quisque manere suam.

11 Crede mihi, miseris caelestia numina parcunt
nec semper laesos et sine fine premunt.

12 Creverunt et opes et opum furiosa cupido,
et cum possideant plurima, plura volunt.

13 Donec eris felix, multos numerabis amicos;
tempora si fuerint nubila, solus eris.

14 Dum licet et veros etiam nunc editis annos,
ludite: eunt anni more fluentis aquae.

15 Dum vires annique sinunt, tolerate labores;
iam veniet tacito tarda senecta pede.

16 Este procul lites et amarae proelia linguae!

17 Et tibi iam venient cani, formose, capilli,
iam venient rugae, quae tibi corpus arent;
iam molire animum qui duret, et adstrue formae:
solus ad extremos permanet ille rogos.

18 Exspectanda dies homini, dicique beatus
ante obitum nemo supremaque funera debet.

19 Fas est et ab hoste doceri.

20 Flumina pauca vides de magnis fontibus orta;
plurima collectis multiplicantur aquis.

21 Forma bonum fragile est, quantumque accedit ad annos,
fit minor et spatio carpitur ipsa suo;
nec violae semper nec hiantia lilia florent,
et riget amissa spina relicta rosa.

22 Fortior est qui se, quam qui fortissima vincit
moenia; nec virtus altius ire potest.

23 Gutta cavat lapidem, consumitur anulus usu,
et teritur pressa vomer aduncus humo.

24 Heu, quam difficile est crimen non prodere vultu!

25 Ingenium quondam fuerat pretiosius auro,
at nunc barbaries grandis habere nihil.

26 In pretio pretium nunc est, dat census honores,
census amicitias, pauper ubique iacet.

27 Iuppiter ex alto periuria ridet amantum,
et iubet Aeolios irrita ferre notos.

28 Longa mora est nobis omnis, quae gaudia differt.

29 Luxuriant animi rebus plerumque secundis,
nec facile est aequa commoda mente pati.

30 Magna fuit quondam capitis reverentia cani,
inque suo pretio ruga senilis erat.

31 Nec facile invenias multis in milibus unum,
virtutem pretium qui putet esse sui.

32 Nec levis ingenuas pectus coluisse per artes
cura sit et linguas edidicisse duas.

33 Nec perit in tanto quicquam, mihi credite, mundo,
sed variat, feciemque novat nascique vocatur
incipere esse aliud, quam quod fuit ante, morique
desinere illud idem.

34 Nec quae praeteriit, iterum revocabitur unda,
nec quae praeteriit, hora redire potest.

35 Nec sterilis locus ullus ita est, ut non sit in illo
mixta fere duris utilis herba rubis.

36 Nescio qua natale solum dulcedine cunctos
ducit, et immemores non sinit esse sui.

37 Nil adeo fortuna gravis miserabile fecit,
ut minuant nulla gaudia parte malum.

38 Nil ita sublime est supraque pericula tendit,
non sit ut inferius suppositumque deo.

39 Nitimur in vetitum semper cupimusque negata.

40 Non minor est virtus, quam quaerere, parta tueri;
casus inest illic, hic erit artis opus.

41 Nulla dies adeo est australibus umida nimbis,
non intermissis ut fluat imber aquis.

42 Nutritur vento, vento restinguitur ignis;
lenis alit flammam, grandior aura nocet.

43 Obsequio tranantur aquae, nec vincere possis
flumina, si contra quam rapit unda nates.

44 Omnia sunt hominum tenui pendentia filo,
et subito casu, quae valuere, ruunt.

45 Parva necat morsu spatiosum vipera taurum,
a cane non magno saepe tenetur aper.

46 Passibus ambiguis Fortuna volubilis errat
et manet in nullo certa tenaxque loco,
sed modo laeta venit, vultus modo sumit acerbos,
et tantum constans in levitate sua est.

47 Perfer et obdura: labor hic tibi proderit olim.

48 Perfer et obdura. Multo graviora tulisti.

49 Principiis obsta: sero medicina paratur,
cum mala per longas convaluere moras.

50 Quid magis est durum saxo, quid mollius unda?
dura tamen molli saxa cavantur aqua.

51 Qui semel est laesus fallaci piscis ab hamo,
omnibus unca cibis aera subesse putat.

52 Quod latet, ignotum est: ignoti nulla cupido.

53 Quo quisque est maior, magis est placabilis irae,
et faciles motus mens generosa capit.

54 Quod refugit, multi cupiunt: odere, quod instat.

55 Regia, crede mihi, res est succurrere lapsis.

56 Scilicet ut fulvum spectatur in ignibus aurum,
tempore sic duro est inspicienda fides.

57 Serius aut citius sedem properamus ad unam.

58 Sisque miser semper nec sis miserabilis ulli.

59 Summa petit livor, perflant altissima venti,
summa petunt dextra fulmina missa Iovis.

60 Tempora labuntur tacitisque senescimus annis.

61 Tempus et in canas semen producit aristas,
et, ne sint tristi poma sapore, facit;
hoc tenuat dentem terram findentis aratri,
hoc rigidos silices, hoc adamanta terit;
hoc etiam saevas paulatim mitigat iras,
hoc minuit luctus maestaque corda levat.

62 Turpe quidem dictu, sed si modo vera fatemur,
vulgus amicitias utilitate probat.

63 Ut ameris, amabilis esto.

64 Ut desint vires, tamen est laudanda voluntas.

65 Venturae memores iam nunc estote senectae:
sic nullum vobis tempus abibit iners.

66 Vidi ego, quod primo fuerat sanabile vulnus,
dilatum longae damna tulisse morae.

IV. IULIUS PHAEDRUS

Pasakėčios.

Prologas.

Aesópus auctur quám materiam répperit,
hanc égo polivi vérsibus senáriis.
Dupléx libelli dós est: quod risúm movet,
et quód prudenti vítam consilió monet.
Calúmniari sí quis autem vóluerit
quod árbores loquántur, non tantúm ferae,
fictís iocari nós meminerit fábulis.

I. Vilkas ir ėriukas.

Ad rívum eundem lúpus et agnus vénerant
sití compulsi; súperior stabát lupus
longéque inferior ágnus. Tunc fauce ímproba
latro íncitatus iúrgii causam íntulit.
Cur, ínquit, turbuléntam fecistí mihi
aquám bibenti? Lániger contrá timens:
qui póssum, quaeso, fácere quod quaererís, lupe?
A té decurrit ád meos haustús liquor.
Repúlsus ille véritatis víribus:
ante hós sex menses mále, ait, dixistí mihi.
Respóndit agnus: équidem natus nón eram.
Pater hércle tum tuus, ínquit, maledixít mihi.
Atque íta correptum lácerat iniustá nece.
Haec própter illos scrípta est homines fábula,
qui fíctis causis ínnocentes ópprimunt.

II. Šuns gobšumas.

Amíttit merito próprium qui alienum áppetit.
Canís per flumen cárnem dum ferrét natans,
lymphárum in speculo vídit simulacrúm suum,
aliámque praedam ab álio cane ferrí putans,
erípere voluit: vérum decepta áviditas
et quém tenebat óre dimisít cibum,
nec quém petebat pótuit adeo attíngere.

III. Vilkas ir gervė.

Qui prétium meriti ab ímprobis desíderat,
bis péccat: primum, quóniam indignos ádiuvat;
impúne abire deínde quia iam nón potest.
Os dévoratum faúce cum haererét lupi,
magnó dolore víctus coepit síngulos
illícere pretio, ut íllud extraherént malum.
Tandém persuasa est iúreiurandó gruis
gulaéque credens cólli longitúdinem
perículosam fécit medicinám lupo.

A quó cum pactum flágitaret praémium:
ingráta es, inquit, óre quae nostró caput
incólume abstuleris ét mercedem póstules.

IV. Žvirblis ir kiškis.

Sibi nón cavere et áliis consiliúm dare
stultum ésse paucis óstendamus vérsibus.
Opprésssum ab aquila flétus edentém graves
leporem óbiurgabat pásser: Ubi pernícitas
nota, ínquit, illa est? quíd ita cessarúnt pedes?
Dum lóquitur, ipsum accípiter necopinúm rapit
questúque vano clámitantem intérficit.
Lepús semianimus: Mórtis en solácium!
Qui módo securus nóstra irridebás mala,
similí querela fáta deplorás tua.

V. Pasenęs liūtas.

Quicúmque amisit dígnitatem prístinam,
ignávis etiam iócus est in casú gravi.
Deféctus annis ét desertus víribus
leo cúm iaceret spíritum extremúm trahens,
apér fulmineis ád eum venit déntibus
et víndicavit íctu veterem iniúriam.
Inféstis taurus móx confodit córnibus
hostíle corpus. Asinus ut vidít ferum
impúne laedi, cálcibus frontem éxtudit.
At ílle exspirans: Fórtes indigné tuli
mihi ínsultare: té, naturae dédecus,
quod férre cogor, cérte bis videór mori.

VI. Lapė ir garnys.

Nullí nocendum; sí quis vero laéserit,
multándum simili iúre fabella ádmonet.
Vulpés ad cenam dícitur cicóniam
prior ínvitasse et ílli in patina líquidam
posuísse sorbitiónem, quam nulló modo
gustáre esuriens pótuerit cicónia.
Quae vúlpem cum revocásset, intritó cibo
plenám lagonam pósuit: huic rostrum ínserens
satiátur ipsa et tórquet convivám fame.
Quae cúm lagonae cóllum frustra lámberet,
peregrínam sic locútam volucrem accépimus:
sua quísque exempla débet aequo animó pati.

VII. Mulai ir plėšikai.

Mulí gravati sárcinis ibánt duo;
unús ferebat físcos cum pecúnia,
altér tumentes múlto saccos hórdeo.
Ille, ónere dives, célsa cervice éminet
clarúmque collo iáctat tintinnábulum;
comés quieto séquitur et placidó gradu.
Subitó latrones éx insidiis ádvolant
intérque caedem férro mulum saúciant,
dirípiunt nummos, négligunt vile hórdeum.
Spoliátus igitur cásus cum flerét suos,
Equidem, ínquit alter, mé contemptum gaúdeo;
nam níl amisi néc sum laesus vúlnere.
Hoc árgumento túta est hoimnum tenúitas:
magnáe periclo sónt opes obnóxiae.

VIII. Lapė ir vynuogių kekė.

Famé coacta vúlpes alta in vínea
uvam áppetebat súmmis saliens víribus.
Quam tángere ut non pótuit, discedéns ait:
Nondúm matura est, nólo acerbam súmere.
Qui fácere quae non póssunt verbis élevant,
adscríbere hoc debébunt exemplúm sibi.

IX. Du plikagalviai.

Invénit calvus fórte in trivio péctinem.
Accéssit alter aéque defectús pilis:
Heia, ínquit, in commúne quodcumque ést lucri.
Osténdit ille praédam et adiecít simul:
superúm voluntas fávit; sed fato ínvido
carbónem, ut aiunt, pró thesauro invénimus.
Quem spés delusit, huíc querela cónvenit.

X. Miesto ir kaimo pelės.

Hospítio qondam mús urbanus rústici
excéptus viles coénat glandes ín cavo.
Perdúxit precibus póst, ut urbem rústicus
cellámque intraret ómnibus plenám bonis.
In quá dum variis pérfruuntur relíquiis,
venít repulsis óstiis cellárius.
Quo múres strepitu díffugiunt pertérriti,
et nótis facile urbánus se condít cavis;
at míser ignota trépidans rusticús domo
mortémque metuens pér parietes cúrsitat.
Ut quáe volebat sústulit cellárius
clausítque limen, íterum urbanus rústicum
hortátur. Ille pérturbatis sénsibus:

Vix, ínquit, possum cápere prae metú cibum;
putásne, veniet ílle? — Quid tantúm times?
urbánus inquit: áge, fruamur férculis,
quae frústra rure quáeras. Contra rústicus:
Tu quí timere néscis, fruere his ómnibus;
at mé securum páscat glans et líberum.
In paúpertate tútum praestat vívere,
quam dívitiarum cárpi sollicitúdine.

XI. Žiogas ir skruzdėlė.

Hiemís formica grána tempore é cavo
trahéns siccabat, quód prudens collégerat
aestáte. Esuriens hánc cicada aliquíd daret
sibí, rogabat. Cuí formica: Aestáte quid
agébas? inquit. Illa: Non erat ótium,
ut dé futuro cógitarem témpore;
errábam cantans pér sepes et páscua.
Ridéns formica et grána referens síc ait:
Aestáte quae cantásti, age salta frígore.
Pigér laboret cérto semper témpore,
ne cúm nil habeat, póscens accipiát nihil.

XII. Pasenęs liūtas ir lapė.

Deféctus annis lánguorem finxít leo.
Aegrótum ad regem vísitandum béstiae
plurés venerunt, quás occidit prótinus.
Sed caúta vulpes ánte speluncám stetit
salútans regem. Cúm rogasset hánc leo,
cur nón intraret: Vídeo quod vestígia
intrántium, inquit, nón vero exeúntium.
Cautís prodesse perícula aliorúm solent.

KATONO POSAKIAI.

1 Officium alterius multis narrare memento;
at quaecumque aliis benefeceris ipse, sileto.

2 Exiguum munus cum dat tibi pauper amicus,
accipito laetus, plene et laudare memento.

3 Quod dare non possis, verbis promittere noli:
ne sis ventosus, dum vir bonus esse videris.

4 Virtutem primam esse puto compescere linguam:
proximus ille deo est, qui scit ratione tacere.

5 Ignotum notis noli praeponere amicis:
cognita iudicio constant, incognita casu.

6 Quod merito pateris, patienter ferre memento,
cumque reus tibi sis, ipsum te iudice damna.

7 Cum sis incautus nec rem ratione gubernes,
noli Fortunam, quae non est, dicere caecam.

8 Vincere cum possis, interdum cede sodali,
obsequio quoniam dulces retinentur amici.

9 Noli homines blando nimium sermone probare:
fistula dulce canit, volucrem dum decipit auceps.

10 Fortius ut valeas, interdum parcior esto:
pauca voluptati debentur, plura saluti.

11 Quod donare potes, gratis concede roganti;
nam recte fecisse bonis in parte lucrorum est.

12 Disce aliquid; nam cum subito Fortuna recessit,
ars remanet vitamque hominis non deserit umquam.

LIETUVOS HIMNAS.

Ó virúm matér, Lituána téllus,
fórtium ét quae nós alis, álma nútrix,
praébeát virés memorí iuvéntae
glória pátrum.

Móribús iustís tua cára próles
saépta vírtutísque tenáx agát, quod
póssit húmanó generí Tibíque
férre salútem.

Fúlgidús iam sól Lituánus órbem
lústret ét pellát radiís tenébras;
nós iuvént artésque bonáe fidésque
ómne per aévum.

Át focós sanctós patriás et áras
cándido ác puró foveámus ígni,
cívium dum fíxa animís poténs stet
páx Lituána.

(prof. P. Brenderio vert.)

Akc. „Ryto" B-vė Klaipėdoje

TURINYS